

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства аграрної
політики та продовольства
України
16 грудня 2016 року № 547

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН**

**МЕТОДИКА
ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН ГРУПИ
ЛІКАРСЬКИХ ТА ЕФІРООЛІЙНИХ НА ВІДМІННІСТЬ,
ОДНОРІДНІСТЬ І СТАБІЛЬНІСТЬ**

Видання включає Методики проведення експертизи сортів на відмінність, однорідність та стабільність (ВОС-тест) для ботанічних таксонів: алое деревоподібне (*Aloe arborescens* Mill.), алтея лікарська (*Althaea officinalis* L.), амі зубна (*Ammi visnaga* (L.) Lam.), аніс звичайний (*Anisum vulgare* Gaertn.), астрагал шерстистоквітковий (*Astragalus dasyanthus* Pall.), беладона звичайна (*Atropa bella-donna* L.), валеріана лікарська (*Valeriana officinalis* L.), вітекс священний (*Vitex agnus-castus* L.), вітекс коноплевидний (*Vitex cannabifolia* L.), вовчуг польовий (*Ononis arvensis* L.), гісоп лікарський (*Hyssopus officinalis* L.), головатень круглоголовий (*Echinops sphaerocephalus* L.), гуньба сінна (пажитник грецький) (*Trigonella foenum-graecum* L.), деревій майже звичайний (*Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka), десмодіум канадський (*Desmodium canadense* (L.) DC.), дурман звичайний (*Datura stramonium* L.), ехінацея (*Echinacea* Moench), женьшень справжній (*Panax ginseng* C.A. Meyer), живокіст (*Symphytum* L.), жовтушник лакфіолевидний (*Erysimum cheiranthoides* L.), жовтушник розлогий (*Erysimum diffusum* Ehrh.), звіробій козячий (*Hypericum hircinum* L.), звіробій красильний (*Hypericum androsaemum* L.), звіробій непахучий (*Hypericum* × *inodorum* Mill.), звіробій звичайний (*Hypericum perforatum* L.), змієголовник молдавський (*Dracocephalum moldavica* L.), золотушник (*Solidago* L.), каланхое Блосфельда (*Kalanchoe blossfeldiana* Poelln.), котяча м'ята гібридна (*Nepeta transcaucasica* Grossh. × *N. grandiflora* Bieb.) та закавказька (*N. transcaucasica* Grossh.), котяча м'ята Мусіна (*Nepeta mussinii* Spreng. ex Henckel), котяча м'ята сибірська (*Nepeta sibirica* L.), кропива дводомна (*Urtica dioica* L.), лаванда вузьколиста (*Lavandula angustifolia* Mill.), лавандин (*Lavandula hybrida* Rev.), лопух справжній (*Arctium lappa* L.), лофант ганусовий (*Lophanthus anisatus* Benth.), любисток лікарський (*Levisticum officinalis* Koch), майоран садовий (*Majorana hortensis* Moench), маруна цинерарієлиста (*Pyrethrum cinerariifolium* Trev.), материнка звичайна (*Origanum vulgare* L.), мачок жовтий (*Glaucium flavum* Grantz), меліса лікарська (*Melissa officinalis* L.), монарда гібридна (*Monarda* × *hybrida* Hort.), монарда двійчаста (*Monarda didyma* L.) та монарда Брадбуріана (*Monarda bratburiana* L.), монарда трубчаста (*Monarda fistulosa* L.), м'ята (*Mentha* L.), м'ята перцева (*Mentha* × *piperita* L.), нагідки лікарські (*Calendula officinalis* L.), наперстянка пурпурова (*Digitalis purpurea* L.), наперстянка шерстиста (*Digitalis lanata* Ehrh.), огірочник лікарський (*Borago officinalis* L.), оман високий (*Inula helenium* L.), паслін часточковий (*Solanum laciniatum* Forst.), переступень (*Bryonia* L.), перила (*Perilla frutescens* (L.) Britton var. *japonica* Hara), перстач (*Potentilla* L.), подорожник блошиний (*Plantago psyllium* L.), подорожник великий (*Plantago major* L.), полин (*Artemisia* L.), полин естрагон (тархун) (*Artemisia dracunculus* L.), родіола рожева (*Rhodiola rosea* L.), рожа рожева (*Alcea rosea* L.), розмарин справжній (*Rosmarinus officinalis* L.), розрив-трава (*Impatiens walleriana* Hook.), розторопша плямиста (*Silybum marianum* (L.) Gaertn.), собача кропива звичайна (*Leonurus cardiaca* L.), собача кропива п'ятилопатева (*Leonurus quinquelobatus* Gilib.), солодка гола (*Glycyrrhiza glabra* L.), стевія (*Stevia rebaudiana* Bertoni), троянда дамаська (*Rosa damascena* Mill.), хамоміла обідрана (*Chamomilla recutita* (L.) Rauschert), хризантема увінчана (*Chrysanthemum coronarium* L.), цмин італійський (*Helichrysum italicum* (Roth.) Guss), цмин пісковий (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench), чабер гірський (*Satureja montana* L.), чабер садовий (*Satureja hortensis* L.), чебрець камфорний (*Thymus camphoratus* Hoffm. et Link.), чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.), череда трироздільна (*Bidens tripartita* L.), чист (*Cistus* L.), чорноголовник багатошлюбний (*Poterium polygamum* Waldst. et Kit.), чорнушка посівна (*Nigella sativa* L.), шавлія відхилена (*Salvia patens* Cav.), шавлія кільчаста (*Salvia verticillata* L.), шавлія лікарська (*Salvia officinalis* L.), шавлія мускатна (*Salvia sclarea* L.), шандра звичайна (*Marrubium vulgare* L.), шоломниця байкальська (*Scutellaria baicalensis* Georgi).

ЗМІСТ

Стор.

МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ НА ВОС

1. Алое деревоподібне	6
2. Алтея лікарська	15
3. Амі зубна	24
4. Аніс звичайний	34
5. Астрагал шерстистоквітковий	43
6. Беладона звичайна	53
7. Валеріана лікарська	63
8. Вітекс священний, вітекс коноплевидний	72
9. Вовчуг польовий	83
10. Гісоп лікарський	92
11. Головатень круглоголовий	102
12. Гуньба сінна	111
13. Деревій майже звичайний	122
14. Десмодіум канадський	133
15. Дурман звичайний	142
16. Ехінацея	152
17. Женьшень справжній	175
18. Живокіст	189
19. Жовтушник лакфіолевидний	201
20. Жовтушник розлогий	210
21. Звіробій козячий, з. красильний, з. непахучий	219
22. Звіробій звичайний	232
23. Змієголовник молдавський	242
24. Золотушник	251
25. Каланхое Блосфельда	260
26. Котяча м'ята гібридна та закавказька	276
27. Котяча м'ята лимонна	285
28. Котяча м'ята Мусіна	294
29. Котяча м'ята сибірська	306
30. Кропива дводомна	321
31. Лаванда вузьколиста	330
32. Лавандин	339
33. Лопух справжній	350
34. Лофант ганусовий	360
35. Любисток лікарський	370
36. Майоран садовий	380
37. Маруна цинерарієлиста	389
38. Материнка звичайна	400
39. Мачок жовтий	409
40. Меліса лікарська	419
41. Монарда гібридна	431
42. Монарда двійчаста та монарда Брадбуріана	443
43. Монарда трубчаста	454
44. М'ята	465
45. М'ята перцева	477
46. Нагідки лікарські	488
47. Наперстянка пурпурова	496
48. Наперстянка шерстиста	505

49. Огірочник лікарський.....	514
50. Оман високий.....	525
51. Паслін часточковий.....	534
52. Переступень.....	544
53. Перила.....	553
54. Перстач.....	562
55. Подорожник блошиний.....	570
56. Подорожник великий.....	579
57. Полин.....	588
58. Полин естрагон (тархун).....	601
59. Родіола рожева.....	612
60. Рожа рожева.....	623
61. Розмарин справжній.....	632
62. Розрив-трава.....	641
63. Розторопша плямиста.....	651
64. Собача кропива звичайна.....	661
65. Собача кропива п'ятилопатева.....	670
66. Солodka гола.....	681
67. Стевія.....	691
68. Троянда дамаська.....	702
69. Хапоміла обідрана.....	711
70. Хризантема увінчана.....	720
71. Цмин італійський.....	729
72. Цмин пісковий.....	737
73. Чабер гірський.....	746
74. Чабер садовий.....	755
75. Чебрець камфорний.....	764
76. Чебрець повзучий.....	772
77. Череда трироздільна.....	783
78. Чист.....	792
79. Чорноголовник багатошлюбний.....	801
80. Чорнушка посівна (нігела).....	812
81. Шавлія відхилена.....	823
82. Шавлія кільчаста.....	835
83. Шавлія лікарська.....	847
84. Шавлія мускатна.....	856
85. Шандра звичайна.....	867
86. Шоломниця байкальська.....	876

Методика

проведення експертизи сортів алое деревоподібного (*Aloe arborescens* Mill.)
на відмінність, однорідність та стабільність.

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Aloe arborescens* Mill., що вегетативно розмножуються.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал на експертизу сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 20 шт. саджанців заввишки 8–12 см, які мають не менше чотирьох розвинених листків і добре розвинену кореневу систему. Які поділяють на два повторення. Таку «розсаду» можна одержати через рік після закладання на укорінення.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 20 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,20 × 0,25 м.

3.5 **Метод дослідження:** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту, здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків, залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Методику підготували: Андрющенко А. В., канд. біол. наук, Хороняк Т. В. мол. наук. сп., відділ наукової координації та методики, Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 20 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 20 рослин або частин 20 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 20 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, відзначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 20 рослин допускається одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 1);
- Рослина: галуження (ознака 2);
- Листок: глянсуватість (ознака 8);
- Листок: зубці (ознака 11);
- Листок: форма поперечного перерізу (ознака 15).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів алое деревоподібного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Рослина: габітус VG 6	прямий	1	
		похилий	2	
2. (*) QL	Рослина: галуження VG 6	відсутнє	1	
		наявне	9	
3. QL	<u>Лише для галузистих сортів.</u> Рослина: місце переважного галуження головного пагона	біля основи	1	
		на середній третині	2	
		на верхній третині	3	
4. (+) QN	Рослина: за висотою MS 6	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
5. (+) QN	Листок: за довжиною MS 3, 4	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
6. (+) QN	Листок: за шириною MS 3, 4	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
7. (+) QN	Листок: за товщиною MS 3, 4	тонкий	3	
		середній	5	
		товстий	7	
8. (*) QL	Листок: глянсуватість VS 3, 4	відсутня	1	
		наявна	9	
9. PQ	Листок: забарвлення VG 3, 4	світло-зелене	1	
		зеленувато-сизе	2	
		темно-зелене	3	
		сизе	4	
10. QL	Листок: плямистість 3, 4	відсутня	1	
		наявна	9	
11. (*) QL	Листок: зубці VG 5	відсутні	1	
		наявні	9	
12. QL	Листок: характер зубчастості VS, 5	дрібнозубчастий	3	
		середньозубчастий	5	
		крупнозубчастий	7	
13. QN	Листок: розміщення зубців VS, 5	зріджене	3	
		помірне	5	
		густе	7	
14. (+) QN	Зубці: за довжиною MS 5	короткі	3	
		середні	5	
		довгі	7	

1	2	3	4	5
15. (*) (+) QL	Листок: форма поперечного перерізу VS, 5	овальна	1	
		напівкругла	2	
		місяцеподібна	3	
16. QL	Рослина: характер утворення «діток» VS, 6	поодинокі	1	
		інтенсивне	2	
17. QL	Рослина: місце розташування «діток» VS, 6	на верхівці	1	
		на бічних пагонах	2	
		на верхівці і на бічних пагонах	3	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів алое деревоподібного

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Стандартні саджанці
2	5-й, 6-й листок
3	7-й, 8-й листок
4	9-й, 10-й листок
5	11-й, 12-й листок
6	Понад 12 листків

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 4. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 30, середня – 30–50, висока – 50–70.

До 5. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 10, середній – 10–20, довгий – понад 20.

До 6. Листок: за шириною (у середній третині листка), см.

Вузкий – до 1, середній – 1–2, широкий – понад 2.

До 7. Листок: за товщиною (у середній третині листка), мм.

Тонкий – до 5, середній – 5–10, товстий – понад 10.

До 14. Зубці: за довжиною, мм.

Короткі – до 1, середні – 1–2, довгі – понад 2.

До 15. Листок: форма поперечного перерізу.

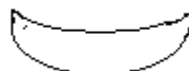
1

Овальна

2

напівкругла

3

місяцеподібна

9. Література

1. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова, А. М. Рабинович и др. – М.: „Наука”, 1990. – С. 176–177.
2. Українська сільськогосподарська енциклопедія / В. Ф. Пересипкін, Л. В. Андрієнко та ін. – К., 1970. – Т. 1. – С. 56–57.
3. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа та ін. – К., 2007. – С. 140–143.
4. Schmelzer G.H., Gurib-Fakim A., AGROOH, Plant Resources of Tropical Africa (Program). – Health and Fitness, 2008 – 775 p.
5. Reynolds T. Aloe: Medicinal & Aromatic Plants – Industrial Profiles. V. 35, CRC Press, 2004.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://bayscience.Org/Plant/A/Aloe arborescens John Winter/](http://bayscience.Org/Plant/A/Aloe%20arborescens%20John%20Winter/).
7. Тропічні і субтропічні рослини захищеного ґрунту: Монографія / Кол. авт.; за ред. В. В. Капустяна. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2005. – 224 с.
8. Арнаутов Н. Н. Каталог оранжерейных растений Ботанического сада Ботанического института им. В. Л. Комарова / Н. Н. Арнаутов, Е. М. Арнаутова, И. М. Васильева. – СПб.: Изд-во ООО «Росток», 2003. – 160 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Aloe arborescens</i> Mill.	
1.2 Загальноприйнята назва	Алое деревоподібне	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
[#] 4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно			
(a) живцювання		[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(c) інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; просимо виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: габітус	прямий	1 []
		похилий	2 []
5.2 (2)	Рослина: галуження	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.3 (8)	Листок: глянсуватість	відсутня	1 []
		наявна	9 []
5.4 (11)	Листок: зубці	відсутні	1 []
		наявні	9 []
5.5 (15)	Листок: форма поперечного перерізу	овальна	1 []
		напівкругла	2 []
		місяцеподібна	3 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів алтеї лікарської (*Althaea officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Althaea officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 120 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 120 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 120 рослин або частин 120 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 120 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 120 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: галуження (ознака 2);
- Рослина: суцвіття (ознака 17);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 21).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів алтеї лікарської

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) QL	Рослина: галуження VG 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
3. (*) QL	Рослина: місце галуження VS, 2	верхня третина	3	
		середня третина	5	
		нижня третина	7	
4. QL	Стебло: опушення VS 1	відсутнє	1	
		наявне	9	
5. (+) QN	Листок нижнього ярусу: за довжиною MS, 1	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
6. (+) QN	Листок верхнього ярусу: за довжиною MS, 1	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
7. (*) QL	Листок верхівковий: лопатевість VS, 1	відсутня	1	
		наявна	9	
8. (+) QN	Листок нижнього ярусу: відношення довжина / ширина MS, 1	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
9. (+) QN	Листок верхнього ярусу: відношення довжина / ширина MS, 1	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
10. (*) (+) QN	Листок нижнього ярусу: глибина розсіченості MS 1	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
11. (+) QN	Листок середнього ярусу: глибина розсіченості MS, 1	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
12. QN	Листок нижнього ярусу: інтенсивність сірувато- зеленого забарвлення VS, 1	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
13. (*) QL	Листок середнього ярусу: опушення VS, 1	відсутнє	1	
		наявне	9	

1	2	3	4	5
14. (*) (+) QN	Квітка: кількість у піхві листка VS 2	мала середня велика	3 5 7	
15. (+) QN	Квітка: діаметр MS 2	малий середній великий	3 5 7	
16. (*) QN	Пелюстка: інтенсивність рожевого забарвлення VS 2	слабка помірна сильна	1 2 3	
17. (*) QL	Рослина: суцвіття VG 2	відсутнє наявне	1 9	
18. (+) QN	Насінина: за довжиною MS 4	коротка середня довга	3 5 7	
19. QL	Насінина: опушення VS 4	відсутнє наявне	1 9	
20. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала середня велика	3 5 7	
21. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння MS 1	ранній середній пізній	3 5 7	
22. (+) QN	Рослина: час початку достигання насіння MS, 3	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів алтеї лікарської

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Початок достигання насіння
4	Стигле насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 70, середня – 70–150, висока – понад 150.

До 5. Листок нижнього ярусу: за довжиною, см.

Короткий – до 6, середній – 6–10, довгий – понад 10.

До 6. Листок верхнього ярусу: за довжиною, см.

Короткий – до 3, середній – 3–4, довгий – понад 4.

До 8. Листок нижнього ярусу: відношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 1, середнє – 1–2, велике – понад 2.

До 9. Листок верхнього ярусу: відношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 1,5; середнє – 1,5–2,0; велике – понад 2,0.

До 10. Листок нижнього ярусу: глибина розсіченості, частина.

Мала – до 0,3; середня – 0,3–0,5; велика – понад 0,5.

До 11. Листок середнього ярусу: глибина розсіченості, частина.

Мала – до 0,2; середня – 0,2–0,3; велика – понад 0,3.

До 14. Квітка: кількість у півхві листка, шт.

Мала – 1, середня – 2–3, велика – понад 3.

До 15. Квітка: діаметр, см.

Малий – до 2, середній – 2–3, великий – понад 3.

До 18. Насінина: за довжиною, мм.

Коротка – до 2,0; середня – 2,0–2,5; довга – понад 2,5.

До 20. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 2,0; середня – 2,0–2,5; велика – понад 2,5.

До 21. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Ранній – III декада травня,
середній – I–II декада червня,
пізній – після II декади червня.

До 22. Рослина: час початку достигання насіння, декада, місяць.

Ранній – II декада вересня,
середній – III декада вересня,
пізній – I декада жовтня.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко та ін. – К.: Арістей, 2007. – С. 143–148.
2. Определитель высших растений Украины – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 143.
3. Собко В. Г. Визначник рослин Київської області. / В. Г. Собко, Л. П. Мордатенко. – К., 2004. – С. 295.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Althaea officinalis</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Алтея лікарська	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	
(б) Перехреснозапильний			
(і) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; просимо виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (2)	Рослина: галуження	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.3 (17)	Рослина: суцвіття	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.4 (21)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання			
(a) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні []			
(b) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (b) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів амі зубної (*Ammi visnaga* (L.) Lam.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Ammi visnaga* (L.) Lam.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами (літерами) у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 120 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 45–60 × 10–30 см.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких впродовж вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 120 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 120 рослин або частин 120 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 120 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 3% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 120 рослин допускаються сім нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Стебло: ребристість (ознака 2);
- Суцвіття (складний зонтик): діаметр (ознака 8);
- Пелюстка: забарвлення (ознака 14);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 17);
- Рослина (сировина): вміст келіну (ознака 20).

5.2 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів амі зубної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	дуже низька	1	
		низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
		дуже висока	9	
2. (*) QL	Стебло: ребристість VS 2	відсутня	1	
		наявна	9	
3. QL	Стебло: щільність паренхіми VS, 2	нещільна	3	
		помірної щільності	5	
		щільна	7	
4. QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення MS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
5. PQ	Листок: за формою MS 2	лінійний	1	
		лінійно-ниткоподібний	2	
		тричіперисторозсічений	3	
6. (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
7. (+) QN	Листок: частка за шириною MS, 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
8. (*) (+) QN	Суцвіття (складний зонтик): діаметр MS, 2–3	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
9. QN	Суцвіття: кількість променів MS, 2–3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
10. QN	Суцвіття: промені за довжиною MS, 2–3	короткі	3	
		середні	5	
		довгі	7	
11. QN	Суцвіття: квітконіжки за довжиною MS, 2–3	короткі	3	
		середні	5	
		довгі	7	
12. (+) QN	Квітка: за розміром MS, 2–3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
13. QN	Квітка: кількість у вторинному зонтику MS, 2–3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	

1	2	3	4	5
14. (*) PQ	Пелюстка: забарвлення VS, 2–3	яскраво-біле	3	
		біле	5	
		матово-біле	7	
15. PQ	Пелюстка: форма VS, 2–3	глибоко надрізана	1	
		дволопатева	2	
		двічі розсічена	3	
16. (+) QN	Плід (двосім'янка): за довжиною MG, 4–5	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
17. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння MG, 2	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
18. (+) QN	Рослина: час початку достигання насіння MG, 4	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
19. QN	Рослина: тривалість вегетаційного періоду MG	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
20. (*) (+) QN	Рослина (сировина): вміст келіну L, 5	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів амі зубної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту і розвитку
1	Сходи
2	Початок цвітіння
3	Кінець цвітіння
4	Початок достигання плодів
5	Збиральна стиглість

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Вимірюється від рівня ґрунту до верхівки найвищого суцвіття за повного цвітіння.

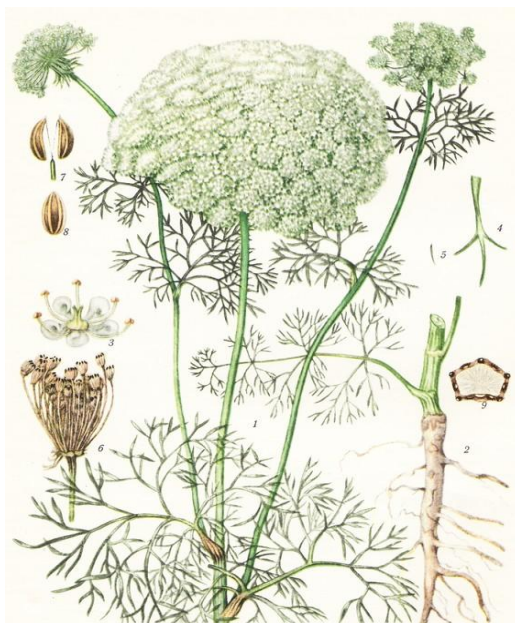
Дуже низька – до 40, низька – 40–55, середня – 56–70, висока – 71–85, дуже висока – понад 85.

До 6. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 1, середній – 1–2, довгий – понад 2.

До 7. Листок: частка за шириною, мм.

Вузька – до 0,5; середня – 0,5–1,0; широка – понад 1,0.

Загальний вигляд рослини
(суцвіття, квітка, корінь, листки, стигле суцвіття, плід двосім'янка)

До 8. Суцвіття (складний зонтик): діаметр, см.

Малий – до 6, середній – 6–8, великий – понад 8.

До 12. Квітка: за розміром, см.

Мала – до 2,0; середня – 2,0–2,5; велика – понад 2,5.

До 16. Плід (двосім'янка): за довжиною, мм.

Короткий – до 2,0; середній – 2,0–2,5; довгий – понад 2,5.

До 17. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – червень, середній – липень, пізній – серпень.

До 18. Рослина: час початку достигання насіння, декада, місяць.

Ранній – II-а декада серпня, середній – кінець серпня–початок вересня, пізній – кінець вересня.

До 20. Рослина (сировина): вміст келіну, %.

Низький – до 1, середній – 1,2; високий – понад 1,2.

9. Література

1. Мазнев Н. И. Энциклопедия лекарственных растений / Н. И. Мазнев.— М.: Мартин, 2004. — С. 73–74.
2. Флора СССР в 30-ти томах. Ред. тома Б. К. Шишкин. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. — Т. XVI. — С. 381–382.
3. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко та ін. — К.: Арістей, 2007. — С. 151–154.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Ammi visnaga</i> (L.) Lam.	
1.2 Загальноприйнята назва	Амі зубна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні			[]
(ii) синтетичні сорти			[]
(c) Гібрид			[]
(d) Інше			[]
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше			[]
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код)			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	дуже низька	1 []
		низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
		дуже висока	9 []
5.2 (2)	Стебло: ребристість	відсутня	1 []
		наявна	9 []
5.3 (8)	Суцвіття (складний зонтик): діаметр	малий	3 []
		середній	5 []
		великий	7 []
5.4 (14)	Пелюстка: забарвлення	яскраво-біле	3 []
		біле	5 []
		матово-біле	7 []
5.5 (17)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
5.6 (20)	Рослина (сировина): вміст келіну	низький	3 []
		середній	5 []
		високий	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є наподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів анісу звичайного (*Anisum vulgare* Gaertn.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів *Anisum vulgare* Gaertn.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Кількість насіння для експертизи має становити щонайменше 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 120 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,20 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 120 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 120 рослин або частин 120 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 40 рослин або частин 40 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 120 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 40 рослин або частин 40 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 120 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Стебло: опушення (ознака 3);
- Квітка: забарвлення (ознака 9);
- Рослина: прикоренева розетка (ознака 10);
- Насінина: забарвлення (ознака 13);
- Рослина: час формування центрального складного зонтика (ознака 14).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів анісу звичайного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 4	низька	3	Артек
		середня	5	
		висока	7	
2. QL	Рослина: габітус VG 4	прямий	1	Артек
		напіврозлогий	2	
		проміжний	3	
3. (*) QL	Стебло: опушення VG 3	відсутнє або дуже слабке	1	Артек
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
4. QL	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 3	слабка	3	Артек
		помірна	5	
		сильна	7	
5. (*) QL	Суцвіття (складний зонтик): наявність антоціанового забарвлення VG, 4	відсутнє	1	Артек
		наявне	9	
6. QL	Листок: ступінь розсічення VG, 2	низький	3	Артек
		середній	5	
		високий	7	
7. QL	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 2	слабка	3	Артек
		помірна	5	
		сильна	7	
8. (*) QL	Листок: характер поверхні VG 2	гладенька	3	Артек
		зморшківата	5	
		гофрована	7	
9. (*) PQ	Квітка: забарвлення VG 5	біле	1	Артек
		світло-рожеве	2	
		рожеве	3	
10. (*) QL	Рослина: прикоренева розетка VG, 2	відсутня	1	Артек
		наявна	9	
11. (+) QN	Рослина: кількість гілок I-го порядку VG, 3	мала	3	Артек
		середня	5	
		висока	7	
12. QL	Насінина: форма VG, 6	яйцеподібна	1	Артек
		овальна	2	
13. (*) PQ	Насінина: забарвлення VG 6	зелене	1	Артек
		зеленувато-сіре	2	
		сіре	3	

1	2	3	4	5
14. (*) QN	Рослина: час формування центрального складного зонтика VG, 4	ранній середній пізній	3 5 7	Артек
15. (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG, 5	ранній середній пізній	3 5 7	Артек
16. (+) QL	Рослина: початок достигання плодів VG, 6	ранній середній пізній	3 5 7	Артек
17. (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії в плодах MS, 6	низький середній високий	3 5 7	Артек
18. (+) QN	Ефірна олія: вміст анетолу MS 6	низький середній високий	3 5 7	Артек

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів анісу звичайного

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку рослин
1	Сходи
2	Формування листків (розетки)
3	Стеблування
4	Сформований центральний складний зонтик
5	Цвітіння
6	Достигання плодів

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 30, середня – 30–70, висока – понад 70.

До 11. Рослина: кількість гілок I-го порядку, шт.

Мала – до 7, середня – 7–9, велика – понад 9.

До 15. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Ранній – III декада червня,
середній – I декада липня,
пізній – II декада липня.

До 16. Рослина: початок достигання плодів, декада, місяць.

Ранній – III декада липня,
середній – I декада серпня,
пізній – II декада серпня.

До 17. Рослина: вміст ефірної олії в плодах, %.

Визначають у плодах за стандартної вологості 13%.

Низький – до 1,2; середній – 1,2–4,0; високий – понад 4,0.

До 18. Ефірна олія: вміст анетолу, %.

Низький – до 85, середній – 85–90, високий – понад 90.

9. Література

1. Турова А. Д. Лекарственные растения СССР и их применение / А. Д. Турова, Э. Н. Сапожникова. – М.: Медицина, 1982. – С. 137–138.

2. Українська сільськогосподарська енциклопедія / В. Ф. Пересипкін, Л. В. Андрієнко та ін. – К., 1970. – Т. 1. – С. 70.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Anisum vulgare</i> Gaertn.	
1.2 Загальноприйнята назва	Аніс звичайний	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
[#] 4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]
(б) Перехреснозапильний		
(і) популяційні		[]
(іі) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код)			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (3)	Стебло: опушення	відсутнє або дуже слабке	Артек 1 []
		слабке	3 []
		помірне	5 []
		сильне	7 []
5.2 (9)	Квітка: забарвлення	біле	Артек 1 []
		світло-рожеве	2 []
		рожеве	3 []
5.3 (10)	Рослина: прикоренева розетка	відсутня	1 []
		наявна	Артек 9 []
5.4 (13)	Насінина: забарвлення	зелене	1 []
		зеленувато-сіре	Артек 2 []
		сіре	3 []
5.5 (14)	Рослина: час формування центрального складного зонтика	ранній	3 []
		середній	Артек 5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», просимо надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}	
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання (а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: (а) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (б) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (с) культури тканини Так [] Ні [] (д) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів).			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів астрагалу шерстистоквіткового (*Astragalus dasyanthus* Pall.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Astragalus dasyanthus* Pall.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 25 г.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза повинна тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,70 \times 0,45$ м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина пагонів);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин (висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 40 рослин або частин 40 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 40 рослин або частин 40 рослин.

4. Оцінка відмінності однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються сім нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють в межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 3);
- Рослина: габітус (ознака 5);
- Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення (ознака 6);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 9);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 14).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучаються до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови докільля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів астрагалу шерстистоквіткового

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. PQ	Сходи: зелене забарвлення VG 1	світле помірне темне	3 5 7	
2. QN	Сходи: інтенсивність опушення VG 1	слабка помірна сильна	3 5 7	
3. (* (+) QN	Рослина: за висотою MS 5	низька середня висока	3 5 7	
4. (+) QN	Рослина: кількість генеративних стебел VS 5	мала середня велика	3 5 7	
5. (* PQ	Рослина: габітус VG 6	прямий напіврозлогий розлогий	3 5 7	
6. (* QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення (як для 6) VG 5	відсутня або дуже слабка слабка помірна сильна дуже сильна	1 3 5 7 9	
7. (* QL	Стебло: опушення VG 5	відсутнє наявне	1 9	
8. QN	Стебло: інтенсивність опушення VG, 5	слабка помірна сильна	3 5 7	
9. (* (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 5	ранній середній пізній	3 5 7	
10. (+) QN	Листок: за довжиною пластинки MS 5	короткий середній довгий	3 5 7	
11. (+) QN	Листок: за шириною пластинки MS 5	вузький середній широкий	3 5 7	
12. PQ	Листок: зелене забарвлення VG 5	світле помірне темне	3 5 7	

1	2	3	4	5
13. (+) QN	Квітка: віночок за довжиною MS 6	короткий середній довгий	3 5 7	
14. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 6	жовте інше	1 2	
15. (+) QN	Суцвіття: за діаметром VG 6	мале середнє велике	3 5 7	
16. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 7	мала середня велика	3 5 7	
17. (+) QN	Рослина: тривалість періоду від відновлення вегетації до повного достигання насіння (другого року життя) VG 7	мала середня велика	3 5 7	
18. (+) QN	Рослина: вміст тритерпенових глікозидів у сухій надземній масі VG 7	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів астрагалу шерстистоквіткового

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Фази росту й розвитку рослин
1	Сходи (1-й рік вегетації) або відновлення вегетації (з 2-го року життя)
2	Перша пара справжніх листків (лише для першого року життя)
3	Стеблування
4	Утворення суцвіття на головному стеблі
5	Початок цвітіння
6	Повне цвітіння
7	Повна стиглість насіння

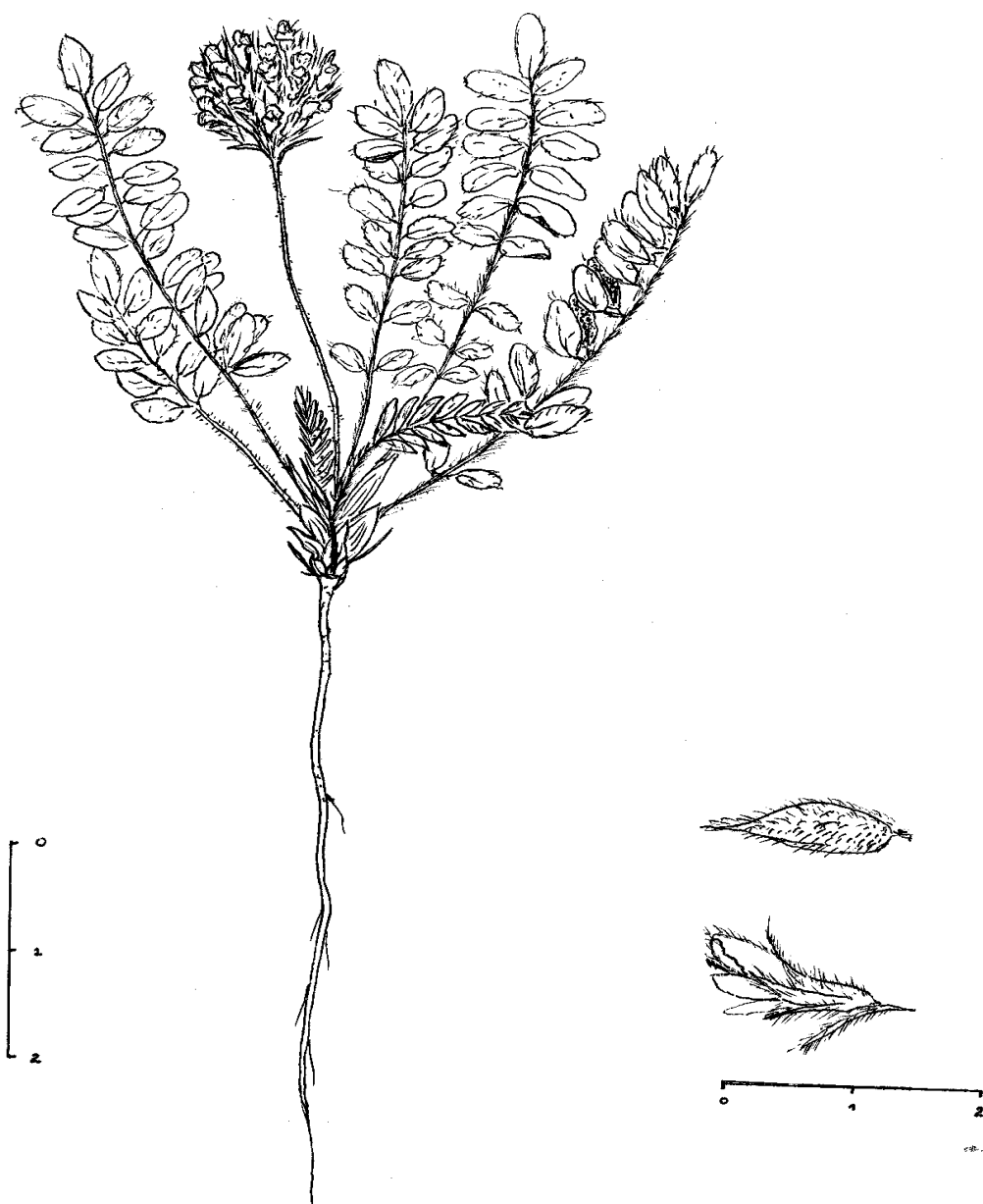

Рис. Астрагал шерстистоквітковий:
(загальний вигляд рослини, квітка, плід).

До 3. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 25, середня – 25–45, висока – понад 45.

До 4. Рослина: кількість генеративних стебел, шт.

Мала – до 4, середня – 4–6, велика – понад 6.

До 9. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Ранній – III декада травня, середній – I декада червня, пізній – II декада червня.

До 10. Листок: за довжиною пластинки, см.

Короткий – до 21, середній – 21–24, довгий – понад 24.

До 11. Листок: за шириною пластинки, см.

Вузкий – до 4, середній – 4–6, широкий – понад 6.

До 13. Квітка: віночок за довжиною, см.

Короткий – до 2, середній – 2,0–2,5; довгий – понад 2,5.

До 15. Суцвіття: за діаметром, см.

Мале – до 3,4; середнє – 3,4–3,8; велике – понад 3,8.

До 16. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 4,3; середня – 4,3–5,0; велика – понад 5,0.

До 17. Рослина: тривалість періоду від відновлення вегетації до повного досягання насіння (другого року життя), діб.

Мала – до 100, середня – 100–110, велика – понад 110.

До 18. Рослина: вміст тритерпенових глікозидів у сухій надземній масі, %.

Низький – до 2,1; середній – 2,1–3,0; високий – понад 3,0.

9. Література

1. Доброчаева Д. Н. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокусин. – К.: Наукова думка. 1987. – 612 с.

2. Колосович М. П. Особливості біології цвітіння астрагалу шерстистоквіткового (*Astragalus dasyanthus* Pall.) та шоломниці байкальської (*Scutellaria baicalensis* Georgi) і підвищення їх насінневої продуктивності в умовах Лісостепу України: Дис. ... канд. с.-г. наук: 06.01.14 / Інститут цукрових буряків. – К., 2003. – 144 с.

3. Колосович М. П. Методика проведення гібридизації астрагалу шерстистоквіткового // Матеріали міжнародної наукової конференції «Лікарські рослини: традиції та перспективи досліджень», присвяченої 90-річчю Дослідної станції лікарських рослин УААН. Березоточа, 12–14 липня 2006 р. – С. 228–229.

4. Колосович М. П. Особливості формування насіння *Astragalus dasyanthus* Pall. в умовах Лівобережного Лісостепу України / М. П. Колосович, Н. Р. Колосович // Матеріали XII з'їзду Українського ботанічного товариства. Одеса, 15–18 травня 2006 р. – Одеса, 2006. – С. 322.

5. Колосович М. П. Вплив мікроелементів та регуляторів росту рослин на врожайність насіння астрагалу шерстистоквіткового / М. П. Колосович, Н. Р. Колосович // Сучасний стан та перспективи розвитку насінництва в Україні: Наукові праці ПВ КАТУ НАУ. Сільськогосподарські науки. – Сімферополь, 2008. – Вип. 107. – С. 238–243.

6. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник / Відпов. ред. А. М. Гродзінський. – К.: Українська Радянська Енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1992. – 544 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
У разі гібридних сортів, які є предметом заявки на права селекціонера, і де батьківські лінії мають представлятись у рамках розгляду гібридних сортів, Технічна анкета має бути заповнена для кожної з батьківських ліній на додаток до гібридного сорту.		
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall.	
1.2 Загальноприйнята назва	Астрагал шерстистоквітковий	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції)		
Сорт одержано в результаті:		
4.1.1 Схрещування		[]
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) батьківський(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (вказіть вихідний сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (вказіть, де й коли виявлено та як поліпшено)		[]
4.1.4 Інше (вказіть подробиці)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням (а) Самозапилення		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехресне запилення (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (вказіть деталі)			
4.2.2 Сорти, що розмножуються вегетативно (a) живці [] (b) розмноження <i>in vitro</i> [] (c) інші [] (вказіть подробиці)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; просимо виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони
Код	Ознака	Степінь	Коди
5.1 (3)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (5)	Рослина: габітус	прямий напіврозлогий розлогий	3 [] 5 [] 7 []
5.3 (6)	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення (під час початку цвітіння)	відсутня або дуже слабка слабка помірна сильна дуже сильна	1 [] 3 [] 5 [] 7 [] 9 []
5.4 (9)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
5.5 (14)	Квітка: забарвлення віночка	жовте інше	1 [] 2 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Просимо використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективнішим методом.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
#7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», просимо надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів беладони звичайної (*Atropa bella-donna* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Atropa bella-donna* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 5 г.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,70 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина пагонів);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються шість нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють в межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: опушення (ознака 5);
- Квітки: розташування у півхах листків (ознака 15);
- Плід (ягода): час досягання (ознака 21).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів беладини звичайної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 3	низька	3	Красавка
		середня	5	
		висока	7	
2. QN	Рослина: кількість генеративних стебел VS, 3	мала	3	Красавка
		середня	5	
		велика	7	
3. (+) QN	Рослина: початок бутонізації MG, 2	ранній	3	Красавка
		середній	5	
		пізній	7	
4. QL	Рослина: габітус VG 4	прямий	3	Красавка
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
5. (*) QL	Рослина: опушення VG 3	відсутнє	1	Красавка
		наявне	9	
6. QN	Рослина: час початку цвітіння VG, 4	ранній	3	Красавка
		середній	5	
		пізній	7	
7. PQ	Стебло: забарвлення VG, 3	світло-зелене	1	Красавка
		сірувато-пурпурове	2	
8. PQ	Листок: за формою VS, 3	яйцеподібний	1	Красавка
		яйцеподібно-еліптичний	2	
9. QN	Листок: форма верхівки MS 3	гостра	1	Красавка
		широкогостра	2	
		тупа	3	
10. (+) QN	Листок: черешок за довжиною MS, 3	короткий	3	Красавка
		середній	5	
		довгий	7	
11. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 3	коротка	3	Красавка
		середня	5	
		довга	7	
12. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 3	вузька	3	Красавка
		середня	5	
		широка	7	
13. (*) (+) QN	Листкова пластинка: співвідношення довжина / ширина MS, 3	мале	3	Красавка
		середнє	5	
		велике	7	
14. PQ	Листок: забарвлення VG 3	світло-зелене	3	Красавка
		помірно-зелене	5	
		буро-зелене	7	

1	2	3	4	5
15. (*) QL	Квітки: розташування у піхвах листків VG,4	поодинокі парні	1 2	Красавка
16. PQ	Квітка: форма чашечки MS,4	дзвоникоподібна циліндрично- дзвоникоподібна	1 2	Красавка
17. (+) QN	Квітка: віночок за довжиною MS,4	короткий середній довгий	3 5 7	Красавка
18. (*) (+) QN	Квітка: діаметр віночка MS 4	малий середній великий	3 5 7	Красавка
19. (*) (+) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 4	жовте буро-фіолетове червоно-буре	1 2 3	Красавка
20. (+) QN	Квітка: квітконіжка за довжиною MS,4	коротка середня довга	3 5 7	Красавка
21. (*) (+) QN	Плід (ягода): час достигання VS 5	ранній середній пізній	3 5 7	Красавка
22. QL	Плід: форма VS 5	куляста кулясто-плеската	1 2	Красавка
23. QL	Плід: забарвлення VS 5	чорне чорно-фіолетове	1 2	Красавка
24. (+) QN	Плід: розмір MS 5	малий середній великий	3 5 7	Красавка
25. (*) PQ	Насінина: форма VS 6	ниркоподібна яйцеподібна	1 2	Красавка
26. PQ	Насінина: забарвлення VG,6	чорно-буре чорне	1 2	Красавка

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів беладони звичайної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Галуження
2	Бутонізація
3	Початок цвітіння
4	Повне цвітіння
5	Сформований плід
6	Стигле насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 60, середня – 60–120, висока – понад 120.

До 3. Рослина: початок бутонізації, декада, місяць.

Ранній – I декада червня,
середній – II–III декада червня,
пізній – липень.

До 10. Листок: черешок за довжиною, см.

Короткий – до 1, середній – 1–2, довгий – понад 2.

До 11. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 15, середня – 15–20, довга – понад 20.

До 12. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 5, середня – 5–8, широка – понад 8.

До 13. Листкова пластинка: співвідношення довжина / ширина.

Мале – до 2, середнє – 2–3, велике – понад 3.

До 17. Квітка: віночок за довжиною, мм.

Короткий – до 20, середній – 20–30, довгий – понад 30.

До 18. Квітка: діаметр віночка, мм.

Малий – до 10, середній – 10–20, великий – понад 20.

До 20. Квітка: квітконіжка за довжиною, см.

Коротка – до 3, середня – 3–6, довга – понад 6.

До 21. Плід (ягода): час достигання, декада, місяць.

Ранній – II декада серпня,
середній – III декада серпня – I декада вересня,
пізній – після I декади вересня.

До 24. Плід: розмір, см.

Малий – до 1,5; середній – 1,5–2,0; великий – понад 2,0.

9. Література

1. Определитель высших растений Украины. – К.; Фитосоциоцентр, 1999. – С. 380.
2. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова и др. – М.: Наука, 1990. – С. 96.
3. Турова А. Д. Лекарственные растения и их применение. / А. Д. Турова, Э. Н. Сапожникова. – М.: Медицина, 1982. – С. 63–67.
4. Ивагин Д. С. Лекарственные растения Украины / Д. С. Ивагин и др. – К.: Урожай, 1974. – С. 60–62.
5. Сельскохозяйственная Энциклопедия. – М.: Советская Энциклопедия, 1984. – С. 44–45.
6. Горбань А. Т. Лекарственные растения: вековой опыт изучения и возделывания / А. Т. Горбань., С. С. Горлачова, В. П. Кривуненко. – Полтава: Верстка, 2004. – 232 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Atropa bella-donna</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Беладона звичайна	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

Методика

проведення експертизи сортів валеріани лікарської (*Valeriana officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Valeriana officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,25 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Квітка: забарвлення пелюсток перед розкриттям квітки (ознака 5);
- Листкова пластинка: частка за шириною (ознака 15);
- Рослина: час початку цвітіння (перша квітка розкрита на будь-якому суцвітті рослини) (ознака 16).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довіклля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів валеріани лікарської

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QL	Сім'ядольні листки: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 1	слабка	3	Шипка
		помірна	5	Маун
		сильна	7	
2. QN	Сім'ядольні листки: за розміром MG, 1	малі	3	
		середні	5	Маун, Шипка, Антос
		великі	7	
3. (*) QN	Розетка: довжина найбільшого листка VS, 2	мала	3	
		середня	5	Маун, Самоков 48
		велика	7	
4. (*) (+) QN	Розетка: за діаметром VS 2	мала	3	
		середня	5	Шипка, Антос
		велика	7	Маун
5. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток перед розкриттям квітки VS, 3	біле	1	
		блідо-рожеве	3	
		рожеве	5	Маун, Антос
		бузкове	7	
		темно-бузкове	9	
6. QN	Корінь і кореневище: інтенсивність бурого забарвлення VS, 6	слабка	3	Маун
		помірна	5	Антос, Самоков 48
		сильна	7	
7. QL	Корінь і кореневище: столони VS, 6	відсутні	1	Антос, Маун, Самоков 48
		наявні	9	Шипка
8. QN	Корінь: за товщиною MS 6	тонкий	3	Полька
		середній	5	Маун, Самоков 49
		товстий	7	
9. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 3	відсутнє	1	Шипка
		наявне	9	Маун
10. QN	Стебло: кількість генеративних пагонів MS, 4	мала	3	
		середня	5	Маун
		велика	7	Антос, Полька
11. QL	Стебло: опушення VS, 3	відсутнє	1	Маун, Антос
		наявне	9	
12. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 3	слабка	3	Шипка
		помірна	5	Маун, Антос
		сильна	7	

1	2	3	4	5
13. QN	Листок: розсіченість (листок із середньої частини стебла) VS, 4	слабка	3	Маун, Антос Шипка
		помірна	5	
		сильна	7	
14. QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення VS, 4	відсутнє	1	Шипка
		наявне	9	Антос
15. (* (+) QN	Листкова пластинка: частка за шириною MS, 4	вузька	3	Шипка
		середня	5	Самоков 39
		широка	7	Маун
16. (* QN	Рослина: час початку цвітіння (перша квітка розкрита на будь-якому суцвітті рослини) MS, 3	ранній	3	Шипка
		середній	5	Маун
		пізній	7	Антос
17. (* QN	Рослина: за висотою у фазі повного цвітіння MG, 4	низька	3	Шипка, Самоков 48 Маун, Антос
		середня	5	
		висока	7	
18. (* QN	Період від відростання до повного достигання насіння MG, 5	короткий	3	Шипка
		середній	5	Маун
		довгий	7	Антос
19 (+) QL	Плід: опушення VS 5	відсутнє	3	Маун
		помірне	5	
		сильне	7	
20. (* QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 5	мала	3	Маун, Шипка
		середня	5	
		велика	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів валеріани лікарської

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Розетка (в перший рік)
3	Початок цвітіння (другий і наступні роки)
4	Повне цвітіння
5	Повне достигання насіння
6	Закінчення вегетації

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 4. Розетка: за діаметром.

Вимірюють уперек розетки в її середній частині (розетка має досягти максимального розміру).

До 15. Листкова пластинка: частка за шириною.

Спостерігають у фазі повного цвітіння. Вимірюють третю пару листкових часток на 3-й парі стеблових листків знизу.

До 19. Плід: опушення.

Спостерігають на повністю стиглих плодах, що набули бурого забарвлення.

9. Література

1. Всё о лекарственных растениях на ваших грядках / Под ред. С. Ю. Раделова. – СПб: ООО «СЗКЭО», 2010. – С. 171.

2. Єлін Ю. Я. Дари лісів / Ю. Я. Єлін, М. Я. Зерова, В. І. Лушпа, С. І. Шабарова. – 2-е вид. – К.: Урожай, 1979. – 439 с.

3. Чопик В. И. Дикорастущие полезные растения Украины. Справочник / В.И. Чопик, Л. Г. Дудченко, А. Н. Краснова. – К.: Наукова думка, 1983. – 400 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Valeriana officinalis L.</i>	
1.2 Загальноприйнята назва	Валеріана лікарська	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]
(б) Перехреснозапильний		
(і) популяційні		[]
(іі) синтетичні сорти		[]

Методика

проведення експертизи сортів вітекса священного (*Vitex agnus-castus* L.),
вітекса коноплевидного (*Vitex cannabifolia* L.) та їхніх гібридів
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів вітекса священного (*Vitex agnus-castus* L.), вітекса коноплевидного (*Vitex cannabifolia* L.) та їхніх гібридів.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається рослинний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити 12 (дванадцять) саджанців чотирирічного віку.

2.3 Рослинний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 12 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 2,0 × 1,5 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу їхнього виявлення (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ).

Методику розроблено: О. А. Корабльова, канд. с.-г. наук, Д. Б. Рахметов, д-р с.-г. наук, М. В. Рись, мол. наук. сп., Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАНУ; М. І. Шанайда, канд. біол. наук, Тернопільський державний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського, 2013.

Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак. Рекомендований метод спостережень за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 12 рослин.

Усі вимірювання й обстеження варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 12 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 6-ти рослин або 18 частин 6-ти рослин;

VG: візуальна разова оцінка 12 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 6-ти рослин або 18 частин 6-ти рослин;

L: лабораторні дослідження 6 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 6 рослин нетипові не допускаються, з 12 – одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважають стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою на 5-й рік життя (ознака 1);
- Листкова пластинка: забарвлення (ознака 9);
- Листкова пластинка: форма краю (14);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 27);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 28);
- Рослина: вміст ефірної олії (ознака 31).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів вітекса священного, вітекса коноплевидного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою на 5-й рік життя MG 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина: за шириною куща MG 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VG 2	компактний	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
4. (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів MG 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
5. QL	Рослина: антоціанове забарвлення однорічних пагонів VG, 1	відсутнє	1	
		наявне	9	
6. QN	Рослина: інтенсивність антоціанового забарвлення однорічних пагонів VS, 1	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
7. (+) QN	Складний листок: кількість листочків (середній ярус) VS, 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
8. (*) (+) PQ	Листочок: форма VS 2	видовжено-овальна	1	
		широколанцетна	2	
		вузьколанцетна	3	
		інша	4	
9. (*) PQ	Листкова пластинка: забарвлення VS 2	світло-зелене	1	
		помірно- зелене	2	
		темно-зелене	3	
		плямисте	4	
		інше	5	
10. QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення жілок і черешка VS, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	

1	2	3	4	5
11. (*) QN	Листкова пластинка: інтенсивність антоціанового забарвлення жилок і черешка VG, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
12. QL	Листкова пластинка: зубчастість краю VS, 2	відсутня	1	
		наявна	9	
13. QN	Листкова пластинка: інтенсивність зубчастості краю VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
14. (*) (+) PQ	Листкова пластинка: форма краю VS 2	зубчаста	1	
		пилчаста	2	
		городчаста	3	
		інша	4	
15. (*) QL	Листкова пластинка: опушення нижнього боку (середній ярус) VG, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
16. QN	Листкова пластинка: інтенсивність опушення нижнього боку VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
17. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
18. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
19. QL	Листкова пластинка: глянсуватість VS, 2	відсутня	1	
		наявна	9	
20. (+) QN	Суцвіття: кількість на генеративному пагоні MS, 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
21. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 2	коротке	3	
		середнє	5	
		довге	7	
22. (*) QN	Суцвіття: за щільністю VS 2	нещільне	3	
		середнє	5	
		щільне	7	
23. (+) QN	Квітка: за довжиною MS 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	

1	2	3	4	5
24. (+) QN	Квітка: за шириною MS 2	вузька середня широка	3 5 7	
25. QL	Квітка: опушення чашечки VG, 2	відсутнє наявне	1 9	
26. QL	Квітка: антоціанове забарвлення чашечки VG, 2	відсутнє наявне	1 9	
27. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 2	біле рожеве блакитне фіолетове інше	1 2 3 4 5	
28. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 2	ранній середній пізній	3 5 7	
29. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду цвітіння VG 2	коротка середня довга	3 5 7	
30. (*) QL	Рослина: рясність цвітіння VG, 2	поодиноке помірне рясне	3 5 7	
31. (*) (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L 2	низький середній високий	3 5 7	
32. PQ	Плід: забарвлення VS 3	світло-салатове світло-буре червонувато-буре буре темно-буре	1 2 3 4 5	
33. (+) QN	Плід: діаметр MS 3	малий середній великий	3 5 7	
34. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду від відростання до досягання насіння VG, 3	коротка середня довга	3 5 7	
35. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MG 3	мала середня велика	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів вітекса священного, вітекса коноплевидного

Коди фаз росту й розвитку рослин 5-го року життя, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Відростання пагонів
2	Цвітіння
3	Достигання насіння

До 1. Рослина: за висотою на 5-й рік життя, см.

Низька – до 80, середня – 80–120, висока – понад 120.

До 2. Рослина: за шириною куща, см.

Вузька – до 100, середня – 100–145, широка – понад 145.

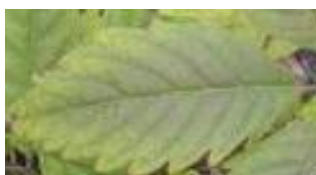
До 4. Рослина: кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – до 10, середня – 10–25, велика – понад 25.

До 7. Складний листок: кількість листочків (середній ярус), шт.

Мала – 3, середня – 4–5, велика – понад 5.

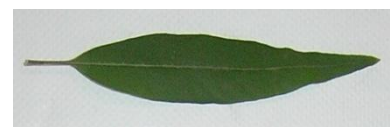
До 8. Листочок: форма.

1
видовжено-овальна

2
широколанцетна

3
вузьколанцетна

До 14. Листкова пластинка: форма краю.

1
Зубчаста

2
пилчаста

3
городчаста

До 17. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 5, середня – 5–8, довга – понад 8.

До 18. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 1,5; середня – 1,5–2,5; широка – понад 2,5.

До 20. Суцвіття: кількість на генеративному пагоні, шт.

Мала – 1–2, середня – 3–4, велика – понад 4.

До 21. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 10, середнє – 10–15, довге – понад 15.

До 23. Квітка: за довжиною, мм.

Коротка – до 6, середня – 6–8, довга – понад 8.

До 24. Квітка: за шириною, мм.

Вузька – до 3, середня – 3–6, широка – понад 6.

До 28. Рослина: час початку цвітіння (орієнтовні дати).

Ранній – до 20.VII, середній – з 20.VII до 5.VIII, пізній – після 5.VIII.

До 29. Рослина: тривалість періоду цвітіння, діб.

Коротка – до 20, середня – 20–30, довга – понад 30.

До 31. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Низький – до 0,11; середній – 0,11–0,25; високий – понад 0,25.

До 33. Плід: діаметр, мм.

Малий – до 2, середній – 2–2,5; великий – понад 2,5.

До 34. Рослина: тривалість періоду від відростання до досягання насіння, діб.

Коротка – до 110, середня – 110–125, довга – понад 125.

До 35. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 6, середня – 6–8, велика – понад 8.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 385–386.
2. Каленська С. М. Рослинництво / С. М. Каленська, О. Я. Шевчук, М. Я. Дмитришак, О. М. Козяр, Г. І. Демидась. – К., 2005. – С. 343–344.
3. Кораблева О. А. Вегетативное размножение *Vitex cannabifolia* L. в условиях Лесостепи и Полесья Украины / О. А. Кораблева // Биологическое разнообразие. Интродукция растений. – СПб, 2003. – С. 393–395.
4. Кораблева О. А. Пряности и приправы / О. А. Кораблева // Агрошкола. – К.: Юнивест Медиа, 2011. – 196 с.
5. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 309.
6. Korablova O. Medicinal and aromatic plants of genus *Vitex* L. / O. Korablova, V. Rabotyagov // I International scientific conference on Medicinal, Aromatic and spice plants. – Slovakia, Nitra, 2007. – P. 64–66.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1.1 Ботанічна назва	<i>Vitex agnus-castus</i> L.	[]
1.1.2 Загальноприйнята назва	Вітекс священний	[]
1.2.1 Ботанічна назва	<i>Vitex cannabifolia</i> L.	[]
1.2. 2 Загальноприйнята назва	Вітекс коноплевидний	[]
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту 4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті: 4.1.1 Схрещування (a) контрольоване схрещування [] (вказіть батьківські сорти) (b) частково відоме схрещування [] (вказіть відомий(і) сорт(и)) (c) невідоме схрещування [] 4.1.2 Мутація [] (зазначте батьківський сорт) 4.1.3 Виявлено та поліпшено [] (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто) 4.1.4 Інше [] (зазначте деталі) 4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно			
(a) живцювання		[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(c) інше		[]	
(вказуйте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(вказуйте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код)			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою на 5-й рік життя	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (9)	Листкова пластинка: забарвлення	світло-зелене	1 []
		помірно зелене	2 []
		темно-зелене	3 []
		плямисте	4 []
		інше	5 []
5.3 (14)	Листкова пластинка: форма краю	зубчаста	1 []
		пилчаста	2 []
		городчаста	3 []
		інша	4 []
5.4 (27)	Квітка: забарвлення віночка	біле	1 []
		рожеве	2 []
		блакитне	3 []
		фіолетове	4 []
		інше	5 []
5.5 (28)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
5.6 (31)	Рослина: вміст ефірної олії	низький	3 []
		середній	5 []
		високий	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів вовчуга польового (*Ononis arvensis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Ononis arvensis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюються всі виміри кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються шість нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Стебло: опушення (ознака 2);
- Листкова пластинка: за формою (ознака 6);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 10);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 15).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів вовчуга польового

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) QL	Стебло: опушення VG 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
3. PQ	Стебло: забарвлення VS, 2	червоне	1	
		червоно-буре	2	
		буре	3	
4. QL	Стебло: інтенсивність червоно-бурого забарвлення VG, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
5. QL	Стебло: наявність колючок на гілках VG, 2	відсутні	1	
		наявні	9	
6. (*) PQ	Листкова пластинка: за формою VS, 2	видовжено-еліптична	1	
		овальна	2	
		еліптична	3	
7. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною VS, 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
8. QN	Листкова пластинка: за шириною VS, 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
9. (+) QN	Квітка: за довжиною VS, 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
10. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VS, 2	білувате	1	
		рожеве	2	
11. (+) QN	Плід (біб): за довжиною VS 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
12. (+) QN	Плід: за шириною VS 3	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
13. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
14. QL	Насінина: інтенсивність бурувато-зеленого забарвлення VG, 4	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	

1	2	3	4	5
15. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 1	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
16. (+) QN	Рослина: час досягання плодів VG, 3	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів вовчуга польового

Коди фаз росту й розвитку рослин сорту, в які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Стигле насіння
4	Сухе насіння

Квітучі рослини вовчуга польового

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 30, середня – 30–80, висока – понад 80.

До 7. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 1,5; середня – 1,5–3,0; довга – понад 3,0.

До 9. Квітка: за довжиною, мм.

Коротка – до 15, середня – 15–20, довга – понад 20.

До 11. Плід (біб): за довжиною, мм.

Короткий – до 7, середній – 7–8, довгий – понад 8.

До 12. Плід: за шириною, мм.

Вузкий – до 5, середній – 5–6, широкий – понад 6.

До 13. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 4,4; середня – 4,4–5,2; велика – понад 5,2.

До 15. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – червень,
середній – червень–липень,
пізній – серпень.

До 16. Рослина: час достигання плодів, місяць.

Ранній – липень–серпень,
середній – серпень–вересень,
пізній – вересень.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 202–205.

2. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ – ПРЕСС Книга, 2006. – С. 727–728.

3. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 184.

4. Турова А. Д. Лекарственные растения СССР и их применение / А. Д. Турова, Э. Н. Сапожникова. – М.: Медицина, 1982. – С. 189–190.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Ononis arvensis</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Вовчуг польовий	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

Методика

проведення експертизи сортів гісопу лікарського (*Hyssopus officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Hyssopus officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння, рослини 1-ї категорії

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння / садивний матеріал на експертизу сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г або не менше 80 рослин.

2.3 Насіння / садивний матеріал мають бути здоровими на вигляд, не ураженими хворобами, не пошкодженими шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості, посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння / садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 1,0 × 0,40 м (при сівбі насіння – 0,70 × 0,20 м).

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказується в другій колонці таблиці ознак.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається 1% популяційний стандарт за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 3);
- Рослина: час початку цвітіння (від відновлення вегетації) (ознака 16);
- Рослина: тривалість періоду цвітіння (ознака 17).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати (висаджувати) сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів гісопу лікарського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QL	Сходи: антоціанове забарвлення VG, 1	відсутнє	1	Атлант
		наявне	9	Маркіз, Нікітський білий
2. (+) QN	Рослина: за висотою MG, 4	низька	3	Атлант
		середня	5	Нікітський білий
		висока	7	
3. (*) (+) PQ	Рослина: габітус VG 4	прямий	1	Атлант
		напівпрямий	2	Маркіз
		напіврозлогий	3	Нікітський білий
		розлогий	4	
4. QN	Рослина: діаметр куща MS, 4	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
5. (+) QN	Рослина: кількість стебел MS, 4	мала	3	Атлант
		середня	5	
		велика	7	
6. QN	Рослина: залистяність VG, 3	слабка	3	Маркіз
		середня	5	
		сильна	7	
7. (+) QN	Стебло: за діаметром MS 2	мале	3	Маркіз
		середнє	5	Атлант
		велике	7	
8. (+) QN	Стебло: кількість гілочок 1-го порядку MS, 2	мала	3	Маркіз
		середня	5	Атлант
		велика	7	
9. QN	Листки: положення VS, 4	вертикальне	1	
		напіввертикальне	2	Маркіз, Нікітський білий
		горизонтальне	3	
10. QN	Листок: опушення VS, 4	відсутнє або дуже слабке	1	Маркіз, Атлант, Нікітський білий
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
11. PQ	Листок: забарвлення VS, 4	світло-зелене	1	
		зелене з сизим відтінком	2	
		зелене	3	Атлант
		темно-зелене з сизим відтінком	4	

1	2	3	4	5
12. (+) QN	Листок: за довжиною MS, 4	короткий середній довгий	3 5 7	Маркіз
13. (+) QN	Листок: за шириною MS, 4	вузький середній широкий	3 5 7	Нікітський білий
14. QN	Листкова пластинка: глянсуватість VS, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	Маркіз, Нікітський білий
15. QN	Листкова пластинка: пухирчастість VS, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	Маркіз Атлант
16. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння (від відновлення вегетації) MS, 5	ранній середній пізній	3 5 7	Маркіз Атлант
17. (+) QN	Рослина: тривалість періоду цвітіння MS 5–7	коротка середня довга	3 5 7	Маркіз, Атлант, Нікітський білий
18. QN	Суцвіття (несправжня кільчатка): кількість квіток MS, 6	мала середня велика	3 5 7	Маркіз Атлант
19. (+) QN	Квітка: за довжиною MS 6	коротка середня довга	3 5 7	Атлант
20. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS, 6	коротке середнє довге	3 5 7	Атлант Маркіз
21. QL	Суцвіття: за щільністю VS 6	нещільне помірно щільне щільне дуже щільне	3 5 7 9	Атлант, Маркіз
22. PQ	Суцвіття: квітки за забарвленням VS 6	білі рожеві сині синьо-фіолетові	1 2 3 4	Нікітський білий Атлант Маркіз
23. (+) QN	Рослина: час настання повної стиглості плодів MS, 8	ранній середній пізній	3 5 7	
24. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS, 8	мала середня велика	3 5 7	Маркіз

1	2	3	4	5
25. (+) QN	Насінина: за довжиною MS, 8	коротка	1	Маркіз
		середня	3	
		довга	5	
26. (+) QN	Насінина: за шириною MS, 8	вузька	1	Атлант
		середня	3	
		широка	5	
27. (+) QN	Вміст ефірної олії в сирій масі MG, 5, 6	низький	3	Маркіз Атлант
		середній	5	
		високий	7	
28. QN	Ефірна олія: вміст ізопінокамфону MG, 5, 6	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	
29. QN	Ефірна олія: вміст пінокамфону MG, 5, 6	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів гісопу лікарського

Коди стадій росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

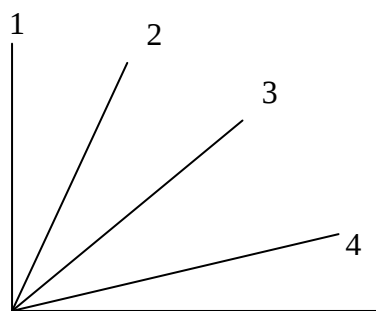
Коди	Назви фаз росту й розвитку рослин
1	Повні сходи
2	Стеблування
3	Викидання квітконоса
4	Бутонізація
5	Початок цвітіння
6	Повне цвітіння
7	Початок достигання насіння
8	Повне достигання насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – 30–49; середня – 50–60; висока – 61–70.

До 3. Рослина: габітус.

- 1 – прямий
- 2 – напівпрямий
- 3 – напіврозлогий
- 4 – розлогий

До 5. Рослина: кількість стебел, шт.

Мала – 50–100, середня – 101–200, велика – 201–300.

До 7. Стебло: за діаметром, мм.

Мале – 2–3, середнє – 4–5, велике – 6–7.

До 8. Стебло: кількість гілочок 1-го порядку, шт.

Мала – 2–8, середня – 9–13, велика – 14–18.

До 12. Листок: за довжиною, см.

Короткий – 2,0–2,9; середній – 3,0–3,2; довгий – 3,3–3,5.

До 13. Листок: за шириною, мм.

Вузкий – 2–3, середній – 4–6, широкий – 7–9.

До 16. Рослина: час початку цвітіння (від відновлення вегетації), діб.

Ранній – 90–109, середній – 110–130, пізній – понад 130.

До 17. Рослина: тривалість періоду цвітіння, діб.

Коротка – 25–30, середня – 31–40, довга – 41–50.

До 19. Квітка: за довжиною, мм.

Коротка – 5,0–6,4; середня – 6,5–7,4; довга – 7,5–10,0.

До 20. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – 9–10, середнє – 11–14, довге – 15–20.

До 23. Рослина: час настання повної стиглості насіння, діб.

Ранній – 120–130, середній – 131–145, пізній – 146–160.

До 24. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – 0,5–0,8; середня – 0,9–1,1; велика – 1,2–1,4.

До 25. Насінина: за довжиною, мм.

Коротка – 2,5–2,9; середня – 3,0–3,4; довга – 3,5–4,0.

До 26. Насінина: за шириною, мм.

Вузька – 0,7–0,8; середня – 0,9–1,0; широка – 1,1–1,3.

До 27. Вміст ефірної олії в сирій масі, %.

Низький – 0,25–0,28; середній – 0,29–0,34; високий – 0,35–0,45.

9. Література

1. Либусь О. К. Эфиромасличные и пряно-ароматические растения / О. К. Либусь, В. Д. Работягов. – Херсон: Атлант, 2004. – С. 106–113.
2. Звіт Закарпатського інституту АПВ. – В. Бакта, 2005. – С. 346–350.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Hyssopus officinalis</i> L	
1.2 Загальноприйнята назва	Гісоп лікарський	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
(b) Перехреснозапильний				
(i) популяційні			[]	
(ii) синтетичні сорти			[]	
(c) Гібрид			[]	
(d) Інше			[]	
(зазначте деталі)				
4.2.2 Сорти, що розмножуються вегетативно				
(a) живцювання			[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>			[]	
(c) інше			[]	
(зазначте деталі)				
4.2.3 Інше			[]	
(зазначте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код)				
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди	
5.1 (3)	Рослина: габітус	прямий	Атлант	1 []
		напівпрямий	Маркіз	2 []
		напіврозлогий	Нікітський білий	3 []
		розлогий		4 []
5.2 (16)	Рослина: час початку цвітіння (від відновлення вегетації)	ранній	Маркіз	3 []
		середній	Атлант	5 []
		пізній		7 []
5.3 (17)	Рослина: тривалість періоду цвітіння	короткий	Маркіз, Атлант, Нікітський білий	3 []
		середній		5 []
		довгий		7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними				
Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.				
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата	
Коментарі:				
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту				
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, окрім інформації, що представлено в розділах 5 та 6?				
Так []		Ні []		
(Якщо «так», прохання надати деталі)				
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?				
Так []		Ні []		
(Якщо «так», прохання надати деталі)				

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}	
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання (а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал нічим не обробляють, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який має проходити експертизу, зазнав впливу: (а) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (б) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (с) культури тканини Так [] Ні [] (д) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів).			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів головатеню круглоголового (*Echinops sphaerocephalus* L.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Echinops sphaerocephalus* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 0,3 кг.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 1,2 × 0,6 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюються всі виміри кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Якщо сорт однорідний, його вважають стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: час формування квітконоса (ознака 7);
- Квітка: забарвлення пелюсток (ознака 16).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів головатеню круглоголового

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QN	Сходи: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 1	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
2. (*) QN	Сім'ядольні листки: за розміром MS, 1	малі	3	
		середні	5	
		великі	7	
3. QN	Рослина: за висотою MG 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
		дуже висока	9	
4. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення верхнього боку VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
5. PQ	Листок: забарвлення нижнього боку VS, 2	сірувате	1	
		темно-сіре	2	
6. PQ	Листок: за формою VS 2	яйцеподібно- ланцетний	1	
		вузьколанцетний	2	
7. (*) (+) QN	Рослина: час формування квітконоса MS 5	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
8. (*) (+) QN	Рослина: за висотою (під час повного цвітіння) MG 6	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
		дуже висока	9	
9. (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів MS, 6	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
10. (*) QL	Стебло: опушення VS 6	відсутнє	1	
		наявне	9	
11. (+) QN	Листок: за довжиною MS 6	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
12. (+) QN	Листок: за шириною MS 6	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
13. PQ	Кошик: за формою VS 6	кулястий	1	
		яйцеподібний	2	

1	2	3	4	5
14. (+) QN	Кошик: час початку цвітіння перших квіток VS, 6	ранній середній пізній	3 5 7	
15. (+) QN	Кошик: діаметр MS 6	малий середній великий	3 5 7	
16. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VS, 6	біле блакитне синє	1 2 3	
17. (*) QN	Сім'янка: інтенсивність сірого забарвлення VS, 7	слабка помірна сильна	3 5 7	
18. (*) (+) QN	Рослина: період від відростання до повного достигання плодів MS, 8	короткий середній довгий	3 5 7	
19. (+) QN	Плоди: маса 1000 шт. MS 8	мала середня велика	3 5 7	
20. QN	Корінь: ступінь розгалуження VG, 8	слабкий помірний сильний	3 5 7	
21. (*) QN	Корінь: за товщиною MS 8	тонкий середній товстий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів головатеню круглоголового

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту і розвитку
1-ий рік життя	
1	Сходи
2	Розетка
2-ий рік життя	
3	Відновлення вегетації
4	Стеблоутворення
5	Формування квітконоса
6	Цвітіння
7	Плодоношення
8	Достигання

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 7. Рослина: час формування квітконоса, діб від відростання.

Ранній – до 60, середній – 60–65, пізній – понад 65.

До 8. Рослина: за висотою (під час повного цвітіння), см.

Низька – до 40, середня – 40–60, висока – 61–80, дуже висока – понад 80.

До 9. Рослина: кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – до 7, середня – 7–9, велика – понад 9.

До 11. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 18, середній – 18–20, довгий – понад 20.

До 12. Листок: за шириною, см.

Вузкий – до 12, середній – 12–14, широкий – понад 14.

До 14. Кошик: час початку цвітіння перших квіток (для умов Степу).

Ранній – початок червня, середній – середина червня, пізній – початок липня.

До 15. Кошик: діаметр, см.

Малий – 1,0–2,0; середній – 2,1–3,0; великий – понад 3,0.

До 18. Рослина: період від відростання до повного досягання плодів, діб.

Короткий – до 130, середній – 130–180, довгий – понад 180.

До 19. Плоди: маса 1000 шт., г.

Мала – до 10, середня – 10–28, велика – понад 28.

9. Література

1. Порада О. А. Інтродукція головатеню круглоголового в Лісостепу України / О. А. Порада // Тез. доп. X з'їзду Укр. ботан. тов. – К., 1997. – С. 243.

2. Порада А. А. Биологические особенности растений мордовника шароголового сорта Глобус / А. А. Порада // Матер. межд. науч. конф., посвященной 75-летию Всесоюзного научно-исследовательского института лекарственных и ароматических растений. – М., 2006. – С. 313–316.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Echinops sphaerocephalus</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Головатень круглоголовий	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше []		(зазначте деталі)	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (7)	Рослина: час формування квітконоса	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
5.2 (16)	Квітка: забарвлення пелюсток	біле	1 []
		блакитне	2 []
		синє	3 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі). 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі). 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів гуньби сінної (пажитник грецький)
(*Trigonella foenum-graecum* L.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Trigonella foenum-graecum* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1. Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 100 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 160 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,10 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказується в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота рослин);

Методику розроблено: Немтінов В.І., ст. наук. сп., канд. с.-г. наук, Кримська дослідна станція овочівництва Інституту південного овочівництва і баштанництва, 2007.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих попередньо визначених рослин або частин рослин;

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 160 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 160 рослин або частин 160 рослин (наприклад, висота рослин);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 160 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2. Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95 %. У вибірці з 160 рослин допускаються чотири нетипові.

4.2.1. Нетипові рослини відзначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Насінина: чорне забарвлення рубчика (шва) (ознака 3);
- Рослина: антоціанове забарвлення (ознака 4);
- Листок: вторинні листочки (ознака 12);
- Біб: забарвлення (ознака 29).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів гуньби сінної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. PQ	Насінина: форма VG 6	сферична	1	
		яйцеподібна	2	
		циліндрична	3	
		ромбічна	4	
		трикутна	5	
		неправильна	6	
2. (*) PQ	Насінина: забарвлення сім'ядолей VG, 6	зелене	1	
		жовте	2	
3. (*) QL	Насінина: чорне забарвлення рубчика (шва) VG, 6	відсутнє	1	
		наявне	9	
4. (*) QL	Рослина: антоціанове забарвлення VG, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
5. (+) QN	Рослина: за висотою MS 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
6. QL	Стебло: фасціація VG, 3	відсутня	1	
		наявна	9	
7. (+) QN	Стебло: кількість вузлів (перший фертильний вузол включно) MS 3	дуже мала	1	
		мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
		дуже велика	9	
8. QL	<u>Тільки сорти з антоціаном.</u> Стебло: антоціанове забарвлення пазухи листка VG, 3	відсутнє	1	
		наявне	9	
9. (*) PQ	Листок: забарвлення VG 3	жовто-зелене	1	
		зелене	2	
		блакитно-зелене	3	
10. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 3	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
11. QL	Листок: сіруватий відтінок VG, 3	відсутній	1	
		наявний	9	
12. (*) QL	Листок: вторинні листочки VG, 3	відсутні	1	
		наявні	9	

1	2	3	4	5
13. (*) QL	Прилистик: тип розвитку VS 3	рудиментарний	1	
		розвинений	2	
14. QL	Прилистик: восковий наліт VG, 3	відсутній	1	
		наявний	9	
15. (+) QN	Прилистик: за довжиною MS 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
16. (+) QN	Прилистик: за шириною MS 3	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
17. (+) QN	Черешок листка: за довжиною MS, 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
18. (*) (+) QN	Рослина: час цвітіння MG 4	дуже ранній	1	
		ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
		дуже пізній	9	
19. (*) QN	<u>Тільки нефасційовані сорт.</u> Рослина: кількість квіток на вузлі MS 3	одна	1	
		дві	2	
		три	3	
		чотири	4	
		понад чотири	5	
20. PQ	<u>Тільки сорти без антоціану.</u> Квітка: забарвлення паруса VG, 3	біле	1	
		від білого до кремового	2	
		кремове	3	
21. (+) QN	Квітка: ширина паруса (у найширшому місці) VS, 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
22. QN	Квітка: форма основи паруса VG 3	сильно піднесена	1	
		піднесена	2	
		пряма	3	
		вигнута	4	
		дуже вигнута	5	
23. QN	Квітка: ширина чашолистка VS / VG, 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
24. (*) QN	Біб: за довжиною MS 5	дуже короткий	1	
		короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
		дуже довгий	9	

1	2	3	4	5
25. (*) (+) QN	Біб: за шириною (у найширшому місці) MS 5	дуже вузький	1	
		вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
		дуже широкий	9	
26. (*) (+) QN	Біб: ступінь вигину VG 5	відсутній або дуже слабкий	1	
		слабкий	3	
		середній	5	
		сильний	7	
		дуже сильний	9	
27. (*) QL	Біб: тип вигину VG 5	увігнутий	1	
		випуклий	2	
28. (*) PQ	<u>Тільки сорти без потовщених стулок бобу.</u> Біб: форма верхівки VG, 5	загострена	1	
		тупа	2	
29. (*) PQ	Біб: забарвлення VG 5	жовте	1	
		зелене	2	
		блакитно-зелене	3	
		пурпурове	4	
30. QN	Біб: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 5	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
31. QL	<u>Тільки сорти без пергаментності або з частковою пергаментністю.</u> Біб: волокна (або жилки) шва VG, 5	відсутні або рудиментарні	1	
		наявні	9	
32. (*) (+) QN	Біб: кількість насінних зачатків MS 5	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
33. QN	Біб: інтенсивність зеленого забарвлення нестиглих насінин VG, 5	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
34. (+) QN	Рослина: час досягання MG 6	дуже ранній	1	
		ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
		дуже пізній	9	
35. QL	Насінина: зморшкуватість VG, 6	відсутня	1	
		наявна	9	

1	2	3	4	5
36. QN	Насінина: ступінь зморшкуватості VG, 6	слабкий	3	
		помірний	5	
		сильний	7	
37. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MG 6	дуже мала	1	
		мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
		дуже велика	9	
38. QL	Стійкість проти <i>Fusarium oxysporum</i> f. sp. <i>pisi</i>	відсутня	1	
		наявна	9	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів гуньби сімної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Стеблування
3	Цвітіння
4	Плодоношення
5	Початок достигання насіння
6	Повна стиглість насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 5. Рослина: за висотою, см.

Вимірювання слід здійснювати від поверхні ґрунту до найвищої точки рослини без підняття стебел.

Ступінь виявлення ознаки відповідає наступним середнім значенням: низька – до 45, середня – 45–55, висока – понад 55.

До 7. Стебло: кількість вузлів (перший фертильний вузол включно), шт.

Дуже мала – до 13, мала – 13–17, середня – 18–20, велика – 21–25, дуже велика – понад 25.

До 15. Прилистик: за довжиною, см.

Вимірювати варто через 15–20 діб після сходів, від пазухи листка.

Короткий – до 2,0, середній – 2,0–2,5, довгий – понад 2,5.

До 16. Прилистик: за шириною, см.

Вимірювання варто здійснювати через 15–20 діб після сходів у середній частині прилистка.

Вузкий – до 1,5; середній – 1,5–2,0; широкий – понад 2,0.

До 17. Черешок листка: за довжиною, см.

Вимірюють від пазухи листка до початку листкової пластинки.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–2,0; довгий – понад 2,0.

До 18. Рослина: час цвітіння, діб.

Відзначається за розкриття квіток у 70% рослин.

Дуже ранній – 32–35, ранній – 36–39, середній – 40–42, пізній – 43–46, дуже пізній – 47–50.

До 21. Квітка: ширина паруса (у найширшому місці), мм.

Вимірювати потрібно у середній частині паруса.

Мала – до 3, середня – 3–4, велика – понад 4.

До 25. Біб: за шириною (у найширшому місці), мм.

Вимірювання варто здійснювати у середній частині бобу.

Дуже вузький – 1,8–2,1; вузький – 2,2–2,5; середній – 2,6–2,9; широкий – 3,0–3,3; дуже широкий – 3,4–3,7.

До 26. Біб: ступінь вигину, см.

Вимірюють від середньої частини бобу до горизонтально проекційованої лінії.

Дуже слабкий – до 2,0; слабкий – 2,0–2,5; середній – 2,6–3,1; сильний – 3,2–3,7; дуже сильний – 3,8–4,3.

До 32. Біб: кількість насінних зачатків, шт.

Мала – до 15, середня – 15–20, велика – понад 20.

До 34. Рослина: час досягання, діб (від сходів).

Дуже ранній – до 87, ранній – 87–92, середній – 93–97, пізній – 98–102, дуже пізній – понад 102.

До 37. Насіння: маса 1000 шт., г.

Дуже мала – до 9,0; мала – 9,0–12,0; середня – 12,1–15,0; велика – 15,1–18,0; дуже велика – понад 18,0.

До 38. Стійкість проти *Fusarium oxysporum* f. sp. *pisi*.

Ознака виражається у кількості зів'ялих рослин, %.

Відсутня – 0, наявна – 5–10.

9. Література

1. Шлыков Г. Н. Интродукция и акклиматизация растений / Г. Н. Шлыков // Введение в культуру и освоение в новых районах. – М.: Изд-во и.-х. лит. жур. и плакатов, 1963. – С. 227.
2. Смик Г. К. Корисні та рідкісні рослини України / Г. К.Смик. – К.: УРЕ, 1991. – С. 368.
3. Володарська А. Т. Вітаміни на грядці / А. Т. Володарська, О. М. Складарський. – К.: Урожай, 1989. – 142 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Trigonella foenum-graecum</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Гуньба сінна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні			[]
(ii) синтетичні сорти			[]
(c) Гібрид			[]
(d) Інше			[]
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше			[]
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1	Насінина: чорне	відсутнє	1 []
(3)	забарвлення рубчика (шва)	наявне	9 []
5.2	Рослина: антоціанове	відсутнє	1 []
(4)	забарвлення	наявне	9 []
5.3	Листок: вторинні листочки	відсутні	1 []
(12)		наявні	9 []
5.4	Біб: забарвлення	жовте	1 []
(29)		зелене	2 []
		блакитно-зелене	3 []
		пурпурове	4 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі).			

Методика

проведення експертизи сортів деревію майже звичайного
(*Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka.

2. Необхідний рослинний матеріал – кореневища

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 60 кореневищ.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,35 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота рослин);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота рослин);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка на відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Оскільки, деревій майже звичайний розмножують вегетативно, то всі рослини практично завжди подібні.

Для оцінки однорідності інбредних ліній і гібридів приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові. Для оцінки однорідності перехреснозапильних сортів приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються три нетипові.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним. Для сортів, які розмножують вегетативно, достатньо визначити, чи є рослинний матеріал однорідним за виявленням ознак і чи не зустрічаються мутації і домішки.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Для визначення забарвлення листкової пластинки використовують шкалу кольорів RHS, група кольорів № 137 Green Group (зелена група) і № 144 Yellow-Green Group (жовто-зелена група). У рослин одного сорту забарвлення листкової пластинки може змінюватися залежно від фази розвитку. Так, у рослин сорту Еней під час фази відростання забарвлення листків 137C, а у фазі масового цвітіння – 136C.

Для визначення забарвлення квітки використовують групу кольорів № 155 White Group (біла група).

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 1);
- Рослина: час цвітіння (ознака 6);
- Квітка: забарвлення (ознака 25).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів деревію майже звичайного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: габітус VG 5	компактний	3	Еней
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
2. (+) QN	Рослина: за висотою MG 5	низька	3	Еней
		середня	5	
		висока	7	
3. (+) QN	Рослина: діаметр куща MG 5	малий	3	Еней
		середній	5	
		великий	7	
4. QN	Рослина: опушення VG 5	слабке	3	Еней
		середнє	5	
		сильне	7	
5. QN	Рослина: облиствленість VG 5	слабка	3	Еней
		середня	5	
		сильна	7	
6. (*) (+) QN	Рослина: час цвітіння VG 5	ранній	3	Еней
		середній	5	
		пізній	7	
7. (+) QL	Стебло: положення у просторі VG, 5	пряме	3	Еней
		похиле	5	
		висхідне біля основи	7	
8. QN	Стебло: галузистість MS 5	нерозгалужене	3	Еней
		розгалужене у верхній частині	5	
		розгалужене по всій довжині	7	
9. (*) PQ	Листок: розміщення сегментів I-го порядку VS, 5	чергове	1	Еней
		супротивне	2	
10. (+) PQ	Листок: розміщення сегментів II-порядку VS, 5	чергове	1	Еней
		супротивне	2	
11. (+) QN	Листок: центральна жилка за шириною MS, 5	вузька	3	Еней
		середня	5	
		широка	7	
12. PQ	Листок: кінцеві частки листових сегментів за формою VS, 5	вузьколінійно-ланцетні	3	Еней
		лінійно-ланцетні	5	
		ланцетні	7	
13. PQ	Листок: проміжні зубці між основними сегментами VS, 5	відсутні	1	Еней
		наявні	9	

1	2	3	4	5
14. (+) QN	Листкова пластинка: за розміром (<u>верхньостеблова</u>) MS, 5	мала середня велика	3 5 7	Еней
15. (+) QN	Листкова пластинка: за розміром (<u>середньостеблова</u>) MS, 5	мала середня велика	3 5 7	Еней
16. (+) QN	Листкова пластинка: за розміром (<u>нижньостеблова і прикоренева</u>) MS, 5	мала середня велика	3 5 7	Еней
17. PQ	Листкова пластинка: забарвлення VG, 5	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
18. QL	Суцвіття: за щільністю VG 5	нещільне щільне	1 9	Еней
19. (+) QN	Суцвіття: за розміром центрального щитка з кошиками MG, 5	мале середнє велике	3 5 7	Еней
20. PQ	Кошик: форма обгортки VG 5	яйцеподібна яйцеподібно-циліндрична видовжена видовжено-яйцеподібна	1 2 3 4	Еней
21. PQ	Обгортка: забарвлення облямівки листочків VG 5	світло-буре темно-буре світло-коричневе коричневе темно-коричневе	1 2 3 4 5	Еней
22. PQ	Обгортка: форма зовнішніх листочків VG, 5	видовжена видовжено-еліптична	1 2	Еней
23. (+) PQ	Квітка: форма язичків MS 5	округла округло-овальна поперечно-овальна	1 2 3	Еней
24. QN	Квітка: кількість зубців на верхівці язичка MS, 5	один два-три	1 2	Еней
25. (*) PQ	Квітка: забарвлення VG 5	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		

1	2	3	4	5
26. (+) QN	Рослина: масова частка ефірної олії L, 4	низька середня висока	3 5 7	Еней
27. (+) QN	Ефірна олія: вміст азулену L, 4	низький середній високий	3 5 7	Еней

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів деревію майже звичайного

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Початок відростання
2	Повне відростання
3	Бутонізація
4	Початок цвітіння
5	Повне цвітіння
6	Кінець цвітіння

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 50, середня – 50–75, висока – понад 75.

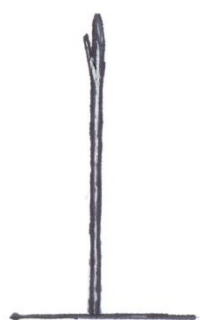
До 3. Рослина: діаметр куща, см.

Малий – до 60, середній – 60–75, великий – понад 75.

До 6. Рослина: час цвітіння, декада, місяць.

Ранній – повне цвітіння у II-й декаді липня, середній – повне цвітіння у III-й декаді липня, пізній – повне цвітіння у I–II-й декаді серпня.

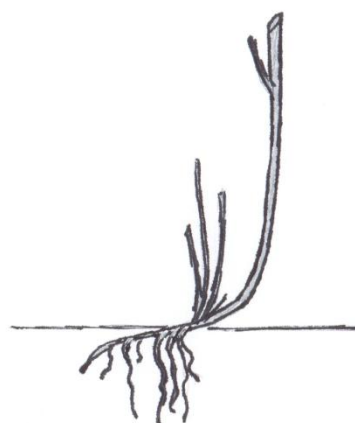
До 7. Стебло: положення у просторі.

3
Пряме

5
похиле

7
висхідне біля основи

До 10. Листок: розміщення сегментів II-го порядку.

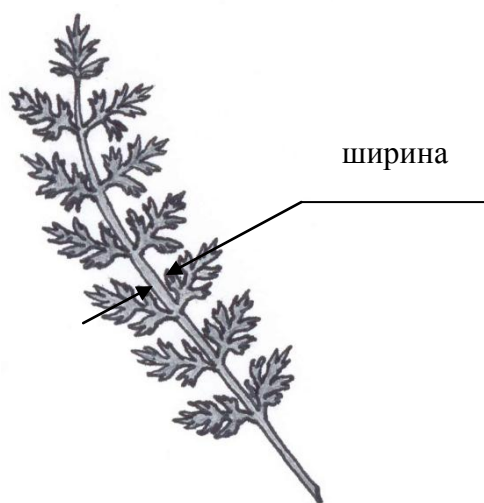
1
Чергове

2
супротивне

До 11. Листок: центральна жилка за шириною, мм.

Вузька – до 1,0, середня – 1,0–1,5, широка – понад 1,5.

До 14. Листкова пластинка: за розміром (верхньостеблова), см.

Мала – до $5,0 \times 0,6$; середня – $5,0-8,0 \times 0,7-1,5$; велика – понад $8,0 \times 1,5$.

До 15. Листкова пластинка: за розміром (середньостеблова), см.

Мала – до $6,0 \times 0,8$; середня – $6,1-10,0 \times 0,9-2,0$; велика – понад $10,0 \times 2,0$.

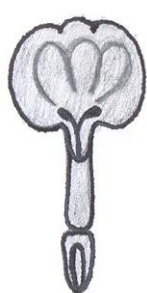
До 16. Листкова пластинка за розміром (нижньостеблова і прикоренева), см.

Мала – до $7,0 \times 1,0$; середня – $7,1-15,0 \times 1,1-3,0$; велика – понад $15,0 \times 3,0$.

До 19. Суцвіття: за розміром центрального щитка з кошиками, см.

Мале – до $6,0 \times 5,0$, середнє – $6,1-8,0 \times 5,1-6,0$, велике – понад $8,0 \times 6,0$.

До 23. Квітка: форма язичків.

Округла

округло-овальна

поперечно-овальна

До 26. Рослина: масова частка ефірної олії у надземній частині, %.

Визначають у свіжій сировині за методом Клевенджера. Вказаний показник – середнє за 3 роки досліджень. Фаза максимального накопичення ефірної олії (бутонізація, початок або повне цвітіння).

Низька – до 0,15; середня – 0,15–0,20; висока – понад 0,20.

До 27. Ефірна олія: вміст азулену, %.

Визначають методом ГРХ. Фаза максимального накопичення азулену.

Низький – до 40, середній – 40–50, високий – понад 50.

9. Література

1. [Електронний ресурс]: http://uk.wikipedia.org/wiki/Деревій_звичайний
2. Лікарські рослини України // URL: <http://plants.land.kiev.ua/63.html>

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Achillea submillefolium</i> Klok. et Krytzka	
1.2 Загальноприйнята назва	Деревій майже звичайний	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно		
(а) живцювання		[]
(б) розмноження <i>in vitro</i>		[]
(с) інше		[]
(зазначте деталі)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код)			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: габітус	компактний	3 []
		напіврозлогий	5 []
		розлогий	Еней 7 []
5.2 (6)	Рослина: час цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	Еней 7 []
5.3 (25)	Квітка: забарвлення	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)	
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання			
(а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні []			
(b) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (b) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо 9.2 Рослинний матеріал нічим не обробляють, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який має проходити експертизу, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів десмодіуму канадського (*Desmodium canadense* (L.) DC.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Desmodium canadense* (L.) DC.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 70 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних та сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Куценко Н. І., канд. с.-г. наук, Куценко О. М., Дослідна станція лікарських рослин ІА НААНУ, 2010.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються чотири нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: кількість генеративних стебел (ознака 2);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 9);
- Рослина: час досягання насіння (ознака 12).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довіклля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів десмодіуму канадського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 1	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина: кількість генеративних стебел MG 1	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
3. (*) QL	Стебло: опушення VG 3	відсутнє	1	
		наявне	9	
4. QN	Стебло: інтенсивність галуження VG 3	відсутнє	1	
		слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
5. (+) QN	Рослина: час початку цвітіння (другого і наступних років вегетації) MG, 2	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
6. (+) QN	Листок: за довжиною листової пластинки MS, 2	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
7. (+) QN	Листок: за шириною листової пластинки MS, 2	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
8. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 3	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
9. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VS 3	біле	1	
		світло-рожеве	2	
		рожеве	3	
		фіолетове	4	
		інше	5	
10. (+) QN	Плід (біб): за довжиною MS 4	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
11. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
12. (*) QN	Рослина: час досягання насіння VG, 4	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

1	2	3	4	5
13.	Рослина: загальний вміст флавоноїдів L, 2	низький	3	
(+)		середній	5	
QN		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів десмодіуму канадського

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Бутонізація
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Повна стиглість насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 60, середня – 60–90, висока – понад 90.

До 2. Рослина: кількість генеративних стебел, шт.

Мала – до 5, середня – 5–15, велика – понад 15.

До 5. Рослина час початку цвітіння (другого і наступних років вегетації), декада, місяць.

Ранній – II декада червня, середній – III декада червня, пізній – I декада липня.

До 6. Листок: за довжиною листкової пластинки, см.

Короткий – до 4, середній – 4–7, довгий – понад 7.

До 7. Листок: за шириною листкової пластинки, см.

Вузький – до 1,5; середній – 1,5–3,0; широкий – понад 3,0.

До 10. Плід (біб): за довжиною, см.

Короткий – до 4, середній – 4–5, довгий – понад 5.

До 11. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 4, середня – 4–6, велика – понад 6.

До 13. Рослина: загальний вміст флавоноїдів, %.

Низький – до 1,5; середній – 1,5–2,0; високий – понад 2,0.

9. Література

1. Атлас лекарственных растений России / Под ред. проф. Быкова В. А. – М.: Всероссийский НИИ лек. и аром. растений, 2006. – С. 97–99.
2. Батюк В. С. Флавоноиды десмодиума канадского и их обезболивающее действие / В. С. Батюк, Е. А. Васильченко, Л. Н. Васильева, Н. В. Чернобровая. // Хим.-фарм. ж-л. – М.: Медицина, 1987. – Т. XX. – С. 63–67.
3. Горбань А. Т. Лекарственные растения: вековой опыт изучения и возделывания / А. Т. Горбань, С. С. Горлачева, В. П. Кривуненко. – Полтава: Верстка, 2004. – С. 62–65.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Desmodium canadense</i> (L.) DC.	
1.2 Загальноприйнята назва	Десмодіум канадський	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (вказіть батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (вказіть, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (вказіть деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапилювальний		[]
(б) Перехреснозапилювальний		
(і) популяційні		[]
(іі) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код)			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (2)	Рослина: кількість генеративних стебел	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.3 (9)	Квітка: забарвлення віночка	біле	1 []
		світло-рожеве	2 []
		рожеве	3 []
		фіолетове	4 []
		інше	5 []
5.4 (12)	Рослина: час досягання насіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
[#] 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів дурману звичайного (*Datura stramonium* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Datura stramonium* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 25 г.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не ушкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 40 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 40 рослин.

Усі вимірювання й обстеження варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 40 рослин або частин 40 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 40 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 3% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 40 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Листок: опушення нижнього боку (ознака 7);
- Квітка: за довжиною (ознака 12);
- Плід (багатонасінна коробочка): шипуватість (ознака 14);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 20).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів дурману звичайного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька	3	Безшипний
		середня	5	
		висока	7	
2. (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий	3	Безшипний
		середній	5	
		довгий	7	
3. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький	3	Безшипний
		середній	5	
		широкий	7	
4. PQ	Листок: за формою VS 2	яйцеподібний	1	Безшипний
		видовжено- яйцеподібний	2	
5. PQ	Листок: форма краю листяної пластинки VS, 2	виїмчасто-лопатева	1	
		зубчаста	2	
6. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення верхнього боку VS, 2	слабка	3	Безшипний
		помірна	5	
		сильна	7	
7. (*) QL	Листок: опушення нижнього боку VS, 2	відсутнє	1	Безшипний
		наявне	9	
8. QN	Листок: інтенсивність опушення нижнього боку VS, 2	слабка	3	Безшипний
		помірна	5	
		сильна	7	
9. (+) QN	Листок: черешок за довжиною MS, 2	короткий	3	Безшипний
		середній	5	
		довгий	7	
10. (+) QN	Листок: відношення довжини листкової пластинки до довжини черешка MS, 2	мале	3	Безшипний
		середнє	5	
		велике	7	
11. (+) QN	Листкова пластинка: відношення довжина / ширина MS, 2	мале	3	Безшипний
		середнє	5	
		велике	7	
12. (*) (+) QN	Квітка: за довжиною MS 2	коротка	3	Безшипний
		середня	5	
		довга	7	

1	2	3	4	5
13. (+) QN	Квітка: відношення довжини віночка до довжини чашечки MS, 2	мале середнє велике	3 5 7	Безшипний
14. (*) QL	Плід (багатонасінна коробочка): шипуватість VG, 3	відсутня наявна	1 9	Безшипний
15. (+) QN	Для сортів з наявною шипуватістю. Плід: шипи за довжиною VS, 3	короткі середні довгі	3 5 7	
16. (+) QN	Плід: кількість насінин MS 4	мала середня велика	3 5 7	Безшипний
17. PQ	Насінина: переважаюча форма VS, 4	куляста округло- ниркоподібна ниркоподібна	1 2 3	Безшипний
18. (+) QN	Насінина: за розміром MS 4	мала середня велика	3 5 7	Безшипний
19. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала середня велика	3 5 7	Безшипний
20. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 1	ранній середній пізній	3 5 7	Безшипний
21 (+) QN	Рослина: час початку достигання насіння VG, 3	ранній середній пізній	3 5 7	Безшипний
22. (+) QN	Рослина: вміст алкалоїдів у листках L, 1	малий середній великий	3 5 7	Безшипний

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів дурману звичайного

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Початок достигання плодів
4	Стиглий плід

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

Загальний вигляд рослини

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 50, середня – 50–100, висока – понад 100.

До 2. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 15, середній – 15–20, довгий – понад 20.

До 3. Листок: за шириною, см.

Вузький – до 10, середній – 10–20, широкий – понад 20.

До 9. Листок: черешок за довжиною, см.

Короткий – до 3, середній – 3–5, довгий – понад 5.

До 10. Листок: відношення довжини листкової пластинки до довжини черешка, разів.

Мале – до 3, середнє – 3–5, велике – понад 5.

До 11. Листкова пластинка: відношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 1,0; середнє – 1,0–1,5; велике – понад 1,5.

До 12. Квітка: за довжиною, см.

Коротка – до 8, середня – 8–12, довга – понад 12.

До 13. Квітка: відношення довжини віночка до довжини чашечки, разів.

Мале – до 1,5; середнє – 1,5–2,0; велике – понад 2,0.

До 15. Для сортів з наявною шипуватістю. Плід (коробочка): шипи за довжиною, мм.

Короткі – до 0,5; середні – 0,5–1,0; довгі – понад 1,0.

До 16. Плід: кількість насінин, шт.

Мала – до 500, середня – 500–700, велика – понад 700.

До 18. Насінина: за розміром, мм.

Мала – до 3,0; середня – 3,0–3,5; велика – понад 3,5.

До 19. Насінина: маса 1000 шт., г.

Мала – до 8, середня – 8–12, велика – понад 12.

До 20. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – квітень, середній – травень, пізній – червень.

До 21. Рослина: час початку достигання насіння, місяць.

Ранній – червень, середній – липень, пізній – серпень.

До 22. Рослина: вміст алкалоїдів у листках, %.

Малий – до 0,25; середній – 0,25–0,35; великий – понад 0,35.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 262–264.

2. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ – ПРЕСС Книга, 2006. – С. 251–252.

3. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова, А. М. Рабинович, С. М. Пономарева и др. – М.: «Наука», 1990. – С. 95–96.

4. Определитель высших растений Украины. – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – С. 49.

5. Попов А. П. Лекарственные растения в народной медицине / А. П. Попов. – К.: «Здоров'я», 1969. – С. 79–81.

6. Собко В. Г. Визначник рослин Київської області / В. Г. Собко, Л. П. Мордатенко. – К., 2004. – С. 207.

7. Турова А. Д. Лекарственные растения СССР и их применение / А. Д. Турова, Э. Н. Сапожникова. – М.: «Медицина», 1982. – С. 67–68.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Datura stramonium</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Дурман звичайний	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
[#] 4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]
(б) Перехреснозапильний		
(і) популяційні		[]
(іі) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код)			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	Безшипний 5 []
		висока	7 []
5.2 (7)	Листок: опушення нижнього боку	відсутнє	1 []
		наявне	Безшипний 9 []
5.3 (12)	Квітка: за довжиною	коротка	3 []
		середня	5 []
		довга	Безшипний 7 []
5.4 (14)	Плід (багатонасінна коробочка): шипуватість	відсутня	Безшипний 1 []
		наявна	9 []
5.5 (20)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	Безшипний 5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів ехінацеї (*Echinacea Moench*)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів роду *Echinacea Moench*.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння або рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал або насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити:

- для сортів, які розмножуються насінням 40 рослин або 25 г насіння;
- для сортів, які розмножуються вегетативно 10 молодих рослин.

2.3 Насіння / садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не ушкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості, посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння / садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано літерами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Забарвлення квітки визначається на око у приміщенні зі штучним денним світлом або опівдні в кімнаті без прямих сонячних променів. Також повинна бути розроблена шкала забарвлення, оскільки денне світло змінюється. Спектральний розподіл штучного світла повинен відповідати стандартному випромінюванню МКО (СІЕ) денного освітлення, що відповідає Д 6500 і допустиме відхилення для Британського стандарту Д 950, частина 1. Визначення проводять із частиною рослини, яку розміщують на білому фоні. Кольорова діаграма і умови виконання повинні бути зазначені в описі сорту.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження для сортів, що розмножуються вегетативно має включати щонайменше 10 рослин.

Використано документ UPOV TG /281/1, 2012.

Кожне дослідження для сортів, що розмножуються насінням має включати щонайменше 40 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,45 \times 0,50$ м.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 40 рослин для сортів, що розмножуються насінням і 10 рослин для сортів, що розмножуються вегетативно.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 40 (10*) рослин або частин 40 (10*) рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 (9*) рослин або частин 30 (9*) рослин;

VG: візуальна разова оцінка 40 (10*) рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 (9*) рослин або частин 30 (9*) рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

* – в дужках вказано кількість рослин для дослідження сортів, що розмножуються вегетативно.

Для оцінки однорідності сортів, що розмножуються вегетативно приймається 1% популяційний стандарт за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 10 рослин допускається одна нетипова. У випадку оцінки однорідності сортів, що розмножуються насінням приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 40 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або у комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Листок: строкатість (ознака 12);
- Язичкова квітка: основне забарвлення зовнішнього боку (ознака 31) з наступними групами забарвлень:

1 група: зелене,	5 група: червоне,
2 група: біле,	6 група: рожеве,
3 група: жовте,	7 група: пурпурове;
4 група: оранжеве,	

- Диск: тип (ознака 39);
- Лише для сортів із ромашкоподібним типом диска. Диск: забарвлення трубчастих квіток (ознака 47);

- Лише для сортів з анемоподібним типом диска. Диск: забарвлення після розкриття трубчастих квіток (ознака 50) з наступними групами забарвлень:

1 група: зелене,	5 група: червоне,
2 група: біле,	6 група: рожеве,
3 група: жовте,	7 група: пурпурове;
4 група: оранжеве,	

- Лише для сортів із ромашкоподібним типом диска. Диск: язичкові квітки в диску (ознака 51).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати (висаджувати) сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довіклля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(a)–(d) – пояснення до Таблиці ознак у розділі 8.

7. Таблиця ознак сортів ехінацеї

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QN	Рослина: габітус VG	прямий	1	Mount Hood
		напівпрямий	2	Green Jewel, Ida
		напіврозлогий	3	Mistral
		розлогий	4	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою VG / MG	низька	3	Mistral
		середня	5	Green Jewel
		висока	7	Mount Hood
3. (+) QN	Рослина: тенденція до утворення суцвіть VG	слабка	3	Tiki Torch
		середня	5	Green Jewel
		сильна	7	Mistral
4. (+) QN	Рослина: за щільністю VG	нещільна	3	Hot Summer
		середня	5	Mount Hood
		щільна	7	Mistral
5. PQ	Стебло: забарвлення VG (a)	зелене	1	Green Jewel
		зелене із слабким пурпуровим відтінком	2	Catharina
		зелене з сильним пурпуровим відтінком	3	Merlot
		пурпурове	4	Fatal Attraction
6. QN	Стебло: кількість листків VG	мала	3	
		середня	5	Green Jewel
		велика	7	Ida, Mistral
7. (*) QN	Листок: за довжиною (включно з черешком) VG / MG (b)	короткий	3	Mistral
		середній	5	Merlot
		довгий	7	Green Jewel
8. (*) QN	Листок: за шириною VG / MG (b)	вузький	3	Purity
		середній	5	Green Jewel
		широкий	7	Catharina
9. (*) QN	Листок: відношення довжина / ширина VG / MG (b)	слабко видовжене	3	Merlot
		середньо видовжене	5	Polar Breeze
		сильно видовжене	7	
10. QN	Листок: положення широкої частини VG (b)	посередині або слабко зміщене до основи	1	
		середньо зміщене до основи	2	
		сильно зміщене до основи	3	

1	2	3	4	5
11. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, (b)	слабка	1	Tomato Soup
		помірна	2	Purity
		сильна	3	Fatal Attraction
12. (*) QL	Листок: строкатість VG (b)	відсутня	1	Tomato Soup
		наявна	9	Prairie Frost
13. PQ	Листок: забарвлення строкатості VG (b)	біле	1	
		жовтувато біле	2	
		жовте	3	
		жовто-зелене	4	
14. PQ	Листок: поширення строкатості VG, (b)	по краях	1	Prairie Frost
		у центральній частині	2	
		у різних частинах	3	Sparkler
15. (*) QN	Листок: шерехатість VG (b)	відсутня або дуже слабка	1	Hot Papaya
		слабка	3	Summer Cocktail
		середня	5	Green Jewel
		сильна	7	Catharina
16. QN	Листок: глянсуватість VG (b)	відсутня або дуже слабка	1	Mistral, Lilliput
		слабка	2	After Midnight
		середня	3	
		сильна	4	Pineapple Sundae
17. (*) (+) QN	Листок: зубчастість краю VG (b)	відсутня або дуже мала	1	Hot Papaya
		мала	2	Catharina
		середня	3	Green Jewel
		велика	4	Avalanche
18. (*) PQ	Квітконіжка: забарвлення VG	зелене	1	Green Jewel
		зелене із слабким пурпуровим відтінком	2	Tomato Soup
		зелене із сильним пурпуровим відтінком	3	
		пурпурове	4	After Midnight
19. (*) QN	Квітконіжка: опушення VG	відсутнє або дуже нещільне	1	
		нещільне	2	Hot Papaya
		середнє	3	Tomato Soup
		щільне	4	Green Jewel
		дуже щільне	5	Mistral
20. (*) (+) QN	Кошик: діаметр VG / MG (c)	малий	3	Kim's Mop Head
		середній	5	Green Jewel
		великий	7	Merlot

1	2	3	4	5
21. (*) (+) QN	Кошик: за висотою VG / MG (c)	низький середній високий	3 5 7	Mistral Hot Papaya
22. (*) (+) QN	Кошик: кількість язичкових квіток VG / MG (c)	мала середня велика	3 5 7	Tiki Torch Mistral Fatal Attraction
23. (*) (+) QN	Кошик: положення язичкових квіток до вихідного VG, (c)	напівпряме горизонтальне напівпохиле похиле	1 2 3 4	Lilliput Merlot Mount Hood Hot Papaya
24. (*) (+) QN	Кошик: відносна кількість язичкових квіток язичкового типу VG (c)	відсутні мала середня велика всі або майже всі	1 2 3 4 5	All that Jazz Sundown Merlot
25. (*) (+) QN	Кошик: відносна кількість язичкових квіток лопатоподібного типу VG, (c)	відсутні мала середня велика всі або майже всі	1 2 3 4 5	All that Jazz Sundown
26. (*) (+) QN	Кошик: відносна кількість язичкових квіток трубчастого типу VG (c)	відсутні мала середня велика всі або майже всі	1 2 3 4 5	Sundown All that Jazz
27. (*) QN	Язичкові квітки: за довжиною VG / MG (c), (d)	короткі середні довгі	3 5 7	Fatal Attraction Merlot Tomato Soup
28. (*) QN	Язичкові квітки: за шириною VG / MG (c), (d)	вузькі середні широкі	3 5 7	Fatal Attraction Summer Cocktail Milkshake
29. (*) QN	Язичкові квітки: відношення довжина / ширина VG / MG (c), (d)	мале середнє велике	3 5 7	Meditation Razzmatazz Mount Hood

1	2	3	4	5
30. (*) (+) PQ	Лише для сортів з язичковими квітками лопатоподібного або трубчастого типу. Язичкові квітки: забарвлення зовнішнього боку VG, (c), (d)	За шкалою RHS (вказіть номер посилання)		
31. (*) PQ	Язичкові квітки: основне забарвлення внутрішнього боку VG (c), (d)	За шкалою RHS (вказіть номер посилання)		
32. (*) PQ	Язичкові квітки: вторинне забарвлення внутрішнього боку VG (c), (d)	За шкалою RHS (вказіть номер посилання)		
33. (*) (+) PQ	Язичкові квітки: розподіл вторинного забарвлення внутрішнього боку VG (c), (d)	біля основи	1	Green Envy Summer Cocktail
		на чверть від основи	2	
		на половину від основи	3	
34. (+) QN	Язичкові квітки: вигин VG (c), (d)	сильно увігнуті всередину	1	Green Jewel Mount Hood Lilliput Hot Papaya
		слабко увігнуті всередину	2	
		рівні	3	
		слабко відігнуті назовні	4	
		сильно відігнуті назовні	5	
35. (*) QN	Язичкові квітки: закручування VG (c), (d)	відсутнє або дуже слабе	1	Merlot
		слабе	2	Hot Papaya
		помірне	3	
		сильне	4	
36. (+) QN	Язичкові квітки: профіль поперечного перерізу VG (c), (d)	сильно увігнутий	1	Vintage Wine
		середньо увігнутий	2	Green Jewel
		слабко увігнутий	3	Merlot
		плесканий	4	Tomato Soup
		слабко опуклий	5	
		середньо опуклий	6	
		сильно опуклий	7	
37. (*) (+) PQ	Язичкові квітки: форма верхівки VG (c), (d)	загострена	1	Purity
		заокруглена	2	Tiki Torch
		зрізана	3	Green Jewel

1	2	3	4	5
38. (*) (+) QN	Язичкові квітки: заглиблення краю VG (c), (d)	відсутнє або дуже мілке мілке середнє глибоке	1 2 3 4	 Hot Summer Green Jewel
39. (*) (+) QL	Диск: тип VG (c)	ромашкоподібний анемоноподібний	1 2	Merlot Hot Papaya
40. (*) (+) QN	<u>Лише для сортів з</u> <u>ромашкоподібним типом</u> <u>диска.</u> Диск: діаметр VG / MG, (c)	малий середній великий	3 5 7	Tomato Soup Summer Cocktail Merlot
41. (*) QN	<u>Лише для сортів з</u> <u>анемоноподібним типом</u> <u>диска.</u> Диск: діаметр VG / MG, (c)	малий середній великий	3 5 7	Pink Double Delight Razzmatazz Hot Papaya
42. (*) (+) QN	<u>Лише для сортів з</u> <u>ромашкоподібним типом</u> <u>диска.</u> Диск: за висотою VG / MG, (c)	низький середній високий	3 5 7	Fatal Attraction Purity After Midnight
43. (*) QN	<u>Лише для сортів з</u> <u>анемоноподібним типом</u> <u>диска.</u> Диск: за висотою VG / MG, (c)	низький середній високий	3 5 7	Meringue Catharina
44. (*) (+) QN	<u>Лише для сортів з</u> <u>ромашкоподібним типом</u> <u>диска.</u> Диск: відношення висота / діаметр VG / MG, (c)	мале середнє велике	3 5 7	Green Jewel Purity Tiki Torch
45. (*) QN	<u>Лише для сортів з</u> <u>анемоноподібним типом</u> <u>диска.</u> Диск: відношення довжина / ширина VG / MG, (c)	мале середнє велике	3 5 7	Meringue Hot Papaya
46. (*) (+) QN	Диск: діаметр відносно діаметра кошика VG (c)	малий середній великий	3 5 7	Tomato Soup Green Jewel Milkshake

1	2	3	4	5
47. (*) (+) PQ VG (с)	<u>Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска.</u> Диск: забарвлення трубчастих квіток	зелене	1	Green Jewel
		жовтувато-зелене	2	
		жовте	3	
		оранжеве	4	Purity, Mount Hood
		червоно-оранжеве	5	
		червоно-коричневе	6	Merlot, Hot Summer
		пурпурово-коричневе	7	Fatal Attraction
48. (*) (+) PQ VG, (с)	<u>Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска.</u> Диск: вторинне забарвлення трубчастих квіток	зелене	1	Purity, Green Jewel
		жовте	2	Hot Summer
		оранжеве	3	Mount Hood
		червоно-оранжеве	4	Merlot, Fatal Attraction
		червоно-коричневе	5	
49. (*) PQ VG	<u>Лише для сортів з анемоноподібним типом диска.</u> Диск: забарвлення до розкриття трубчастих квіток	RHS шкала кольорів (вказіть номер посилання)		
50. (*) PQ VG	<u>Лише для сортів з анемоноподібним типом диска.</u> Диск: забарвлення після розкриття трубчастих квіток	RHS шкала кольорів (вказіть номер посилання)		
51. (*) (+) QL VG, (с)	<u>Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска.</u> Диск: язичкові квітки в диску	відсутні наявні	1 9	Merlot Mount Hood
52. (*) (+) QN	<u>Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска і з наявними язичковими квітками.</u> Диск: кількість язичкових квіток	мала	3	Mount Hood
		середня	5	Double Decker
		велика	7	Pink Poodle
53. (*) QN	<u>Лише для сортів з анемоноподібним типом диска.</u> Трубчасті квітки: за довжиною	короткі	3	Milkshake
		середні	5	
		довгі	7	Hot Papaya
	VG / MG, (с)			

1	2	3	4	5
54. QN	<u>Лише для сортів з анемоноподібним типом диска.</u> Трубчасті квітки: за шириною VG / MG, (c)	дуже вузькі	1	Milkshake
		вузькі	2	
		середні	3	Pink Sorbet
		широкі	4	Hot Papaya
		дуже широкі	5	
55. (+) QN	<u>Лише для сортів з анемоноподібним типом диска.</u> Трубчасті квітки: вигин VG, (c)	рівні	1	Milkshake
		слабко відігнуті назовні	2	Pink Sorbet
		сильно відігнуті назовні	3	Hot Papaya
56. (*) (+) QN	<u>Лише для сортів з анемоноподібним типом диска.</u> Трубчасті квітки: трубка віночка за довжиною VG, (c)	коротка	3	Hot Papaya
		середня	5	
		довга	7	Milkshake
57. (*) QN	<u>Лише для сортів з анемоноподібним типом диска.</u> Трубчасті квітки: зубчастість верхівки за глибиною VG, (c)	відсутня або дуже мілка	1	
		мілка	2	
		середня	3	Pink Sorbet
		глибока	4	Hot Papaya

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів ехінацеї

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися наступним чином:

(а) Стебло: дослідження ознак проводять на середній третині стебла за виключенням квітконіжки.

(б) Листок: досліджують ознаки на середній третині квітучого стебла і спостереження проводять на верхньому боці, якщо не вказано інше.

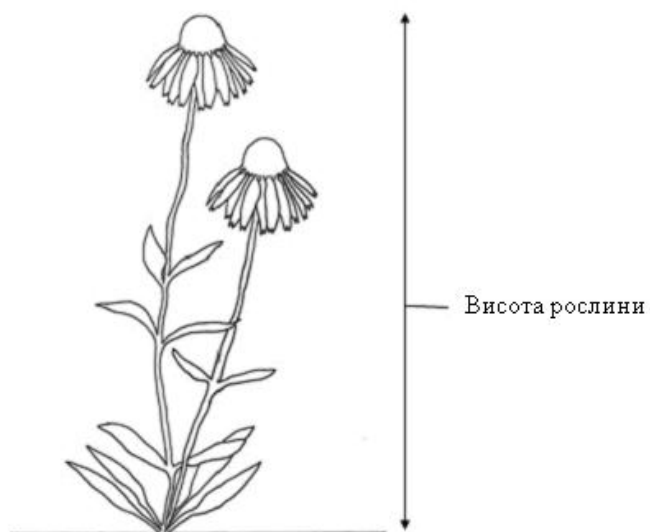
(с) Кошик, язичкові квітки та диск: якщо не вказано інше обстеження проводять, коли половина трубчастих квіток в кошику розкрилася.

(d) Язичкові квітки: дослідження ознак проводять на найбільш типових язичкових квітках домінуючого типу.

Якщо не вказано інше дослідження ознак проводять під час повного цвітіння.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 2. Рослина: за висотою.

До 3. Рослина: тенденція до утворення суцвіть.

Обстежують кількість одночасно розкритих квіток на рослині під час її повного цвітіння.

3
Слабка

5
середня

7
сильна

До 4. Рослина: за щільністю.

Щільність рослини визначають за загальним зовнішнім виглядом, враховуючи стебла, листки та квітки.

3
Нещільна

5
середня

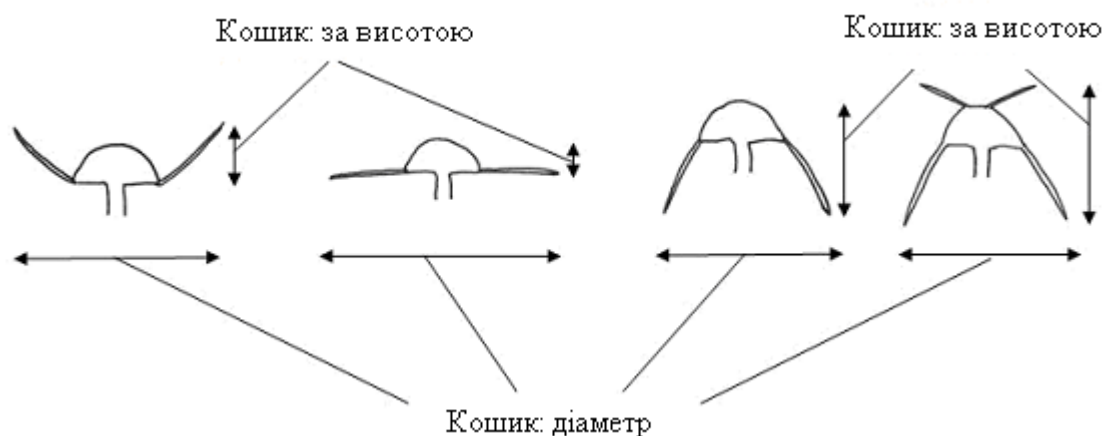
7
щільна

До 17. Листок: зубчастість краю.

1	2	3	4
Відсутня або дуже мала	мала	середня	велика

До 20 + 21. Кошик: діаметр (20), за висотою (21).

До 22. Кошик: кількість язичкових квіток.

За виключенням язичкових квіток в диску (див. ознаку 51).

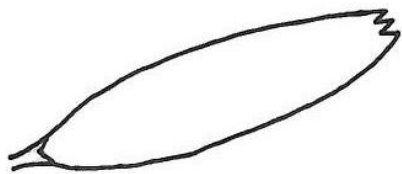
До 23. Кошик: положення язичкових квіток до вихідного.

До 24. Кошик: відносна кількість язичкових квіток язичкового типу.

«Відносна» означає середню кількість язичкових квіток язичкового типу відносно загальної кількості язичкових квіток. Це означає, що враховано не абсолютну кількість язичкових квіток язичкового типу.

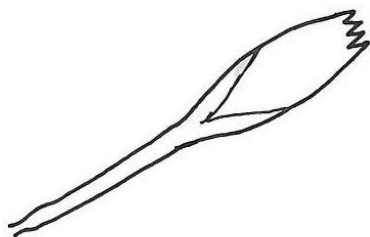
Язичковий тип квіток плескатий.

До 25. Кошик: відносна кількість язичкових квіток лопатоподібного типу.

«Відносна» означає середню кількість язичкових квіток лопатоподібного типу відносно загальної кількості язичкових квіток. Це означає, що враховано не абсолютну кількість язичкових квіток лопатоподібного типу.

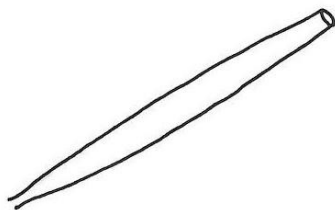
Язичкові квітки лопатоподібного типу це частина квіток, що складаються із трубчастої і плоскої частин.

До 26. Кошик: відносна кількість язичкових квіток трубчастого типу.

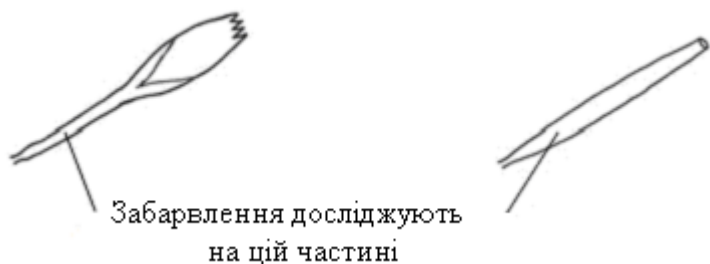
«Відносна» означає середню кількість язичкових квіток трубчастого типу відносно загальної кількості язичкових квіток. Це означає, що враховано не абсолютну кількість язичкових квіток трубчастого типу.

Язичкові квітки трубчастого типу – це квітки у вигляді трубочок по всій довжині.

До 30. Лише для сортів з язичковими квітками лопатоподібного або трубчастого типу. Язичкові квітки: забарвлення зовнішнього боку.

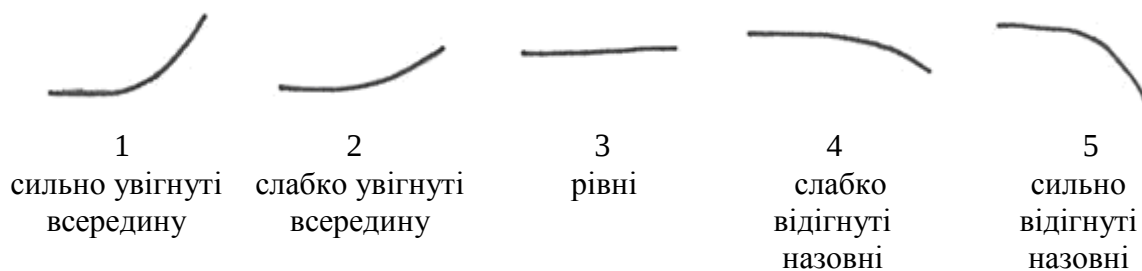
Дослідження проводять на трубчастій частині квітки.

До 33. Язичкові квітки: розподіл вторинного забарвлення внутрішнього боку.

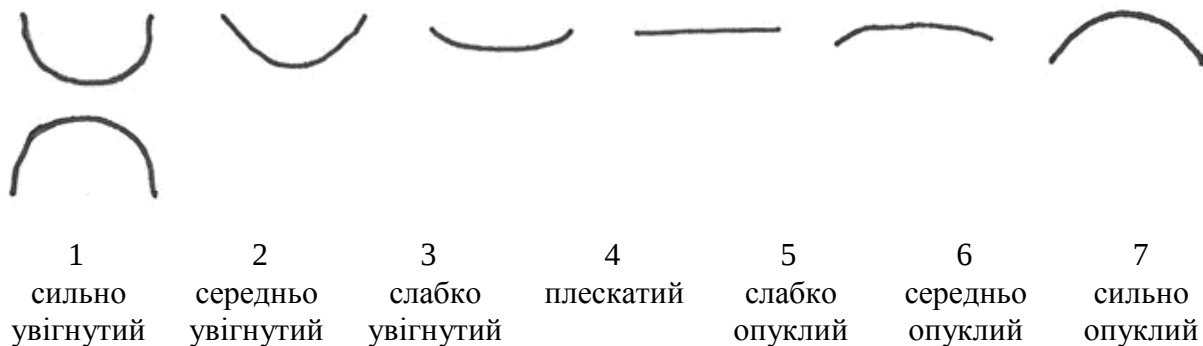

До 34. Язичкові квітки: вигин з внутрішнього боку

До 36. Язичкові квітки: профіль поперечного перерізу.

Досліджують на середній частині трубчастої квітки.
з внутрішнього боку

До 37. Язичкові квітки: форма верхівки.

1
Загострена

2
заокруглена

3
зрізана

До 38. Язичкові квітки: заглиблення краю.

2
Мілке

3
середнє

4
глибоке

До 39. Диск: тип.

1
Ромашкоподібний

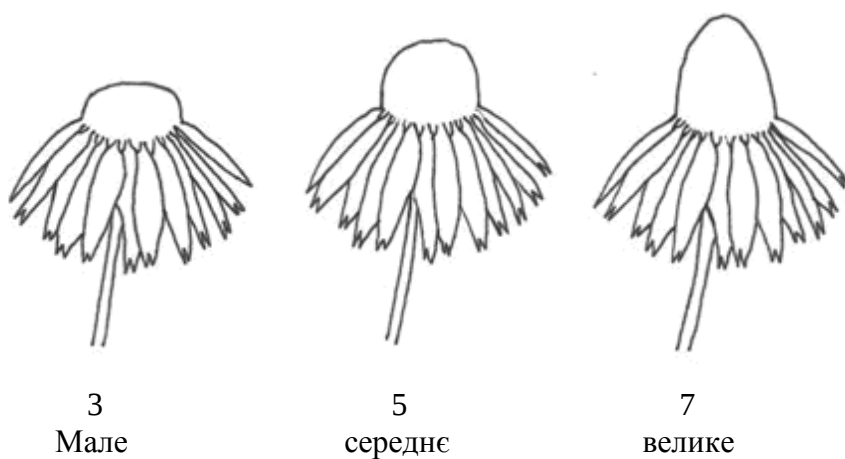
2
анемоноподібний

До 40. Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска. Диск: діаметр.

До 42. Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска. Диск: за висотою.

До 44. Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска. Диск: відношення висота / діаметр.

До 46. Диск: діаметр відносно діаметра кошика.

Діаметр диска оцінюють відносно відповідного діаметра кошика.

До 47. Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска. Диск: забарвлення трубчастих квіток.

До 48. Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска. Диск: вторинне забарвлення трубчастих квіток.

Дослідження трубчастих квіток проводять у середній частині між верхньою і нижньою частинами диска перед дисковими квітками, що поєднані з відкритими трубчастими квітками (див. рис. нижче).

Уточнення визначення: положення вторинного забарвлення квіткових пелюсток у кошику

Забарвлення трубчастих квіток (озн. 47) завжди обстежують як забарвлення верхівки, незалежно від площі поширення.

Вторинне забарвлення (ознака 48) обстежується як забарвлення безпосередньо під верхівкою, якщо воно відрізняється від забарвлення верхівки.

Будь-які інші забарвлення варто ігнорувати.

Диск: забарвлення трубчастої квітки

Диск: вторинне забарвлення трубчастої квітки

До 51. Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска. Диск: язичкові квітки в диску.

1
Відсутні

9
наявні

До 52. Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска і з наявними язичковими квітками в диску. Диск: кількість язичкових квіток.

3
Мала

7
велика

До 55. Лише для сортів з анемоноподібним типом диска. Трубоччасті квітки: вигин.

1
Рівні

2
слабко відігнуті назовні

3
сильно відігнуті назовні

До 56. Лише для сортів з анемоноподібним типом диска. Трубочасті квітки: трубка віночка за довжиною.

3
Коротка

5
середня

7
довга

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of *Echinacea* (*Echinacea* Moench) (TG /281/1, UPOV) // Geneva. 2012-03-28. – 44 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg281.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {4}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва	<i>Echinaceae</i> Moench		
1.2 Загальноприйнята назва	Ехінацея		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
# 4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти) (.....) × (.....) Батьківська форма Материнська форма			[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и)) (.....) × (.....) Батьківська форма Материнська форма			[]
(с) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)			[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли виявлено та як поліпшено)			[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)			[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням (а) Самозапильний			[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {4}		
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти []				
(c) Гібрид []				
(d) Інше [] (зазначте деталі)				
4.2.2 Сорти, що розмножуються вегетативно				
(a) Живцювання []				
(b) Розмноження <i>in vitro</i> []				
(c) Інше []				
(вказіть метод)				
4.2.3 Інше []				
(зазначте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони	Коди
5.1 (12)	Листок: строкатість	відсутня	Tomato Soup	1 []
		наявна	Prairie Frost	9 []
5.2 (31)	Язичкові квітки: основне забарвлення внутрішнього боку	зелене	Green Jewel	1 []
		біле	Purity	2 []
		жовте	Harvest Moon	3 []
		оранжеве	Tiki Torch	4 []
		червоне	Tomato Soup	5 []
		рожеве	Meditation	6 []
		пурпурове	Magnus, Catharina	7 []
5.3 (32)	Язичкові квітки: вторинне забарвлення внутрішнього боку	зелене		1 []
		біле		2 []
		жовте		3 []
		оранжеве		4 []
		червоне		5 []
		рожеве	Green Envy	6 []
		пурпурове		7 []
5.4 (39)	Диск: тип	ромашкоподібний	Merlot	1 []
		анемоноподібний	Hot Papaya	2 []
5.5 (47)	<u>Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска.</u> Диск: забарвлення трубчастих квіток	зелене	Green Jewel	1 []
		жовтувато-зелене		2 []
		жовте		3 []
		оранжеве	Purity, Mount Hood	4 []
		червоно-оранжеве		5 []
		червоно-коричневе	Merlot, Hot Summer	6 []
	пурпурово-коричневе	Fatal Attraction	7 []	
5.5 (50)	<u>Лише для сортів з анемоноподібним типом диска.</u> Диск: забарвлення після розкриття трубчастих квіток	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {4}	
5.6 (51)	Лише для сортів з ромашкоподібним типом диска. Диск: язичкові квітки в диску	відсутні наявні	Merlot Mount Hood 1 [] 9 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія) Основне використання сортів: (a) садова рослина [] (b) на зріз квітів [] (c) трав'яна рослина / фармацевтичний препарат [] (d) інше (прохання вказати деталі) []			
8. Дозвіл на використання (a) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (b) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (b) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {4} з {4}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів).				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. Водночас я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів женьшеню справжнього (*Panax ginseng* C.A. Meyer)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Panax ginseng* C.A. Meyer.

2. Необхідний рослинний матеріал – дворічні саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість саджанців має становити 60 шт.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженими хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Саджанці нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано літерами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї. Обстежують 4-х річні рослини.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на три повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 3% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються чотири нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Стебло: антоціанове забарвлення (ознака 3);
- Плід (кістянка): час достигання (ознака 20);
- Плід (кістянка): забарвлення (за повного достигання) (ознака 21).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(a)–(c) – пояснення до Таблиці ознак у розділі 8.

7. Таблиця ознак сортів женьшеню справжнього

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (+) QN	Рослина: стебло за довжиною MS	коротке	3	Yunpoong
		середнє	5	Gumpoong, Mimaki
		довге	7	Chunpoong
2. (+) QN	Рослина: кількість стебел VS	одне	1	Chunpoong
		переважно два	2	
		переважно три	3	Yunpoong
3. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG	відсутнє	1	Gumpoong
		наявне	9	Chunpoong, Gopoong
4. PQ	Стебло: поширення антоціанового забарвлення VG	лише на нижній частині	1	Chunpoong
		на нижній і верхній частині	2	
		лише на верхній частині	3	
		по всьому стеблу	4	Gopoong
5. QN	Стебло: кількість листків MS (a)	мала	3	
		середня	5	Chunpoong, Mimaki
		велика	7	
6. (+) QN	Черешок: за довжиною MS (a)	короткий	3	
		середній	5	Mimaki
		довгий	7	
7. (+) QN	Черешок: положення відносно квітконіжки MS, (a)	пряме	1	Chunpoong
		напівпряме	3	Yunpoong
		розлоге	5	
8. (+) QN	Листок: прилистки VG (a)	відсутні або мало	1	Chunpoong
		середня кількість	2	
		багато	3	Yunpoong
9. QN	Листок: пухирчастість поверхні VG, (a)	слабка	3	
		середня	5	
		сильна	7	
10. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, (a)	слабка	3	Chunpoong
		помірна	5	Mimaki, Yunpoong
		сильна	7	Gumpoong
11. (+) QN	Листочок: за довжиною VG (b)	короткий	3	Yunpoong
		середній	5	Chunpoong, Mimaki
		довгий	7	Gumpoong
12. (+) QN	Листочок: за шириною VG (b)	вузький	3	Yunpoong
		середній	5	Chunpoong, Mimaki
		широкий	7	Gumpoong
13. (+) PQ	Листочок: за формою VG (b)	вузькоеліптичний	1	
		широкоеліптичний	2	Chunpoong
		лопатоподібний	3	

1	2	3	4	5
14. (+) QN	Листочок: форма поперечного перерізу VG, (b)	увігнута	1	Chunpoong
		плеската	2	Sunpoong
		опукла	3	Yunpoong
15. QN	Листочок: зубчастість краю VG (b)	відсутня або дуже слабка	1	
		середня	2	Chunpoong
		сильна	3	
16. (* (+) QN	Час цвітіння MG	ранній	3	Chunpoong
		середній	5	Gumpoong, Mimaki
		пізній	7	
17. (* (+) QN	Квітконіжка: за довжиною VG	коротка	3	Yunpoong
		середня	5	Gumpoong, Kaishusan, Mimaki
		довга	7	Sunpoong
18. (+) QL	Суцвіття: за типом VG	просте	1	
		проміжне	2	
		складне	3	
19. (* (+) QN	Зонтик: положення нижніх простих суцвіть VS	напівпряме	1	Gopoong
		горизонтальне	3	Chunpoong
		напіввідігнуте донизу	5	Yunpoong
20. (* (+) QN	Плід (кістянка): час достигання MG	ранній	3	
		середній	5	Yunpoong
		пізній	7	Chunpoong
21. (* PQ	Плід (кістянка): забарвлення (за повного достигання) VG	жовте	1	Gumpoong
		оранжеве	2	Chunpoong
		червоне	3	Kaishusan, Mimaki, Yunpoong
22. (+) QL	Плід (кістянка): за формою (як для озн. 21) VG	округлий	1	
		вісімкоподібний	2	Yunpoong
23. PQ	Листок: забарвлення восени VG	жовте	1	Gumpoong
		оранжеве	2	Chunpoong
		червоне	3	Yunpoong
24. (* (+) QN	Головний корінь: за товщиною MS (c)	тонкий	3	
		середній	5	Chunpoong, Mimaki
		товстий	7	Kaishusan, Yunpoong
25. (* (+) QN	Головний корінь: за довжиною MS (c)	короткий	3	Yunpoong
		середній	5	Gopoong, Kaishusan, Mimaki
		довгий	7	Chunpoong

1	2	3	4	5
26. PQ	Головний корінь: забарвлення шкірки VG (с)	біле	1	Chunpoong, Kaishusan, Mimaki
		кремове	2	Yunpoong
		жовте	3	
27. (+) QL	Кореневище: столони VG	відсутні	1	
		наявні	9	Mimaki, Kaishusan

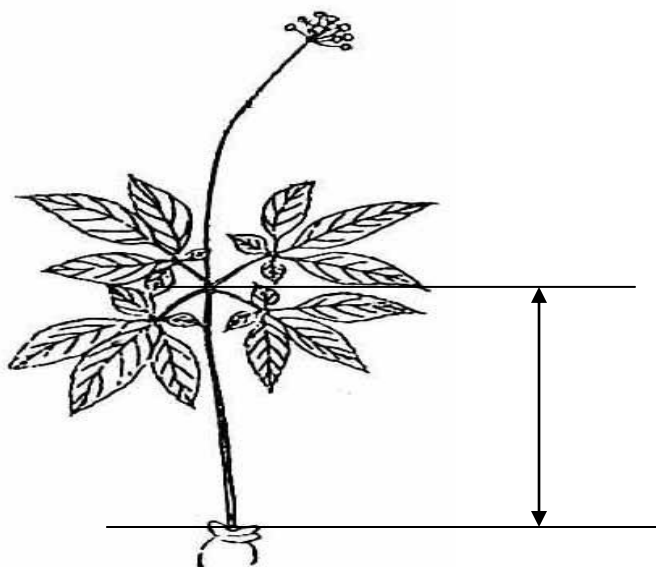
8. Пояснення до Таблиці ознак сортів женьшеню справжнього

8.1 Ознаки, навпроти яких в другій колонці присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися наступним чином:

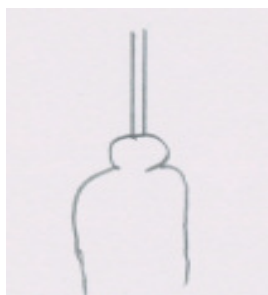
- (а) Листок: всі обстеження на листку проводять за повного розвитку листка.
- (б) Листочок: всі обстеження на листочку проводять на центральному листочку.
- (с) Головний корінь: всі обстеження на головному корені проводять після збирання врожаю.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

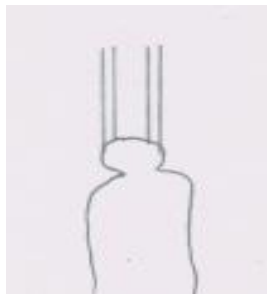
До 1. Рослина: стебло за довжиною.

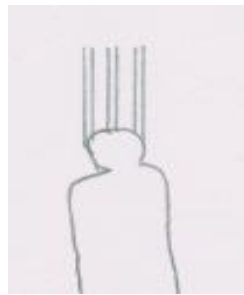
До 2. Рослина: кількість стебел.

1
Одне

2
переважно два

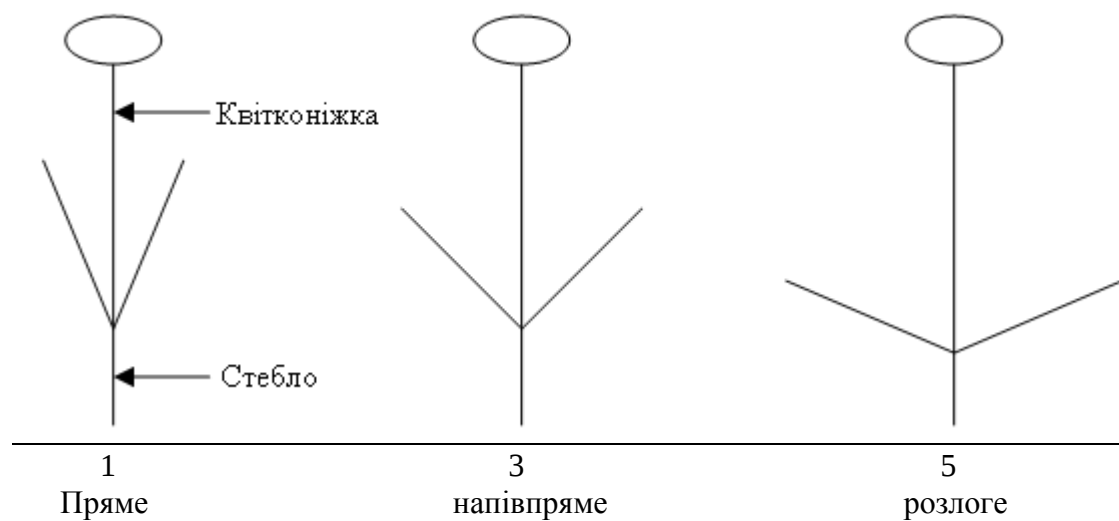

3
переважно три

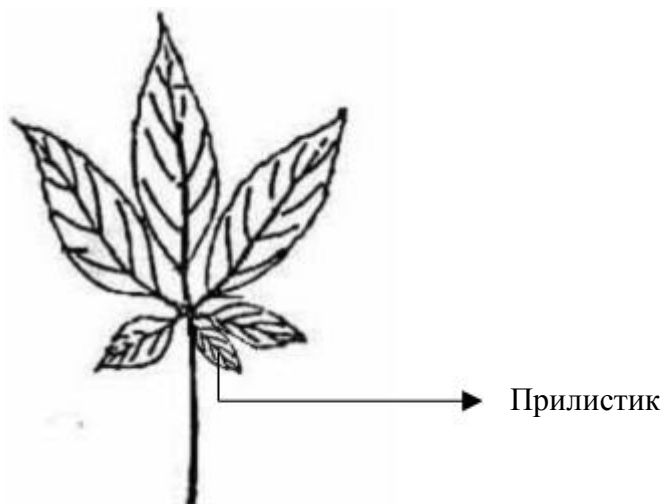
До 6. Черешок: за довжиною.

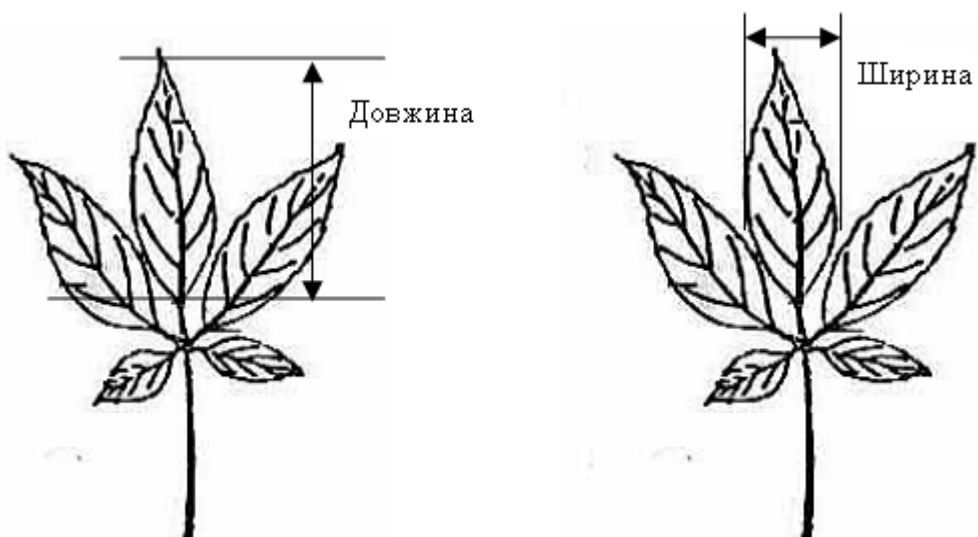
До 7. Черешок: положення відносно квітконіжки.

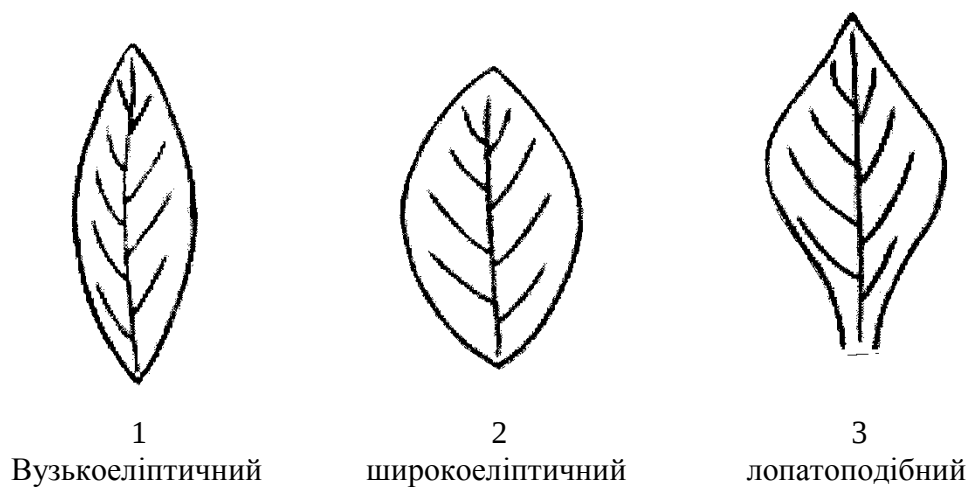
До 8. Листок: прилистки.

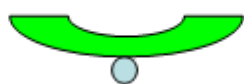
До 11 + 12. Листочок: за довжиною (11), за шириною (12).

До 13. Листочок: за формою.

До 14. Листочок: форма поперечного перерізу.

1
Увігнута

2
плеската

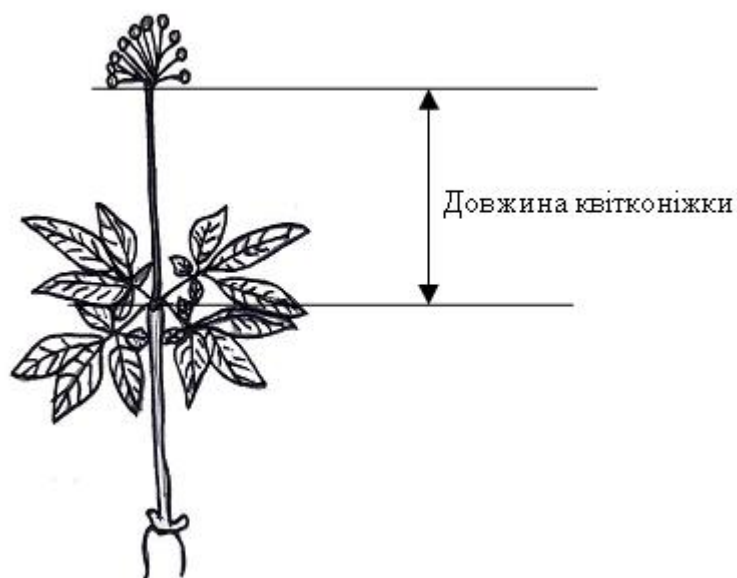

3
опукла

До 16. Час цвітіння.

Визначають час цвітіння, коли 50% рослин мають розкриті квітки.

До 17. Квітконіжка: за довжиною.

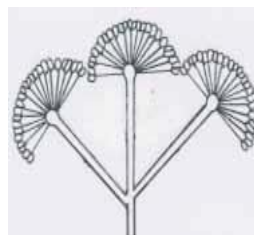
До 18. Суцвіття: за типом.

1
Просте

2
проміжне

3
складне

До 19. Зонтик: положення нижніх простих суцвіть.

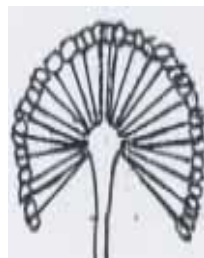
1

Напівпряме

3

горизонтальне

5

напіввідігнуте донизу

До 20. Плід (кістянка): час достигання.

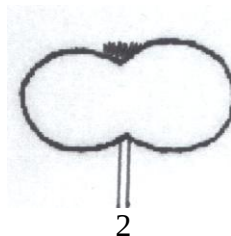
Часом достигання вважають, коли 50% рослин досягли повного забарвлення плодів.

До 22. Плід (кістянка): за формою (як для озн. 21).

1

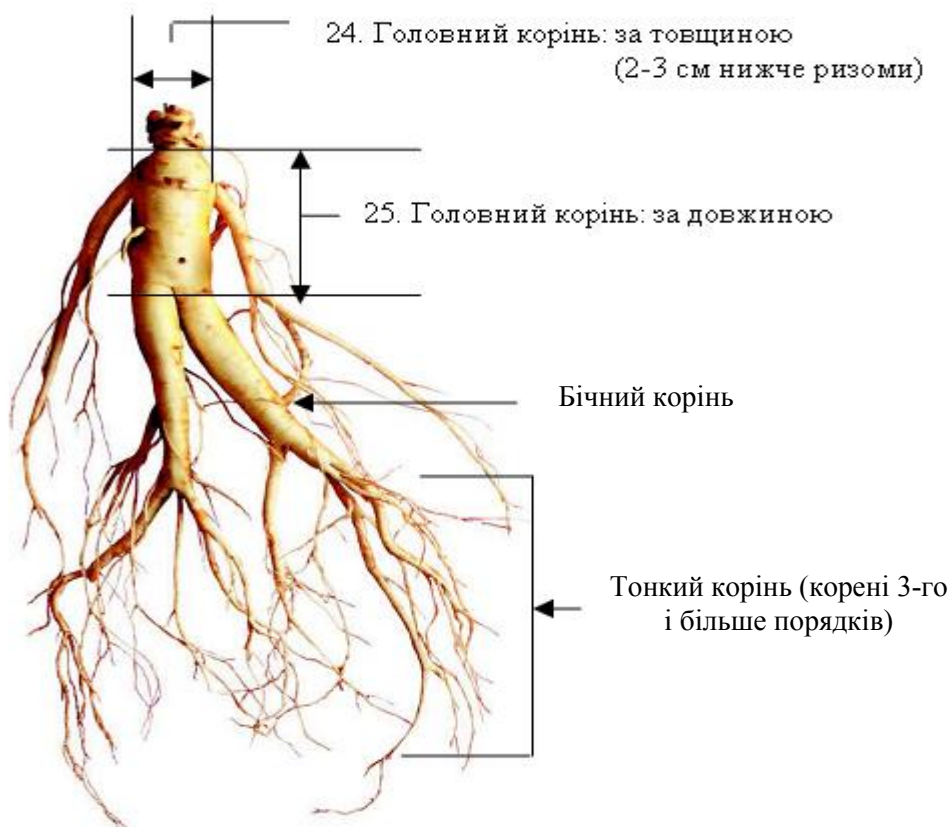
Округлий

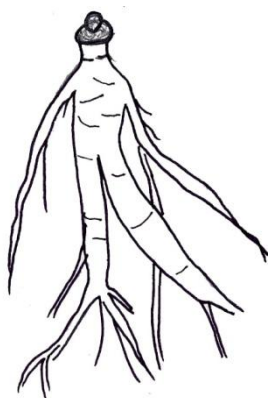
2

вісілкоподібний

До 24 + 25. Головний корінь: за товщиною (24), за довжиною (25).

До 27. Кореневище: столони.

1
Відсутні

2
наявні

8.3. Життєвий цикл рослин женьшеню справжнього

Рік розвитку	Загальний опис
1	Перший листок із трьома листочками.
2	Два листки, кожний має п'ять листочків.
3	Три листки, кожний має п'ять листочків. Диференціація квіток і кореневищ (близько 10 простих суцвіть сформовано в кожному складному зонтику).
4	Чотири листки, кожний має п'ять листочків. Диференціація квіток і кореневищ (близько 40 простих суцвіть сформовано в кожному складному зонтику).
5	П'ять листків, кожний має п'ять листочків. Диференціація квіток і кореневищ (близько 40 простих суцвіть сформовано в кожному складному зонтику).
6	Шість листків, кожний має п'ять листочків. Диференціація квіток і кореневищ (близько 40 простих суцвіть сформовано в кожному складному зонтику).

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of Ginseng (*Panax ginseng* C.A. Meyer) (TG /224/1, UPOV) // Geneva. 2005-04-06. – 28 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg224.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Panax ginseng</i> C.A. Meyer	
1.2 Загальноприйнята назва	Женьшень справжній	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту 4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно (a) живцювання [] (b) розмноження <i>in vitro</i> [] (c) інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше []		(зазначте деталі)	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (3)	Стебло: антоціанове забарвлення	відсутнє	Gumpoong 1 []
		наявне	Chunpoong, Gopoong 9 []
5.2 (18)	Суцвіття: за типом	просте	1 []
		проміжне	2 []
		складне	3 []
5.3 (20)	Плід (кістянка): час досягання	ранній	3 []
		середній	Yunpoong 5 []
		пізній	Chunpoong 7 []
5.4 (21)	Плід (кістянка): забарвлення (за повного досягання)	жовте	Gumpoong 1 []
		оранжеве	Chunpoong 2 []
		червоне	Kaishusan, Mimaki, Yunpoong 3 []
5.5 (24)	Головний корінь: за товщиною	тонкий	3 []
		середній	Chunpoong, Mimaki, 5 []
		товстий	Kaishusan, Yunpoong 7 []
5.6 (25)	Головний корінь: за довжиною	короткий	Yunpoong 3 []
		середній	Gopoong, Kaishusan, Mimaki 5 []
		довгий	Chunpoong 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів живокосту (*Symphytum L.*)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів роду *Symphytum L.*

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,40 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: Рахметов Д. Б., доктор с.-г. наук, завідувач відділом нових культур, Вергун О. М., Рахметова С. О. мол. наук. сп. відділу нових культур, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка, 2007.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина рослин);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 25 рослин або частин рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 25 рослин або частин рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 3% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються чотири нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: розетка за висотою (ознака 1);
- Листок розетковий: за довжиною листкової пластинки (ознака 13);
- Листок стебловий: за довжиною листкової пластинки (ознака 17);
- Листок: за формою листкової пластинки (ознака 20);
- Листок: пухирчастість (ознака 22);
- Рослина: час цвітіння (ознака 24);
- Віночок: забарвлення (ознака 28);
- Насіння: маса 1000 шт. (ознака 35).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів живокосту

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: розетка за висотою MG 3	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) PQ	Рослина: габітус VG 3	прямий	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
3. (*) (+) QN	Рослина: генеративний пагін за довжиною MG 6	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
4. (*) QN	Рослина: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 3	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
5. QN	Рослина: період утворення вторинної розетки VS, 4	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
6. (*) QL	Стебло: опушення VS 5	відсутнє	1	
		наявне	9	
7. (*) QN	Стебло: ступінь опушення VS 5	слабкий	3	
		помірний	5	
		сильний	7	
8. (*) (+) QN	Стебло: діаметр MS 5	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
9. PQ	Стебло: форма біля основи VS 5	циліндрична	1	
		ребриста	2	
		багатогранна	3	
10. (+) QN	Стебло: кількість пагонів галуження I порядку MG, 5	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
11. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 5	відсутнє	1	
		наявне	9	
12. PQ	Листки: за типом VS 5	черешкові	1	
		сидячі	2	
		збіжні	3	
13. (*) (+) QN	Листок розетковий: за довжиною листкової пластинки MS, 5	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	

1	2	3	4	5
14. (*) (+) QN	Листок розетковий: за шириною листкової пластинки MS, 5	вузький середній широкий	3 5 7	
15. (*) QN	Листок: відношення довжина / ширина MS, 5	мале середнє велике	3 5 7	
16. (*) (+) QN	Листок розетковий: довжина черешка MS 5	мала середня велика	3 5 7	
17. (*) (+) QN	Листок стебловий: за довжиною листкової пластинки MS, 5	короткий середній довгий	3 5 7	
18. (*) (+) QN	Листок стебловий: за шириною листкової пластинки MS 5	вузький середній широкий	3 5 7	
19. (*) QN	Листок стебловий: черешок за довжиною MS, 5	короткий середній довгий	3 5 7	
20. (*) (+) PQ	Листок: за формою листкової пластинки VS 5	вузьколанцетний ланцетний еліптичний яйцеподібний	1 2 3 4	
21. (*) (+) QL	Листок: форма краю листової пластинки VS 5	рівна слабкохвиляста	1 2	
22. (*) (+) QN	Листок: пухирчатість VS 5	слабка помірна сильна	3 5 7	
23. QN	Листок: опушення VS 5	слабке помірне сильне	3 5 7	
24. (*) (+) QN	Рослина: час цвітіння VS 7	ранній середній пізній	3 5 7	
25. (+) QL	Рослина: суцвіття за формою VS 7	компактне розгалужене	1 2	
26. QN	Суцвіття: кількість подвійних завійок VS, 7	мала середня велика	3 5 7	

1	2	3	4	5
27. (*) QN	Квітка: за розміром MS 7	мала середня велика	1 2 3	
28. (*) PQ	Віночок: забарвлення VS 7	біле біло-рожеве блакитне пурпурове	1 2 3 4	
29. PQ	Віночок: форма VS 7	булавоподібна гльчикоподібна дзвоникоподібна	1 2 3	
30. (*) QN	Тривалість періоду вегетації (до повного досягання насіння) VG, 4–9	коротка середня довга	3 5 7	
31. PQ	Насінина: форма VS 9	кругляста яйцеподібна видовжено яйцеподібна	1 2 3	
32. (+) QN	Насінина: за довжиною MS MS, 9	коротка середня довга	3 5 7	
33. (+) QN	Насінина: за шириною MS 9	вузька середня широка	3 5 7	
34. PQ	Насінина: забарвлення VS 9	коричнєве темно-коричнєве чорне	1 2 3	
35. (*) (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. VS 9	мала середня велика	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів живокосту
Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1-ий рік життя	
1	Сходи
2	1–3 справжніх листки
3	Розетка
2-ий рік життя	
4	Відростання
5	Стеблування
6	Бутонізація
7	Цвітіння
8	Плодоношення
9	Стигле насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: розетка за висотою, см.

Низька – до 15, середня – 15–30, висока – понад 30.

До 3. Рослина: генеративний пагін за довжиною, см.

Короткий – до 80, середній – 80–150, довгий – понад 150.

До 8. Стебло: діаметр, см.

Малий – до 1,2; середній – 1,2–2,5; великий – понад 2,5.

До 10. Стебло: кількість пагонів галуження I-го порядку, шт.

Мала – до 8, середня – 8–10, велика – понад 10.

До 13. Листок розетковий: за довжиною листкової пластинки, см.

Короткий – до 30, середній – 30–50, довгий – понад 50.

До 14 Листок розетковий: за шириною листкової пластинки, см.

Вузкий – до 5, середній – 5–10, широкий – понад 10.

До 16 Листок розетковий: довжина черешка, см.

Мала – до 15, середня – 15–35, велика – понад 35.

До 17 Листок стебловий: за довжиною листкової пластинки, см.

Короткий – до 6, середній – 6–14, довгий – понад 14.

До 18 Листок стебловий: за шириною листкової пластинки, см.

Вузкий – до 6, середній – 6–14, широкий – понад 14.

До 20 Листок: за формою листкової пластинки.

1	2	3	4
Вузьколанцетний	ланцетний	еліптичний	яйцеподібний

До 21 Листок: форма краю листкової пластинки.

1
Рівна

2
слабкохвиляста

До 22 Листок: пухирчатість.

3
Слабка

5
помірна

7
сильна

До 24. Рослина: час цвітіння (діб від відростання).

Ранній – до 35, середній – 35–60, пізній – понад 60.

До 25 Рослина: суцвіття за формою.

1
Компактне

2
розгалужене

До 32 Насінина: за довжиною, мм.

Коротка – до 2,8; середня – 2,8–4,0; довга – понад 4,0.

До 33 Насінина: за шириною, мм.

Вузька – до 1,8; середня – 1,8–2,8; широка – понад 2,8.

До 35 Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 3,8; середня – 3,8–7,0; велика – понад 7,0.

9. Література

1. Артюшенко З. Т. Атлас по описательной морфологии высших растений: Семя / З. Т. Артюшенко, А. А. Федоров. – Л.: Наука, 1990. – 204 с.
2. Бейдеман И. Н. Методика изучения фенологии растений и растительных сообществ / И. Н. Бейдеман. – Новосибирск: Наука, 1974. – 155 с.
3. Биологический энциклопедический словарь. Изд. 2-е, исправл. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 864 с.
4. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта / Б. А. Доспехов. – М.: Агропромиздат, 1986. – 351 с.
5. Зиман С. М. Ілюстративний довідник з морфології квітникових рослин / С. М. Зиман, С. Л. Мосякін, О. В. Булах. – Ужгород: Медіум, 2004. – 156 с.
6. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 93.
7. Рахметов Д. Б. Інтродукція рослин та біоекоконверсія землеробства Полісся / Д. Б. Рахметов, В. П. Фещенко. – К.: Вид-во фірма «Друк», 2006. – 149 с.
8. Серебряков Г. И. Морфология вегетативных органов высших растений / Г. И. Серебряков. – М.: Советская Наука, 1952. – 367 с.
9. Федоров А. А. Атлас по описательной морфологии высших растений: Соцветие / А. А. Федоров, З. Т. Артюшенко. – Л.: Наука, 1979. – 293 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва	<i>Symphytum L.</i>		
1.2 Загальноприйнята назва	Живокіст		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти []				
(c) Гібрид []				
(d) Інше [] (зазначте деталі)				
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: розетка за висотою	низька		3
		середня		5
		висока		7
5.2 (13)	Листок розетковий: за довжиною листової пластинки	короткий		3
		середній		5
		довгий		7
5.3 (17)	Листок стебловий: за довжиною листової пластинки	короткий		3
		середній		5
		довгий		7
5.4 (20)	Листок: за формою листової пластинки	вузьколанцетний		1
		ланцетний		2
		еліптичний		3
		яйцевидний		4
5.5 (22)	Листок: пухирчатість	слабка		3
		помірна		5
		сильна		7
5.6 (24)	Рослина: час цвітіння	ранній		3
		середній		5
		пізній		7
5.7 (28)	Віночок: забарвлення	біле		1
		біло-рожеве		2
		блакитне		3
		пурпурове		4
5.8 (35)	Насіння: маса 1000 шт.	мала		3
		середня		5
		велика		7
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>				

Методика

проведення експертизи сортів жовтушника лакфіолевидного
(*Erysimum cheiranthoides* L.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Erysimum cheiranthoides* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2. Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,90 × 0,45 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких впродовж вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються п'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: гілкування (ознака 2);
- Листок: за формою (ознака 3);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 7);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 13).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів жовтушника лакфіолевидного

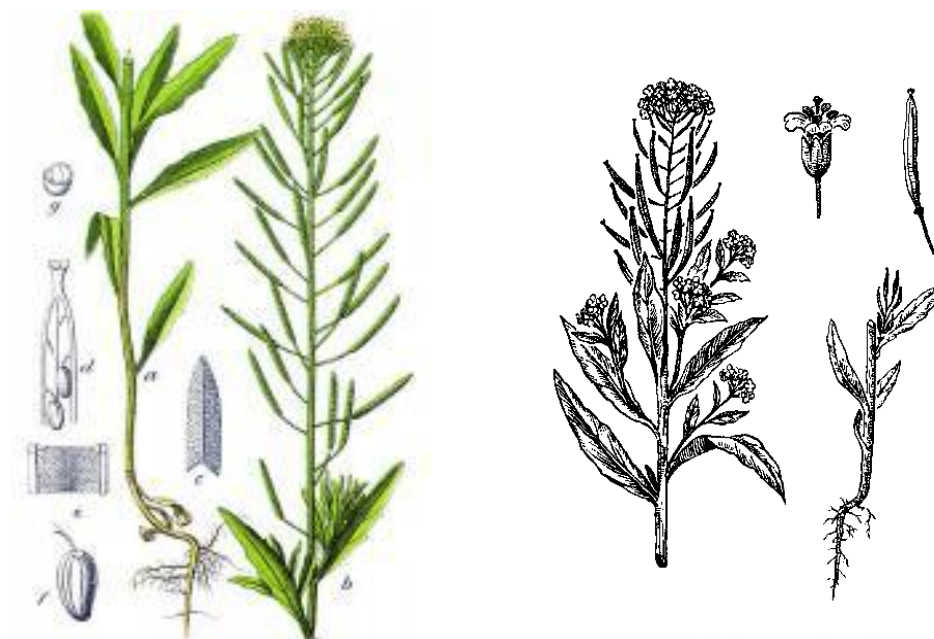
Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) QL	Рослина: гілкування VG 3	відсутнє	1	
		наявне	9	
3. (*) PQ	Листок: за формою VS 2	ланцетний	1	
		вузьколанцетний	2	
4. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
5. QL	Листок: характер волосків VS, 2	двороздільні	1	
		трироздільні	2	
6. (+) QN	Квітка: віночок за висотою MS, 2	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	
7. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VS, 2	лимонно-жовте	1	
		жовте	2	
		золотисто-жовте	3	
8. (+) QN	Квітка: відношення висоти віночка до висоти чашечки MS, 2	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
9. (+) QN	Плід (стручок): за довжиною MS, 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
10. (+) QN	Плід: за шириною MS 3	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
11. (+) QN	Плід: ніжка стручка за довжиною MS, 3	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
12. PQ	Насінина: забарвлення VS 3	жовте	1	
		темно-жовте	2	
		коричневе	3	
13. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 1	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
14. (+) QN	Рослина: час досягання плодів VG, 3	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів жовтушника лакфіолевидного

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Стиглі плоди

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

Загальний вигляд рослини

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – 30–40, середня – 41–90, висока – 91–100.

До 6. Квітка: віночок за висотою, мм.

Низький – до 2,5; середній – 2,5–3,0; високий – понад 3,0.

До 8. Квітка: відношення висоти віночка до висоти чашечки, разів.

Мале – до 2, середнє – 2–3, велике – понад 3.

До 9. Плід (стручок): за довжиною, мм.

Короткий – до 20, середній – 20–40, довгий – понад 40.

До 10. Плід: за шириною, мм.

Вузький – до 1,0; середній – 1,0–1,5; широкий – понад 1,5.

До 11. Плід: ніжка стручка за довжиною, см.

Коротка – до 0,5; середня – 0,5–1,0; довга – понад 1,0.

До 13. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – травень–червень, середній – червень–липень, пізній – серпень.

До 14. Рослина: час досягання плодів, місяць.

Ранній – червень–липень, середній – липень–серпень, пізній – серпень–вересень.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 284.
2. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ – Пресс книга, 2006. – С. 267–268.
3. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 127.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Erysimum cheiranthoides</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Жовтушник лакфіолевидний	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту 4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (2)	Рослина: гілкування	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.3 (3)	Листок: за формою	ланцетний вузьколанцетний	1 [] 2 []
5.4 (7)	Квітка: забарвлення віночка	лимонно-жовте жовте золотисто-жовте	1 [] 2 [] 3 []
5.5 (13)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів жовтушника розлогого
(*Erysimum diffusum* Ehrh.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Erysimum diffusum* Ehrh.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,90 × 0,40 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 40 рослин або частин 40 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 40 рослин або частин 40 рослин;

L: лабораторні дослідження 40 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються чотири нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Якщо сорт однорідний, його вважають стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 4);
- Квітка: забарвлення (ознака 16).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів жовтушника розлогого

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QN	Сходи: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 1	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
2. QN	Рослина: за висотою MS 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) (+) QN	Рослина: за висотою (під час повного цвітіння) MS 6	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
		дуже висока	9	
4. (*) PQ	Рослина: габітус VS 4	компактний	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
5. QN	Рослина: гілкування MS 5	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
6. QN	Рослина: діаметр MS 5	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
7. QN	Стебло: за діаметром MS 6	тонке	3	
		середнє	5	
		товсте	7	
8. (*) QL	Стебло: опушення VS 5	відсутнє	1	
		наявне	9	
9. QN	Рослина: облиствленість VS 6	слабка	3	
		середня	5	
		сильна	7	
10. QN	Листок: за довжиною MS 6	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
11. QN	Листок: за шириною MS 6	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
12. (*) PQ	Листок: забарвлення VS 6	сизо-зелене	3	
		сизо-біле	5	
		сизе	7	
13. (*) QN	Листок: інтенсивність опушення VS, 6	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
14. QN	Суцвіття: за довжиною MS 6	коротке	3	
		середнє	5	
		довге	7	

1	2	3	4	5
15. (*) QN	Суцвіття: за щільністю VS 5	нещільне середньо щільне щільне	3 5 7	
16. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 6	світло-жовте жовте жовто-оранжеве	1 2 3	
17. (*) QN	Час початку цвітіння MS 6	ранній середній пізній	3 5 7	
18. (*) QN	Період від відростання до повного досягання насіння MS, 3–8	короткий середній довгий	3 5 7	
19. (+) QN	Біологічна активність за ЖОД (жаб'ячі одиниці) L, 8	низька середня висока	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів жовтушника розлогого

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
<i>Перший рік життя</i>	
1	Сходи
2	Розетка
<i>Другий рік життя</i>	
3	Відновлення вегетації
4	Стеблоутворення
5	Викидання квітконоса
6	Цвітіння
7	Плодоношення
8	Досягання

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 3. Рослина: за висотою (під час повного цвітіння), см.

Низька – до 30; середня – 30–50; висока – 51–80, дуже висока – понад 80.

До 19. Біологічна активність, ЖОД.

Біологічну активність визначають в біологічній лабораторії на жабах. Методика ґрунтується на властивості серцевих глікозидів у токсичних дозах у холоднокровних тварин викликати систолічну зупинку серця. Активність препарату порівнюють із стандартним кристалічним глікозидом і виражають в одиницях дії ЖОД.

9. Література

1. Баньковский А. И. Желтушник серый / А. И. Баньковский, Л. Ф. Бурмистров, А. Н. Васина. – М.: Медизд, 1953. – 128 с.
2. Шелудько Л. П. Сорт жовтушника розлогого „Пам’яті батька” – перший в Україні / Наукові праці Полтавської аграрної академії. – Т. 1 (20). Сільськогосподарські науки. – Полтава, 2002. – С. 87–88.
3. Шелудько Л. П. Етапи онтогенеза жовтушника розлогого // Мат. XV межд. науч. конф. «Состояние и перспективы изучения онтогенеза растений природных и культурных флор Евразии» / Л. П. Шелудько. – Харьков, 2003. – С. 173–174.
4. Шелудько Л. П. Желтушник раскидистый // Лекарственные растения: вековой опыт изучения и возделывания / Л. П. Шелудько. – Полтава, 2004. – С. 73–76.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Erysimum diffusum</i> Ehrh.	
1.2 Загальноприйнята назва	Жовтушник розлогий	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти []			
(c) Гібрид []			
(d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони
5.1 (4)	Рослина: габітус	компактний	3 []
		напіврозлогий	5 []
		розлогий	7 []
5.2 (16)	Квітка: забарвлення	світло-жовте	1 []
		жовте	2 []
		жовто-оранжеве	3 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі). 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі). 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія).			

Методика

проведення експертизи сортів звіробою козячого (*Hypericum hircinum* L.), звіробою красильного (*H. androsaemum* L.), звіробою непахучого (*H. × inodorum* Mill.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів *Hypericum hircinum* L., *H. androsaemum* L. і *H. × inodorum* Mill., не Willd., родини *Clusiaceae*, включаючи гібриди цих видів.

2. Необхідний рослинний матеріал – молоді рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається рослинний матеріал на експертизу сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити 10 молодих рослин.

2.3 Рослинний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Рослинний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано літерами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні у кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту денного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні, порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 10

рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,45 \times 0,45$ м.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.7 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 10 рослин.

MG: разове вимірювання 10 рослин або частин 10 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 10 рослин або частин 10 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 10 рослин допускається одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 1);
- Плід: максимальний діаметр (ознака 29);
- Плід: форма поздовжнього розрізу (ознака 30);
- Плід: забарвлення групи (ознака 34).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови доводять це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(a)–(b) – пояснення до Таблиці ознак у розділі 8.

7. Таблиця ознак сортів звиробом козячого, з. красильного, з. непахучого

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: габітус VG (a)	прямий	1	Excellent Flair
		помірно сланкий	2	Apricot Beauty
		дуже сланкий	3	Flamingo Fantasy
2. (*) QN	Рослина: за висотою MG (a)	низька	3	Bosajol
		середня	5	Excellent Flair
		висока	7	Kolmfa
3. (*) QN	Рослина: за шириною MS (a)	вузька	3	Bosajol
		середня	5	Early Fruit
		широка	7	Kolmfa
4. (*) QL	Рослина: червонувате або коричнювате забарвлення гілок поточного року вегетації VG, (a)	відсутнє	1	
		наявне	9	
5. (*) QN	Рослина: інтенсивність забарвлення гілок поточного року вегетації MG, (a)	слабка	3	Bosaney
		середня	5	Kolmgia
		сильна	7	Excellent Flair
6. (*) QN	Листок: за довжиною VG (a)	короткий	3	Magical Green
		середній	5	Kolmgia
		довгий	7	Bosajum
7. (*) QN	Листок: за шириною MS (a)	вузький	3	Kolmgia
		середній	5	Bosajum
		широкий	7	Kolmbeau
8. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, (a)	слабка	3	Pamala
		помірна	5	Red Condor
		сильна	7	Bosaenv
9. QL	Листок: строкатість VG, (a)	відсутня	1	
		наявна	9	
10. (*) QL	Молодий листок: червонувате або коричнювате забарвлення VG, (a)	відсутнє	1	
		наявне	9	
11. (*) QN	Молодий листок: інтенсивність червонуватого або коричнюватого забарвлення VG, (a)	слабка	3	Esmgrape
		помірна	5	Bosaswe
		сильна	7	Albury Purple, Esmmayor
12. PQ	Листок: форма поперечного перерізу VG (a)	опукла	3	
		плеската	5	
		увігнута	7	

1	2	3	4	5
13. QN	Листок: кут розташування відносно гілки VG (a)	дуже гострий гострий слабко гострий або прямий	1 2 3	
14. PQ	Листок: форма основи VG (a)	серцеподібна усічена округла	1 2 3	
15. (*) VG PQ (a)	Листок: форма верхівки VG (a)	гостра тупа округла	1 2 3	Kolmbeau Early Fruit Bosaelec
16. QL	Листок: аромат VG, (a)	відсутній наявний	1 9	
17. (*) (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS (b)	коротке середнє довге	3 5 7	Esmfashion Bright Blossom Bosabel
18. (*) (+) QN	Суцвіття: за шириною MS (b)	вузьке середнє широке	3 5 7	Bosasu Excellent Flair Kolmgia
19. (*) (+) VG PQ (b)	Суцвіття: профіль дистальної частини VG (b)	увігнутий плескатий опуклий	1 2 3	Bosasu Excellent Flair Kolmgia
20. (*) VG QN (a)	Квітка: за розміром VG (a)	мала середня велика	3 5 7	Bosaswe Excellent Flair Belmount
21. (+) MS QN (b)	Чашолисток: за довжиною MS (b)	короткий середній довгий	3 5 7	
22. (+) MS QN (b)	Чашолисток: за шириною MS (b)	вузький середній широкий	3 5 7	
23. (*) QL	Чашолисток: червонувате або коричнювате забарвлення VG, (b)	відсутнє наявне	1 9	
24. QN	Чашолисток: інтенсивність червонуватого або коричнюватого забарвлення VG, (b)	слабка помірна сильна	3 5 7	
25. QN (b)	Чашолисток: загнутість VG (b)	відсутня або слабка середня сильна	1 2 3	
26. (*) VG PQ (a)	Піляк: забарвлення VG (a)	жовте оранжеве	1 2	Red Condor Early Fruit

1	2	3	4	5
27. QN	Маточка: за довжиною MS (a)	коротка середня довга	3 5 7	
28. QN	Суцвіття: кількість плодів MS	мала середня велика	3 5 7	Rosemary Bosajum Excellent Flair
29. (*) QN	Плід: максимальний діаметр MS, (b)	малий середній великий	3 5 7	Opalo Bosajol Kolmgia
30. (*) PQ	Плід: форма поздовжнього розрізу VG (b)	вузькоеліптична еліптична широкоеліптична округла вузькоовальна овальна широкоовальна	1 2 3 4 5 6 7	Magical Green Bright Blossom Kolmbeau Kolmsweet Rosemary Bosafan Kolmgia
31. (*) (+) QL	Плід: форма поперечного перерізу VG (b)	округла трикутна	1 2	
32. (*) QL	Плід: заглиблення верхівки VG (b)	відсутнє наявне	1 9	
33. (*) QL	Плід: характер поверхні (за виключенням верхівки) VG, (b)	гладенький жолобчастий удавлений	1 2 3	Bosaelec Rosemary
34. (*) PQ	Плід: забарвлення групи VG (b)	біле кремове зелене коричнювато-зелене жовте оранжеве світло-рожеве рожеве темно-рожеве червоно-рожеве оранжево-червоне світло-червоне червоне темно-червоне червоно-пурпурове червоно-коричнєве пурпурово- коричнєве коричнєве сіро-коричнєве	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19	Bonaire SJK 100 Kolmgreen Bosaarc Esmamber Kolmsweet SJK 93 Esmmayor Bright Blossom Bosapin Pamela Esmmarron Autum Blaze, Excellent Flair

1	2	3	4	5
35. (*) (+) PQ	Плід: основне забарвлення VG (b)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
36. (*) QN	Плід: ширина білуватої або зеленуватої смуги біля основи VG, (b)	відсутня або вузька	1	Kolmred
		середня	2	Belmount
		широка	3	Bosaapol, Kolmblac
37. (*) QN	Плід: глянсуватість VG (b)	слабка	1	H. hircinum, SJK 94
		помірна	2	Kolmfa
		сильна	3	Bosaapol

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів звиробом козячого, з. красильного, з. непахучого

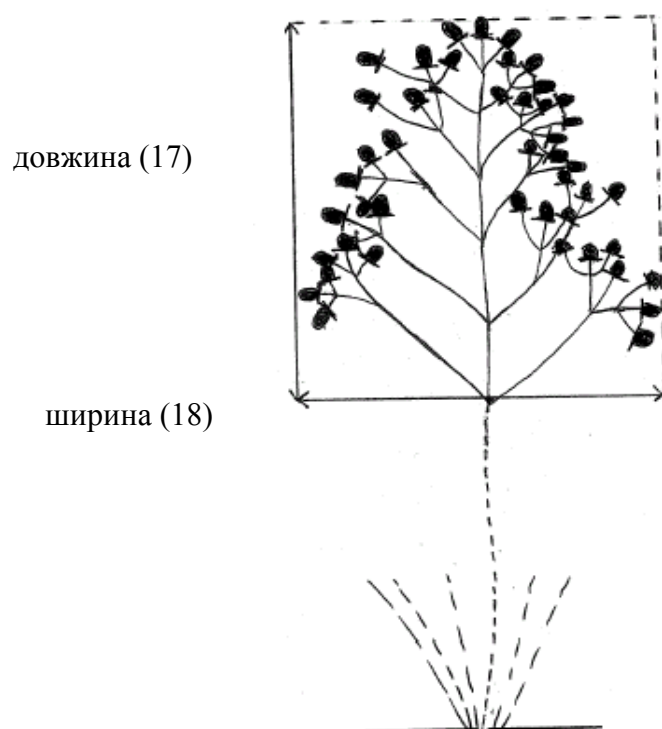
8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці Таблиці ознак присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися таким чином:

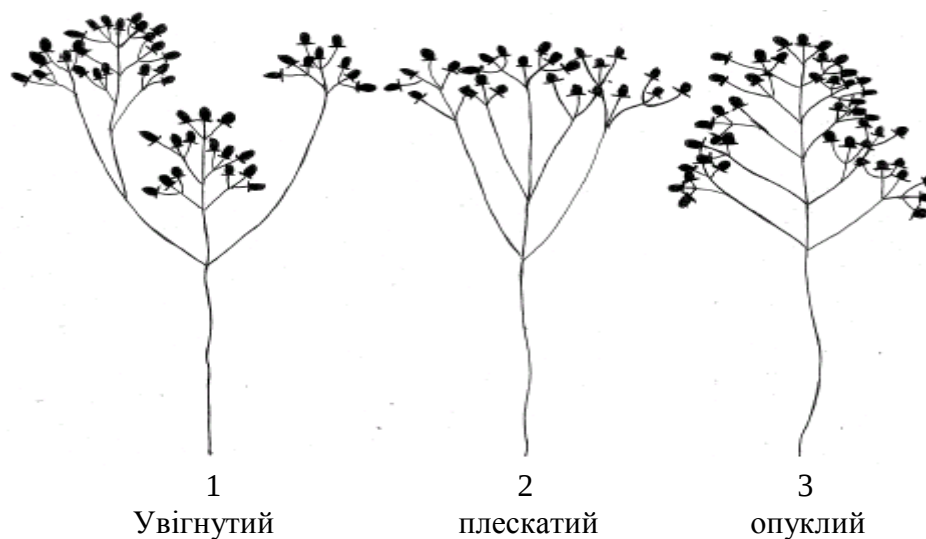
- (a) Усі спостереження проводять під час повного цвітіння;
- (b) Усі спостереження за плодами проводять за досягнення ними характерного забарвлення.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 17 і 18. Суцвіття: за довжиною (17), за шириною (18).

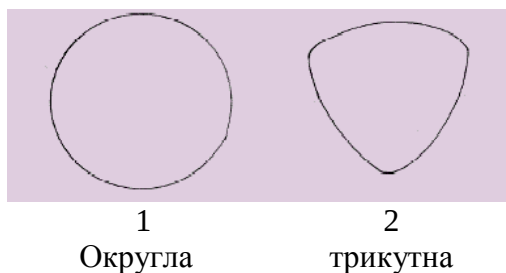

До 19. Суцвіття: профіль дистальної частини.

До 21 і 22. Чашолистик: за довжиною (21) і шириною (22).
Обстежують найбільший чашолистик.

До 31. Плід: форма поперечного перерізу.

До 35. Плід: основне забарвлення.

Неможливо надати оцінку ознаці 35, якщо забарвлення не відповідає номеру за шкалою кольорів RHS.

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of *Hypericum hircinum* L., *H. androsaemum* L., *H. × inodorum* Mill. (TG /216/1, UPOV) // Geneva. 2004-03-31. – 26 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg216.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {4}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1.1 Ботанічна назва	<i>Hypericum androsaemum</i> L.		[]
1.1.2 Загальноприйнята назва	Звіробій красильний		
1.2.1 Ботанічна назва	<i>Hypericum hircinum</i> L.		[]
1.2.2 Загальноприйнята назва	Звіробій козячий		
1.3.1 Ботанічна назва	<i>Hypericum</i> × <i>inodorum</i> Mill.		[]
1.3.2 Загальноприйнята назва	Звіробій непахучий		
1.4 Загальноприйнята назва	(вказіть гібридну форму)		[]
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)			[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))			[]
(c) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)			[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)			[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)			[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {4}		
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно				
(a) живцювання		[]		
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]		
(c) інше		[]		
(вказуйте деталі)				
4.2.2 Інше		[]		
(вказуйте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди	
5.1 (1)	Рослина: габітус	прямий	Excellent Flair	1 []
		помірно сланкий	Apricot Beauty	2 []
		дуже сланкий	Flamingo Fantasy	3 []
5.2 (29)	Плід: максимальний діаметр	малий	Opalo	3 []
		середній	Bosajol	5 []
		великий	Kolmgia	7 []
5.3 (30)	Плід: форма позовжнього розрізу	вузькоеліптична	Magical Green	1 []
		еліптична	Bright Blossom	2 []
		широкоеліптична	Kolmbeau	3 []
		округла	Kolmsweet	4 []
		вузькоовальна	Rosemary	5 []
		овальна	Bosafan	6 []
		широкоовальна	Kolmgia	7 []
5.4 (34)	Плід: забарвлення групи	біле		1 []
		кремове	Bonaire	2 []
		зелене	SJK 100	3 []
		коричнювато-зелене	Kolmgreen	4 []
		жовте	Bosaarc	5 []
		оранжеве		6 []
		світло-рожеве	Esmamber	7 []
		рожеве	Kolmsweet	8 []
		темно-рожеве		9 []
		червоно-рожеве	SJK 93	10 []
		оранжево-червоне	Esmmayor	11 []
		світло-червоне	Bright Blossom	12 []
		червоне	Bosapin	13 []
		темно-червоне		14 []
		червоно-пурпурове	Pamela	15 []
		червоно-коричневе	Esmmarron	16 []
		пурпурово-коричневе	Autum Blaze, Excellent Flair	17 []
		коричневе		18 []
сіро-коричневе		19 []		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {4} з {4}	
9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: (a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (c) культури тканини Так [] Ні [] (d) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів).			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів звіробою звичайного (*Hypericum perforatum* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів *Hypericum perforatum* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 5 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано літерами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;
VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Стебло: кількість генеративних пагонів (ознака 4);
- Час початку цвітіння (ознака 19).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(a)–(c) – пояснення до Таблиці ознак у розділі 8.

7. Таблиця ознак сортів звіробою звичайного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QN	Рослина: кількість стебел VG (a)	мала	3	Hyperivo
		середня	5	Anthos, Topaz
		велика	7	
2. (*) QN	Рослина: за висотою MS (b)	низька	3	Topaz
		середня	5	Hyperiflor
		висока	7	
3. (+) QN	Рослина: відстань між найнижчою і найвищою квітками MS, (b)	коротка	3	
		середня	5	Motiv
		довга	7	Topaz
4. (*) (+) QN	Стебло: кількість генеративних пагонів VG (b)	мала	3	Hyperiflor, Topaz
		середня	5	Hyperixtrakt
		велика	7	Goldstern, Taubertal
5. QN	Стебло: за товщиною VG (a)	тонке	3	Bosaney
		середнє	5	Kolmgia
		товсте	7	Excellent Flair
6. QN	Стебло: антоціанове забарвлення VG (a)	відсутнє або дуже слабке	1	Vitan
		слабке	3	Motiv, Topaz
		помірне	5	Hyperixtrakt, Taubertal
		сильне	7	
		дуже сильне	9	
7. QN	Листкова пластинка: за довжиною MS (a), (c)	коротка	3	
		середня	5	Hyperiflor, Topaz
		довга	7	
8. QN	Листкова пластинка: за шириною MS (a), (c)	вузька	3	Goldstern
		середня	5	Topaz
		широка	7	Hyperixtrakt
9. QN	Листкова пластинка: відношення довжина / ширина MS, (a), (c)	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
10. QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VG, (a), (c)	слабка	3	
		помірна	5	Topaz
		сильна	7	Anthos
11. (*) (+) QN	Листкова пластинка: кількість напівпрозорих олійних залоз VG, (a), (c)	мала	3	Topaz
		середня	5	Hyperivo 7
		велика	7	Anthos

1	2	3	4	5
12. (*) QN	Квітка: діаметр MS (b)	малий середній великий	3 5 7	Uperikon Anthos, Taubertal
13. QN	Квітка: пелюстка за довжиною MS, (b)	коротка середня довга	3 5 7	Hyperiflor, Topaz
14. QN	Квітка: пелюстка за шириною MS, (b)	вузька середня широка	3 5 7	Anthos, Hyperigold
15. PQ	Квітка: відношення довжина / ширина пелюстки MS, (b)	мале середнє велике	3 5 7	Topaz
16. (+) QN	Квітка: інтенсивність жовтого забарвлення VS	слабка помірна сильна	1 2 3	Anthos, Uperikon Hyperixtrakt, Topaz
17. (*) (+) QN	Квітка: помітність залозистих смуг VG (b)	слабка помірна сильна	3 5 7	Vitan Hyperiflor Motiv
18. (*) (+) QN	Плід: антоціанове забарвлення VG	слабке помірне сильне	3 5 7	Uperikon Hyperixtrakt Anthos
19. (*) (+) QN	Час початку цвітіння MG	ранній середній пізній	3 5 7	Vitan Hyperiflor Topaz

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів звиробом звичайного

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці Таблиці ознак присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися таким чином:

- (a) Усі спостереження проводять на початку цвітіння;
- (b) Усі спостереження проводять під час повного цвітіння. Часом настання повного цвітіння вважають, коли близько 80% квіток розкрито і близько 20% – бутони;
- (c) Усі спостереження на листку проводять на середній частині стебла.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 3. Рослина: відстань між найнижчою і найвищою квітками.
Обстеження проводять на зрізаних рослинах.

До 4. Стебло: кількість генеративних пагонів.
Обстеження проводять на зрізаних рослинах.

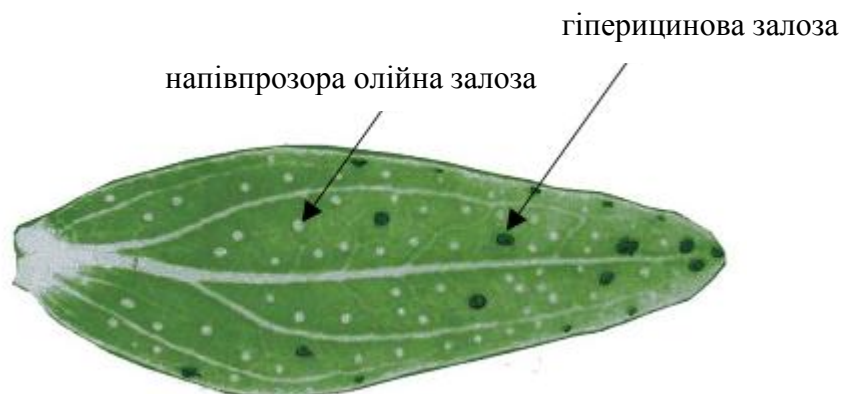

3
Мала

7
велика

До 11. Листкова пластинка: кількість напівпрозорих олійних залоз.

Обстеження проводять на нижній стороні листка. Напівпрозорі залози, що містять ефірну олію досліджують на листку, який розміщують проти світла. Темні залози містять гіперидин.

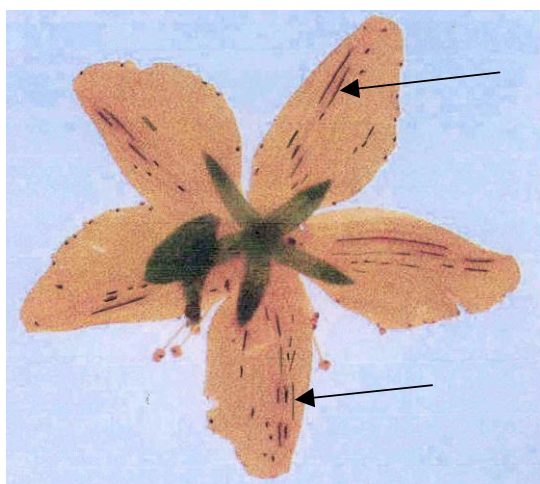

До 16. Квітка: інтенсивність жовтого забарвлення.

Обстеження проводять у фазу початку або повного цвітіння.

До 17. Квітка: помітність залозистих смуг.

Обстеження проводять на нижній стороні квітки.

До 18. Плід: антоціанове забарвлення.

Обстеження проводять під час досягання плоду. Достиганням плодів вважають, коли сформовані майже всі плоди і залишаються окремі квітки.

До 19. Час початку цвітіння.

Часом початку цвітіння вважають, коли 10% рослин мають щонайменше одну розкриту квітку.

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of St. John's Wort (*Hypericum perforatum* L.) (TG /231/1, UPOV) // Geneva. 2007-03-28. – 21 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg231.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Hypericum perforatum</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Звіробій звичайний	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні			[]
(ii) синтетичні сорти			[]
(c) Гібрид			[]
(d) Інше			[]
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше			[]
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (2)	Рослина: за висотою	низька	Topaz 3 []
		середня	Hyperiflor 5 []
		висока	7 []
5.2 (4)	Стебло: кількість генеративних пагонів	мала	Hyperiflor, Topaz 3 []
		середня	Hyperixtrakt 5 []
		велика	Goldstern, Taubertal 7 []
5.3 (11)	Листкова пластинка: кількість напівпрозорих олійних залоз	мала	Topaz 3 []
		середня	Hyperivo 7 5 []
		велика	Anthos 7 []
5.4 (12)	Квітка: діаметр	малий	Uperikon 3 []
		середній	Anthos, Taubertal 5 []
		великий	7 []
5.5 (19)	Час початку цвітіння	ранній	Vitan 3 []
		середній	Hyperiflor 5 []
		пізній	Topaz 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так [] Ні []			
(Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів змієголовника молдавського
(*Dracosephalum moldavica* L.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Dracosephalum moldavica* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 0,1 кг.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,90 × 0,40 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису, достатньо подібними за своїми основними ознаками, відзначеними в описі сорту.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Якщо сорт однорідний, його вважають стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 3);
- Квітка: забарвлення (ознака 12).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблица ознак сортів змієголовника молдавського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Сходи: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє	1	
		наявне	9	
2. (+) QN	Рослина: за висотою MS 6	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3 (*) PQ	Рослина: габітус MS 6	компактний	1	
		напіврозлогий	2	
		розлогий	3	
4 (*) QN	Рослина: гілкування MS 6	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
5. QN	Рослина: діаметр MS 6	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
6. (+) QN	Стебло: кількість генеративних пагонів MS, 6	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
7. QL	Стебло: опушення VS, 6	відсутнє	1	
		наявне	9	
8. QN	Стебло: ребристість VS 6	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
9. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 6	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
10. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 6	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
11. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 6	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
12. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 6	біле	1	
		блакитне	2	
		блакитно-фіолетове	3	
13. (+) QN	Час зацвітання перших квіток MS 6	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
14. (*) (+) QN	Період від сходів до повного досягання насіння MS	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	

1	2	3	4	5
15. (*) (+) QN	Вміст ефірної олії L, 7	низький	1	
		середній	3	
		високий	5	
16. QN	Корінь: ступінь розгалуження MS, 7	слабкий	3	
		помірний	5	
		сильний	7	
17. (*) QN	Корінь: за товщиною MS 7	тонкий	3	
		середній	5	
		товстий	7	

8. Пояснення до таблиці ознак сортів змієголовника молдавського

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Розетка
3	Стеблоутворення
4	Викидання квітконоса
5	Цвітіння
6	Плодоношення
7	Стигле насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 2. Рослина: за висотою, м.

Низька – до 0,70; середня – 0,71–0,90; висока – 0,91–1,00.

До 6. Стебло: кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – до 5, середня – 5–7, велика – понад 7.

До 10. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 3,0; середня – 3,0–3,3; довга – понад 3,3.

До 11. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 1,2; середня – 1,2–1,4; широка – понад 1,4.

До 13. Час зацвітання перших квіток (для умов Степу).

Ранній – початок червня,
середній – середина червня,
пізній – початок липня.

До 14. Період від сходів до повного достигання насіння, діб.

Короткий – до 130, середній – 130–180, довгий – понад 180.

До 15: Вміст ефірної олії, %.

Урожай сировини визначають з 1м² методом зважування в 4-кратній повторності. Вміст ефірної олії визначають методом 2.8.12 ДФУ 1.1.

Низький – до 0,28; середній – 0,28–0,30; високий – понад 0,30.

9. Література

1. Порада О. А. Вирощування змієголовника молдавського в Лісостепу / О. А. Порада // Вісник аграрної науки. – 2002. – № 11. – С. 28–30.
2. Державна фармакопея України 1.1. – Харків, 2004. – С. 59–60.
3. Шелудько Л. П. Сорт змієголовника молдавського – Запашний / Л. П. Шелудько // Матеріали міжнародної наукової конференції „Лікарські рослини: традиції та перспективи досліджень.” – К., 2006. – С. 253–254.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Dracocephalum moldavica</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Змієголовник молдавський	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

Методика

проведення експертизи сортів золотушника (*Solidago* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів роду *Solidago* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 40 г.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні у кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту денного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні, порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 120 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,20 м.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 120 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 120 рослин або частин 120 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 120 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 120 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

5.1 Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина другого року життя: за висотою (ознака 1);
- Стебло: галуження (ознака 4);
- Обгортка: кількість рядів (ознака 13);
- Складне суцвіття: тип (ознака 18);
- Складне суцвіття: за довжиною (ознака 20);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 23).

5.2 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів золотушника (для всіх видів)

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина другого року життя: за висотою MG 2	дуже низька	1	3. яйлинський
		низька	3	3. звичайний
		середня	5	Шпетгольд
		висока	7	Кронштраль
		дуже висока	9	3. зморшкуватий
2. PQ	Рослина: габітус VG 2	прямий	1	Голден Моза
		напіврозлогий	2	
		розлогий	3	
3. (*) QL	Рослина: опушення VG 1	відсутнє	1	
		наявне	9	3. канадський
4. (*) QL	Стебло: галуження VG 2	відсутнє	1	
		наявне	9	3. канадський
5. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG, 2	відсутнє	1	Фрюгольд
		наявне	9	3. звичайний
6. QL	Стебло: антоціанове забарвлення основи VG, 2	відсутнє	1	Фрюгольд
		наявне	9	3. гібридний
7. QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення основи VG, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
8. QL	Стебло: опушення VG, 2	відсутнє	1	3. пізній
		наявне	9	Гольдштраль
9. PQ	Листок: за формою MS 2	широкояйцеподібний	1	3. яйлинський
		яйцеподібний	2	
		еліпсоїдний	3	
10. QL	Листки середнього ярусу: за типом MS, 2	черешкові	1	
		сидячі	2	3. канадський
		черешкові і сидячі	3	3. гібридний
11. (*) QL	Листки середнього ярусу: опушення VS, 2	відсутнє	1	3. звичайний
		наявне	9	3. канадський
12. PQ	Листок середнього ярусу: форма краю VS 2	суцільна	1	
		дрібнозубчаста	2	
		великозубчаста	3	3. яйлинський
		тупопилчаста	4	
		гостропилчаста	5	3. альпійський
13. (*) QN	Обгортка: кількість рядів MS, 2	один	1	
		багато	2	3. яйцелистий

1	2	3	4	5
14. (*) QN	Лише для сортів з багаторядною обгорткою. Обгортка: за кількістю рядів MS, 2	дворядна	1	З. альпійський
		трирядна	2	
		чотирирядна	3	З. яйлинський
15. (+) QN	Обгортка 1-го ряду: за довжиною MS, 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
16. PQ	Просте суцвіття (кошик): забарвлення серединної трубчастої квітки VS, 2	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
17. (+) QN	Просте суцвіття (кошик): діаметр MS, 3	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
18. (*) PQ	Складне суцвіття: тип VG 3	китиця	1	З. злаколистий
		волоть	2	З. звичайний
		щиток	3	
		майже головчасте	4	З. яйлинський
19. QN	Складне суцвіття: за щільністю VG, 3	нещільне	3	З. кримський
		помірної щільності	5	З. звичайний
		щільне	7	
20. (*) QN	Складне суцвіття: за довжиною MS 3	дуже коротке	1	З. яйлинський
		коротке	3	
		середнє	5	Шпетгольд
		довге	7	
		дуже довге	9	З. зморшкуватий
21. (+) QN	Плід (сім'янка): за довжиною MS, 4	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
22. (+) QN	Плід: чубчик за довжиною MS, 4	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
23. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 1	дуже ранній	1	
		ранній	3	
		середній	5	Фрюгольд
		пізній	7	
		дуже пізній	9	
24. (+) QN	Рослина: час початку достигання плодів VG 3	дуже ранній	1	
		ранній	3	
		середній	5	Фрюгольд
		пізній	7	
		дуже пізній	9	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів золотушника

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Початок достигання плодів
4	Стигли плоди

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина другого року життя: за висотою, см.

Дуже низька – до 30, низька – 30–50, середня – 51–100, висока – 101–150, дуже висока – понад 150.

До 15. Обгортка 1-го ряду: за довжиною, мм.

Коротка – до 5, середня – 5–7, довга – понад 7.

До 17. Просте суцвіття (кошик): діаметр, мм.

Малий – до 10, середній – 10–15, великий – понад 15.

До 21. Плід (сім'янка): за довжиною, мм.

Короткий – до 5, середній – 5–7, довгий – понад 7.

До 22. Плід: чубчик за довжиною, мм.

Короткий – до 4, середній – 4–5, довгий – понад 5.

До 23. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Дуже ранній – наприкінці червня; ранній – I–II декада липня; середній – III декада липня – I декада серпня; пізній – II–III декада серпня; дуже пізній – початок вересня.

До 24. Рослина: час початку достигання плодів, декада, місяць.

Дуже ранній – I декада липня; ранній – I декада серпня, середній – II–III декада серпня; пізній – I–II декада вересня, дуже пізній – III декада вересня – I декада жовтня.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 294–298.

2. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 320–321.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Solidago L.</i>	
1.2 Загальноприйнята назва	Золотушник	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту 4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
(b) Перехреснозапильний				
(i) популяційні			[]	
(ii) синтетичні сорти			[]	
(c) Гібрид			[]	
(d) Інше			[]	
(зазначте деталі)				
4.2.2 Інше			[]	
(зазначте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони		Коди
5.1 (1)	Рослина другого року життя: за висотою	дуже низька	З. яйлинський	1 []
		низька	З. звичайний	3 []
		середня	Шпетгольд	5 []
		висока	Кронштраль	7 []
		дуже висока	З. зморшкуватий	9 []
5.2 (4)	Стебло: галуження	відсутнє		1 []
		наявне	З. канадський	9 []
5.3 (13)	Обгортка: кількість рядів	один		1 []
		багато	З. яйцелистий	2 []
5.4 (18)	Складне суцвіття: тип	китиця	З. злаколистий	1 []
		волоть	З. звичайний	2 []
		щиток		3 []
		майже головчасте	З. яйлинський	4 []
5.5 (20)	Складне суцвіття: за довжиною	дуже коротке		1 []
		коротке		3 []
		середнє	Шпетгольд	5 []
		довге		7 []
		дуже довге	З. зморшкуватий	9 []
5.6 (23)	Рослина: час початку цвітіння	дуже ранній		1 []
		ранній		3 []
		середній	Фрюгольд	5 []
		пізній		7 []
		дуже пізній		9 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними				
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>				
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата	
Коментарі:				

Методика

проведення експертизи сортів каланхое Блосфельда (*Kalanchoe blossfeldiana* Poelln.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів *Kalanchoe blossfeldiana* Poelln., а також гібридів між ним та іншими видами *Kalanchoe* Adans. родини Crassulaceae.

2. Необхідний рослинний матеріал – не вкорінені живці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається рослинний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити 20 не вкорінених живців.

2.3 Рослинний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Рослинний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше один вегетаційний цикл. За необхідності експертизу продовжують на другий цикл.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Після садіння рослин у горщики їм забезпечують протягом семи тижнів 10-ти годинний світловий день. Оптимальною стадією розвитку рослин для оцінки ознак є час, коли три четверті квіток на рослині повністю розкрились.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні у кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту штучного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип

виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.5 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 20 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 20 рослин або частин 20 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 20 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, відзначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 20 рослин допускаються 2 нетипові.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Квітка: за типом (ознака 18);
- Пелюстка віночка: кількість кольорів верхнього боку (ознака 29);
- Пелюстка віночка: основне забарвлення верхнього боку (ознака 30) за групами кольорів:

1 – біле,	5 – пурпурово-червоне,
2 – жовте,	6 – пурпурове,
3 – оранжеве,	7 – блакитно-рожеве;
4 – червоне,	

- Пелюстка віночка: вторинне забарвлення верхнього боку (ознака 31) за групами кольорів:

1 – біле,	4 – червоне,
2 – жовте,	5 – пурпурово-червоне,
3 – оранжеве,	6 – блакитно-рожеве.

5.1 Якщо стан виявлення у Таблиці ознак позначено номером RHS шкали кольорів, то мають бути створені групи кольорів для використання цих ознак. Якщо ознака включена до Технічної анкети, то групи кольорів мають бути однаковими.

5.2 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(a)–(d) – пояснення до Таблиці ознак у розділі 8.

7. Таблица ознак сортів каланхое Блосфельда

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QN	Рослина: за висотою (включаючи судвіття) MS	дуже низька	1	Avalon
		низька	3	Rarakoe
		середня	5	Amy
		висока	7	Taos
		дуже висока	9	Petero
2. QN	Рослина: за шириною MS	вузька	3	Sumaco
		середня	5	Amy
		широка	7	Pago
3. (*) QN	Листок: за довжиною MS (a)	короткий	3	Dark Cora
		середній	5	Amy
		довгий	7	Avalon
4. (*) QN	Листок: за шириною MS (a)	вузький	3	Arina
		середній	5	Sumaco
		широкий	7	Avalon
5. (+) PQ	Листок: за формою VS (a)	яйцеподібний	1	
		еліптичний	2	
		округлий	3	
		лінійний	4	
		оберненояйцеподібний	5	
		тричіроздільний	6	
6. (*) QL	Листок: строкатість VS (a)	відсутня	1	Rarakoe
		наявна	9	Debora
7. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення верхнього боку VS, (a)	слабка	3	
		помірна	5	Taos
		сильна	7	Arina
8. (*) QN	Листок: антоціанове забарвлення верхнього боку VS (a)	відсутнє або дуже слабке	1	Amy
		слабке	3	Banda
		помірне	5	Misunpink
		сильне	7	Axrose
9. (+) QN	Листок: форма поперечного перерізу VS, (a)	сильно увігнута	1	Dark Cora
		плеската	3	Fonda
		сильно опукла	5	
10. (+) QN	Листок: кількість розсічень краю VS (a)	відсутня або дуже мала	1	
		мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
11. (+) QN	Листок: розсіченість краю за глибиною VS (a)	дуже мілка	1	
		мілка	3	Amy
		помірна	5	Pago
		глибока	7	Axrose

1	2	3	4	5
12. (+) QN	Листок: положення верхівки VS (a)	сильно загнуте всередину пряме сильно загнуте назовні	1 3 5	Rachel Sumaco Hakon
13. (+) QN	Квітконосний пагін: кількість квіток найвищого плейохазію (суцвіття) MS	мала середня велика	3 5 7	Amrum Fonda Pago
14. (+) QN	Квітконосний пагін: найвищий плейохазія за шириною MS	вузький середній широкий	3 5 7	Don Ramon Sumaco Pago
15. (+) QL	Квітка, яка щойно розкрилась: кількість кольорів на верхньому боці пелюсток віночка MS (b)	один два або більше	1 2	
16. PQ	Квітка, яка щойно розкрилась: основне забарвлення верхнього боку пелюсток віночка VS (b), (c)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
17. PQ	Квітка, яка щойно розкрилась: вторинне забарвлення верхнього боку пелюсток віночка VS (b), (c)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
18. (*) (+) QL	Квітка: за типом VS (b), (c)	проста повна	1 2	Dark Cora Pago
19. QN	<u>Лише для сортів з простими квітками.</u> Квітка: кількість пелюсток віночка MS	тільки 4 4–5 тільки 5	1 2 3	Dark Cora Parina
20. (*) QN	<u>Лише для сортів з повними квітками.</u> Квітка: кількість пелюсток віночка MS	мала середня велика	3 5 7	RB 56141 Naomi Yazmin
21. (*) QN	Квітка: діаметр MS	малий середній великий	3 5 7	Arina Amy Jodie
22. (+) QN	<u>Лише для сортів з простими квітками.</u> Пелюстка віночка: положення VS, (d)	спрямоване догори горизонтальне спрямоване донизу	1 2 3	Runa Goldie Ingrid

1	2	3	4	5
23. (+) QL	Пелюстка віночка: закручування краю VS, (d)	відсутнє наявне	1 9	Irmin Jackie
24. (+) QL	Пелюстка віночка: зубчастість краю VS, (d)	відсутня наявна	1 9	Irmin Krystle
25. (+) PQ	Пелюстка віночка: форма верхівки VS, (d)	гостра загострена гострокінцева	1 2 3	Jackie Impromeru White Cora
26. (*) QN	<u>Лише для сортів з простими квітками.</u> Пелюстка віночка: за довжиною MS, (d)	коротка середня довга	3 5 7	Debora Amy Jackie
27. (*) QN	<u>Лише для сортів з простими квітками.</u> Пелюстка віночка: за шириною MS, (d)	вузька середня широка	3 5 7	Debora Parina Dark Cora
28. QN	<u>Лише для сортів з простими квітками.</u> Пелюстка віночка: відношення довжина / ширина MS, (d)	мале середнє велике	3 5 7	
29. (*) (+) QL	Пелюстка віночка: кількість кольорів верхнього боку MS (d)	один два більше двох	1 2 3	Amy Graciosa Oberon
30. (*) PQ	Пелюстка віночка: основне забарвлення верхнього боку VS (c), (d)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
31. (*) PQ	Пелюстка віночка: вторинне забарвлення верхнього боку VS, (c), (d)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
32. (*) (+) PQ	Пелюстка віночка: поширення вторинного забарвлення VS (d)	лише по краю по краю і біля основи лише біля основи біля основи і середньою смугою лише середньою смугою переважно на одній половині цятками смужками (плямами) на верхівках	1 2 3 4 5 6 7 8 9	Alcedo Mipinkstar Impromero Milos Rewiros Greco

1	2	3	4	5
33. PQ	Лише для сортів з простою квіткою. Пелюстка віночка: забарвлення світлішої частини нижнього боку VS, (d)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
34. PQ	Лише для сортів з простою квіткою. Пелюстка віночка: забарвлення темнішої частини нижнього боку VS, (d)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
35. (*) QL	Лише для сортів з повною квіткою. Зовнішня пелюстка віночка: кількість кольорів зовнішнього боку MS, (d)	один два більше двох		
36. (*) PQ	Лише для сортів з повною квіткою. Зовнішня пелюстка віночка: основне забарвлення зовнішнього боку VS, (c), (d)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
37. PQ	Лише для сортів з повною квіткою. Зовнішня пелюстка віночка: вторинне забарвлення зовнішнього боку VS, (c), (d)	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
38. (+) PQ	Лише для сортів з повною квіткою. Зовнішня пелюстка віночка: поширення вторинного забарвлення VS (c)	лише по краю по краю і біля основи лише біля основи біля основи і середньою смугою лише середньою смугою переважно на одній половині цятками смужками (плямами) на верхівках	1 2 3 4 5 6 7 8 9	
39. QN	Час початку цвітіння MS	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів каланхое Блосфельда

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці Таблиці ознак присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися таким чином:

Оптимальною стадією для оцінювання ознак є така, коли $\frac{3}{4}$ квіток на кожній рослині повністю розкриті.

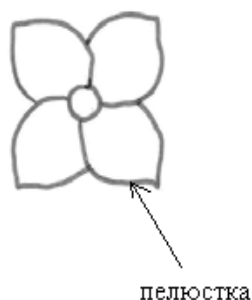
(а) Обстеження листків слід робити за повного їхнього розвитку на середній частині рослини.

(b) Обстеження на щойно розкритих квітках сортів із простими квітками слід робити, коли пелюстки віночка щойно розкрилися. Обстеження сортів з повною квіткою – проводять на внутрішніх пелюстках віночка, коли вони щойно розкрилися.

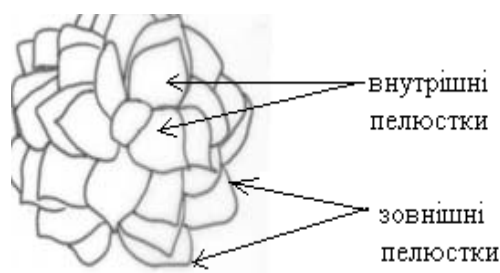
(с) Основне забарвлення оцінюють за найбільшою площею і вторинне забарвлення – забарвлення за найбільшою площею. Якщо основне і вторинне забарвлення займають приблизно однакову площу, темніше забарвлення вважають за основне.

(d) Обстеження на пелюстках віночка проводять на повністю розвиненій квітці. Якщо не вказано інше, на сортах з повною квіткою обстеження проводять на внутрішніх пелюстках віночка.

Проста квітка

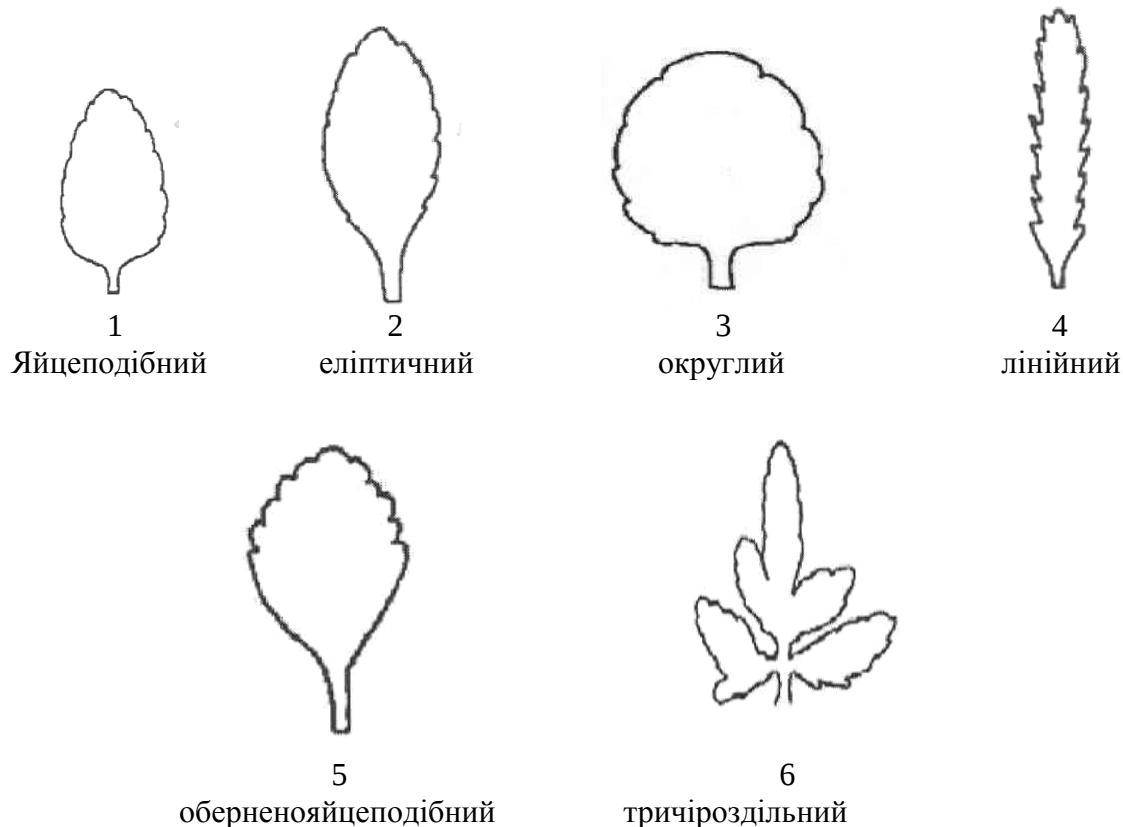

Повна квітка

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

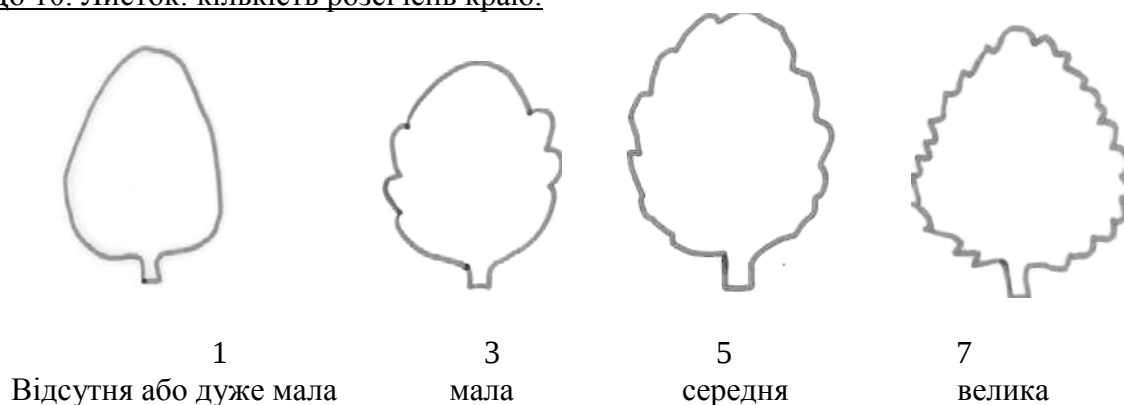
До 5. Листок: за формою.

До 9. Листок: форма поперечному перерізу.

До 10. Листок: кількість розсічень краю.

У пірчастого листка обстежують верхівкову частку.

До 11. Листок: розсіченість краю за глибиною.

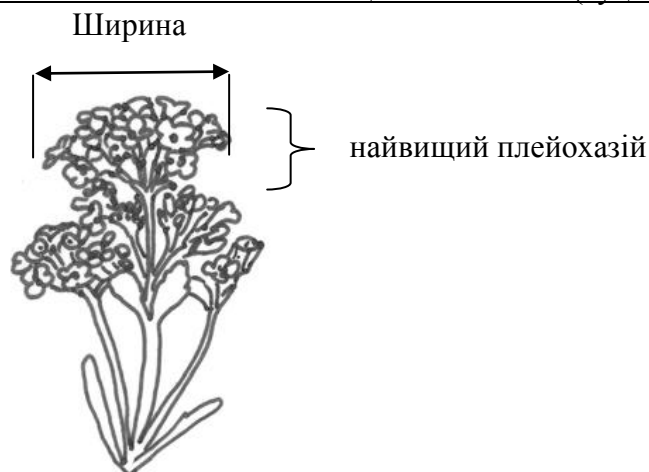
У пірчастого листка обстежують верхівкову частку.

До 12. Листок: положення верхівки.

До 13. Квітконосний пагін: кількість квіток найвищого плейохазію (суцвіття).

До 14. Квітконосний пагін: найвищий плейохазій (суцвіття) за шириною.

До 15. Квітка, яка щойно розкрилась: кількість кольорів на верхньому боці пелюсток віночка.

1
Один

2
два

До 18. Квітка: за типом.

Проста квітка має лише чотири або п'ять пелюсток віночка. Повна квітка – більше п'яти пелюсток віночка.

До 22. Лише для сортів з простими квітками. Пелюстка віночка: положення.

1
Спрямоване догори

2
горизонтальне

3
спрямоване донизу

До 23. Пелюстка віночка: закручування краю.

Закручування пелюсток віночка наявне, коли забарвлення нижнього боку пелюсток віночка можна побачити на відстані з верхнього боку квітки.

До 24. Пелюстка віночка: зубчастість краю.

1
Відсутня

9
наявна

До 25. Пелюстка віночка: форма верхівки.

1
Гостра

2
загострена

3
гострокінцева

До 29. Пелюстка віночка: кількість кольорів верхнього боку.

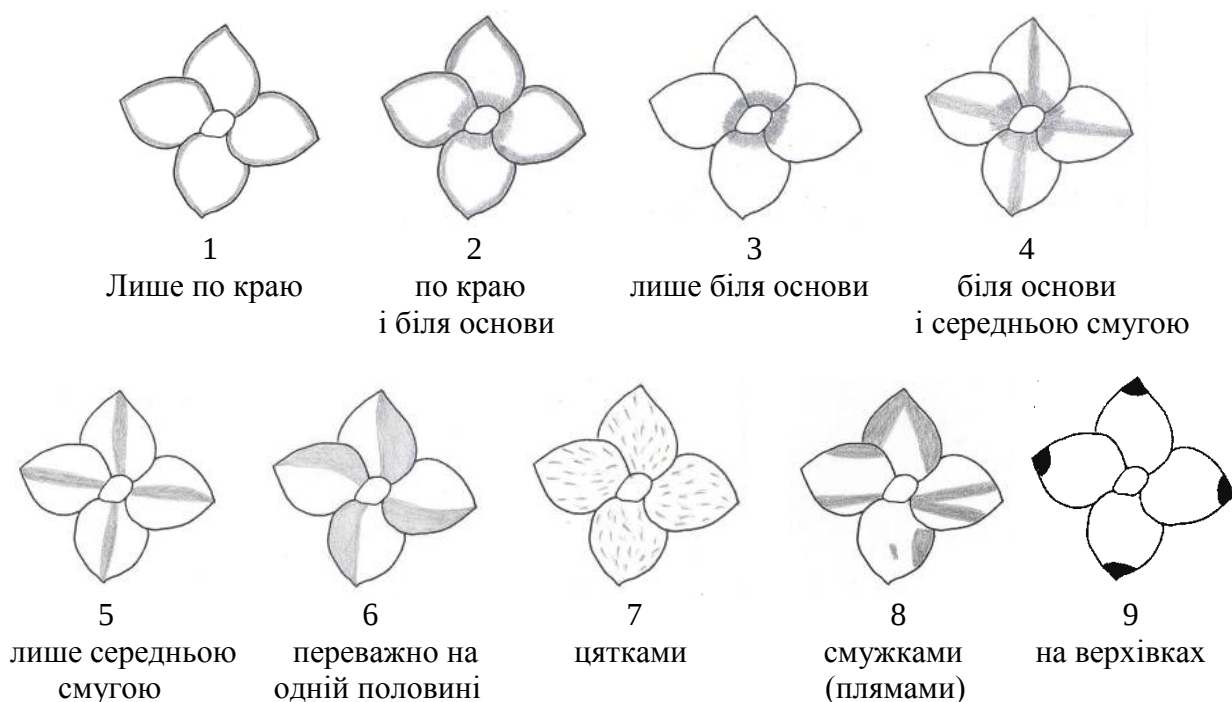
1
Один

2
два

До 32. Пелюстка віночка: поширення вторинного забарвлення.

До 38. Лише для сортів з повною квіткою. Зовнішня пелюстка віночка: поширення вторинного забарвлення.

(Ілюстрації стосуються сортів простих квіток).

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of *Kalanchoe* (*Kalanchoe blossfeldiana* Poelln. and its hybrids) (TG /78/4 Rev., UPOV) // Geneva. 2012-03-28. – 30 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg078.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {4}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
Заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Kalanchoe blossfeldiana</i> Poelln.	
1.2 Загальноприйнята назва		Каланхое Блосфельда	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції)			
Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {4}		
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно				
(a) живцювання		[]		
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]		
(c) інше		[]		
(зазначте деталі)				
4.2.2 Інше		[]		
(зазначте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди	
5.1 (1)	Рослина: за висотою (включаючи суцвіття)	дуже низька	Avalon	1 []
		низька	Rarakoe	3 []
		середня	Amy	5 []
		висока	Taos	7 []
		дуже висока	Petero	9 []
5.2 (8)	Листок: антоціанове забарвлення верхнього боку	відсутнє або дуже слабке	Amy	1 []
		слабке	Banda	3 []
		помірне	Misunpink	5 []
		сильне	Axrose	7 []
5.3 (18)	Квітка: за типом	проста	Dark Cora	1 []
		повна	Pago	2 []
5.4 (20)	<u>Лише для сортів з повними квітками.</u> Квітка: кількість пелюсток віночка	мала	RB 56141	3 []
		середня	Naomi	5 []
		велика	Yazmin	7 []
5.5 (29)	Пелюстка віночка: кількість кольорів верхнього боку	один	Amy	1 []
		два	Graciosa	2 []
		більше двох	Oberon	3 []
5.6i (30)	Пелюстка віночка: основне забарвлення верхнього боку	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
5.6ii (30)	Пелюстка віночка: основне забарвлення верхнього боку	біле	Yazmin	1 []
		жовте	Ingrid	2 []
		оранжеве	Naomi	3 []
		червоне	Bola	4 []
		пурпурово-червоне	Dorry	5 []
		пурпурове	Kuni	6 []
		блакитно-рожеве	Aniak	7 []
інше (вказати)				
5.7i (31)	Пелюстка віночка: вторинне забарвлення верхнього боку	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {4}		
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди	
5.7ii (31)	Пелюстка віночка: вторинне забарвлення верхнього боку	біле	Alcedo	1 []
		жовте		2 []
		оранжеве	Taos	3 []
		червоне		4 []
		пурпурово-червоне	Impromeru	5 []
		блакитно-рожеве		6 []
		інше (вказати)		
5.8 (32)	Пелюстка віночка: поширення вторинного забарвлення	лише по краю	Alcedo	1 []
		по краю і біля основи	Mipinkstar	2 []
		лише біля основи	Impromeru	3 []
		біля основи і центральною смугою	Milos	4 []
		лише центральною смугою		5 []
		переважно на одній половині	Rewiros	6 []
		цятками	Greco	7 []
		смужками (плямами) на верхівках		8 []
		інше поширення (вказати)		9 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними				
Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.				
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту- кандидата	
Коментарі:				
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту				
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?				
Так []		Ні []		
(Якщо «так», прохання надати деталі)				
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?				
Так []		Ні []		
(Якщо « так », прохання надати деталі)				
7.3 Інша інформація				
(використання сорту)		(фотографія)		

Методика

проведення експертизи сортів котячої м'яти гібридної (*Nepeta transcaucasica* Grossh. × *N. grandiflora* Bieb.) і закавказької (*N. transcaucasica* Grossh.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів котячої м'яти гібридної *Nepeta transcaucasica* Grossh. × *N. grandiflora* Bieb. і закавказької *N. transcaucasica* Grossh.

2. Необхідний садивний матеріал – кореневища

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу (кореневищ) має становити 50 шт.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості і сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні в кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту денного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні, порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50

Методику розроблено: Платонова Т. В., ст. наук. сп. лабораторії селекції Інституту ефіроолійних та лікарських рослин, 2007.

рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,70 \times 0,70$ м.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання групи 50 рослин або частин 50 рослин (висота тощо);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальне разове оцінювання групи 50 рослин;

VS: візуальне оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Оскільки котячу м'яту гібридну розмножують лише вегетативно, то всі рослини завжди подібні. Необхідно визначити, чи не трапляються домішки.

Котячу м'яту закавказьку розмножують як вегетативно, так і генеративно. Якщо сорт розмножується насінням, для оцінки однорідності приймається популяційний

стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним. Для сортів, які розмножують вегетативно, достатньо визначити, чи є рослинний матеріал однорідним за виявленням ознак і чи не трапляються мутації і домішки.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 1);
- Рослина: час цвітіння (ознака 4);
- Квітка: забарвлення (ознака 14).

5.1 Для визначення забарвлення квітки використовують шкалу кольорів RHS: група кольорів № 95 Violet-Blue Group (фіолетово-блакитна група) і № 88 Violet Group (фіолетова група).

Для визначення забарвлення листової пластинки використовують групу кольорів № 137 Green Group (зелена група), № 146 і № 147 Yellow-Green Group (жовто-зелена група).

5.2 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів котячої м'яти гібридної і закавказької

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: габітус VG 5	компактний	3	Ювілей Вавилова
		напіврозлогий	5	Алла
		розлогий	7	Первенець
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 5	низька	3	Первенець
		середня	5	Ювілей Вавилова, Алла
		висока	7	
3. (*) (+) QN	Рослина: діаметр MS 5	малий	3	
		середній	5	Ювілей Вавилова
		великий	7	Алла
4. (*) (+) QN	Рослина: час цвітіння VG 5	ранній	3	Первенець
		середній	5	Ювілей Вавилова, Алла
		пізній	7	
5. (*) QN	Рослина: гілкування MS 5	слабке	3	
		помірне	5	Ювілей Вавилова
		сильне	7	Алла
6. (+) QN	Стебло: діаметр MS 6	малий	3	Первенець
		середній	5	Ювілей Вавилова, Алла
		великий	7	
7. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG, 6	відсутнє	1	
		наявне	9	Ювілей Вавилова
8. (*) (+) QN	Рослина: облиствленість VG 6	слабка	3	
		середня	5	
		сильна	7	Алла
9. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 6	коротка	3	Первенець
		середня	5	Ювілей Вавилова
		довга	7	
10. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 6	вузька	3	Первенець
		середня	5	Ювілей Вавилова
		широка	7	
11. PQ	Листкова пластинка: забарвлення VG, 6	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
12. QN	Листкова пластинка: опушення VG 6	відсутнє або дуже слабке	1	
		слабке	3	
		середнє	5	Ювілей Вавилова
		сильне	7	Первенець

1	2	3	4	5
13. (*) (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 6	коротке середнє довге	3 5 7	Алла
14. (*) PQ	Квітка: забарвлення VG 6	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
15. (*) (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L 6	низький середній високий	3 5 7	Ювілей Вавилова Алла
16. (*) (+) QN	Ефірна олія: вміст цитронелолу L 6	низький середній високий	3 5 7	Ювілей Вавилова, Алла

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів котячої м'яти гібридної та закавказької

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Фази росту й розвитку	Фенологічні спостереження
1	Початок відростання	Поява перших молодих пагонів у більшості рослин на ділянці
2	Повне відростання	Молоді пагони на ділянці набувають зеленого забарвлення
3	Початок бутонізації	Поява перших бутонів на окремих рослинах ділянки
4	Повна бутонізація	Поява бутонів у 75% пагонів всіх рослин на ділянці
5	Початок цвітіння	Поява перших відкритих квіток на окремих суцвіттях у всіх рослин ділянки
6	Повне цвітіння	За одночасного цвітіння 16–20 квіток у кожному суцвітті на всіх рослинах ділянки
7	Кінець цвітіння	Відцвітають останні квітки у всіх суцвіттях
8*	Початок достигання насіння	За побуріння еремів у перших квіток, що відцвіли (чашечки квіток підсихають)
9*	Повне достигання	За повного підсихання суцвіть (ереми темнозабарвлені, легко висипаються)

8*, 9* – тільки для котячої м'яти закавказької.

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 60; середня – 60–70; висока – понад 70.

До 3. Рослина: діаметр, см.

Малий – до 65; середній – 65–85; великий – понад 85.

До 4. Рослина: час цвітіння (для умов Степу).

Ранній – повне цвітіння у квітні – I декаді травня; середній – повне цвітіння у I–II декаді червня; пізній – повне цвітіння у III декаді червня.

До 6. Стебло: діаметр, см (у нижній третині стебла).

Малий – до 0,4; середній – 0,4–0,5; великий – понад 0,5.

До 8. Рослина: облиствленість.

Слабка – до 50% листків на початок цвітіння всихають або обпадають;
середня – до 20% листків на початок цвітіння всихають або обпадають;
висока – всі листки на рослині зелені.

До 9. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 3; середня – 3–5; довга – понад 5.
Усі спостереження проводять на третій парі листків.

До 10. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 2, середня – 2–4, широка – понад 4.

До 13. Суцвіття за довжиною, см.

Коротке – до 25, середнє – 25–35, довге – понад 35.

До 15. Рослина: вміст ефірної олії у надземній частині, %.

Низький – до 0,25; середній – 0,25–0,30; високий – понад 0,30.
Визначають у свіжій сировині методом Клевенджера.

До 16. Ефірна олія: вміст цитронелолу, %.

Низький – до 50; середній – 50–65; високий – понад 65.
Визначають методом ГРХ.

9. Література

1. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел // Сборник научных трудов. – Симферополь, 1972. – 107 с.
2. ГОСТ 240272. Определение содержания эфирного масла мяты перечной. Лекарственное растительное сырье. – М.: Изд-во стандартов, 1980. – 296 с.
3. Селекция эфиромасличных культур (Методические указания). – Симферополь, 1977. – 150 с.
4. Шелудько Л. А. Сорт м'яти довголистої Посольська ліналоольна – джерело ліналоола / Л. А. Шелудько, О. В. Середа, О. Г. Губаньов // Таврійський науковий вісник. – Херсон, 2004. – Вип. 34. – С. 50–52.
5. Шелудько Л. П. М'ята перцева (селекція і насінництво) / Л. П. Шелудько. – Полтава: Вид-во Полтава, 2004. – 200 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1.1 Ботанічна назва	<i>Nepeta transcaucasica</i> Grossh. × <i>N. grandiflora</i> Bieb.		[]
1.1.2 Загальноприйнята назва	Котяча м'ята гібридна		
1.2.1 Ботанічна назва	<i>Nepeta transcaucasica</i> Grossh.		[]
1.2.2 Загальноприйнята назва	Котяча м'ята закавказька		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно				
(a) живцювання		[]		
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]		
(c) інше		[]		
(зазначте деталі)				
4.2.2 Інше		[]		
(зазначте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди	
5.1 (1)	Рослина: габітус	компактний	Ювілей Вавилова	1 []
		напіврозлогий	Алла	2 []
		розлогий	Первенець	3 []
5.2 (4)	Рослина: час цвітіння	ранній	Первенець	3 []
		середній	Ювілей Вавилова, Алла	5 []
		пізній		7 []
5.3 (14)	Квітка: забарвлення	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
6. Подібні сорти та відмінності між ними				
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>				
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата	
Коментарі:				
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту				
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?				
Так []		Ні []		
(Якщо «так», прохання надати деталі)				
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?				
Так []		Ні []		
(Якщо «так», прохання надати деталі)				
7.3 Інша інформація				
(використання сорту)		(фотографія)		
8. Дозвіл на використання				
(a) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин?				
Так []		Ні []		
(b) Чи було одержано такий дозвіл?				
Так []		Ні []		
Якщо відповідь на пункт (b) є позитивною, прохання надати копію дозволу.				

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}	
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал нічим не обробляють, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який має проходити експертизу, зазнав впливу: (а) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (c) культури тканини Так [] Ні [] (d) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити включити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів котячої м'яти лимонної
(*Nepeta cataria* L. f. *citriodora* Dum.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Nepeta cataria* L. f. *citriodora* Dum.

2. Необхідний садивний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 30 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Експертиза включає не менше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $1,0 \times 0,40$ м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: Л. А. Хлипенко, канд. с.-г. наук, В. Д. Работягов, зав. відділом нових ароматичних і лікарських культур, д-р біол. наук, Нікітський ботанічний сад, 2005.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюються всі виміри кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Сходи: антоціанове забарвлення (ознака 1);
- Рослина: форма за положенням гілок (ознака 3);
- Суцвіття: за довжиною суцвіття I-го порядку (ознака 14);
- Суцвіття: кількість квіток (ознака 15);
- Час початку цвітіння (ознака 18);
- Вміст ефірної олії (ознака 19).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів котячої м'яти лимонної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Сходи: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє	1	
		наявне	9	
2. QN	Рослина: за висотою MS 4	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) PQ	Рослина: форма за положенням гілок VS 2, 3	компактна	3	
		напіврозлога	5	
		розлога	7	
4. (*) QN	Рослина: гілкування MS 2, 3	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
5. QN	Рослина: діаметр MS 2, 3	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
6. QN	Стебло: діаметр MS 3	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
7. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 2, 3	відсутнє	1	
		наявне	9	
8. QN	Рослина: облиствленість MS 2, 3	слабка	3	
		середня	5	
		сильна	7	
9. QN	Листок: за довжиною MS 2, 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
10. QN	Листок: за шириною MS 2, 3	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
11. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2, 3	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
12. (*) QN	Листок: опушення VS 2, 3	слабке	3	
		середнє	5	
		сильне	7	
13. QN	Суцвіття: за довжиною головної осі MS, 4	коротке	3	
		середнє	5	
		довге	7	
14. (*) QN	Суцвіття: за довжиною суцвіття I-го порядку MS, 4	коротке	3	
		середнє	5	
		довге	7	

1	2	3	4	5
15. (*) QN	Суцвіття: кількість квіток MS 4	мала середня велика	3 5 7	
16. (*) QN	Суцвіття: за щільністю MS / VS 4	нешільне середньої щільності щільне	3 5 7	
17. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 4	біле бруднувато-біле біло-рожеве	1 2 3	
18. (*) QN	Час початку цвітіння MS 3	ранній середній пізній	3 5 7	
19. (*) (+) QN	Вміст ефірної олії L 4	низький середній високий	3 5 7	
20. (*) (+) QN	Ефірна олія: вміст цитралу (нераль+гераніаль) L, 4	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів котячої м'яти лимонної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Гілкування
3	Початок цвітіння
4	Повне цвітіння

До 19. Вміст ефірної олії, %.

Врожай сировини визначають з 1м² зважуванням у 4-кратній повторності. Вміст ефірної олії визначають за методом Гінзберга.

До 20. Ефірна олія: вміст витралу, %.

Компонентний склад ефірної олії визначають методом ГРХ. Лимонний аромат ефірній олії надають альдегіди нераль+гераніаль (цитраль). Їхній вміст може бути низьким – менше 20%, середнім – 20–30, високим – понад 30%. У сорту Переможець-3 вміст цитралу – 24%.

9. Література

1. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел // Сборник научных трудов. – Симферополь, 1972. – С. 108.
2. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України / М. І. Котов, Є. Д. Карнаух, С. С. Морозюк, С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – С. 124.
3. Кривець Д. О., Позняк О. В. Методика проведення експертизи сортів чаберу садового (*Satureja hortensis* L.) на відмітність, однорідність та стабільність. – К., 2004. – 4 с.
4. Работягов В. Д. Интродукция эфиромасличных и пряно-ароматических растений / В. Д. Работягов, В. И. Машанов, Н. Ф. Андреева. – Ялта, 1999. – 32 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Nepeta cataria</i> L. f. <i>citriodora</i> Dum.	
1.2 Загальноприйнята назва	Котяча м'ята лимонна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапилий (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти []			
(c) Гібрид []			
(d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Сходи: антоціанове забарвлення	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.2 (3)	Рослина: форма за положенням гілок	компактна	3 []
		напіврозлога	5 []
		розлога	7 []
5.3 (14)	Суцвіття: за довжиною суцвіття I-го порядку	коротке	3 []
		середнє	5 []
		довге	7 []
5.4 (15)	Суцвіття: кількість квіток	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.5 (18)	Час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
5.6 (19)	Вміст ефірної олії	низький	3 []
		середній	5 []
		високий	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів котячої м'яти Мусіна (*Nepeta mussinii* Spreng. ex Henckel)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Nepeta mussinii* Spreng. ex Henckel.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 30 дворічних рослин, які розмножені вегетативно.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості і сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують в умовах, які забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні в кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту денного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні, порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 *План експертизи.* Розмір ділянок планують такий, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків, не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 30 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,45 \times 0,45$ м.

Методику розроблено: Ковтун-Водяницька С. М., канд. біол. наук, мол. наук. сп. відділу нових культур, Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, професор, зав. відділом нових культур, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України, 2014.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань та підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки зазначено в першій колонці Таблиці ознак.

Забарвлення листків та квіток визначають згідно шкали кольорів RHS.

Рекомендований метод спостереження за ознаками зазначено в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/ частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 30 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання групи 30 рослин або частин 30 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 15 рослин або частин 15 рослин;

VG: візуальне разове оцінювання групи 30 рослин;

VS: візуальне оцінка окремих, попередньо визначених 15 рослин або частин 15 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), які необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять за результатами опису морфологічних ознак першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж інших загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих сортів за морфологічною кодовою формулою, його необхідно порівняти в польовому досліді наступного року.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 30 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослин позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, які не варіюють або ж дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Листкова пластинка: форма (ознака 4);
- Суцвіття: за щільністю (ознака 14);
- Рослина: ремонтантність (ознака 15);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 16);
- Чашечка квітки: ступінь опушення (ознака 18).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів котячої м'яти Мусіна

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (+) QN	Рослина: габітус MG 2	прямий	1	
		напівпрямий	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
3. (+) QN	Стебло: діаметр MG 2	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
4. (*) (+) QL	Листкова пластинка: форма VG 2	широкоюйцеподібна	1	
		вузькоюйцеподібна	2	
		округла	3	
5. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
6. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
7. (+) QN	Черешок: за довжиною MS, 2	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
8. PQ	Листок: забарвлення VG, 1	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
9. (+) QL	Листок: форма верхівки VG, 2	заокруглена	1	
		тупа	2	
10. (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів I-го порядку MS, 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
11. (+) QL	Рослина: час початку цвітіння VG, 2	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
12. (+) QN	Суцвіття: головна вісь за довжиною MS 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
13. (+) QN	Суцвіття: кількість квіток у кільчатці MS 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	

1	2	3	4	5
14. (*) (+) QN	Суцвіття: за щільністю VS 2	нещільне	3	
		середньої щільності	5	
		щільне	7	
15. (*) QL	Рослина: ремонтантність VG, 2	відсутня	1	
		наявна	9	
16. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG, 2	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
17. QL	Рослина: маточкові (жіночі) квітки VS, 2	відсутні	1	
		наявні	9	
18. (*) (+) QN	Чашечка квітки: ступінь опушення MS 2	слабкий	3	
		помірний	5	
		сильний	7	
19. (+) QL	Чашечка квітки: форма MS, 3	циліндрична	1	
		гледичкоподібна	2	
20. PQ	Насіннина (ерема): забарвлення VG, 4	коричневе	1	
		буро-чорне	2	
21. (+) QN	Насіння (ереми): маса 1000 шт. MG, 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
22. (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L, 2	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів котячої м'яти Мусіна

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Весняне відростання
2	Цвітіння
3	Плодоношення
4	Повна стиглість насіння (еремів)

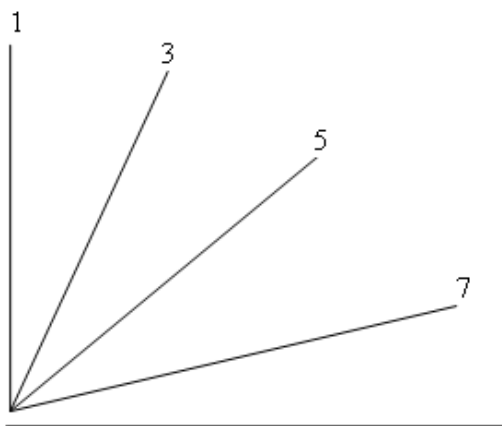

Загальний вигляд рослин *Nepeta mussinii* Spreng. ex Henckel

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 25; середня – 25–45; висока – понад 45.

До 2. Рослина: габітус.

1 - прямий

3 - напівпрямий

5 - напіврозлогий

7 - розлогий

До 3. Стебло: діаметр, мм.

Малий – до 3; середній – 3–5; великий – понад 5.

До 4. Листкова пластинка: форма.

1 Широкояйцеподібна
2 вузько-
яйцеподібна
3 округла

До 5. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 2,0; середня 2,0–3,5; довга – понад 3,5.

До 6. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 1,5; середня – 1,5–3,0; широка – понад 3,0.

До 7. Черешок: за довжиною, см.

Короткий – до 0,4; середній – 0,4–0,8; довгий – понад 0,8.

До 9. Листок: форма верхівки.

1 Заокруглена
2 тупа

До 10. Рослина: кількість генеративних пагонів I-го порядку, шт.

Мала – до 70; середня 70–120; велика – понад 120.

До 11. Рослина: час початку цвітіння.

Визначається за розкриття першої квітки у 10% рослин.

До 12. Суцвіття: головна вісь за довжиною, см.

Коротка – до 10, середня – 10–17, довга – понад 17.

До 13. Суцвіття: кількість квіток у кільчатці, шт.

Обстеження суцвіття проводять в середній частині рослини.

Мала – до 15, середня – 15–35, велика – понад 35.

До 14. Суцвіття: за щільністю.

3
Нещільне

5
середньої щільності

7
щільне

До 18. Чашечка квітки: ступінь опушення.

3 5 7
Слабкий помірний сильний

До 19. Чашечка квітки: форма.

1
Циліндрична

2
глемікоподібна

До 21. Насіння (ереми): маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,4; середня 0,4–0,8; велика – понад 0,8.

До 22. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Вміст ефірної олії визначають за методом Клевенджера у надземній частині рослини.

Низький – до 0,5; середній – 0,5–0,9; високий – понад 0,9.

9. Література

1. Зиман С.М. Ілюстрований довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник. Видання друге, виправлене й доповнене / С. М. Зиман, С. Л. Мосякін, Д. М. Гродзинський, О. В. Булах, Н. Г. Дремлюга. – К.: Фітосоціоцентр, 2012. – 176 с.

2. Ковтун-Водяницька С. М. Онтоморфогенетичний розвиток *Nepeta mussinii* Spreng. ex Henckel за інтродукції в Північному Лісостепу України / С. М. Ковтун-Водяницька // Проблеми екології та охорони природи техногенного регіону. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – № 1 (13). – С. 24–30.

3. Ковтун-Водяницька С. М. Характеристика якості пилку та насінної продуктивності закавказького виду *Nepeta mussinii* Spreng. ex Henckel (*Lamiaceae*) за умови інтродукції в Правобережному Лісостепу України / С. М. Ковтун-Водяницька // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка, Серія «Інтродукція та збереження рослинного різноманіття». – К., 2013. – Т. 32. – С. 25–28.

4. Ковтун-Водяницкая С. М. Особенности сезонного ритма развития закавказского вида *Nepeta mussinii* Spreng. ex Henckel в Северной Лесостепи Украины / С. М. Ковтун-Водяницкая, Д. Б. Рахметов // Матер. междунар. науч. конф. [«Актуальные проблемы использования полезных растений»] (Баку, 26–28 октября 2011 г.). – Баку, 2011. – С. 458–461.

5. Ковтун-Водяницкая С. М. Использование экологически безопасных видов в озеленении на примере котовника Мусина / С. М. Ковтун-Водяницкая // Матер. междунар. науч. конф. [«Ландшафтная архитектура и садово-парковое строительство: современные тенденции»] (Воронеж, 3–4 сентября 2010 г.). – Воронеж, 2010. – С. 146–150.

6. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР. – М., 1975. – 136 с.

7. Методы биохимического исследования растений // А. И. Ермаков, В. В. Арасимович, Н. П. Ярош и др.; Под ред. А. И. Ермакова. – Л.: Агропромиздат. Ленинградское отделение, 1987. – 430 с.

8. Словник української біологічної термінології. – К., 2012. – 744 с.

9. RHS Colour Chart. FAN 2 // Royal Horticultural Society Fifth Edition, London, 2007.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Nepeta mussinii</i> Spreng. ex Henckel	
1.2 Загальноприйнята назва	Котяча м'ята Мусіна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно			
(a) живцювання		[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(c) інше		[]	
(вказуйте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(вказуйте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (4)	Листкова пластинка: форма	широкоюйцеподібна	3 []
		вузькоюйцеподібна	5 []
		округла	7 []
5.3 (14)	Суцвіття: за щільністю	нещільне	3 []
		середньої щільності	5 []
		щільне	7 []
5.4 (15)	Рослина: ремонтантність	відсутня	1 []
		наявна	9 []
5.5 (16)	Квітка: забарвлення віночка	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)	
5.6 (18)	Чашечка квітки: ступінь опушення	слабкий	3 []
		помірний	5 []
		сильний	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}	
7.3 Інша інформація (вкористання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання (а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, наскільки Вам відомо, що рослинний матеріал, який має проходити експертизу, зазнав впливу: (а) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (б) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (с) культури тканини Так [] Ні [] (д) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є правильною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів котячої м'яти сибірської (*Nepeta sibirica* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Nepeta sibirica* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 60 рослин у вигляді пагонів з 4–6 парами листків і частиною кореневища.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості і сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,60 × 0,60 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань та підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки зазначено в першій колонці Таблиці ознак.

Забарвлення квітки обстежують у приміщенні з якісним штучним освітленням. Квітки розміщують на білому фоні.

Рекомендований метод спостереження за ознаками зазначено в другій колонці Таблиці ознак:

Методику розроблено: Ковтун-Водяницька С. М., мол. наук. сп., Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, професор, зав. відділом нових культур, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України, 2012.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;
VG: візуальна разова оцінка групи рослин;
VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягають щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання групи 60 рослин або частин 60 рослин (висота тощо);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальне разове оцінювання групи 60 рослин;

VS: візуальне оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослин позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження. Якщо сорт однорідний, його вважають стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 4);
- Стебло: тип галуження (ознака 6);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 24);
- Рослина: тривалість цвітіння (ознака 26);
- Рослина: вміст ефірної олії (ознака 35).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів котячої м'яти сибірської

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (+) QL	Рослина: час весняного відростання VG, 1	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
2. (+) QL	Рослина: форма верхівки пагона відростання VG, 1	гостра	3	
		проміжна	5	
		розлога	7	
3. (+) QL	Рослина: забарвлення пагона відростання VG, 1	зелено-оливкове	1	
		пурпурово-червоне	2	
4. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 4	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
5. PQ	Рослина: габітус MS 4	компактний	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
6. (*) (+) QL	Стебло: тип галуження VS 3	апикальний (розгалужене на верхівці)	1	
		базисимподіальний (розгалужене внизу)	2	
		розгалужене по всій довжині	3	
7. (+) QN	Стебло: за діаметром MG 5	тонке	3	
		середнє	5	
		товсте	7	
8. (+) PQ	Листкова пластинка: форма VG, 3	яйцеподібна	3	
		ланцетна	5	
		видовжено-ланцетна	7	
9. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною (нижній ярус) MS, 3	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
10. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною (як для 9) MS, 3	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
11. (+) QN	Черешок: за довжиною (як для 9) MS, 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
12. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною (середній ярус) MS, 3	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
13. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною (як для 12) MS, 3	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	

1	2	3	4	5
14. (+) QN	Черешок: за довжиною (як для 12) MS, 3	короткий середній довгий	3 5 7	
15. QL	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
16. (+) PQ	Листок: форма краю VG 2	городчаста нерівногородчаста	1 2	
17. (+) QL	Листок: форма верхівки VG 2	загострена гостра	1 2	
18. (+) QL	Листок: пурпурова крайова облямівка VG, 2	відсутня наявна	1 9	
19. (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VS, 3	ранній середній пізній	3 5 7	
20. (+) QN	Суцвіття: за довжиною головної осі MG, 4	коротке середнє довге	3 5 7	
21. QN	Суцвіття: за щільністю VG 4	нещільне середньої щільності щільне	3 5 7	
22. (+) QN	Суцвіття: кількість квіток MS 3, 4	мала середня велика	3 5 7	
23. (+) QN	Віночок квітки: за довжиною MS, 4	короткий середній довгий	3 5 7	
24. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG, 4	синє фіолетове	1 2	
25. QL	Рослина: маточкові (жіночі) квітки VS, 4	відсутні наявні	1 9	
26. (*) (+) QN	Рослина: тривалість цвітіння MS 3, 4	мала середня велика	3 5 7	
27. PQ	Пиляк: забарвлення VG, 4	блідо-блакитне фіолетове	1 2	
28. (+) QN	Рослина: час повного досягання насіння VS, 6	ранній середній пізній	3 5 7	
29. (+) QL	Ерема (насінина): форма VG 6	еліпсоподібна яйцеподібна	1 2	

1	2	3	4	5
30. PQ	Ерема: забарвлення VG 6	буре сіро-коричнє коричнє	1 2 3	
31. (+) QN	Ереми: схожість MG 6	низька середня висока	3 5 7	
32. (+) QN	Ереми: маса 1000 шт. MG 6	мала середня велика	3 5 7	
33. (+) QN	Кореневище: за товщиною MG 5	тонке середнє товсте	3 5 7	
34. QL	Кореневище: ступінь розгалуження VG, 5	слабкий помірний сильний	3 5 7	
35. (* (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L 4	низький середній високий	3 5 7	
36. (+) QN	Рослина: вміст аскорбінової кислоти L, 4	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів котячої м'яти сибірської

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Весняне відростання
2	Бутонізація
3	Початок цвітіння
4	Повне цвітіння
5	Плодоношення
6	Повна стиглість ерем

До 1. Рослина: час весняного відростання, декада, місяць.

Ранній – I декада березня; середній – II–III декада березня; пізній – I–II декада квітня.

Загальний вигляд рослин виду *Nepeta sibirica* L.

До 2. Рослина: форма верхівки пагона відростання.

3 5 7
Гостра проміжна розлога

До 3. Рослина: забарвлення пагона відростання.

1 2
Зелено-оливкове пурпурово-червоне

До 4. Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння), см.

Низька – до 60, середня – 60–90, висока – понад 90.

До 6. Стебло: тип галузнення.

1

2

3

- 1 – апікальний (розгалужене на верхівці);
2 – базисимподіальний (розгалужене внизу);
3 – розгалужене по всій довжині.

До 7. Стебло: за діаметром, см.

Тонке – до 0,5; середнє – 0,5–1,0; товсте – понад 1,0.

До 8. Листкова пластинка: форма.

3

Яйцеподібна

5

ланцетна

7

видовжено-ланцетна

До 9. Листкова пластинка: за довжиною (нижній ярус), см.

Коротка – до 7, середня – 7–10, довга – понад 10.

До 10. Листкова пластинка: за шириною (нижній ярус), см.

Вузька – до 3,0; середня – 3,0–4,5; широка – понад 4,5.
Вимірюють ширину посередині пластинки.

До 11. Черешок: за довжиною (нижній ярус), см.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–2,0; довгий – понад 2,0.

До 12. Листкова пластинка: за довжиною (середній ярус), см.

Коротка – до 5, середня – 5–8, довга – понад 8.

До 13. Листкова пластинка: за шириною (середній ярус), см.

Вузька – до 1,5; середня – 1,5–2,5; широка – понад 2,5.

Вимірюють ширину посередині пластинки

До 14. Черешок: за довжиною (середній ярус), см.

Короткий – до 0,8; середній – 0,8–1,5; довгий – понад 1,5.

До 16. Листок: форма краю.

1

Городчаста

2

нерівногородчаста

До 17. Листок: форма верхівки.

1

Загострена

2

гостра

До 18. Листок: пурпурова крайова облямівка.

1

Відсутня

9

наявна

До 19. Рослина: час початку цвітіння (для умов Північного Лісостепу), декада, місяць.

Ранній – III декада травня; середній – I–II декада червня; пізній – III декада червня.

До 20. Суцвіття: за довжиною головної осі, см.

Коротке – до 25, середнє – 25–40, довге – понад 40.

До 22. Суцвіття: кількість квіток за період цвітіння, шт.

Мала – до 200, середня – 200–400, велика – понад 400.

До 23. Віночок квітки: за довжиною, см.

Короткий – до 2, середній – 2–3, довгий – понад 3.

До 26. Рослина: тривалість цвітіння, діб (для умов Північного Лісостепу).

Мала – до 40, середня – 40–60, велика – понад 60.

До 28. Рослина: час повного достигання насіння (як для 26), декада, місяць.

Ранній – II–III декада серпня; середній – I–II декада вересня; пізній – I декада жовтня.

До 29. Ерема (насінина): форма.

1

Еліпсоподібна

2

яйцеподібна

До 31. Ереми: схожість, %.

Низька – 35, середня – 35–70, висока – понад 70.

До 32. Ереми: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,4; середня – 0,4–0,7; велика – понад 0,7.

До 33. Кореневище за товщиною, см.

Тонке – до 0,4; середнє – 0,4–0,8; товсте – понад 0,8.

До 35. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Низький – до 0,3; середній – 0,3–0,7; високий – понад 0,7.

Вміст ефірної олії визначають за методом Гінзберга.

До 36. Рослина: вміст аскорбінової кислоти, мг/100 г.

Низький – до 170, середній – 170–270; високий – 270–400.

Вміст аскорбінової кислоти визначають методом титрування з використанням фарби Тильманса.

9. Література

1. Бейдеман И. Н. Методика изучения фенологии растений и растительных сообществ / И. Н. Бейдеман. – Новосибирск, 1974. – 156 с.
2. Демьянова Е. И. Распространение гинодизии у цветковых растений / Е. И. Демьянова. – Ботанический журнал. – 1985. – Т. 70. – С. 1289–1301.
3. Ілюстрований довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник. Видання друге, виправлене й доповнене / С. М. Зиман, С. Л. Мосякін, Д. М. Гродзинський, О. В. Булах, Н. Г. Дремлюга. – К.: Фітосоціоцентр, 2012. – 176 с.
4. Ковтун С. М. Сравнительная оценка биологических особенностей *Nepeta sibirica* L. и *Nepeta subsessilis* Maxim. при интродукции в Лесостепи Украины и Прикарпатье / С. М. Ковтун, М. И. Скибицкая // Межд. конф. «Ботанические исследования на Урале», (10–12 ноября 2009, Пермь). – Пермь, 2009. – С. 185–188.
5. Ковтун-Водяницька С. М. Спосіб проведення експерименту з визначення якості пилкових зерен видів роду *Nepeta* L. / С. М. Ковтун-Водяницька // Проблеми екології та охорони природи техногенного регіону. – 2011. – № 1(11). – С. 235–241.
6. Ковтун-Водяницька С. М. Якість пилку представників роду *Nepeta* L. (*Lamiaceae*) / С. М. Ковтун-Водяницька // Проблеми експериментальної ботаніки та біотехнології. – К.: Фітосоціоцентр, 2012. – Вип. 1. – С. 97–101.
7. Методы биохимического исследования растений / А. И. Ермаков, В. В. Арасимович, Н. П. Ярош и др.; под ред. А. И. Ермакова. – Л.: Агропромиздат. Ленинградское отделение, 1987. – 430 с.
8. Мяделец М. А. Морфология, всхожесть семян и семенная продуктивность *Nepeta sibirica* L. в условиях производного сообщества на месте луговой степи / М. А. Мяделец // Вестник Тюменского государственного университета. – Тюмень, 2011. – № 6. – С. 101–105.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Nepeta sibirica</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Котяча м'ята сибірська	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Сорти, що розмножують вегетативно			
(a) живцювання		[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(c) інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (4)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (6)	Стебло: тип галузнення	апикальний (розгалужене на верхівці)	1 []
		базисимподіальний (розгалужене внизу)	2 []
		розгалужене по всій довжині	3 []
5.3 (24)	Квітка: забарвлення віночка	синє	1 []
		фіолетове	2 []
5.4 (26)	Рослина: тривалість цвітіння	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.5 (35)	Рослина: вміст ефірної олії	низький	3 []
		середній	5 []
		високий	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт- кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорт(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорт(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорт(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорт(ів)-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів кропиви дводомної (*Urtica dioica* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Urtica dioica* L. та його гібридів.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння / живці / розсада

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння / садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння / садивного матеріалу має становити 3 г або 100 шт. розсади чи живців.

2.3 Насіння / садивний матеріал мають бути здорові на вигляд, не уражені хворобами, не пошкоджені шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних та сортових характеристик.

2.4 Насіння / садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,30 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Ткаченко В. М., канд. с.-г. наук, Мамайсур В. В., наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2012.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1-9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту, яку використовують для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються дев'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Листок: за довжиною (ознака 10);
- Суцвіття: золотистий відтінок забарвлення (ознака 17).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати / висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів кропиви дводомної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	дуже низька	1	
		низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
		дуже висока	9	
2. QL	Рослина: габітус VG 2	прямий	1	
		напівпрямий	2	
		розлогий	3	
3. (*) QL	Рослина: галуження MS 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
4. (+) QN	Стебло: кількість галузок MG, 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
5. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє	1	
		наявне	9	
6. QL	Стебло: опушення VG, 1	відсутнє	1	
		наявне	9	
7. PQ	Стебло: форма поперечного перерізу MS, 1	чотиригранна	1	
		округло-чотиригранна	2	
8. QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
9. (*) PQ	Листок: за формою VS 2	яйцеподібно-ланцетний	1	
		видовжено-яйцеподібний	2	
10. (*) (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
11. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
12. PQ	Листок: щільність опушення VS, 1	нещільне	3	
		помірне	5	
		щільне	7	
13. (*) QN	Листок: зубчастість краю VS, 2	мілка	3	
		середня	5	
		глибока	7	
14. PQ	Листок: форма верхівки VS 2	поступово звужена	1	
		загострена	2	
		гостра	3	

1	2	3	4	5
15. QN	Суцвіття чоловіче: за щільністю VS, 2	нещільне	3	
		помірної щільності	5	
		щільне	7	
16. QN	Суцвіття чоловіче: положення в просторі VS, 2	пряме	1	
		поникле	2	
17. (*) QL	Суцвіття: золотистий відтінок забарвлення VS, 2	відсутній	1	
		наявний	9	
18. (+) QN	Рослина: час початку цвітіння MS, 1	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
19. PQ	Плід (горішок): за формою VS, 3	яйцеподібний	1	
		округло-еліптичний	2	
20. (+) QN	Рослина: час початку достигання плодів MS, 3	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
21. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів кропиви дводомної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Початок достигання плодів
4	Стигле насіння

Загальний вигляд рослини

До 1. Рослина: за висотою, см.

Дуже низька – до 60, низька – 60–100, середня – 101–150, висока – 151–200, дуже висока – понад 200.

До 4. Стебло: кількість галузок, шт.

Мала – до 4, середня – 4–7, велика – понад 7.

До 10. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 8, середній – 8–15, довгий – понад 15.

До 11. Листок: за шириною, см

Вузкий – до 3, середній – 3–6, широкий – понад 6.

До 18. Рослина: час початку цвітіння, місяць, декада.

Ранній – I декада червня, середній – II декада червня, пізній – після II декади червня.

До 20. Рослина: час початку достигання плодів, місяць, декада.

Ранній – I декада липня, середній – II декада липня, пізній – після II декади липня.

До 21. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,3; середня – 0,3–0,4; велика – понад 0,4.

9. Література

1. Біленко, В. Г. та ін. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 329–333.

2. Лебеда А. Ф. и др. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ – ПРЕСС Книга, 2006. – С. 380–382.

3. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова, А. М. Рабинович, С. М. Пономарева и др. – М.: «Наука», 1999. – С. 172–173.

4. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 59.

5. Попов А. П. Лекарственные растения в народной медицине / А. П. Попов. – К.: Здоровье, 1969. – С. 108–110.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Urtica dioica</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Кропива дводомна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапилий		[]

Методика

проведення експертизи сортів лаванди вузьколистої (*Lavandula angustifolia* Mill.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Lavandula angustifolia* Mill.

2. Необхідний рослинний матеріал – рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 80 рослин вегетативного розмноження.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,90 × 0,40 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, відзначеними в описі.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються чотири нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 3);
- Листок: опушення (ознака 12);
- Суцвіття: кількість квіток (ознака 15);
- Квітка: забарвлення (ознака 17).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довіклля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів лаванди вузьколистої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. QL	Сходи: антоціанове забарвлення VS	відсутнє	1	Рекорд
		наявне	9	
2. QN	Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння) MG	низька	3	Рекорд
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VS	компактний	3	Рекорд
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
4. (*) QN	Рослина: гілкування VS	слабке	3	Рекорд
		помірне	5	
		сильне	7	
5. QN	Рослина: діаметр MS	малий	3	Рекорд
		середній	5	
		великий	7	
6. QN	Стебло: за діаметром MS	тонке	3	Рекорд
		середнє	5	
		товсте	7	
7. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG	відсутнє	1	Рекорд
		наявне	9	
8. QN	Рослина: облиствленість VS	слабка	3	Рекорд
		середня	5	
		сильна	7	
9. QN	Листок: за довжиною MS	короткий	3	Рекорд
		середній	5	
		довгий	7	
10. QN	Листок: за шириною MS	вузький	3	Рекорд
		середній	5	
		широкий	7	
11. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS	слабка	3	Рекорд
		помірна	5	
		сильна	7	
12. (*) QN	Листок: опушення VS	слабке	3	Рекорд
		помірне	5	
		сильне	7	
13. (*) QN	Суцвіття: головна вісь за довжиною MG	коротка	3	Рекорд
		середня	5	
		довга	7	
14. (*) QN	Суцвіття: суцвіття I-го порядку за довжиною MS	коротке	3	Рекорд
		середнє	5	
		довге	7	

1	2	3	4	5
15. (*) QN	Суцвіття: кількість квіток MS	мала середня велика	3 5 7	Рекорд
16. (*) QN	Суцвіття: за щільністю VS	нещільне середньощільне щільне	3 5 7	Рекорд
17. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS	біле рожеве фіолетове бузкове бузково-зелене	1 2 3 4 5	Рекорд
18. (*) QN	Час початку цвітіння MS	ранній середній пізній	3 5 7	Рекорд
19. (*) (+) QN	Вміст ефірної олії L	низький середній високий	1 2 3	Рекорд
20. (*) (+) QN	Ефірна олія: вміст ліналілацетату L	низький середній високий	3 5 7	Рекорд

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів лаванди вузьколистої

До 19. Вміст ефірної олії.

Врожай сировини визначають з 1 кв. м методом зважування в 4-кратній повторності. Вміст ефірної олії [E] визначають за методом Гінзберга за формулою:

$$E = \frac{A \times 100}{P}, \text{ де:}$$

E – вміст ефірної олії за об'ємом, %;

A – кількість одержаної ефірної олії, мл;

P – наважка сировини, г.

Вміст ефірної олії на абсолютно суху масу [Ec] визначають за формулою:

$$Ec = \frac{E \times 100}{B}, \text{ де:}$$

E – вміст ефірної олії на сиру масу;

B – % сухої речовини, визначають за формулою:

$$B = 100 - W, \text{ де:}$$

W – % води, який визначають за формулою:

$$W = \frac{(a - b) \times 100}{P}, \text{ де:}$$

a – вага бюкса з сировиною наважкою, г;

b – вага бюкса з висушеною наважкою, г;

P – наважка, г.

До 20: Ефірна олія: вміст ліналілацетату.

Компонентний склад ефірної олії визначають за методом ГРХ.

9. Література

[Електронний ресурс] http://uk.wikipedia.org/wiki/Лаванда_вузьколиста

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Lavandula angustifolia</i> Mill.	
1.2 Загальноприйнята назва		Лаванда вузьколиста	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції)			
Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)			[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))			[]
(с) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація [] (зазначте батьківський сорт)			
4.1.3 Виявлено та поліпшено [] (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)			
4.1.4 Інше [] (зазначте деталі)			
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножують вегетативно			
(а) живцювання			[]
(б) розмноження <i>in vitro</i>			[]
(с) інше (зазначте деталі)			[]
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди	
5.1 (3)	Рослина: габітус	компактний	Рекорд	3 []
		напіврозлогий		5 []
		розлогий		7 []
5.2 (12)	Листок: опушення	слабке	Рекорд	3 []
		помірне		5 []
		сильне		7 []
5.3 (15)	Суцвіття: кількість квіток	мала		3 []
		середня	Рекорд	5 []
		велика		7 []
5.4 (17)	Квітка: забарвлення	біле		1 []
		рожеве		2 []
		фіолетове		3 []
		бузкове	Рекорд	4 []
		бузково-зелене		5 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>				
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата	
Коментарі:				
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту				
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)				
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)				
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)				
8. Дозвіл на використання				
(а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні []				
(б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.				

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів лавандину (*Lavandula × hybrida* Reverchon)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів і гібридів виду *Lavandula × hybrida* Reverchon.

2. Необхідний рослинний матеріал – дворічні рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 60 дворічних вегетативно розмнужених рослин.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 1,2 × 1,0 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: В. Д. Работягов, д-р біол. наук, професор, Л. В. Свиденко, канд. біол. наук, Нікітський ботанічний сад – Національний науковий центр; С. В. Васківська, наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2006.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених, рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, відзначеними в Описі.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускається одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано групувати сорти за такими ознаками:

- Рослина: плоїдність (ознака 1);
- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Рослина: галуження (ознака 6).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів лавандину

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: плоїдність L 1	диплоїд	2	
		триплоїд	3	
		тетраплоїд	4	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 4	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3. (+) (*) QN	Рослина: за шириною куща MG 4	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
4. PQ	Рослина: габітус MG 4	компактний	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
5. (*) QN	Рослина: опушення стебла VS 4	відсутнє або дуже слабе	1	
		слабе	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
		дуже сильне	9	
6. (*) QN	Рослина: галуження VS 4	відсутнє	1	
		слабе	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
7. (+) QN	Рослина: квітконос за довжиною MS, 4	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
8. (*) (+) QN	Рослина: кількість суцвіть VS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
9. QN	Листкова пластинка: опушення VS, 4	слабе	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
10. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 4	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
11. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 4	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
12. (*) PQ	Листкова пластинка: забарвлення VG 4	зелене з сизуватим відтінком	1	
		сіро-зелене	2	
		сіре	3	

1	2	3	4	5
13. (*) (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 4	коротке	3	
		середнє	5	
		довге	7	
14. (+) PQ	Суцвіття: за формою VS 4	кулясте	3	
		коротко циліндричне	5	
		видовжено циліндричне	7	
15. (*) (+) QN	Суцвіття: кількість кільчаток VS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
16. (*) (+) QN	Суцвіття: кількість квіток у кільчатці VS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
17. (+) QN	Суцвіття: маса 100 шт. MS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
18. PQ	Квітка: забарвлення VG 4	біле	1	
		рожеве	2	
		світло-синє	3	
		синьо-фіолетове	4	
19. QN	Рослина: час цвітіння VG 4	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів лавандину

Коди фаз росту й розвитку рослин, в які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту і розвитку
1	Відростання
2	Поява квітконосів
3	Бутонізація
4	Цвітіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: плоїдність.

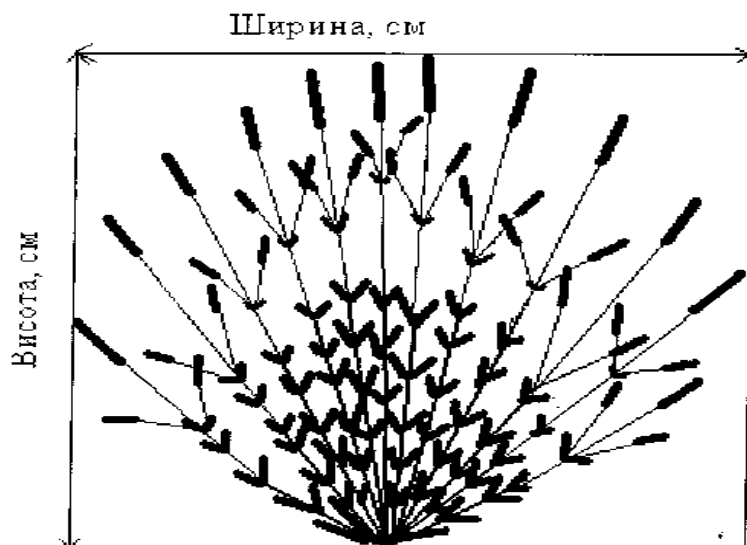
Визначають на корінцях рослин або молодих листочках на давлених тимчасових препаратах за загальними методиками приготування препаратів з корінців рослин [2]. Для лавандину 2n=48, 3n=72, 4n=96.

До 2. Рослина: за висотою, м.

Низька – до 0,85; середня – 0,85–1,0; висока – понад 1,0.

До 3. Рослина: за шириною куща, м.

Вузька – до 0,90; середня – 0,90–1,0; широка – понад 1,0.

До 7. Рослина: квітконос за довжиною, см.

Короткий – до 50, середній – 50–60, довгий – понад 60.

До 8. Рослина: кількість суцвіть, шт.

Мала – до 300, середня – 300–400, велика – понад 400.

До 10. Листкова пластинка: за довжиною, см.

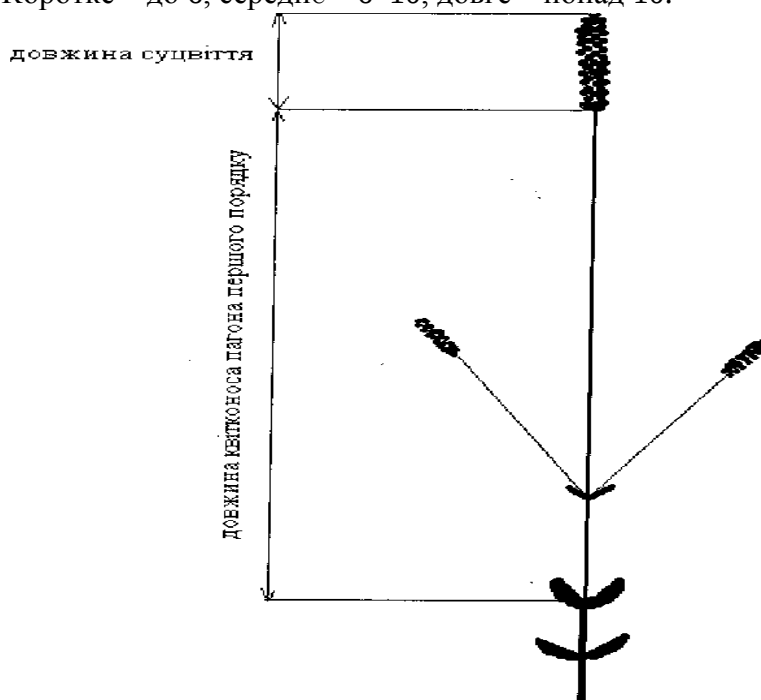
Коротка – до 7, середня – 7–10, довга – понад 10.

До 11. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 0,4; середня – 0,4–0,5; широка – понад 0,5.

До 13. Суцвіття за довжиною, см.

Коротке – до 6, середнє – 6–10, довге – понад 10.

До 14. Суцвіття: за формою.

3

Кулясте

5

коротко циліндричне

7

видовжено циліндричне

До 15. Суцвіття: кількість кильчаток, шт.

Мала – до 7, середня – 7–8, велика – понад 8.

До 16. Суцвіття: кількість квіток у кильчаті, шт.

Мала – до 18, середня – 18–20, велика – понад 20.

До 17. Суцвіття: маса 100 шт., г.

Мала – до 140, середня – 140–170, велика – понад 170.

9. Література

1. Буюкли М. Лаванда и ее культура в СССР / М. Буюкли. – Кишинев: Картя Молдавенияскэ, 1969. – 326 с.
2. Гостимский С. А. Практикум по цитогенетике / С. А. Гостимский, М. И. Дьякова, Е. В. Ивановская, М. А. Монахова. – М.: Изд-во Московского университета, 1974. – С. 42.
3. Работягов В. Д. Наследование содержания и состава эфирного масла при межвидовой гибридизации лаванды / В. Д. Работягов, Ю. А. Акимов // Генетика. – 1986. – Т. 22. – № 6. – С. 1163–1172.
4. Работягов В. Д. Наследование содержания и состава эфирного масла у тетра- и сесквидиплоидов лаванды / В. Д. Работягов, Ю. А. Акимов // Генетика. – 1990. – Т. 6. – С. 283–291.
5. Работягов В. Д. Экспериментальная полиплоидия у лаванды настоящей: автореферат дисс. ... канд. биол. наук. – Донецк, 1972. – 19 с.
6. Работягов В. Д. Математическая модель продуктивности лаванды / В. Д. Работягов // Физиология и биохимия культурных растений. – 1983. – Т. 15. – № 6. – С. 566–571.
7. Работягов В. Д. Проблема синтеза лавандина / В. Д. Работягов // Тр. Никит. ботан. сада. – 1983. – Т. 91. – С. 92–101.
8. Работягов В. Д. Синтетическое создание аллоплоидных форм в роде *Lavandula* L. и их морфологические особенности / В. Д. Работягов // Генетика. – 1986. – Т. 27. – № 12. – С. 2091–2102.
9. Селекция эфиромасличных культур // Методические указания. – Симферополь, 1985. – 23 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Lavandula × hybrida Reverchon</i>	
1.2 Загальноприйнята назва		Лавандин	
1. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції)			
Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Сорти, що розмножують вегетативно (a) живцювання [] (b) розмноження <i>in vitro</i> [] (c) інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше []		(зазначте деталі)	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: плоідність	диплоїд	2 []
		триплоїд	3 []
		тетраплоїд	4 []
5.2 (2)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.3 (6)	Рослина: галуження	відсутнє	1 []
		слабке	3 []
		помірне	5 []
		сильне	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів лопуха справжнього (*Arctium lappa* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Arctium lappa* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає, скільки, якої якості, коли й куди постачається насіннєвого матеріалу для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 30 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,50 м.

3.5 *Метод дослідження.* Морфологічний опис ідентифікаційних ознак сорту здійснюється методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано у другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: Білик В. В., м. н. с. відділу селекції та насінництва, Куценко Н. І., к. с.-г. н., завідувач відділу селекції та насінництва ДСЛР ІАП НААН, 2015.

MS: вимірювання групи окремих, попередньо визначених рослин або частин, на яких протягом вегетації здійснюються всі виміри кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин, що підлягають експертизі. Експертизі підлягає щонайменше 30 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 30 рослин або частин 30 рослин (висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 30 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту та використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 30 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими. Рекомендовано групувати сорти за такими ознаками:

- Рослина: висота розетки (ознака 1);
- Рослина: діаметр розетки (ознака 2);
- Рослина: висота (ознака 14);
- Стебло: кількість пагонів галуження I-го порядку (ознака 15);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 18);
- Кошик: забарвлення внутрішнього листочка обгортки (23);
- Рослина: тривалість періоду вегетації в другий рік життя (ознака 28).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознак поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди включаються до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів лопуха справжнього

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: висота розетки MG 1	низька середня висока	3 5 7	
2. (*) (+) QN	Рослина: діаметр розетки MS 1	малий середній великий	3 5 7	
3. (*) (+) QN	Листок розетковий: за довжиною пластинки MS 1	короткий середній довгий	3 5 7	
4. (*) (+) QN	Листок розетковий: за шириною пластинки MS 1	вузький середній широкий	3 5 7	
5. (*) PQ	Листок розетковий: форма пластинки VG 1	широкояйцеподібна яйцеподібна	1 2	
6. PQ	Листок розетковий: форма верхівки пластинки VS 1	тупа ширококонічна	1 2	
7. PQ	Листок розетковий: форма краю пластинки VS 1	виїмчаста зубчаста інша	1 2 3	
8. PQ	Листок розетковий: форма основи пластинки VG 1	серцеподібна широкосерцеподібна	1 2	
9. (*) QN	Листок розетковий: інтенсивність зеленого забарвлення пластинки VG 1	слабка помірна сильна	3 5 7	
10. PQ	Листок розетковий: антоціанове забарвлення головної жилки пластинки VG 1	наявне відсутнє	1 9	

1	2	3	4	5
11. (*) PQ	Черешок розеткового листка: антоціанове забарвлення на межі з основною пластинки VS, 1	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне	1 3 5 7	
12. PQ	Черешок розеткового листка: антоціанове забарвлення основи VS 1	слабке помірне сильне	3 5 7	
13. (+) QN	Корінь: діаметр кореневої шийки MS 2	малий середній великий	3 5 7	
14. (*) (+) QN	Рослина: висота MS 4	низька середня висока	3 5 7	
15. (+) QN	Стебло: кількість пагонів галуження I-го порядку MS 4	мала середня велика	3 5 7	
16. (*) OL	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VG 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
17. (*) OL	Стебло: опушення VG 4	слабке помірне сильне	3 5 7	
18. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 4	ранній середній пізній	3 5 7	
19. (*) QL	Суцвіття: розташування кошиків VG 4	щиткоподібне китицеподібне	1 2	
20. (*) PQ	Кошик: форма VS 4	куляста кулясто-яйцеподібна приплюснуто-куляста	1 2 3	
21. (*) (+) QN	Кошик: діаметр VS 4	малий середній великий	3 5 7	
22. OL	Кошик: павутинна обгортка VS 4	відсутня або дуже слабка слабка помірна сильна	1 3 5 7	

1	2	3	4	5
23. PQ	Кошик: забарвлення внутрішнього листочка обгортки VS 4	світло-зелене зелене пурпурове	1 2 3	
24. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VS 4	RHS шкала кольорів (№ 62A, № 62B)		
25. (*) PQ	Насінина: основне забарвлення VG 5	сіре сіро-коричневе	1 2	
26. (*) (+) QN	Насіння: маса 1000 штук MG 5	мала середня велика	3 5 7	
27. (+) QN	Вміст полісахаридів у корені L	низький середній високий	3 5 7	
28. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду вегетації на другий рік життя MS 3–5	мала середня велика	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів лопуха справжнього

Фази росту й розвитку рослин лопуха справжнього, в які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку рослин
1	Розетка сформована (I-й рік вегетації)
2	Кінець вегетації
3	Відростання
4	Цвітіння
5	Повна стиглість насіння

До 1. Рослина: висота розетки, см.

Низька – до 40, середня 41–60, висока – понад 60.

До 2. Рослина: діаметр розетки, см.

Малий – до 80, середній 81–100, великий – понад 100.

До 3. Листок розетковий: за довжиною пластинки, см.

Короткий – до 30, середній – 31–45, довгий – понад 45.

До 4. Листок розетковий: за шириною пластинки, см.

Вузкий – до 30, середній – 31–40, широкий – понад 40.

До 13. Корінь: діаметр кореневої шийки, см.

Малий – до 1,5; середній – 1,6–2,5; великий – понад 2,5.

До 14. Рослина: висота, см.

Низька – до 160, середня 161–180, висока – понад 180.

До 15. Стебло: кількість пагонів галуження I-го порядку, шт.

Мала – до 10, середня – 11–15, велика – понад 15.

До 18. Рослина: час початку цвітіння.

Визначають, коли 30% рослин мають відкриті кошики центрального суцвіття.

До 21. Кошик: діаметр, см.

Малий – до 2,5; середній – 2,6–3,5; великий – понад 3,5

До 26. Насіння: маса 1000 штук, г.

Мала – до 7,5; середня – 7,6–9,0; велика – понад 9,0.

До 27. Вміст полісахаридів у корені, %.

Низький – до 18,0; середній – 18,1–20,0%; високий – понад 20,0%.

До 28. Рослина: тривалість періоду вегетації на другий рік життя, діб.

Визначають від відростання до повної стиглості насіння.

Мала – до 130, середня – 131–150, велика – понад 150.

9. Література

1. Добрачев Д. Н. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Добрачев – К.: Наукова думка, 1987. – С. 347.
2. Зиман С. М. та ін. Ілюстрований довідник з морфології квіткових рослин / С. М. Зиман, С. М. Мосякін, О. В. Булах та ін. – Ужгород: Медіум, 2004. – 156 с.
3. Федоров А. А. Атлас по описательной морфологии высших растений. Цветок / А. А. Федоров, З. Т. Артющенко. – Л.: Наука, 1975. – 349 с.
4. Федоров А. А. Атлас по описательной морфологии высших растений. Соцветия / А. А. Федоров, З. Т. Артющенко – Л.: Наука, 1979. – 293 с.
5. Флора УРСР. – К.: вид-во АН УРСР, 1960. – Т.9. – 689 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється у зв'язку з заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Arctium lappa</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Лопух справжній	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито і як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; просимо виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їхнього виявлення			Сорти-еталони
Коди			
5.1. (1)	Рослина: висота розетки	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (2)	Рослина: діаметр розетки	малий середній великий	3 [] 5 [] 7 []
5.3 (14)	Рослина: висота	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.4 (15)	Стебло: кількість пагонів галуження I-го порядку	мала середня велика	3 [] 5 [] 7 []
5.6 (18)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
5.5 (23)	Кошик: забарвлення внутрішнього листочка обгортки	світло-зелене зелене пурпурове	1 [] 2 [] 3 []
5.7 (28)	Рослина: тривалість періоду вегетації на другий рік життя	мала середня велика	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Просимо використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективнішим методом.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорт-кандидата	Ознаки(а), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть прояв ознак(и) подібного(их) сорт(ів)	Опишіть прояв ознак(и) Вашого сорту- кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів лофанту ганусового (*Lophanthus anisatus* Benth.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Lophanthus anisatus* Benth.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 20 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні в кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту денного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні, порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,70 \times 0,70$ м.

Методику розробили: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

3.5. Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування сортів такі ознаки:

- Рослина 2-го року життя: за висотою (ознака 2);
- Рослина 2-го року життя: галуження (ознака 4);
- Стебло: опушення (ознака 7);
- Листкова пластинка: форма краю (ознака 11);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 18);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 22).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів лофанту ганусового

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина 1-го року життя: за висотою MG 3	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина 2-го року життя: за висотою MG 3	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) (+) QN	Рослина 1-го року життя: галуження MS 1	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
4. (*) (+) QN	Рослина 2-го року життя: галуження MS 1	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
5. (+) QL	Стебло: місце галуження першого порядку 1-го року життя VS, 3	верхній ярус	1	
		середній ярус	2	
6. (+) QL	Стебло: місце галуження першого порядку 2-го року життя VS, 1	середній ярус	1	
		верхній і середній ярус	2	
		біля основи	3	
7. (*) QL	Стебло: опушення VS 3	відсутнє	1	
		наявне	9	
8. PQ	Листок: за формою VS 3	ланцетний	1	
		яйцеподібний	2	
		овальний	3	
9. (+) QN	Листок: за шириною MS 3	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
10. (+) QN	Листок: за довжиною пластинки MS, 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
11. (*) PQ	Листкова пластинка: форма краю VS, 3	зубчаста	1	
		гострогородчаста	2	
12. QL	Листок верхівковий: опушення VS, 3	відсутнє	1	
		наявне	9	

1	2	3	4	5
13. (+) QN	Черешок: за довжиною MS 3	короткий середній довгий	3 5 7	
14. (* (+) QN	Суцвіття центрального пагона: за довжиною MS 2	коротке середнє довге	3 5 7	
15. (+) QN	Суцвіття бічних пагонів: за довжиною MS, 3	коротке середнє довге	3 5 7	
16. (+) QN	Квітка: чашечка за довжиною MS, 3	коротка середня довга	3 5 7	
17. (+) QN	Квітка: віночок за довжиною MS, 3	короткий середній довгий	3 5 7	
18. (* PQ	Квітка: забарвлення віночка VS, 3	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
19. (+) QN	Плід (чотиригорішок): за довжиною MS, 5	короткий середній довгий	3 5 7	
20. (+) QN	Плід: за шириною MS 5	вузький середній широкий	3 5 7	
21. (+) QN	Плід: маса 1000 шт. MS 5	мала середня велика	3 5 7	
22. (* (+) QN	Рослина: час початку цвітіння MG 2	ранній середній пізній	3 5 7	
23. (+) QN	Рослина: час початку достигання насіння MS, 5	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів лофанту ганусового

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Стеблування
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Початок достигання насіння
5	Стигле насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина 1-го року життя: за висотою, см.

Низька – до 100; середня – 100–140; висока – понад 140.

До 2. Рослина 2-го року життя: за висотою, см.

Низька – до 120; середня – 120–180; висока – понад 180.

До 3. Рослина 1-го року життя: галуження, шт. пагонів.

Слабке – 1–2; помірне – 3–4; сильне – понад 4.

До 4. Рослина 2-го року життя: галуження, шт. пагонів.

Слабке – до 4; помірне – 4–7; сильне – понад 7

До 5 і 6. Стебло: місце галуження першого порядку 1-го і 2-го років життя.

Верхній ярус – верхня третина стебла, середній ярус – середня третина стебла.

До 9. Листок: за шириною, см.

Вузький – до 3; середній – 3–5; широкий – понад 5.

До 10. Листок: за довжиною пластинки, см.

Короткий – до 6; середній – 6–9; довгий – понад 9.

До 13. Черешок: за довжиною, см.

Короткий – до 5; середній – 5–8; довгий – понад 8.

До 14. Суцвіття центрального пагона: за довжиною, см.

Коротке – до 7; середнє – 7–12; довге – понад 12.

До 15. Суцвіття бічних пагонів: за довжиною, см.

Коротке – до 5; середнє – 5–7; довге – понад 7.

До 16. Квітка: чашечка за довжиною, мм.

Коротка – до 5; середня – 5–7; довга – понад 7.

До 17. Квітка: віночок за довжиною, мм.

Короткий – до 5; середній – 5–8; довгий – понад 8.

До 19. Плід (чотиригорішок): за довжиною, мм.

Короткий – до 1,0; середній – 1,0–1,5; довгий – понад 1,5.

До 20. Плід: за шириною, мм.

Вузький – до 0,8; середній – 0,8–1,0; широкий – понад 1,0.

До 21. Плід: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,5; середня – 0,5–1,0; велика – понад 1,0.

До 22. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – I декада липня;

середній – II декади липня;

пізній – III декада липня.

До 23. Рослина: час початку достигання насіння, місяць.

Ранній – I декада вересня;
середній – II декада вересня;
пізній – III декада вересня.

9. Література

Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 360–364.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Lophanthus anisatus</i> Benth.	
1.2 Загальноприйнята назва		Лофант ганусовий	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (2)	Рослина 2-го року життя: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (4)	Рослина 2-го року життя: галуження	слабке	3 []
		помірне	5 []
		сильне	7 []
5.3 (7)	Стебло: опушення	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.4 (11)	Листкова пластинка: форма краю	зубчаста	1 []
		гострогородчаста	2 []
5.5 (18)	Квітка: забарвлення віночка	за шкалою RHS (вказати номер попання)	
5.6 (22)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів любистку лікарського (*Levisticum officinale* W.D.J. Koch)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Levisticum officinale* W.D.J. Koch.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних якостей і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,45 \times 0,45$ м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказується в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин

Методику розроблено: Кормош С. М., Закарпатський інститут АПВ, 2007.

рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Час утворення суцвіть (ознака 7);
- Час початку цвітіння (ознака 16);
- Корінь: пекучий присмак свіжих коренів (ознака 21).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів любистку лікарського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QL	Сходи: антоціанове забарвлення VG, 3	відсутнє	1	
		наявне	9	
2. (+) QL	Рослина: за висотою куща MG, 7	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3. (+) QN	Рослина: квітконос за висотою MG, 11	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	
4. (+) PQ	Рослина: габітус VG, 5	прямий	1	
		напівпрямий	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
5. (+) QN	Рослина: діаметр куща MG, 5	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
6. QN	Рослина: облиствленість VG, 5	слабка	3	
		середня	5	
		сильна	7	
7. (*) (+) QN	Час утворення суцвіть VG 8	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
		дуже пізній	9	
8. (+) QN	Листок: відношення довжина / ширина пластинки MS, 5	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
9. QL	Листок: опушення листка і черешка VS, 5	відсутнє	1	
		наявне	9	
10. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 5	слабка	1	
		помірна	3	
		сильна	5	
11. PQ	Листок: тип VS, 5	пірчастий	1	
		складнопірчастий	3	
		пірчасторозсічений	5	
12. QL	Листок: антоціанове забарвлення під час відновлення вегетації VS	відсутнє	1	
		наявне	9	
13. (+) QN	Листок: за довжиною MS 5	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	

1	2	3	4	5
14. (+) QN	Листок: за шириною MS 5	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
15. QL	Листок: зубці VS, 5	відсутні	1	
		наявні	9	
16. (* (+) QN	Час початку цвітіння MG 8	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
17. (+) QN	Суцвіття (складний зонтик): діаметр MS, 10	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
18. QL	Суцвіття: за щільністю VS, 10	нещільне	3	
		помірно щільне	5	
		щільне	7	
		дуже щільне	9	
19. PQ	Язичкові квітки: забарвлення VS, 11	жовте	1	
		біле	2	
		салатово-жовте	3	
20. QL	Корені: потовщення головного кореня VS, 12	відсутнє	1	
		наявне	9	
21. (* QL	Корінь: пекучий присмак свіжих коренів VS, 12	відсутній	1	
		слабкий	3	
		помірний	5	
		сильний	7	
22. QL	Корінь: фітомеланінове забарвлення на зрізі чи зламі VS, 12	відсутнє	1	
		наявне	9	
23. QN	Стебло: галуження VG, 9	відсутнє	1	
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
24. QN	Стебло: опушення VG, 9	відсутнє або дуже слабке	1	
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
25. (+) QN	Плоди: маса 1000 шт. MS, 12	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
26. (+) QN	Плід: за довжиною MS, 12	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
		дуже довгий	9	

1	2	3	4	5
27. (+) QN	Плід: за шириною MS, 12	вузький середній широкий	3 5 7	
28. (+) QL	Вміст ефірної олії, % (на сиру масу) L	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів любистку лікарського

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сівба
2	Початок сходів
3	Повні сходи
4	Перший справжній листок
5	Стеблування
6	Кущіння
7	Бутонізація
8	Викидання квітконоса
9	Початок цвітіння
10	Повне цвітіння
11	Початок достигання насіння
12	Повне достигання насіння

До 2. Рослина: за висотою куща, см.

Низька – 30–40, середня – 41–60, висока – 61–80.

До 3. Рослина: квітконос за висотою, см.

Низький – 120–140, середній – 141–160, високий – 161–180.

До 4. Рослина: габітус.

Оцінюється за кутом, утвореним стеблами та уявною центральною віссю рослини.

До 5. Рослина: діаметр куща, см.

Малий – 20–40, середній – 41–60, великий – понад 60.

До 7. Час утворення суцвіть, діб.

Ранній – 25–30, середній – 31–35, пізній – 36–40, дуже пізній – понад 40.

До 8. Листок: відношення довжина / ширина пластинки.

Мале – 1,4:1; середнє – 1,7:1; велике – 2,0–2,2:1.

До 13. Листок: за довжиною (загальною), см.

Короткий – до 10, середній – 10–13, довгий – понад 13.

До 14. Листок: за шириною, см.

Вузкий – до 6, середній – 6–8, широкий – понад 8.

До 16. Час початку цвітіння, діб.

Ранній – до 55, середній – 55–65, пізній – понад 65.

До 17. Супвіття (складний зонтик): діаметр, см.

Малий – до 5, середній – 5–9, великий – понад 9.

До 25. Плоди: маса 1000 шт., г.

Мала – до 3,5; середня – 3,5–4,5; велика – понад 4,5.

До 26. Плід: за довжиною, мм.

Короткий – до 2, середній – 2–4, довгий – 5–7, дуже довгий – понад 7.

До 27. Плід: за шириною, мм.

Вузкий – до 0,2; середній – 0,2–0,9; широкий – понад 0,9.

До 28. Вміст ефірної олії, % (на сиру масу).

Низький – до 1,5; середній – 1,5–2,0; високий – понад 2,5.

9. Література

1. Чопик В. И. Дикорастущие полезные растения Украины. Справочник / В. И. Чопик, Л. Г. Дудченко, А. Н. Краснова. – К.: Наукова думка, 1983. – 400 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Levisticum officinale</i> W.D.J. Koch	
1.2 Загальноприйнята назва	Любисток лікарський	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції)		
Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]
(б) Перехреснозапильний		
(і) популяційні		[]
(іі) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (7)	Час утворення суцвіть	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
		дуже пізній	9 []
5.2 (16)	Час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
5.3 (21)	Корінь: пекучий присмак свіжих коренів	відсутній	1 []
		слабкий	3 []
		помірний	5 []
		сильний	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів майорану садового (*Majorana hortensis* Moench)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Majorana hortensis* Moench.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння або розсада

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння / садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння / садивного матеріалу має становити 1,0 г або 80 шт. розсади.

2.3 Насіння / садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних якостей та сортових характеристик.

2.4 Насіння / садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,25 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Кривицький К. М., Андрюшенко А. В., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2011. Використано документ Держкомісії РФ RTG /1045/1, 2004.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: плоїдність (ознака 1);
- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Стебло: антоціанове забарвлення (ознака 5);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 16).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати / висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблица ознак сортів майорану садового

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QN	Рослина: плоідність L	диплоїд	2	Max
		тетраплоїд	4	Tetra
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	низька	3	Max
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) QN	Стебло: положення бічного пагона VS, 3	пряме	1	Marietta
		напівпряме	2	Francia
		горизонтальне	3	
4. (+) QN	Стебло: галуження VS 3	слабке	3	Miraz
		помірне	5	
		сильне	7	
5. (*) (+) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 2	відсутнє	1	Max
		наявне	9	
6. QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення MS, 2	слабка	3	Francia
		помірна	5	Mariett
		сильна	7	
7. (*) (+) QN	Стебло: міжвузля за довжиною MS 3	короткі	3	Erfo
		середні	5	
		довгі	7	
8. (+) QN	Стебло: здерев'янілість MS 4	слабка	3	
		середня	5	
		сильна	7	
9. PQ	Листок: переважаюча форма VS, 2	еліптична	1	
		лопатева	2	
		змішана	3	
10. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2	слабка	3	Max
		помірна	5	
		сильна	7	
11. QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 2	коротка	3	Max, Erfo
		середня	5	
		довга	7	
12. QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 2	вузька	3	Marietta
		середня	5	
		широка	7	
13. QN	Листкова пластинка: відношення довжина / ширина MS, 2	мале	3	Max
		середнє	5	
		велике	7	

1	2	3	4	5
14. QN	Черешок: за довжиною MS 2	короткий середній довгий	3 5 7	Max
15. QN	Рослина: час формування бутонів VG, 1	ранній середній пізній	3 5 7	Miraz Max
16. (* (+ QN	Рослина: час початку цвітіння VG 2	ранній середній пізній	3 5 7	Miraz
17. (* PQ	Квітка: переважаюче забарвлення VS, 3	біле біло-лілове рожеве	1 2 3	
18. (* (+ QN	Рослина: вміст ефірної олії L 3	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів майорану садового

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Формування бутонів
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Стигле насіння

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 30, середня – 30–40, висока – понад 40.

До 4. Стебло: галуження.

Визначають за пагонами першого порядку.

До 5. Стебло: антоціанове забарвлення.

Визначають у середній третині стебла.

До 7. Стебло: міжвузля за довжиною, см.

Визначають на головному пагоні.

До 8. Стебло: здерев'янілість.

Вимірюється на поверхні ґрунту частина стебла, що здерев'яніла.

Слабка – до 1/5, середня – до 1/3, сильна – понад 1/3.

До 16. Рослина: час початку цвітіння.

Відзначається, коли 10% рослин досягли стадії початку цвітіння.

До 18. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Низький – до 0,4; середній – 0,4–0,6; високий – понад 0,6.

9. Література

1. Використано документ Держкомісії РФ RTG /1045/1, 2004.
2. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ – ПРЕСС Книга, 2006. – С. 463–464.
3. Определитель высших растений Украины. – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – С. 310–311.
4. Собко В. Г. Визначник рослин Київської області / В. Г. Собко, Л. П. Мордатенко. – К., 2004. – С. 263.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Majorana hortensis</i> Moench	
1.2 Загальноприйнята назва		Майоран садовий	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції)			
Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	
(б) Перехреснозапильний			
(і) популяційні		[]	
(іі) синтетичні сорти		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Сорти, що розмножують вегетативно			
(a) живцювання		[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(c) інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.3 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: плоідність	диплоїд	Max 2 []
		тетраплоїд	Tetra 4 []
5.2 (2)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	Max 5 []
		висока	7 []
5.3 (5)	Стебло: антоціанове забарвлення	відсутнє	1 []
		наявне	Max 9 []
5.4 (16)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	Miraz 3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найтипівішим. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація			
(використання сорту)		(фотографія)	

Методика

проведення експертизи сортів маруни цинерарієлистої (*Pyrethrum cinerariifolium* Trev.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Pyrethrum cinerariifolium* Trev.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,60 × 0,60 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин; Куценко Н. І., канд. с.-г. наук, Куценко О. М., Дослідна станція лікарських рослин ІСГПС НААН, 2013.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: плоїдність (ознака 1);
- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Рослина: габітус (ознака 4);
- Рослина: кількість генеративних стебел (ознака 5);
- Пагін: галуження (ознака 6);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 28);
- Рослина: час досягання насіння (ознака 29).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів маруни цинерарієлистої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QN	Рослина: плоїдність L	диплоїд	2	
		тетраплоїд	4	
		інша	6	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 4	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3. (+) QN	Рослина: діаметр розетки MG 1	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
4. (*) QN	Рослина: габітус MS 4	прямий	3	
		напівпрямий	5	
		розлогий	7	
5. (*) (+) QN	Рослина: кількість генеративних стебел MG 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
6. (*) QL	Пагін: галуження VG 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
7. QL	<u>Лише для галузистих сортів.</u> Стебло: тип галуження генеративного пагона VS, 2	базитонний	1	
		мезотонний	2	
		акротонний	3	
		ізотонний	4	
8. QL	Стебло: ребристість VS, 2	відсутня	1	
		наявна	9	
9. QN	Стебло: інтенсивність опушення MS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
10. (*) QN	Розетковий листок: за довжиною пластинки MS, 1	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
11. QN	Листкова пластинка: інтенсивність опушення верхнього боку VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
12. QN	Листкова пластинка: інтенсивність опушення нижнього боку VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
13. QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	

1	2	3	4	5
14. (*) QN	Генеративний пагін: облиствленість стебла VS 2	відсутня або дуже слабка слабка помірна сильна	1 3 5 7	
15. (+) QN	Рослина: кількість суцвіть на стеблі MS, 4	мала середня велика	3 5 7	
16. (*) (+) QN	Суцвіття (кошик): діаметр MS 4	малий середній великий	3 5 7	
17. (*) QL	Суцвіття: на бічних пагонах VS, 4	відсутнє наявне	1 9	
18. PQ	Суцвіття: форма квітколожа VS, 4	плеската опукла	1 2	
19. (*) (+) QN	Квітка язичкова: за щільністю VS 4	нещільна середньої щільності щільна	3 5 7	
20. (*) (+) QN	Квітка язичкова: за довжиною MS 4	коротка середня довга	3 5 7	
21. (*) (+) QN	Квітки язичкові: кількість у кошику MS 4	мала середня велика	3 5 7	
22. QL	Квітки язичкові: глянсуватість пелюсток VS, 4	відсутня наявна	1 9	
23. QN	Трубчасті квітки: інтенсивність жовтого забарвлення пелюсток VS, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
24. (+) QN	Плід (сім'янка): за довжиною MS, 5	короткий середній довгий	3 5 7	
25. PQ	Сім'янка: забарвлення VS, 5	жовтувато-сіре бурувате	1 2	
26. (+) QN	Плоди: маса 1000 шт. MS 5	мала середня велика	3 5 7	

1	2	3	4	5
27. (+) QN	Рослина: тенденція до осипання сім'янок VS 5	відсутня або дуже слабка	1	
		слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
		дуже сильна	9	
28. (*) QN	Рослина: час початку цвітіння MG 3	дуже ранній	1	
		ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
		дуже пізній	9	
29. (*) QN	Рослина: час досягання насіння MG, 5	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів маруни цинерарієлистої

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Розетка (1-й рік вегетації)
2	Бутонізація
3	Початок цвітіння
4	Повне цвітіння
5	Повна стиглість насіння

Квітки (кошики) маруни цинерарієлистої

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 50, середня – 50–60, висока – понад 60.

До 3. Рослина: діаметр розетки, см.

Малий – до 30, середній – 30–40, великий – понад 40.

До 5. Рослина: кількість генеративних стебел, шт.

Мала – до 40, середня – 40–80, велика – понад 80.

До 15. Рослина: кількість суцвіть на стеблі, шт.

Мала – 1, середня – 2–4, велика – 5 і більше.

До 16. Суцвіття (кошик): діаметр, см.

Малий – до 3, середній – 3–5, великий – понад 5.

До 19. Квітка язичкова: за щільністю.

3
Нещільна

5
середньої щільності

7
щільна

До 20. Квітка язичкова: за довжиною, см.

Коротка – до 1,0; середня – 1,0–2,0; довга – понад 2,0.

До 21. Квітки язичкові: кількість у кошику, шт.

Мала – до 18, середня – 18–20, велика – понад 20.

До 24. Плід (сім'янка): за довжиною, мм.

Короткий – до 4, середній – 4–5, довгий – понад 5.

До 26. Плоди: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,8; середня – 0,8–1,3; велика – понад 1,3.

До 27. Рослина: тенденція до осипання сім'янок, %.

Відсутня або дуже слабка – насіння з кошиків не обсіпається; слабка – до 10; помірна – 10–50; сильна – 51–70, дуже сильна – понад 70.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 438–441.
2. Севенко Б. И. Ромашка далматская / Б. И. Савенко, А. К. Бондаренко, Л. С. Даниличева // Вопросы агротехники возделывания лекарственных культур: Сборник научных работ. – М., 1976. – Ч. 1. – Вып. 9. – С. 105–110.
3. Турсин Г. С. Селекция и семеноводство ромашки далматской / Г. С. Турсин, В. К. Зинченко // Биология, селекция и семеноводство лекарственных культур. – М., 1982. – С. 104–107.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Pyrethrum cinerariifolium</i> Trev.	
1.2 Загальноприйнята назва		Маруна цинерарієлиста	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)			[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))			[]
(c) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)			[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)			[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)			[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний			[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках, прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: плоідність	диплоїд	2 []
		тетраплоїд	4 []
		інша	6 []
5.2 (2)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.3 (4)	Рослина: габітус	прямий	1 []
		напівпрямий	2 []
		розлогий	3 []
5.4 (5)	Рослина: кількість генеративних стебел	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.5 (6)	Пагін: галуження	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.6 (28)	Рослина: час початку цвітіння	дуже ранній	1 []
		ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
		дуже пізній	9 []
5.7 (29)	Рослина: час достигання насіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів материнки звичайної (*Origanum vulgare* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується сортів виду *Origanum vulgare* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних якостей і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,90 × 0,40 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня імовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Якщо сорт однорідний, його вважають стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 5);
- Квітка: забарвлення (ознака 12).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів материнки звичайної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QN	Сім'ядольні листки: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 1	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
2 (+) QN	Сім'ядольні листки: за розміром VS, 1	малі	3	
		середні	5	
		великі	7	
3. (+) QN	Рослина: за висотою (перший рік) MG, 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
4. (+) QN	Рослина: за висотою (другий рік) MG, 6	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
5. (*) PQ	Рослина: габітус VS 5	компактний	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
6. (*) QN	Рослина: гілкування VS 5	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
7. (+) QN	Стебло: кількість генеративних пагонів MS, 5	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
8. (*) QL	Стебло: опушення VS 5	відсутнє	1	
		наявне	9	
9. QN	Рослина: ребристість стебла MS, 5	слабка	3	
		середня	5	
		сильна	7	
10. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 6	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
11. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 6	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
12. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 6	біле	1	
		блідо-пурпурове	2	
		блакитне	3	
13. (*) QN	Час початку цвітіння VS 6	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
14. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 6	коротке	3	
		середнє	5	
		довге	7	

1	2	3	4	5
15. (*) QN	Суцвіття: за щільністю MS 6	нещільне	3	
		середньої щільності	5	
		щільне	7	
16. (*) (+) QN	Період від відростання до повного досягання насіння MS, 3–8	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
17. (*) (+) QN	Вміст ефірної олії L, 8	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів материнки звичайної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
<i>Перший рік життя</i>	
1	Сходи
2	Розетка
<i>Другий рік життя</i>	
3	Відновлення вегетації
4	Стеблоутворення
5	Викидання квітконоса
6	Цвітіння
7	Плодоношення
8	Досягання

До 2. Сім'ядольні листки: за розміром, см.

Малі – до 1,7; середні – 1,7–2,0; великі – понад 2,0.

До 3. Рослина: за висотою (перший рік) (у фазі розетки), см.

Низька – до 35, середня – 35–45, висока – понад 45.

До 4. Рослина за висотою (другий рік) (у фазі цвітіння), см.

Низька – до 70, середня – 70–80, висока – понад 80.

До 7. Стебло: кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – до 8, середня – 8–10, висока – понад 10.

До 11. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 3, середня – 3–5, довга – понад 5.

До 14. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 8, середнє – 8–12, довге – понад 12.

До 16. Період від відростання до досягання насіння, діб.

Короткий – до 115, середній – 115–120, довгий – понад 120.

До 17. Вміст ефірної олії, %.

Урожай сировини визначають з 1 кв. м методом зважування в 4-кратній повторності. Вміст ефірної олії визначають за методом Гінзберга.

Низький – до 0,50; середній – 0,50–0,65; високий – понад 0,65.

9. Література

1. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України / М. І. Котов, С. Д. Карнаух, С. С. Морозюк, С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – 178 с.
2. ГОСТ 240272. Определение содержания эфирного масла мяты перечной (Гинзберга). Лекарственное растительное сырье. – М.: Изд-во стандартов, 1980. – 296 с.
3. Шелудько Л. П. Вихідний матеріал у селекції материнки звичайної / Л. П. Шелудько // Міжнар. наук.-практ. конф. „Ресурсознавство, колекціонування та охорона біорізноманіття”. – Полтава, 2002. – С. 236–237.
4. Деякі біологічні особливості материнки звичайної в умовах Лісостепу України / Міжнар. наук конф. ”Сучасні проблеми інтродукції рослин та збереження біорізноманіття екосистем”. – Чернівці, 2002. – С. 147–148.
5. Деревинская Т. И. Душица обыкновенная / Т. И. Деревинская // Лекарственные растения: вековой опыт изучения и возделывания. – Полтава, 2004. – С. 67–70.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва	<i>Origanum vulgare</i> L.		
1.2 Загальноприйнята назва	Материнка звичайна		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (5)	Рослина: габітус	компактний	3 []
		напіврозлогий	5 []
		розлогий	7 []
5.1 (12)	Квітка: забарвлення	біле	1 []
		блідо-пурпурове	2 []
		блакитне	3 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
[#] 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1. Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2. Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів мачку жовтого (*Glaucium flavum* Grantz)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Glaucium flavum* Grantz.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних якостей і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,90 × 0,40 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано у другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або їхніх частин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Якщо сорт однорідний його вважають стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Листок: антоціанове забарвлення за відновлення вегетації (ознака 5);
- Рослина: час початку цвітіння на другому році життя (ознака 16);
- Квітка: забарвлення (ознака 22).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довкілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів мачку жовтого

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QL	Сходи: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє наявне	1 9	
2. (+) QN	Первинний листок: відношення довжина / ширина пластинки MS, 2	мале середнє велике	3 5 7	
3. QL	Первинний листок: опушення VS, 2	відсутнє наявне	1 9	
4. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
5. (*) QL	Листок: антоціанове забарвлення за відновлення вегетації VS, 3	відсутнє наявне	1 9	
6. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 2	коротка довга	1 2	
7. QL	Листок розетковий: зубці VS, 2	відсутні наявні	1 9	
8. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 2	вузька середня широка	3 5 7	
9. (+) QN	Черешок (розеткового листка): за довжиною MS, 2	короткий середній довгий	3 5 7	
10. QN	Рослина: гілкування MS 5	слабке помірне сильне	3 5 7	
11. (+) QN	Рослина: діаметр куща MS 5	малий середній великий	3 5 7	
12. (+) QN	Стебло: діаметр MS 6	малий середній великий	3 5 7	
13. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 6	відсутнє наявне	1 9	
14. QN	Рослина: облиствленість MS 6	слабка середня сильна	3 5 7	

1	2	3	4	5
15. PQ	Рослина: габітус восени VS 6	прямий	1	
		напіврозлогий	3	
		проміжний	5	
		напівсланкий	7	
		сланкий	9	
16. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння на другому році життя VG, 6	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
17. (+) QN	Рослина: за висотою (у фазі повного цвітіння) MG 6	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
		дуже висока	9	
18. QN	Стебло: галуження MS 5	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
19. QN	Стебло: опушення VS 5	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
20. (+) QN	Стебло: антоціанове забарвлення верхівки VS 5	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
		дуже сильне	9	
21. (+) QN	Квітки: кількість на стеблі MS, 6	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
22. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 6	світло-жовте	1	
		жовте	2	
		жовто-оранжеве	3	
23. PQ	Коробочка: форма VS 7	пряма	1	
		злегка зігнута	2	
		спіральна	3	
24. QN	Коробочка: інтенсивність коричневого забарвлення VS, 7	слабка	1	
		помірна	2	
		сильна	3	
25. QN	Рослина: кількість коробочок MS 7	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
		дуже велика	9	
26. QN	Коробочка: кількість насінин MS 8	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
		дуже велика	9	
27. PQ	Насінина: форма VS 8	бобоподібна	1	
		ниркоподібна	2	
		овальноциліндрична	3	

1	2	3	4	5
28. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 8	мала середня велика	3 5 7	
29. (+) QN	Вміст алкалоїдів L 8	низький середній високий	3 5 7	
30. QN	Корінь: пекучий присмак свіжих коренів MS, 8	слабкий помірний сильний	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів мачку жовтого

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
<i>Перший рік життя</i>	
1	Розсада
2	Розетка
<i>Другий рік життя</i>	
3	Відновлення вегетації
4	Стеблоутворення
5	Поява квітконоса
6	Цвітіння
7	Плодоношення
8	Достигання

До 2. Первинний листок: відношення довжина / ширина пластинки.

Мале – 1:1, середнє – 2:1, велике – 4:1.

До 6. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – 20–30, довга – 31–40.

До 8. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – 2–5, середня – 6–10, широка – понад 10.

До 9. Черешок (розеткового листка): за довжиною, см.

Короткий – 5–9, середній – 10–12, довгий – 13–15.

До 11. Рослина: діаметр куща, см.

Малий – до 35, середній – 35–40, великий – понад 40.

До 12. Стебло: діаметр, см.

Малий – до 1,0; середній – 1,0–1,5; великий – понад 1,5.

До 16. Рослина: час початку цвітіння на другому році життя, діб.

Ранній – до 60, середній – 61–65, пізній – понад 65.

До 17. Рослина: за висотою (у фазі повного цвітіння), см.

Низька – 31–40, середня – 41–60, висока – 61–80, дуже висока – понад 80.

До 20. Стебло: антоціанове забарвлення верхівки.

Визначається візуально на верхівці стебла (10 см).

До 21. Квітки: кількість на стеблі, шт.

Мала – 10–15, середня – 16–20, велика – понад 20.

До 28. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 1,0; середня – 1,0–1,2; велика – понад 1,2.

До 29. Вміст алкалоїдів, %.

Урожай сировини визначають з 1 м² методом зважування в 4-кратній повторності.

Вміст суми алкалоїдів визначають за ФС 42–1117–89 (СРСР).

Низький – до 1,2; середній – 1,2–1,4; високий – понад 1,4.

9. Література

1. ФС 42–1117–89 (СССР).
2. Гулега Л. М. Новий сорт мачку жовтого Геліос / Л.М. Гулега // Матер. Міжнар. наук. конф. „Лікарські рослини: традиції та перспективи досліджень”, присвяченої 90-річчю Дослідної станції лікарських рослин УААН, Березоточа, 12–14 липня 2006 р. – Березоточа, 2006. – С. 100–102.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Glaucium flavum</i> Grantz	
1.2 Загальноприйнята назва	Мачок жовтий	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито і як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти []			
(c) Гібрид []			
(d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (5)	Листок: антоціанове забарвлення за відновлення вегетації	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.2 (16)	Рослина: час початку цвітіння на другому році життя	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
5.3 (22)	Квітка: забарвлення	світло-жовте жовте жовто-оранжеве	1 [] 2 [] 3 []
6. Подібні сорти та відмітності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найвідмітнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів меліси лікарської (*Melissa officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів і гібридів виду *Melissa officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння / живці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається рослинний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити:

- для сортів, що розмножуються насінням – 5 г.;
- для сортів, що розмножуються вегетативно – 30 вкорінених живців.

2.3 Насіння / живці мають бути здорові на вигляд, не уражені хворобами, не пошкоджені шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних якостей і сортових характеристик.

2.4 Рослинний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення, для сортів, що розмножуються насінням, і 20 рослин, розділених на два повторення, для сортів, що розмножуються вегетативно. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,45 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Методику розроблено: А. В. Андрущенко, К. М. Кривицький, канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин; О. А. Корабльова, канд. с.-г. наук, Д. Б. Рахметов, д-р с.-г. наук, НБС ім. М. М. Гришка НАН України, 2010.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин для сортів, що розмножуються насінням, і 20 рослин для сортів, що розмножуються вегетативно.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 / 20 рослин або частин 60 / 20 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 / 10 рослин або частин 30 / 10 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 / 20 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 / 10 рослин або частин 30 / 10 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові. У вибірці з 20 рослин допускається одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано використовувати для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Листок: забарвлення (ознака 10);
- Квітка: забарвлення віночка на початку цвітіння (ознака 23);
- Квітка: забарвлення віночка наприкінці цвітіння (ознака 24);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 26).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати / висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів меліси лікарської

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 4	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина: за шириною MG 4	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VG 4	компактний	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
4. (*) QN	Рослина: облиствленість VG 3	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
5. (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів MG, 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
6. (+) QN	Стебло: інтенсивність галуження MS, 4	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
7. (*) QL	Стебло: опушення VS 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
8. QN	Стебло: інтенсивність опушення VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
9. (*) PQ	Листок: форма VS 2	округла	1	
		широкояйцеподібна	2	
		яйцеподібна	3	
		широколанцетна	4	
10. (*) (+) PQ	Листок: забарвлення VS 2	золотисте	1	
		світло-зелене	2	
		темно-зелене	3	
		жовто-зелене	4	
		інше	5	
11. QN	Листок: зубчастість краю VS, 2	слабка	1	
		сильна	9	
12. (+) PQ	Листок: характер краю VS 2	зубчастий	1	
		пилчастий	2	
		городчастий	3	
13. (*) (+) QL	Листок: пухирчастість листової пластинки VG 2	відсутня	1	
		наявна	9	

1	2	3	4	5
14. (*) QL	Листок: опушення листяної пластинки VG, 2	відсутнє наявне	1 9	
15. QN	Листок: інтенсивність опушення VS, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
16. (+) PQ	Листок: форма основи пластинки VG, 2	виїмчаста серцеподібна звужена	1 2 3	
17. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 2	коротка середня довга	3 5 7	
18. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 2	вузька середня широка	3 5 7	
19. (+) QN	Квітка: чашечка за довжиною MS, 4	коротка середня довга	3 5 7	
20. (+) QL	Квітка: опушення чашечки VG, 4	відсутнє наявне	1 9	
21. (*) (+) QL	Квітка: антоціанове забарвлення чашечки VG 4	відсутнє наявне	1 9	
22. (+) QN	Квітка: віночок за довжиною MS, 4	короткий середній довгий	3 5 7	
23. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка на початку цвітіння VG 3	біле жовте блідо-лілове синювато-білувате блідо-рожеве	1 2 3 4 5	
24. (*) (+) PQ	Квітка: забарвлення віночка наприкінці цвітіння VG 5	біле жовте блідо-лілове синювато-білувате блідо-рожеве	1 2 3 4 5	
25. (+) QN	Суцвіття: кількість кільчаток на пагоні MS, 4	мала середня велика	3 5 7	
26. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 3	ранній середній пізній	3 5 7	

1	2	3	4	5
27 (*) (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L 3	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	
28. (*) (+) QN	Рослина: період від відростання до достигання насіння VG, 1–6	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
29. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MG 6	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів меліси лікарської

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Відростання
2	Стеблування
3	Початок цвітіння
4	Повне цвітіння
5	Кінець цвітіння
6	Стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 50, середня – 50–70, висока – понад 70.

До 2. Рослина: за шириною, см.

Вузька – до 25, середня – 25–45, широка – понад 45.

До 5. Кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – до 4, середня – 4–6, велика – понад 6.

До 6. Рослина: інтенсивність галуження, шт. пагонів.

Слабка – до 6, помірна – 6–8, сильна – понад 8.

До 10. Листок: забарвлення.

1
Золотисте

2
світло-зелене

3
темно-зелене

4
жовто-зелене

До 12. Листок: характер краю.

1
Зубчастий

2
пилчастий

3
городчастий

До 13. Листок: пухирчастість листкової пластинки.

1
Відсутня

9
наявна

До 16. Листок: форма основи листкової пластинки.

1
Виїмчаста

2
серцеподібна

3
звужена

До 17. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 1,5, середня – 1,5–2,5, довга – понад 2,5.

До 18. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 1,5; середня – 1,5–2,5; широка – понад 2,5.

До 19. Квітка: чашечка за довжиною, мм.

Коротка – до 5, середня – 5–7, довга – понад 7.

До 20. Квітка: опушення чашечки.

1

Відсутнє

9

наявне

До 21. Квітка: антоціанове забарвлення чашечки.

1

Відсутнє

9

наявне

До 22. Квітка: віночок за довжиною, мм.

Короткий – до 9, середній – 9–12, довгий – понад 12.

До 24. Квітка: забарвлення віночка наприкінці цвітіння.

1

Біле

2

жовте

3

блідо-лілове

5

блідо-рожеве

До 25. Суцвіття: кількість кільчаток на пагоні, шт.

Мала – до 8, середня – 8–13, велика – понад 13.

До 26. Рослина: час початку цвітіння, місяць, декада.

Ранній – червень, II декада,
середній – червень, III декада,
пізній – липень, I декада.

До 27. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Низький – до 0,10; середній – 0,10–0,25; високий – понад 0,25.

До 28. Рослина: період від відростання до досягання насіння, діб.

Короткий – до 120, середній – 120–130, довгий – понад 130.

До 29. Насіння: маса 1000 шт, г.

Мала – до 0,5; середня – 0,5–0,6; велика – понад 0,6.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 385–386.
2. Каленська С. М. Рослинництво / С. М. Каленська, О. Я. Шевчук, М. Я. Дмитришак, О. М. Козяр, Г. І. Демидась. – К., 2005. – С. 343–344.
3. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ – Пресс книга, 2006. – 912 с.
4. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 309.
5. Українська сільськогосподарська енциклопедія. – К.: Українська радянська енциклопедія, 1971. – Т. 2. – С. 304.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Melissa officinalis</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Меліса лікарська	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)				
4.2.2 Сорти, що розмножуються вегетативно				
(a) живцювання [] (b) розмноження <i>in vitro</i> [] (c) інше [] (зазначте деталі)				
4.2.3 Інше [] (зазначте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька		3 []
		середня		5 []
		висока		7 []
5.2 (10)	Листок: забарвлення	золотисте		1 []
		світло-зелене		2 []
		темно-зелене		3 []
		жовто-зелене		4 []
		інше		5 []
5.3 (21)	Квітка: антоціанове забарвлення чашечки	відсутнє		1 []
		наявне		9 []
5.4 (23)	Квітка: забарвлення віночка на початку цвітіння	біле		1 []
		жовте		2 []
		блідо-лілове		3 []
		синювато-білувате		4 []
		блідо-рожеве		5 []
5.5 (24)	Квітка: забарвлення віночка наприкінці цвітіння	біле		1 []
		жовте		2 []
		блідо-лілове		3 []
		синювато-білувате		4 []
		блідо-рожеве		5 []
5.6 (26)	Рослина: час початку цвітіння	ранній		3 []
		середній		5 []
		пізній		7 []
5.7 (27)	Рослина: вміст ефірної олії	малий		3 []
		середній		5 []
		великий		7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найвідміннішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>				

Методика

проведення експертизи сортів монарди гібридної (*Monarda* × *hybrida* hort.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів гібридного походження видів *Monarda didima* L. та *Monarda fistulosa* L., і монарди гібридної *Monarda* × *hybrida* hort.

2. Необхідний рослинний матеріал – рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 50 рослин дворічного віку.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано літерами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0, 50 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

Методику розроблено: Горлачева З. С., Кустова О. К., канд. біол. наук, Донецький ботанічний сад НАН України, 2010.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);
VG: візуальна разова оцінка групи рослин;
VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання та обстеження варто здійснювати на такій кількості рослин:
MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);
MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;
VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;
VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути відрізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Листок: антоціанове забарвлення (ознака 4);
- Листок: за формою пластинки (ознака 7);
- Листок: інтенсивність зеленого забарвлення (ознака 8);
- Суцвіття: кількість на стеблі (ознака 20);
- Квітка: забарвлення (ознака 21);
- Плід (горішок): інтенсивність коричневого забарвлення (ознака 29).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови докільця це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів монарди гібридної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG (a)	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (+) QN	Рослина: за шириною MG (a)	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
3. (+) PQ	Рослина: габітус MG (a)	прямий	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
4. (*) QL	Листок: антоціанове забарвлення VG, (a)	відсутнє	1	
		наявне	9	
5. (+) QN	Листок: за довжиною MS (a)	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
6. QN	Листок: за шириною MS (a)	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
7. (*) PQ	Листок: за формою пластинки VS (a)	вузьколанцетний	1	
		широколанцетний	2	
		яйцеподібно-ланцетний		
			3	
8. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, (a)	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
9. QL	Листок: зубці VS, (a)	відсутні	1	
		наявні	9	
10. (+) QN	Черешок листків пагонів I-го порядку: за довжиною MS, (a)	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
11. QN	Стебло: галуження VS (a)	відсутнє	1	
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
		дуже сильне	9	
12. (+) QN	Стебло: висота прикріплення нижніх гілок MS, (a)	високо	3	
		посередині	5	
		низько	7	
13. QL	Стебло: опушення нижньої частини VS, (a)	відсутнє	1	
		наявне	9	
14. QL	Стебло: опушення верхньої частини VS, (a)	відсутнє	1	
		наявне	9	

1	2	3	4	5
15. QN	Стебло: інтенсивність опушення VS, (a)	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
16. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, (a)	відсутнє	1	
		наявне	9	
17. (* QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VG (a)	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
		дуже сильна	9	
18. (+ QN	Рослина: час повного цвітіння VG, (a)	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
19. (* (+ QN	Суцвіття: за діаметром MS (b)	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
20. (* (+ QN	Суцвіття: кількість на стеблі MS (b)	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
21. (* PQ	Квітка: забарвлення VG (b)	біле	1	
		рожеве	2	
		бузкове	3	
		червоне	4	
		лілове	5	
		фіолетове	6	
22. QN	Квітка: інтенсивність забарвлення VG, (b)	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
23. (+ QN	Приквіткові листки: за довжиною MS, (b)	короткі	3	
		середні	5	
		довгі	7	
24. QN	Приквіткові листки: за шириною MS, (b)	вузькі	3	
		середні	5	
		широкі	7	
25. PQ	Приквіткові листки: за формою VS, (b)	ланцетні	1	
		яйцеподібно-ланцетні	2	
		яйцеподібні	3	
26. (* QL	Приквіткові листки: антоціанове забарвлення VS, (b)	відсутнє	1	
		наявне	9	
27. QN	Приквіткові листки: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, (b)	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
		дуже сильна	9	

1	2	3	4	5
28. (+) QN	Віночок квітки: за довжиною MS, (b)	короткий середній довгий	3 5 7	
29. (*) QN	Плід (горішок): інтенсивність коричневого забарвлення VS, (c)	слабка помірна сильна	3 5 7	
30. (+) QN	Плід: за довжиною MS (c)	короткий середній довгий	3 5 7	
31. (*) (+) QN	Плоди: маса 1000 шт. MS (c)	мала середня велика	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів монарди гібридної

Загальний вигляд рослин виду *Monarda × hybrida hort.*

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися наступним чином:

(а) Рослина, стебло, листок: усі спостереження проводять під час повного цвітіння;

(b) Суцвіття, квітка: усі спостереження проводять під час повного цвітіння;

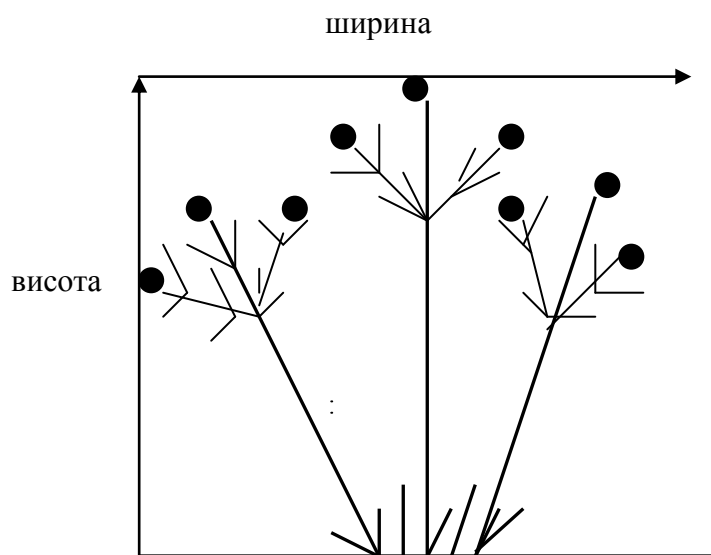
(с) Плід: усі спостереження проводять під час плодоношення, за досягнення ним характерного забарвлення.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

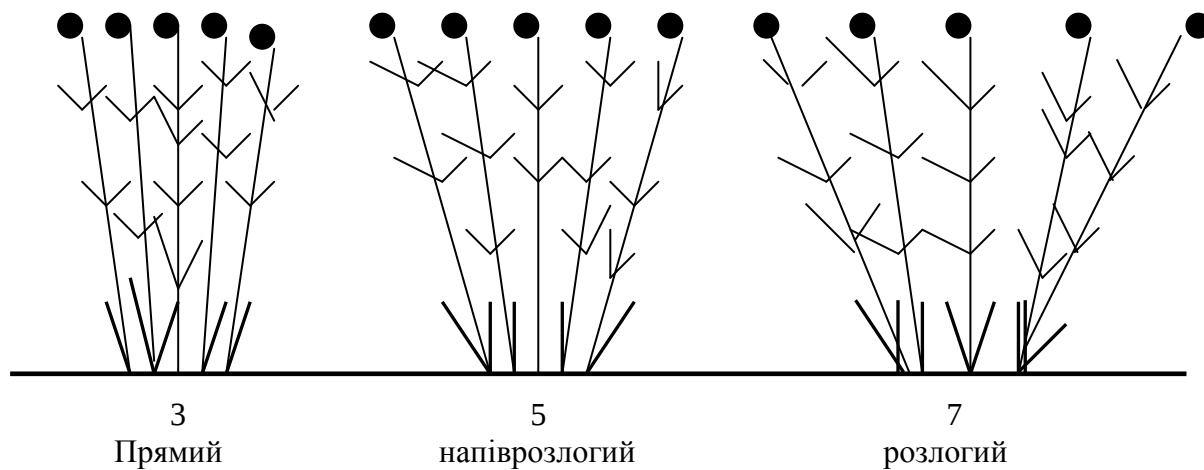
До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 70, середня – 70–80, висока – понад 80.

До 1 і 2. Рослина: за висотою (1), за шириною (2).

До 3. Рослина: габітус.

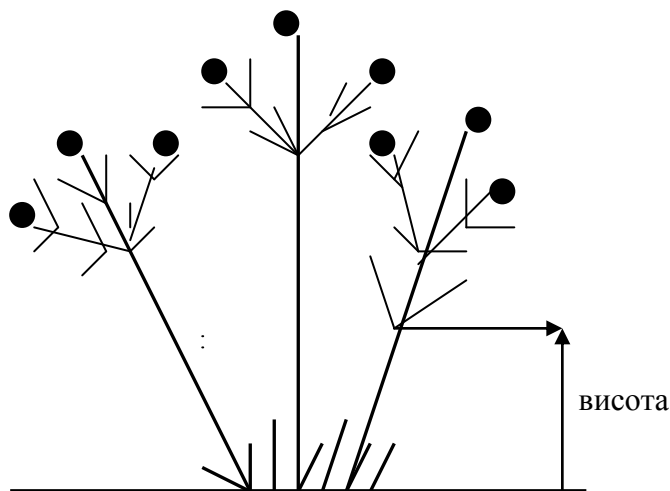
До 5. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 5, середній – 5–6, довгий – понад 6.

До 10. Черешок листків пагонів I-го порядку: за довжиною, мм.

Короткий – до 5; середній – 5–11; довгий – понад 11.

До 12. Стебло: висота прикріплення нижніх гілок.

До 18. Рослина: час повного цвітіння.

Ранній – II декада червня, середній – III декада червня, пізній – II декада липня.

До 19. Суцвіття: за діаметром, см.

Мале – до 5, середнє – 5–6, велике – понад 6.

До 20. Суцвіття: кількість на стеблі, _шт.

Мала – 1–2, середня – 3, велика – понад 3.

До 23. Приквіткові листки: за довжиною, см.

Короткі – до 2,5; середні – 2,5–3,5; довгі – понад 3,5.

До 24. Приквіткові листки: за шириною, см.

Вузькі – до 1,0; середні – 1,0–1,5; широкі – понад 1,5.

До 28. Віночок квітки: за довжиною, см.

Короткий – до 2,8; середній – 2,8–3,5; довгий – понад 3,5.

До 30. Плід: за довжиною, мм.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–1,8; довгий – понад 1,8.

До 31. Плоди: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,26; середня – 0,26–0,30; велика – понад 0,30.

9. Література

1. Свиденко Л. В. Методика проведення експертизи сортів монарди трубчастої *Monarda fistulosa* L. на відмінність, однорідність та стабільність / Л. В. Свиденко // Охорона прав на сорти рослин: Оф. бюл. – К.: Алефа, 2007. – Вип. 1. – Ч. 3. – С. 137–144.
2. Інструкція з використання документу UPOV TGP /7/1 щодо складання методик на ВОС-тест. – К., 2005. – 42 с.
3. Горлачева З. С. К вопросу об идентификации вида при интродукции на примере видов рода *Monarda* L. / З. С. Горлачева // Бюл. Никит. ботан. сада. – 2009. Вип. 98. – С. 17–21.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва	<i>Monarda × hybrida hort.</i>		
1.2 Загальноприйнята назва	Монарда гібридна		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)			[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))			[]
(c) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)			[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)			[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)			[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Вегетативне розмноження			
(a) вкорінені живці			[]
(b) розмноження <i>in vitro</i>			[]
(c) інше (зазначте метод)			[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (4)	Листок: антоціанове забарвлення	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.3 (7)	Листок: за формою пластинки	вузьколанцетний	1 []
		широколанцетний	2 []
		яйцеподібно-ланцетний	3 []
5.4 (8)	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення	слабка	3 []
		помірна	5 []
		сильна	7 []
5.5 (19)	Суцвіття: за діаметром	мале	3 []
		середнє	5 []
		велике	7 []
5.6 (20)	Суцвіття: кількість на стеблі	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.7 (21)	Квітка: забарвлення	біле	1 []
		рожеве	2 []
		бузкове	3 []
		червоне	4 []
		лілове	5 []
		фіолетове	6 []
5.8 (29)	Плід (горішок): інтенсивність коричневого забарвлення	слабка	3 []
		помірна	5 []
		сильна	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найвідповіднішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів монарди двійчастої (*Monarda didyma* L.)
та монарди Брадбуріана (*Monarda bradburiana* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів видів *Monarda didyma* L. і *Monarda bradburiana* L. та їхніх гібридів.

2. Необхідний рослинний матеріал – рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 50 дворічних рослин.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами (літерами) у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,70 \times 0,50$ м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першому стовпчику Таблиці ознак.

Методику підготували: Корабльова О. А., канд. с.-г. наук, Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, Рись М. В., Рахметова С. О., мол. наук. сп., відділ нових культур НБС ім. М.М. Гришка НАН України, 2009.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюються всі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізняним з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (другого та наступних років) (ознака 5);
- Рослина: габітус (ознака 7);
- Листкова пластинка: антоціанове забарвлення (ознака 8);
- Стебло: опушення (ознака 20);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 24);
- Квітка: основне забарвлення (ознака 30);
- Суцвіття: інтенсивність антоціанового забарвлення чашечок (ознака 32).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів монарди двійчастої і монарди Брадбуріана

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QL	Рослина: антоціанове забарвлення VS, 1, (d)	відсутнє	1	
		наявне	9	
2. QN	Рослина: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 1, (d)	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
3. QL	Листок: закрученість верхньої пари по спіралі VS, 1, (d)	відсутня	1	
		наявна	9	
4. QN	Листок: ступінь закрученості VS, 1, (d)	слабкий	3	
		помірний	5	
		сильний	7	
5. (*) (+) QN	Рослина: за висотою (другого та наступних років) MG, 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
6. (+) QN	Рослина: за діаметром (другого та наступних років) VS, 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
7. (*) (+) PQ	Рослина: габітус VG 2	прямий	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
8. (*) QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення VS, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
9. QN	Листок: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
10. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
11. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
12. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
13. QN	Листок: зубчастість краю VS 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	

1	2	3	4	5
14. (+) PQ	Листкова пластинка: форма VS 2	серцеподібна яйцеподібна видовжено-яйцеподібна ланцетна	1 2 3 4	
15. QL	Листок: пухирчастість VS 2	відсутня наявна	1 9	
16. (+) QN	Черешок: за довжиною MS 3	короткий середній довгий	3 5 7	
17. QL	Стебло: галуження VS, 2	відсутнє наявне	1 9	Серпанок Слава
18. QN	Стебло: інтенсивність галуження VS 2	відсутнє або дуже слабка слабка помірна сильна	1 3 5 7	Серпанок Слава
19. (+) QN	<u>Лише для сортів, стебла яких галузяться.</u> Стебло: прикріплення нижнього пагона MS, 2	низько посередині високо	3 5 7	
20. (*) QN	Стебло: опушення VS 2	відсутнє або дуже слабе слабе помірне сильне	1 3 5 7	
21. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 2	відсутнє наявне	1 9	Сніжана Серпанок
22. QL	Стебло: частина з антоціановим забарвленням VS 2	нижня середня верхня вузли міжвузля усе стебло	1 2 3 4 5 6	Серпанок
23. PQ	Стебло: форма поперечного перерізу VS, 2	округла округло-кутаста гостро кутаста	1 2 3	
24. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 2	ранній середній пізній	3 5 7	Серпанок Сніжана Слава
25. (+) QN	Суцвіття: за діаметром MS 3	мале середнє велике	3 5 7	Сніжана

1	2	3	4	5
26. (+) QN	Суцвіття: кількість на стеблі MS, 3	мала середня велика	3 5 7	Серпанок Сніжана Слава
27. QL	Суцвіття: ярусність VS, 3	відсутня наявна	1 9	Слава Сніжана
28. (+) QN	Суцвіття: розмір приквітків (брактеол) MS, 3	малий середній великий	3 5 7	
29. QN	Суцвіття: антоціанове забарвлення приквітків (брактеол) MS, 3, (b)	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне	1 3 5 7	Слава
30. (*) PQ	Квітка: основне забарвлення VG 3 (b)	біле рожеве бузкове червоне лілове фіолетове	1 2 3 4 5 6	Сніжана Серпанок Слава
31. PQ	Квітка: форма середньої частки нижньої губи VG, 3, (b)	не роздвоєна роздвоєна	1 9	
32. (*) QN	Суцвіття: інтенсивність антоціанового забарвлення чашечок VG, 3, (b)	відсутнє або дуже слабка слабка помірна сильна	1 3 5 7	Сніжана Слава
33. QL	Квітка: форма чашечки VG, 4, (c)	відкрита закрита	1 9	
34. (+) QN	Плід (горішок): за довжиною MS, 4, (c)	короткий середній довгий	3 5 7	
35. (+) QN	Плоди: маса 1000 шт. MS, 4, (c)	мала середня велика	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів монарди двійчастої і монарди Брадбуріана

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Відростання
2	Бутонізація
3	Цвітіння повне
4	Достигання плодів

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися наступним чином:

- (а) Рослина, стебло, листок: спостереження проводять під час бутонізації;
- (б) Суцвіття, квітка: спостереження проводять під час повного цвітіння;
- (с) Суцвіття, зубчики чашечки, плід: спостерігають під час досягнення горішками характерного забарвлення (час повного достигання);
- (d) Рослина, верхні листки пагонів: спостереження проводять у фазі відростання до настання бутонізації.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 5. Рослина: за висотою (другого та наступних років життя), см.

Низька – до 70, середня – 70–100, висока – понад 100.

До 6. Рослина: за діаметром (другого та наступних років життя), см.

Мала – до 25, середня – 25–50, велика – понад 50.

До 7. Рослина: габітус.

Габітус рослини оцінюють візуально за кутом, утвореним між стеблами з пагонами і поверхнею ґрунту. Чим менший кут до поверхні ґрунту, тим розлогіший кущ.

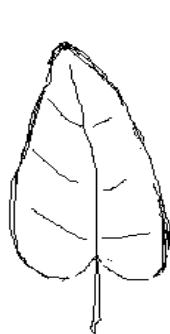
До 10. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 5,0; середня – 5,0–6,0; довга – понад 6,0.

До 11. Листкова пластинка: за шириною, см.

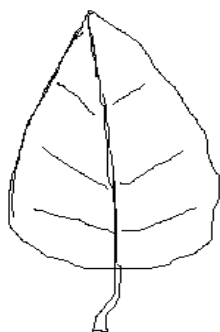
Вузька – до 1,0; середня – 1,0–2,5; широка – понад 2,5.

До 14. Листкова пластинка: форма.

1

Серцеподібна

2

яйцеподібна

3

видовжено-яйцеподібна

4

ланцетна

До 16. Черешок: за довжиною, см.

Короткий – до 0,5; середній – 0,5–1,0; довгий – понад 1,0.

До 19. Лише для сортів, стебла яких галузяться. Стебло: прикріплення нижнього пагона, см.

Вимірюється відстань від поверхні ґрунту до місця прикріплення першого від землі пагона на стеблі у визначених для постійного обстеження рослин.

До 24. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Приблизні строки для зони Лісостепу.

Ранній – до III декади червня;

середній – кінець червня – початок липня;

пізній – кінець I декади липня.

До 25. Суцвіття: за діаметром, см.

Мале – до 3, середнє – 3–4, велике – понад 4.

До 26. Суцвіття: кількість на стеблі, шт.

Мала – 1, середня – 2–6, велика – понад 6.

До 28. Суцвіття: розмір приквіток (брактеол), см.

Малий – до 3, середній – 3–5, великий – понад 5.

До 34. Плід (горішок): за довжиною, мм.

Короткий – до 1,2; середній – 1,2–1,8; довгий – понад 1,8.

До 35. Плоди: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,26; середня – 0,26–0,30; велика – понад 0,30.

9. Література

1. Работягов В. Д. Интродукция эфиромасличных и пряноароматических растений / В. Д. Работягов, В. И. Машанов, Н. Ф. Андреева. – Ялта, 1999. – 32 с.

2. Селекция эфиромасличных культур // Методические указания. – Симферополь, 1985. – 23 с.

3. Зиман С. М. Ілюстративний довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник / С. М. Зиман, С. Л. Мосякін, О. В. Булах та ін. – Ужгород: Медіум, 2004. – 156 с.

4. Кораблева О. А. Монарда в условиях интродукции в Полесье Украины. / О. А. Кораблева // Бюлл. Гос. Никитского ботан. сада. – Ялта, 2001. – Вып. 82. – С. 68–71.

5. Кораблева О. А. Монарда в декоративном садоводстве / О. А. Кораблева, М. В. Рысь // Биологический вестник. – Харьков, 2006. – Т. 10. – № 2. – С. 6–8.

6. Корабльова О. А. Біоморфологічні особливості роду *Monarda* L. / О. А. Корабльова, М. В. Рись. // Зб. «Досягнення та проблеми інтродукції рослин у степовій зоні України». – Херсон, 2006. – С. 29–30.

7. Рекомендации по изучению онтогенеза интродуцированных растений в ботанических садах СССР / Ред. И. О. Байтулин – К.: ЦБС АН УССР, 1990. – 185 с.

8. Korablova O. Quality compounds of essential oil *Monarda* L. from Ukraine. / O. Korablova, V. Rabotyagov, M. Rys // Abstracts Internationaler Kongress und Fachmesse „Euromedica 2005”. – Germany, Hannover, 2005. – P. 24–25.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1.1 Ботанічна назва		<i>Monarda didyma</i> L.	[]
1.1.2 Загальноприйнята назва		Монарда двійчаста	
1.2.1 Ботанічна назва		<i>Monarda bradburiana</i> L.	[]
1.2.2 Загальноприйнята назва		Монарда Брадбуріана	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
# 4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)			[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))			[]
(с) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)			[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито і як розвинуто)			[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)			[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Вегетативне розмноження			
(a) вкорінені живці		[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(c) інше (зазначте метод)		[]	
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони
			Коди
5.1 (5)	Рослина: за висотою (другого та наступних років життя)	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (7)	Рослина: габітус	прямий	3 []
		напіврозлогий	5 []
		розлогий	7 []
5.3 (8)	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.4 (20)	Стебло: опушення	відсутнє або дуже слабке	1 []
		слабке	3 []
		помірне	5 []
		сильне	7 []
5.5 (24)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	Серпанок 3 []
		середній	Сніжана 5 []
		пізній	Слава 7 []
5.6 (30)	Квітка: основне забарвлення	біле	Сніжана 1 []
		рожеве	2 []
		бузкове	Серпанок 3 []
		червоне	4 []
		лілове	Слава 5 []
		фіолетове	6 []
5.7 (32)	Суцвіття: інтенсивність антоціанового забарвлення чашечок	відсутнє або дуже слабка	Сніжана 1 []
		слабка	3 []
		помірна	Слава 5 []
		сильна	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів) подібних до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібних сортів	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів монарди трубчастої (*Monarda fistulosa* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів і гібридів виду *Monarda fistulosa* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал на експертизу сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 50 однорічних рослин.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами (літерами) у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,50 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ. Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

Методику підготовлено: Свиденко Л. В., канд. біол. наук, ДП ДГ «Новокаховське» Нікітського ботанічного саду – ННЦ, 2006.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирівняним з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Листок: антоціанове забарвлення (ознака 4);
- Листок: інтенсивність зеленого забарвлення (ознака 7);
- Квітка: забарвлення (ознака 19);
- Плід (горішок): інтенсивність коричневого забарвлення (ознака 20).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів монарди трубчастої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2, (a)	низька	3	Прем'єра
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина: за шириною MG 2 (a)	вузька	3	Прем'єра
		середня	5	
		широка	7	
3. (*) (+) PQ	Рослина: габітус VG 2, (a)	прямий	3	Прем'єра
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
4. (*) QL	Листок: антоціанове забарвлення VG, 2, (a)	відсутнє	1	Прем'єра
		наявне	9	
5. (*) (+) QN	Листок: за довжиною MS 2, (a)	короткий	1	Прем'єра
		середній	2	
		довгий	3	
6. (*) QN	Листок: за шириною MS 2, (a)	вузький	3	Прем'єра
		середній	5	
		широкий	7	
7. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG 2, (a)	слабка	3	Прем'єра
		помірна	5	
		сильна	7	
8. (*) QL	Листок: зубці VS 2, (a)	відсутні	1	Прем'єра
		наявні	9	
9. (+) QN	Черешок листків пагонів I-го порядку: за довжиною MS 2, (a)	короткий	3	Прем'єра
		середній	5	
		довгий	7	
10. (*) QN	Стебло: галуження VS 2, (a)	слабке	3	Прем'єра
		помірне	5	
		сильне	7	
11. (+) (*) QN	Стебло: прикріплення нижніх гілок за висотою MS 2, (a)	високе	3	Прем'єра
		середнє	5	
		низьке	7	
12. QL	Стебло: опушення VS 2, (a)	відсутнє	1	Прем'єра
		наявне	9	

1	2	3	4	5
13 QN	Стебло: інтенсивність опушення VS 2, (a)	слабка помірна сильна	3 5 7	Прем'єра
14. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG 2, (a)	відсутнє наявне	1 9	Прем'єра
15 (*) QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VG 2, (a)	відсутнє або дуже слабка помірна сильна дуже сильна	3 5 7 9	Прем'єра
16. (*) QN	Рослина: час цвітіння VG 3, (a)	ранній середній пізній	3 5 7	Прем'єра
17. QN	Суцвіття: за діаметром MS 3, (b)	мале середнє велике	3 5 7	Прем'єра
18. (*) (+) QN	Суцвіття: кількість на стеблі MS 3, (b)	мала середня велика	3 5 7	Прем'єра
19. (*) PQ	Квітка: забарвлення VG 3, (b)	біле рожеве червоне фіолетове	1 2 3 4	Прем'єра
20. (*) QN	Плід (горішок): інтенсивність коричневого забарвлення VS 4, (c)	слабка помірна сильна	1 2 3	Прем'єра
21. (*) (+) QN	Плід: за довжиною MS 4, (c)	короткий середній довгий	3 5 7	Прем'єра
22. (*) (+) QN	Плоди: маса 1000 шт. MS 4, (c)	мала середня велика	3 5 7	Прем'єра

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів монарди трубчастої

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Відростання
2	Бутонізація
3	Цвітіння
4	Плодоношення

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці Таблиці ознак присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися таким чином:

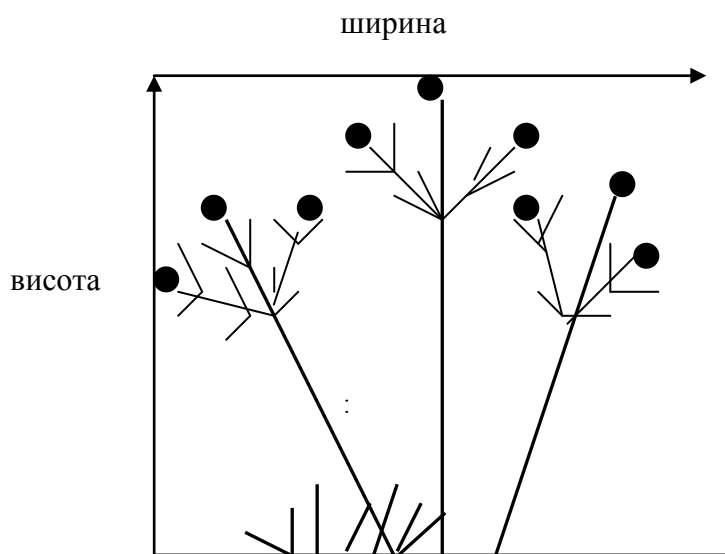
- (а) Рослина / стебло, листок: усі спостереження проводять під час бутонізації;
- (б) Суцвіття / квітка: усі спостереження проводять під час повного цвітіння;
- (с) Плід: усі спостереження за горішком проводять за досягнення характерного забарвлення (час плодоношення).

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

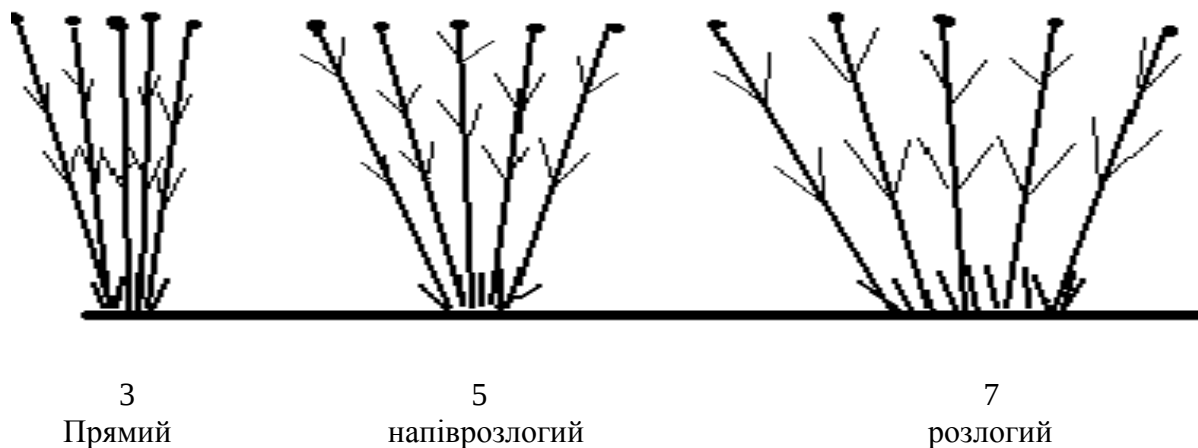
До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 50, середня – 50–80, висока – понад 80.

До 1 і 2. Рослина: за висотою (1), за шириною (2), см.

До 3. Рослина: габітус.

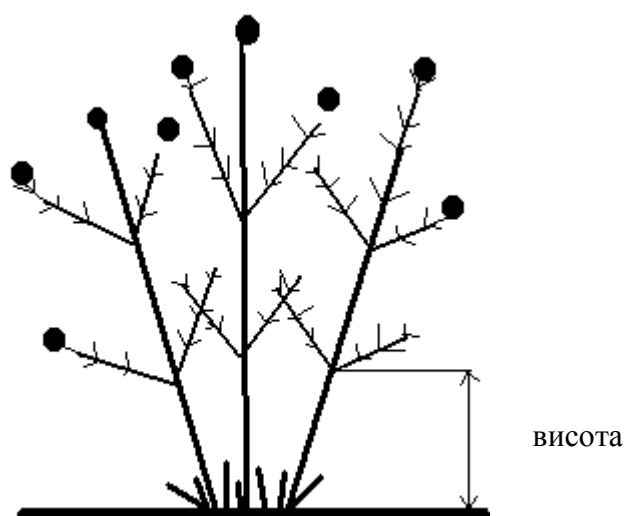
До 5. Листок за довжиною, см.

Короткий – до 5, середній – 5–6, довгий – понад 6.

До 9. Черешок листків пагонів I-го порядку: за довжиною, мм.

Короткий – до 5, середній – 5–10, довгий – понад 10.

До 11. Стебло: прикріплення нижніх гілок за висотою.

До 18. Суцвіття: кількість на стеблі, шт.

Мала – до 4, середня – 4–8, велика – понад 8.

До 21. Плід: за довжиною, мм.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–1,8; довгий – понад 1,8.

До 22. Плоди: маса 1000 шт., г.

Мала – 0,26; середня – 0,26–0,30; велика – понад 0,30.

9. Література

1. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України. / М. І. Котов, Є. Д. Карнаух., С. С. Морозюк., С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – 124 с.
2. Гостимский С. А. Практикум по цитогенетике / С. А. Гостимский, М. И. Дьякова, Е. В. Ивановская, М. А. Монахова. – М.: Изд-во Московского университета, 1974. – 42 с.
3. Работягов В. Д. Интродукция эфиромасличных и пряноароматических растений / В. Д. Работягов, В. И. Машанов, Н. Ф. Андреева. – Ялта, 1999. – 32 с.
4. Работягов В. Д. Эфиромасличные культуры и пряноароматические растения для использования в фитотерапии / В. Д. Работягов, Н. Н. Бакова., Л. А. Хлыпенко, Т. Ф. Голубева. – Ялта, 1998. – 82 с.
5. Селекция эфиромасличных культур / Методические указания. – Симферополь, 1985. – 23 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Monarda fistulosa</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Монарда трубчаста	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції)			
Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито таяк розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Вегетативне розмноження			
(a) вкорінені живці		[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(c) інше (зазначте метод)		[]	
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	Прем'єра 7 []
5.2 (4)	Листок: антоціанове забарвлення	відсутнє	1 []
		наявне	Прем'єра 9 []
5.3 (7)	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення	слабка	3 []
		помірна	5 []
		сильна	Прем'єра 7 []
5.4 (19)	Квітка: забарвлення	біле	1 []
		рожеве	Прем'єра 2 []
		червоне	3 []
		фіолетове	4 []
5.5 (20)	Плід (горішок): інтенсивність коричневого забарвлення	слабка	Прем'єра 1 []
		помірна	2 []
		сильна	3 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація			
(використання сорту)		(фотографія)	

Методика

проведення експертизи сортів м'яти (*Mentha* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів роду *Mentha* L., за винятком сортів м'яти перцевої *Mentha* × *piperita* L. (TG /229/1).

2. Необхідний рослинний матеріал – розсада / кореневища

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 100 шт. розсади (для закладання польових дослідів на ВОС) або 0,5 кг кореневищ (для зберігання та попереднього розмноження).

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Для встановлення часу цвітіння рослин відмічають фази початку бутонізації, початку цвітіння і повне (50%) цвітіння, остання із яких є визначальною. Фази розвитку рослин, у які виконують обстеження, описано в поясненні до Таблиці ознак. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак.

Для визначення забарвлення частини рослин, відібраних у день проведення опису, розміщують на білому фоні у кімнаті без прямих сонячних променів. Ознаки: основне забарвлення віночка, вираженість і забарвлення рисунка віночка, опушення листкової пластинки та стебла визначають за 16-кратного збільшення за допомогою мікроскопа (МБС-9, МБС-10).

3.4 **План експертизи.** Кожне дослідження має включати щонайменше 90 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,6 × 0,14 або 0,7 × 0,14 м. Рослини м'яти висаджують розсадою на трирядкових ділянках за

вказаними параметрами у двох повтореннях. Два ряди розташовані рядки кожної ділянки використовують спочатку для опису, вимірювань і підрахунків на цілих непошкоджених рослинах, потім – для відбору частин рослин для опису, а восени – для викопування і опису кореневищ. Один рядок рослин після опису у фазі повного цвітіння збирають на сировину для біохімічних досліджень.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють візуально та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні –PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання (або відбір сировини на аналіз) групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених, рослин або частин рослин.

Біохімічні показники визначають лабораторними методами біохімічної оцінки (L) або за допомогою органолептичної оцінки аромату (OS).

3.6 Кількість рослин / частин рослин, що підлягають експертизі. Експертизі підлягає щонайменше 90 рослин, поділених на два повторення.

Усі вимірювання (спостереження) варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 90 рослин або частин 90 рослин (відбір на біохімічний аналіз 15 рослин);

MS: вимірювання окремих, попередньо промаркованих, 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 90 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо промаркованих, 20 рослин або частин 20 рослин;

OS: разова органолептична оцінка 20 рослин;

L: лабораторна біохімічна оцінка сировини 15 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів порівнянням їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат від загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно порівняти в польовому досліді наступного року.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності сортів, що розмножуються вегетативно приймається 1% популяційний стандарт за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 90 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним. Завдяки вегетативному розмноженню сорти м'яти зазвичай завжди стабільні. В окремих випадках деякі сорти можуть характеризуватись збільшеною частотою мутацій за якоюсь ознакою (наприклад, ступенем опушення), що може бути виявлено за експертизи.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: форма куща (ознака 5);
- Листкова пластинка: форма (ознака 16);
- Листкова пластинка: опушення (ознака 17);
- Час повного цвітіння (ознака 19);
- Ефірна олія: тип за складом основних компонентів (ознака 27).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки в Таблиці ознак вказано сорти-еталони, які за походженням є міжвидовими гібридами на основі *M. canadensis* L. (Заграва, Прилуцька карвонна, Удайчанка) та представниками виду *M. longifolia* (L.) Huds. (Діана, Оксамитова).

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довіклля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів м'яти

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QN	Молода рослина: антоціанове забарвлення листової пластинки VS 1	відсутнє	1	Заграва, Удайчанка, Діана, Оксамитова, Прилуцька карвонна
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
2. (*) QL	Молода рослина: характер прояву антоціанового забарвлення листової пластинки VS 1	по краю	1	
		по краю та по жилках	2	
		з нижнього боку	3	
3. (*) QN	Молода рослина: антоціанове забарвлення стебла VS 1	відсутнє	1	
		слабке	3	Діана
		помірне	5	Заграва, Прилуцька карвонна, Удайчанка
		сильне	7	
4. (*) QL	Молода рослина: характер прояву антоціанового забарвлення стебла VS, 1	у нижній частині стебла	1	Заграва, Прилуцька карвонна
		вздовж стебла	2	Удайчанка
5. (*) PQ	Рослина: форма куща VS 4	вузькопірамідальна	3	Удайчанка, Прилуцька карвонна
		пірамідальна	5	
		широкопірамідальна	7	Заграва, Оксамитова
6. (+) QN	Рослина: за висотою MS 4	низька	3	Оксамитова
		середня	5	Заграва, Прилуцька карвонна
		висока	7	Удайчанка
7. QN	Центральне стебло: за товщиною MS 4	тонке	3	
		середнє	5	Діана, Оксамитова
		товсте	7	Прилуцька карвонна
		дуже товсте	9	Заграва, Удайчанка
8. (*) QN	Центральне стебло: антоціанове забарвлення VS 4	відсутнє	1	
		слабке	3	Заграва, Оксамитова, Прилуцька карвонна, Діана
		середнє	5	Удайчанка
		сильне	7	

1	2	3	4	5
9. (*) QL	Центральне стебло: характер прояву антоціанового забарвлення VS, 4	у нижній частині стебла	1	
		вздовж стебла	2	Удайчанка
10. QN	Центральне стебло: опушення VS, 4	слабке	3	Діана
		помірне	5	
		сильне	7	Заграва, Удайчанка, Оксамитова
11. QN	Центральне стебло: міжвузля за довжиною MS 4	коротке	3	
		середнє	5	Заграва, Оксамитова, Діана
		довге	7	Удайчанка, Прилуцька карвонна
12. QN	Черешок: за довжиною MS 4	короткий	3	Діана, Оксамитова
		середній	5	Заграва, Удайчанка, Прилуцька карвонна
		довгий	7	
13. (*) QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 4	слабка	3	Удайчанка, Заграва, Оксамитова, Діана
		помірна	5	
		сильна	7	
14. (*) QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення VS 4	відсутнє	1	Заграва, Удайчанка, Діана, Оксамитова
		наявне	9	
15. QN	Листкова пластинка: за розміром (площею) VS 4	мала	3	Діана, Оксамитова
		середня	5	Заграва, Прилуцька карвонна
		велика	7	Удайчанка
16. (*) (+) PQ	Листкова пластинка: форма VS / MS 4	ланцетна	1	
		яйцеподібноланцетна	2	
		видовженоеліптична	3	Прилуцька карвонна
		видовжено- яйцеподібна	4	Діана
		еліптична	5	Удайчанка, Оксамитова
		яйцеподібна	6	Заграва
		широкояйцеподібна	7	
17. (*) QN	Листкова пластинка: опушення VS 4	відсутнє або дуже слабке	1	Діана
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	Заграва, Удайчанка, Прилуцька карвонна, Оксамитова
		дуже сильне	9	

1	2	3	4	5
18. QL	Листкова пластинка: пухирчастість VS 4	відсутня	1	Діана, Прилуцька карвонна
		наявна	9	Заграва, Удайчанка, Оксамитова
19. (*) (+) QN	Час повного цвітіння VG 4	дуже ранній	2	Оксамитова, Діана
		ранній	3	
		середньоранній	4	
		середній	5	Удайчанка, Прилуцька карвонна
		середньопізній	6	
		пізній	7	
		дуже пізній	8	Заграва
20. (+) QL	Суцвіття: розташування кільчаток VS 4	щільні	1	Оксамитова
		слабо відокремлені	3	Діана
		відокремлені	5	Заграва, Удайчанка, Прилуцька карвонна
		широко відокремлені	7	
		пазушні	9	
21. (+) QN	Суцвіття: ширина кільчаток MS 4	вузькі	3	Оксамитова, Діана
		середні	5	Прилуцька карвонна, Удайчанка
		широкі	7	Заграва
22. QL	Суцвіття: тичинки VS 4	відсутні	1	Заграва, Удайчанка
		наявні	9	Оксамитова, Діана
23. (*) PQ	Квітка: основне забарвлення віночка VS 4	біле	1	Удайчанка, Прилуцька карвонна
		блідо-лілове	2	
		лілове	3	Заграва
		блідо-фіолетове	4	
		фіолетове	5	Діана
24. PQ	Квітка: рисунок на губі віночка VS 4	відсутній	1	Оксамитова
		нечіткий (розмитий)	2	Діана, Удайчанка, Заграва
		чіткий вузький	3	
		чіткий широкий	4	
25. PQ	Квітка: забарвлення рисунка на губі віночка VS 4	лілове	1	Заграва, Удайчанка
		фіолетове	2	Діана, Прилуцька карвонна
26. (*) (+) QN	Ефірна олія: масова частка MG, L 4	мала	3	
		середня	5	Заграва, Діана
		більше за середню	6	Оксамитова
		велика	7	Прилуцька карвонна
		більше за велику	8	
		дуже велика	9	Удайчанка

1	2	3	4	5
27. (*) (+) QL	Ефірна олія: тип за складом основних компонентів OS, L 4	високоментольна	1	Заграва
		ментольна	2	Удайчанка
		карвонна	3	Прилуцька карвонна, Діана
		ліналоольна	4	Оксамитова
		ліналоольноліналіл-ацетатна	5	
28. QN	Кореневище: розгалуження MS 5	слабке	3	
		помірне	5	Удайчанка
		сильне	7	Заграва, Діана, Прилуцька карвонна
29. QN	Кореневище: за товщиною MS 5	тонке	3	
		середнє	5	Удайчанка, Прилуцька карвонна
		товсте	7	Заграва
30. (*) PQ	Кореневище: основне забарвлення VS 5	біле	1	Заграва, Удайчанка, Діана
		світло-жовте	2	Оксамитова
31. (*) QN	Кореневище: антоціанове забарвлення VS 5	відсутнє або дуже слабке	1	Заграва, Діана
		слабке	3	Удайчанка
		помірне	5	Прилуцька карвонна
		сильне	7	
		дуже сильне	9	
32. (*) QN	Кореневище: міжвузля за довжиною MS 5	коротке	3	Оксамитова
		середнє	5	Заграва, Діана, Прилуцька карвонна, Удайчанка
		довге	7	
33. QN	Кореневище: кількість коренів на вузлах MS 5	мала	3	Удайчанка, Прилуцька карвонна
		середня	5	Діана
		велика	7	Заграва, Оксамитова

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів м'яти

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Розсада (весняні паростки заввишки 10–15 см з 6–8 парами листків)
2	Початок бутонізації (поява бутонів на головному стеблі)
3	Початок цвітіння (розкриття перших квіток на суцвіттях головного стебла)
4	Повне або 50% цвітіння (розкриті або відцвіли 50% квіток)
5	Кінець вегетації (припинення росту рослин за переходу середньодобових температур нижче за 10°C)

До 6. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 40, середня – 40–60, висока – понад 60.

До 16. Листкова пластинка: форма (визначається за співвідношенням довжини і ширини).

ланцетна	10 : 3
яйцеподібноланцетна	10 : 3
видовженоеліптична	10 : 4
видовженояйцеподібна	10 : 4
еліптична	10 : 5–10 : 8
яйцеподібна	10 : 5–10 : 7
широкояйцеподібна	10 : 8

До 19. Час повного цвітіння (визначається за фазою 50% цвітіння).

дуже ранній	25.07–5.08
ранній	6.08–15.08
середньоранній	16.08–22.08
середній	23.08–28.08
середньопізній	29.08–4.09
пізній	5.09–15.09
дуже пізній	16.09–31.09

До 20. Суцвіття: розташування квіточок.

щільні	візуально зімкнені
слабо відокремлені	на відстані до 1,0 см
відокремлені	на відстані 1,1–2,5 см
широко відокремлені	на відстані понад 2,5 см
пазушні	у пазухах листків

До 21. Суцвіття: ширина квіточок, см (вимірюється без урахування довжини тичинок).

вузькі	0,8–1,2
середні	1,3–1,6
широкі	1,7–2,0

До 26. Ефірна олія: масова частка, % (визначають за методом Гінзберга в листках та суцвіттях за 14% вологості).

мала	1,5–2,0
середня	2,5–3,0
більше за середню	3,1–3,5
велика	3,6–4,0
більше за велику	4,1–4,5
дуже велика	4,6 або більше

До 27. Ефірна олія: тип за складом основних компонентів, % (визначають за методом газорідинної хроматографії).

високоментольна	загального ментолу 65–80
ментольна	загального ментолу 40–60
карвонна	карвону 50–65
ліналоольна	ліналоолу 70–85
ліналоольноліналілацетатна	ліналоолу більше 20, ліналілацетату більше 15

9. Література

1. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел. // Сборник научных трудов. – Симферополь, 1972. – 108 с.
2. Бугаенко Л. А. Использование межвидовой гибридизации и экспериментальной полиплоидии для создания сортов мяты с комплексом хозяйственно ценных признаков / Л. А. Бугаенко, Н. П. Шило, Е. Б. Шульга, А. В. Мишнев // Научные труды Крымского государственного аграрного университета. Сельскохозяйственные науки. – Симферополь, 1999. – Вып. 62. – С. 244–253.
3. Мустяце Г. И. Культура мяты перечной. – Кишинев: «Штиинца», 1985. – 165 с.
4. Селекция эфиромасличных культур (методические указания) / Под ред. проф. А.И. Аринштейна. – Симферополь, 1977. – 150 с.
5. Шульга Е. Б. Влияние условий возделывания на некоторые морфо-биометрические параметры растений мяты / Е. Б. Шульга, А. В. Мишнев // Наукові праці південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування «Кримський агротехнологічний університет». Сільськогосподарські науки. – Сімферополь, 2009. – Вип. 127. – С. 282–285.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1.1 Ботанічна назва	<i>Mentha L.</i>	
1.2.1 Загальноприйнята назва	М'ята	
1.1.2 Ботанічна назва	 (вказати вид)	
1.2.2 Загальноприйнята назва	 (вказати вид)	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
4.2.1 Вегетативне розмноження				
(a) вкорінені живці		[]		
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]		
(c) інше (зазначте метод)		[]		
4.2.2 Інше		[]		
(зазначте деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди	
5.1 (5)	Рослина: форма куща	вузькопірамідальна	Удайчанка, Прилуцька карвонна	3 []
		пірамідальна		5 []
		широкопірамідальна	Заграва, Оксамитова	7 []
5.2 (16)	Листкова пластинка: форма	ланцетна		1 []
		яйцеподібноланцетна		2 []
		видовженоеліптична	Прилуцька карвонна	3 []
		видовженояйцеподібна	Діана	4 []
		еліптична	Удайчанка, Оксамитова	5 []
		яйцеподібна	Заграва	6 []
		широкоюяйцеподібна		7 []
5.3 (17)	Листкова пластинка: опушення	відсутнє або дуже слабке	Діана	1 []
		слабке		3 []
		помірне		5 []
		сильне	Заграва, Удайчанка, Прилуцька карвонна, Оксамитова	7 []
		дуже сильне		9 []
5.4 (19)	Час повного цвітіння	дуже ранній	Оксамитова, Діана	2 []
		ранній		3 []
		середньоранній		4 []
		середній	Удайчанка, Прилуцька карвонна	5 []
		середньопізній		6 []
		пізній		7 []
		дуже пізній	Заграва	8 []
5.5 (27)	Ефірна олія: тип за складом основних компонентів	високоментольна	Заграва	1 []
		ментольна	Удайчанка	2 []
		карвонна	Прилуцька карвонна, Діана	3 []
		ліналоольна	Оксамитова	4 []
		ліналоольноліналіл- ацетатна		5 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними				
Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.				

Методика

проведення експертизи сортів м'яти перцевої (*Mentha × piperita* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів *Mentha × piperita* L. (стерильний міжвидовий гібрид між *Mentha spicata* L. і *Mentha aquatica* L.).

2. Необхідний садивний матеріал – живці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 30 вкорінених живців.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних документів стосовно якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують достатній розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 20 вкорінених живців, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,90 × 0,40 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

Використано документ UPOV TG /229/1, 2006.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;
VG: візуальна разова оцінка групи рослин;
VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 20 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 20 рослин або частин 20 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 20 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, 10 рослин або частин 10 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності і стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за проявом ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 20 рослин допускається одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Якщо сорт однорідний, його вважають стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Листок: опушення (з верхнього боку) (ознака 8);
- Суцвіття: за формою (ознака 17).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(a)–(b) – пояснення до Таблиці ознак у розділі 8.

7. Таблиця ознак сортів м'яти перцевої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: габітус VG (a)	прямий	1	Feldioara, Tota 1, Toulouse
		напівпрямий	3	Columna
		розлогий	5	Mitcham Dr Bomme
2. (*) QN	Рослина: за висотою VG (a)	низька	3	Toulouse
		середня	5	Feldioara, Krasnodarskaja
		висока	7	Multimentha, Todd's
3. (*) QN	Рослина: кількість столонів VG, (a)	мала	3	Multimentha
		середня	5	Tschernolistnaja
		велика	7	
4. QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VG, (a)	слабка	3	Toulouse
		помірна	5	Multimentha
		сильна	7	Feldioara, Wysokomentolnaja
5. (*) QN	Листкова пластинка: за довжиною VG / MS, (a)	коротка	3	M19
		середня	5	Multimentha
		довга	7	Minze A
6. (*) QN	Листкова пластинка: за шириною VG / MS (a)	вузька	3	M19, NR36A Dr Bomme
		середня	5	Multimentha
		широка	7	Minze A
7. (*) (+) QN	Листкова пластинка: відношення довжина / ширина VG / MS (a)	мале	3	De Banat, Tschernolistnaja
		середнє	5	
		велике	7	Multimentha
8. (*) QL	Листок: опушення (з верхнього боку) VG, (a)	відсутнє	1	Menthola, Mitcham Wien
		наявне	9	Multimentha
9. QN	Листок: інтенсивність опушення (як для оз. 8) VG, (a)	слабка	3	
		помірна	5	Multimentha
		сильна	7	Tota 1, Toulouse
10. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG (a)	слабка	3	Tota 1, Toulouse
		помірна	5	De Banat, Multimentha, Wysokomentolnaja
		сильна	7	Feldioara
11. QN	Листок: антоціанове забарвлення жилок з нижнього боку VG, (a)	слабке	3	De Banat, Tschernolistnaja
		помірне	5	
		сильне	7	

1	2	3	4	5
12. (+) PQ	Листок: форма краю VG (a)	пилчаста	1	
		зубчаста	2	
		городчаста	3	
		великогородчаста	4	
13. (*) (+) QN	Листок: глибина розсіченості краю VG (a)	мілка	3	De Banat
		середня	5	Multimentha
		глибока	7	Minze A
14. QN	Листок: ступінь пухирчастості VG (a)	слабкий	3	Türkische Minze
		помірний	5	Kliment, Krasnodarskaja
		сильний	7	Feldioara, Toulouse
15. (*) (+) PQ	Листок: форма верхівки VG (a)	гостра	1	Multimentha
		тупа	2	
		заокруглена	3	Toulouse
16. QL	Листок: антоціанове забарвлення краю VG, (a)	відсутнє	1	Multimentha
		наявне	9	Tota 1, Toulouse
17. (*) (+) PQ	Суцвіття: за формою VG (b)	циліндричне	1	Krasnodarskaja, Todd's
		конусоподібне	2	Feldioara, Kliment
		кулясте	3	NR 36A Dr Bomme, Toulouse
18. (*) (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS / VG (b)	коротке	3	Minze B, Toulouse
		середнє	5	Menthol, Minze A
		довге	7	Kliment, Multimentha
19. (*) QN	Суцвіття: за шириною (в найширшому місці) MS / VG (b)	вузьке	3	M19, Minze B
		середнє	5	Sagittaire, Türkische Minze
		широке	7	Multimentha, Toulouse
20. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VG, (b)	біле	1	Columna, Kliment
		рожеве	2	
		фіолетове	3	Multimentha
21. QN	Квітка: антоціанове забарвлення чашолистків VG, (b)	слабке	3	Multimentha
		помірне	5	De Banat
		сильне	7	Minze B
22. (*) QN	Час початку цвітіння (50% рослин з щонайменше однією розкритою квіткою) MS	ранній	3	Tschernolistnaja
		середній	5	Kliment, Multimentha
		пізній	7	Krasnodarskaja, Minze B, Mitcham Kölleda

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів м'яти перцевої

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися таким чином:

- (а) Ознаки обстежують на початку цвітіння.
- (б) Ознаки обстежують за повного цвітіння.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: габітус.

1
Прямий

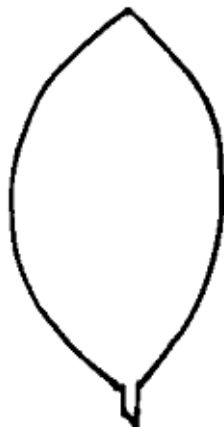

3
напівпрямий

5
розлогий

До 7. Листкова пластинка: відношення довжина / ширина.

3
Мале

5
середнє

7
велике

До 12. Листок: форма краю.

1

Пилчаста

2

зубчаста

3

городчаста

4

великогородчаста

До 13. Листок: глибина розсіченості краю.

3

Мілка

5

середня

7

глибока

До 15. Листок: форма верхівки.

1

Гостра

2

тупа

3

заокруглена

До 17. Суцвіття: за формою.

1

Циліндричне

2

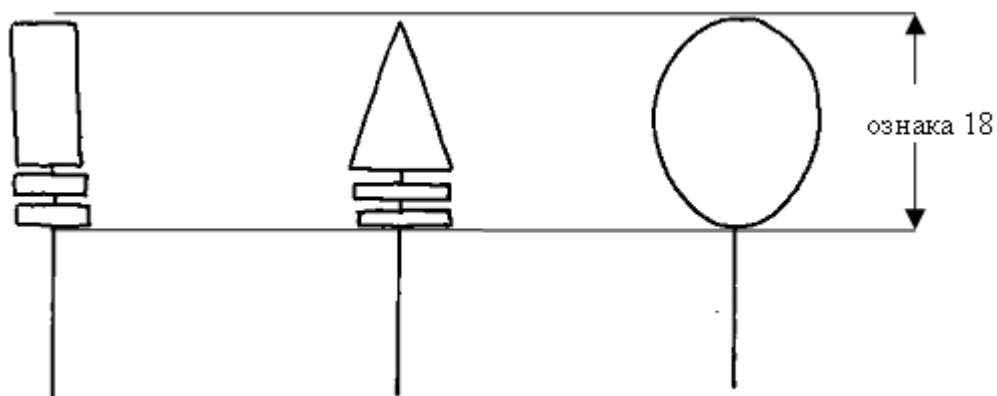
конусоподібне

3

кулясте

До 18. Сувіття: за довжиною.

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of Peppermint (*Mentha ×piperita* L.) (TG /229/1, UPOV) // Geneva. 2006-04-05 – 21 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg229.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Mentha × piperita</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	М'ята перцева	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Вегетативне розмноження		
(a) вкорінені живці		[]
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]
(c) інше (зазначте метод)		[]
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди	
5.1 (1)	Рослина: габітус	прямий	Feldioara, Tota 1, Toulouse	1 []
		напівпрямий	Columna	3 []
		розлогий	Mitcham Dr Bomme	5 []
5.2 (2)	Рослина: за висотою	низька	Toulouse	3 []
		середня	Feldioara, Krasnodarskaja	5 []
		висока	Multimentha, Todd's	7 []
5.3 (7)	Листкова пластинка: відношення довжина / ширина	мале	De Banat, Tschernolistnaja	3 []
		середнє		5 []
		велике	Multimentha	7 []
5.4 (8)	Листок: опушення (з верхнього боку)	відсутнє	Menthola, Mitcham Wien	1 []
		наявне	Multimentha	9 []
5.5 (17)	Суцвіття: за формою	циліндричне	Krasnodarskaja, Todd's	1 []
		конусоподібне	Feldioara, Kliment	2 []
		кулясте	NR 36A Dr Bomme, Toulouse	3 []
5.6 (20)	Квітка: забарвлення пелюсток	біле	Columna, Kliment	1 []
		рожеве		2 []
		фіолетове	Multimentha	3 []
5.7 (22)	Час початку цвітіння (50% рослин з щонайменше однією розкритою квіткою)	ранній	Tschernolistnaja	3 []
		середній	Kliment, Multimentha	5 []
		пізній	Krasnodarskaja, Minze B, Mitcham Kölleda	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.				
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата	
Коментарі:				
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту				
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?				
Так [] Ні []				
(Якщо «так», прохання надати деталі)				

Методика

проведення експертизи сортів нагідок лікарських (*Calendula officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Calendula officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів стосовно посівних та сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,60 × 0,25 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизу проводять щонайменше на 100 рослинах.

Усі обстеження і вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, відзначеними в описі сорту.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 3% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються шість нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють в межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо, або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: кількість повних суцвіть (ознака 4);
- Суцвіття (кошик): забарвлення язичкових квіток (ознака 5);
- Суцвіття: забарвлення трубчастих квіток (ознака 6);
- Суцвіття: діаметр (ознака 8);
- Час початку цвітіння (ознака 10).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів нагідок лікарських

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	низька	3	Рижик, Кальта
		середня	5	
		висока	7	
2. (+) QN	Рослина: кількість пагонів MG 3	мала	3	Кальта
		середня	5	
		велика	7	
3. (+) QN	Рослина: кількість суцвіть MG 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
4. (*) (+) QN	Рослина: кількість повних суцвіть MG 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
5. (*) PQ	Суцвіття (кошик): забарвлення язичкових квіток VG 3	жовте	1	Кальта, Рижик
		оранжево-жовте	2	
		оранжеве	3	
6. (*) PQ	Суцвіття: забарвлення трубчастих квіток VG 3	жовте	1	Кальта
		оранжево-жовте	2	
		коричнєве	3	
7. (+) QN	Суцвіття: кількість рядів язичкових квіток VG 3	мала	3	Кальта
		середня	5	
		велика	7	
8. (*) (+) QN	Суцвіття: діаметр VG 3	малий	3	Кальта Персимон
		середній	5	
		великий	7	
9. (+) QN	Суцвіття: діаметр диска MG 3	малий	3	Кальта
		середній	5	
		великий	7	
10. (*) (+) QN	Час початку цвітіння MG 2	ранній	3	Кальта Ерфуртський оранжевий
		середній	5	
		пізній	7	
11. (+) QN	Сім'янки: маса 1000 шт. MG 4	мала	3	Кальта, Рижик
		середня	5	
		велика	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів нагідок лікарських

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 50, середня – 50–65, висока – понад 65.

До 2. Рослина: кількість пагонів, шт.

Мала – до 6, середня – 6–8, велика – понад 8.

До 3. Рослина: кількість суцвіть, шт.

Мала – до 3, середня – 3–8, велика – понад 8.

До 4. Рослина: кількість повних суцвіть, %.

Мала – до 20, середня – 20–60, велика – понад 60.

До 7. Суцвіття: кількість рядів язичкових квіток, шт.

Мала – до 3, середня – 3–6, велика – понад 6.

До 8. Суцвіття: діаметр, см.

Малий – до 4, середній – 4–6, великий – понад 6.

До 9. Суцвіття: діаметр диска, см.

Малий – до 1,2; середній – 1,2–1,6; великий – понад 1,6.

До 10. Час початку цвітіння.

Визначають період від повних сходів до початку цвітіння (15% від загальної кількості рослин).

До 11. Сім'янки: маса 1000 шт., г.

Визначають зважуванням двох наважок по 500 сім'янок.

Мала – до 9, середня – 9–12, велика – понад 12.

9. Література

1. Бабич А. О. Кормові і лікарські рослини в XX–XXI століттях / Forage and Medicinal Plants in XX–XXI Centuries / А. О. Бабич. – К.: Аграрна наука, 1996. – 822 с.
2. Барна М. М. Декоративні лікарські рослини / М. М. Барна., Л. С. Барна, Г. Ф. Яцук // Підручники і посібники. – 2006. – 80 с.
3. Лікарські рослини в науковій медицині: заготівля, застосування / За ред. І. Куштенка. – К.: Нива, 1998. – 74 с.
4. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, Н. И. Джуренко, А. П. Исайкина, В. Б. Собко. – М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2006. – 912 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1.Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Calendula officinalis</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Нагідки лікарські	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (4)	Рослина: кількість повних суцвіть	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.2 (5)	Суцвіття (кошик): забарвлення язичкових квіток	жовте	1 []
		оранжево-жовте	Кальта, Рижик
		оранжеве	2 []
5.3 (6)	Суцвіття: забарвлення трубчастих квіток	жовте	3 []
		оранжево-жовте	Кальта
		коричневе	1 []
5.4 (8)	Суцвіття: діаметр	малий	2 []
		середній	Кальта
		великий	Персимон
5.5 (10)	Час початку цвітіння	ранній	7 []
		середній	Кальта
		пізній	Ерфуртський оранжевий
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якими Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів наперстянки пурпурової (*Digitalis purpurea* L.)
на відмінність, однорідність і стабільність.

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Digitalis purpurea* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 15 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,45 \times 0,45$ м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту, здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків, залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказується в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота рослин);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

Методику підготували: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2008.

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються дев'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу. Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідміннішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Стебло: галуження (ознака 2);
- Суцвіття: за довжиною (ознака 13);
- Суцвіття: кількість квіток (ознака 14);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 17).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів наперстянки пурпурової

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 3	низька	3	Зірочка
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) QL	Стебло: галуження MS 3	відсутнє	1	Зірочка
		наявне	9	
3. PQ	Рослина: габітус VS, 3	прямий	1	Зірочка
		напіврозлогий	2	
4. (*) (+) QN	Рослина: кількість квітконосних пагонів MS 3	мала	3	Зірочка
		середня	5	
		велика	7	
5. QL	Стебло: опушення VS, 2	відсутнє	1	Зірочка
		наявне	9	
6. PQ	Стебло: забарвлення опушення VS, 2	сіре	1	Зірочка
		темно-сіре	2	
7. QN	Стебло: щільність опушення VS, 2	нешільне	3	Зірочка
		помірне	5	
		щільне	7	
8. PQ	Листок: за формою VS, 3	яйцеподібний	1	Зірочка
		яйцеподібно-ланцетний	2	
9. (+) QN	Листок прикореневий: за довжиною MS, 1	короткий	3	Зірочка
		середній	5	
		довгий	7	
10. (+) QN	Листок прикореневий: за шириною MS, 1	вузький	3	Зірочка
		середній	5	
		широкий	7	
11. (*) QL	Листок стебловий: пухирчастість VS, 3	відсутня	1	Зірочка
		наявна	9	
12. PQ	Листок стебловий: форма краю VS 3	суцільна	1	Зірочка
		хвиляста	2	
		зубчаста	3	
		зубчасто-зарубчаста	4	
13. (*) (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 3	коротке	3	Зірочка
		середнє	5	
		довге	7	

1	2	3	4	5
14. (*) (+) QN	Суцвіття: кількість квіток MS 3	мала середня велика	3 5 7	Зірочка
15. (+) QN	Квітка: віночок за довжиною MS, 3	короткий середній довгий	3 5 7	Зірочка
16. (+) QN	Квітка: віночок за шириною MS, 3	вузький середній широкий	3 5 7	Зірочка
17. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VS, 3	біле рожеве пурпурове	1 2 3	Зірочка
18. (+) QN	Плід (коробочка): за довжиною MS, 4	короткий середній довгий	3 5 7	Зірочка
19. (+) QN	Плід (коробочка): за шириною MS, 4	вузький середній широкий	3 5 7	Зірочка
20. (*) (+) QN	Рослина: час цвітіння VS 3	ранній середній пізній	3 5 7	Зірочка
21. (+) QN	Рослина: час досягання плодів VS, 5	ранній середній пізній	3 5 7	Зірочка

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів наперстянки пурпурової

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано виконувати обстеження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Стеблування
2	Бутонізація
3	Повне цвітіння
4	Плодоношення
5	Стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 70, середня – 70–120, висока – понад 120.

До 4. Рослина: кількість квітконосних пагонів, шт.

Мала – 1, середня – 2–3, велика – понад 3.

До 9. Листок прикореневий: за довжиною, см.

Короткий – до 15, середній – 15–20, довгий – понад 20.

До 10. Листок прикореневий: за шириною, см.

Вузкий – до 3, середній – 3–6, широкий – понад 6.

До 13. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 50, середнє – 50–70, довге – понад 70.

До 14. Суцвіття: кількість квіток, шт.

Підраховують на головному суцвітті.

Мала – до 150, середня – 151–200, велика – понад 200.

До 15. Квітка: віночок за довжиною, см.

Короткий – до 4, середній – 4–5, довгий – понад 5.

До 16. Квітка: віночок за шириною, см.

Вузкий – до 2, середній – 2–3, широкий – понад 3.

До 18. Плід (коробочка): за довжиною, мм.

Короткий – до 8, середній – 8–12, довгий – понад 12

До 19. Плід (коробочка): за шириною, мм.

Вузкий – до 7, середній – 7–9, широкий – понад 9.

До 20. Рослина: час цвітіння, місяць (для Лісостепу).

Ранній – червень; середній – червень–липень; пізній – липень.

До 21. Рослина: час достигання плодів, місяць (для Лісостепу).

Ранній – липень; середній – липень – серпень; пізній – серпень.

9. Література

1. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда. – М.: АСТ–ПРЕСС КНИГА, 2006. – С. 524–525.
2. Українська сільськогосподарська енциклопедія. – К., 1970. – Т 2. – С. 365.
3. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоцицентр, 1999. – С. 289.
4. Собко В. Г. Визначник рослин Київської області. / В. Г. Собко, Л. П. Мордатенко. – К.: НБС НАНУ ім. М. М. Гришка. Дендропарк „Олександрія”, 2004. – С. 274.
5. Атлас лекарственных растений СССР. – М., 1962. – 702 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Digitalis purpurea L.</i>	
1.2 Загальноприйнята назва		Наперстянка пурпурова	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)			[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))			[]
(с) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)			[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)			[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)			[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний			[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні			[]
(ii) синтетичні сорти			[]
(c) Гібрид			[]
(d) Інше			[]
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше			[]
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (2)	Стебло: галуження	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.3 (13)	Суцвіття: за довжиною	коротке	3 []
		середнє	5 []
		довге	7 []
5.4 (14)	Суцвіття: кількість квіток	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.5 (17)	Квітка: забарвлення віночка	біле	1 []
		рожеве	2 []
		пурпурове	3 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак подібного(них) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів наперстянки шерстистої (*Digitalis lanata* Ehrh.)
на відмінність, однорідність і стабільність.

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Digitalis lanata* Ehrh.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 15 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,10 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту, здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків, залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказується в другій колонці Таблиці ознак:

Методику підготували: Кривицький К. М., Андрющенко А. В., канд. біол. наук, Хороняк Т. В., мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2008.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються дев'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу. Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: галуження стебла (ознака 2);
- Стебло: забарвлення (ознака 4);
- Листок: форма краю (ознака 9);
- Квітка: забарвлення (ознака 15).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів наперстянки шерстистої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 3	низька	3	Сульчанка
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) QL	Рослина: галуження стебла VG, 3	відсутнє	1	Сульчанка
		наявне	9	
3. PQ	Рослина: габітус VG, 3	прямий	1	Сульчанка
		напіврозлогий	2	
4. (*) PQ	Стебло: забарвлення VG 3	темно-лілове	1	Сульчанка
		червонувато-фіолетове	2	
5. QL	Стебло: опушення VS, 3	відсутнє	1	Сульчанка
		наявне	9	
6. QN	Стебло: щільність опушення VS, 2	нещільне	3	Сульчанка
		помірне	5	
		щільне	7	
7. (+) QN	Листок прикореневий: за довжиною VS, 1	короткий	3	Сульчанка
		середній	5	
		довгий	7	
8. (+) QN	Листок прикореневий: за шириною VS, 1	вузький	3	Сульчанка
		середній	5	
		широкий	7	
9. (*) PQ	Листок: форма краю VS 2	суцільна	1	Сульчанка
		хвиляста	2	
		зубчаста	3	
10. (+) QN	Листок стебловий: за довжиною MS, 2	короткий	3	Сульчанка
		середній	5	
		довгий	7	
11. (+) QN	Листок стебловий: за шириною MS, 2	вузький	3	Сульчанка
		середній	5	
		широкий	7	
12. QN	Суцвіття (китиця): за довжиною MS, 3	коротке	3	Сульчанка
		середнє	5	
		довге	7	
13. QN	Суцвіття: за щільністю MS 3	нещільне	3	Сульчанка
		середнє	5	
		щільне	7	
14. (+) QN	Квітка: віночок за довжиною MS, 4	короткий	3	Сульчанка
		середній	5	
		довгий	7	
15. (*) PQ	Квітка: забарвлення MG 3	буро-жовте	1	Сульчанка
		жовто-буре	2	

1	2	3	4	5
16. (+) QN	Плід (двогнізда коробочка): за довжиною MS, 4	короткий	3	Сульчанка
		середній	5	
		довгий	7	
17. QN	Плід: за шириною MS, 4	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
18. QN	Насінина: за довжиною MS 5	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
19. (*) PQ	Насінина: забарвлення MG 5	жовто-коричнєве	1	Сульчанка
		червонувато-коричнєве	2	
		коричнєве	3	
20. (*) (+) QN	Рослина: час цвітіння VG 3	ранній	3	Сульчанка
		середній	5	
		пізній	7	
21. (+) QN	Рослина: час достигання плодів VG, 4	ранній	3	Сульчанка
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів наперстянки шерстистої

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Стеблування
2	Бутонізація
3	Цвітіння
4	Плодоношення
5	Стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 70, середня – 70–130, висока – понад 130.

До 7. Листок прикореневий: за довжиною, см.

Короткий – до 6, середній – 6–12, довгий – понад 12.

До 8. Листок прикореневий: за шириною, см.

Вузький – до 1,5; середній – 1,5–3,0; широкий – понад 3,0.

До 10. Листок стебловий: за довжиною, см.

Короткий – до 5, середній – 5–10, довгий – понад 10.

До 11. Листок стебловий: за шириною, см.

Вузький – до 1, середній – 1–2, широкий – понад 2.

До 14. Квітка: віночок за довжиною, мм.

Короткий – до 20, середній – 20–30, довгий – понад 30.

До 16. Плід (двогнізда коробочка): за довжиною, мм.

Короткий – до 8, середній – 8–11, довгий – понад 11.

До 20. Рослина: час цвітіння, місяць, декада.

Ранній – I–II декада липня,
середній – III декада липня – I декада серпня,
пізній – II–III декада серпня.

До 21. Рослина: час достигання плодів, місяць.

Ранній – серпень
середній – серпень–вересень
пізній – вересень

9. Література

1. Федоров А. А. Атлас по описательной морфологии высших растений / А. А. Федоров, З. Т. Артюшенко. – Л.: Наука, 1975–1979. – 352 с.
2. Собко В. Г. Стежками Червоної книги // В. Г. Собко. – К.: Урожай, 2007. – С. 129–131.
3. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения. Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, Н. И. Джуренко, А. П. Исайкина, В. Г. Собко. – М.: АТС–ПРЕСС КНИГА, 2006. – С. 524–525.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Digitalis lanata</i> Ehrh.	
1.2 Загальноприйнята назва		Наперстянка шерстиста	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти- еталони
			Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	Сульчанка 7 []
5.2 (2)	Рослина: галуження стебла	відсутнє	Сульчанка 1 []
		наявне	9 []
5.3 (4)	Стебло: забарвлення	темно-лілове	1 []
		червонувато-фіолетове	Сульчанка 2 []
5.4 (9)	Листок: форма краю	суцільна	Сульчанка 1 []
		хвиляста	2 []
		зубчаста	Карікола 3 []
5.5 (15)	Квітка: забарвлення	буро-жовте	Сульчанка 1 []
		жовто-буре	2 []
5.6 (19)	Насінина: забарвлення	жовто-коричневе	1 []
		червонувато-коричневе	Сульчанка 2 []
		коричневе	3 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів огірочника лікарського (*Borago officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Borago officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,70 \times 0,20$ м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

Методику підготували: Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, зав. відділом нових культур; Рахметова С. О., мол. наук, сп. відділу нових культур, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка, 2007.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 25 рослин або частин 25 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 25 рослин або частин 25 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 3% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються чотири нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють в межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина (розетка): габітус (ознака 2);
- Листок розетковий: форма листкової пластинки (ознака 13);
- Листок: форма краю листкової пластинки (ознака 14);
- Листок: пухирчастість (ознака 15);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 17);
- Квітка: забарвлення (ознака 19);
- Рослина: тривалість періоду від сходів до споживчої стиглості (ознака 21).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів огірочника лікарського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 6	низька середня висока	3 5 7	
2. (*) PQ	Рослина (розетка): габітус VG, 3	прямий напіврозлогий розлогий	1 2 3	
3. (*) QN	Рослина: інтенсивність зеленого забарвлення листіків VS, 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
4. (*) QL	Стебло: опушення VS 5	відсутнє наявне	1 9	
5 (*) QN	Стебло: ступінь опушення VS, 5	слабкий помірний сильний	3 5 7	
6 (*) QN	Стебло: діаметр MS 5	малий середній великий	3 5 7	
7 QN	Стебло: кількість міжвузлів MG, 6	мала середня велика	3 5 7	
8 QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 6	слабка помірна сильна	3 5 7	
9. (*) (+) QN	Листок розетковий: листова пластинка за довжиною MS, 3	коротка середня довга	3 5 7	
10. (*) (+) QN	Листок розетковий: листова пластинка за шириною MS, 3	вузька середня широка	3 5 7	
11 (*) QN	Листок розетковий: відношення довжина / ширина MS, 3	мале середнє велике	3 5 7	
12. (*) (+) QN	Листок розетковий: черешок за довжиною MS 3	короткий середній довгий	3 5 7	

1	2	3	4	5
13. (*) (+) PQ	Листок розетковий: форма листової пластинки VS, 4	широкоеліптична вузькоеліптична яйцеподібна	1 2 3	
14. (*) (+) QL	Листок: край листової пластинки VS 4	суцільний слабкохвилястий слабкозубчастий	1 2 3	
15. (*) (+) QN	Листок: пухирчастість VS 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
16 QN	Листок: опушення VS 4	слабке помірне сильне	3 5 7	
17. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VS 6	ранній середній пізній	3 5 7	
18. (*) QN	Квітка: за розміром MS 6	мала середня велика	1 2 3	
19. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 6	біле синьо-блакитне рожеве	1 2 3	
20 (*) QL	Суцвіття: за типом VS 6	щиток щитковидна волоть волоть	1 2 3	
21. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду від сходів до споживчої стиглості MS, 3	коротка середня довга	3 5 7	
22. (*) QN	Рослина: тривалість періоду вегетації (до повного досягання насіння) MG, 6	коротка середня довга	3 5 7	
23. (*) QN	Насіння: дружність досягання VS, 8	одночасне розтягнуте дуже розтягнуте	1 2 3	
24 PQ	Насінина: форма VS 8	яйцеподібна оберненояйцеподібна видовженояйцеподібна	1 2 3	
25 (+) ON	Насіння: маса 1000 шт. MG 8	мала середня велика	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів огірочника лікарського

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	1–3 справжніх листків
3	Розетка
4	Стеблування
5	Бутонізація
6	Цвітіння
7	Плодоношення
8	Достигання насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 60, середня – 60–80, висока – понад 80.

До 2. Рослина (розетка): габітус.

1
Прямий

2
розлогий

3
напіврозлогий

До 9. Листок розетковий: листкова пластинка за довжиною, см.

Коротка – до 9, середня – 9–11, довга – понад 11.

До 10. Листок розетковий: листкова пластинка за шириною, см.

Вузька – до 5,0, середня – 5,0–7,0, широка – понад 7,0.

До 12. Листок розетковий: черешок за довжиною, см.

Короткий – до 4, середній – 4–8, довгий – понад 8.

До 13. Листок розетковий: форма листкової пластинки.

- 1 – широкоеліптична
- 2 – вузькоеліптична
- 3 – яйцеподібна

1

2

3

До 14. Листок: форма краю листкової пластинки.

1

Суцільний

2

слабохвилястий

3

слабкозубчастий

До 15. Листок: пухирчастість.

3

Слабка

5

помірна

7

сильна

До 17. Рослина: час початку цвітіння (діб від сходів).

Ранній – до 60, середній – 60–70, пізній – понад 70.

До 21 Рослина: тривалість періоду від сходів до споживчої стиглості, діб.

Коротка – до 30, середня – 30–40, довга – понад 40.

До 25. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 12; середня – 12–14; велика – понад 14.

9. Література

1. Анненеко Н. Ботанический словарь / Н. Анненеко. – СПб, 1878. – 646 с.
2. Артюшенко З. Т. Атлас по описательной морфологии высших растений: Плод / З. Т. Артюшенко, А. А. Федоров. – Л.: Наука, 1986. – 392 с.
3. Артюшенко З. Т. Атлас по описательной морфологии высших растений: Семя / З. Т. Артюшенко, А. А. Федоров. – Л.: Наука, 1990. – 204 с.
4. Бейдеман И. Н. Методика изучения фенологии растений и растительных сообществ / И. Н. Бейдман. – Новосибирск: Наука, 1974. – 155 с.
5. Биологический энциклопедический словарь. Изд. 2-е, исправл. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 864 с.
6. Вульф Е. В. Мировые ресурсы полезных растений / Е. В. Вульф, О. Ф. Малеева. – Л.: Наука, 1969. – 266 с.
7. Тринь В. П. Редкие овощные и пряные культуры / В. П. Тринь, С. В. Кузнецова. – К.: Урожай, 1991. – 152 с.
8. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта / Б. А. Доспехов. – М.: Агропромиздат, 1986. – 351 с.
9. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 93.
10. Пономарев А. Н. Изучение цветения и опыления растений / А. Н. Пономарев. // Полевая геоботаника. – М., Л.: Наука, 1960. – Т. 2. – С. 41–133.
11. Серебряков Г. И. Морфология вегетативных органов высших растений / Г. И. Серебряков. М.: Советская Наука, 1952. – 367 с.
12. Федоров А. А. Атлас по описательной морфологии высших растений: Лист / А. А. Федоров, М. Э. Кирпичников, З. Т. Артюшенко. – М., Л.: Изд-во АН СССР, 1956. – 302 с.
13. Федоров А. А. Атлас по описательной морфологии высших растений: Стебель и корень / А. А. Федоров, М. Э. Кирпичников, З. Т. Артюшенко. – М., Л.: Изд-во АН СССР, 1962. – 352 с.
14. Федоров А. А. Атлас по описательной морфологии высших растений: Цветок / А. А. Федоров. – Л.: Наука, 1975. – 347 с.
15. Федоров А. А. Атлас по описательной морфологии высших растений: Соцветие / А. А. Федоров, З. Т. Артюшенко. – Л.: Наука, 1979. – 293 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Borago officinalis</i> L.	
1. Загальноприйнята назва		Огірочник лікарський	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (вказіть батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (вказіть, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (вказіть деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	
(б) Перехреснозапильний			
(і) популяційні		[]	
(іі) синтетичні сорти		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (2)	Рослина (розетка): габітус	прямий напіврозлогий розлогий	1 [] 2 [] 3 []
5.3 (13)	Листок розетковий: форма листової пластинки	широкоеліптична вузькоеліптична яйцеподібна	1 [] 2 [] 3 []
5.4 (14)	Листок: край листової пластинки	суцільний слабохвилястий слабкозубчастий	1 [] 2 [] 3 []
5.5 (15)	Листок: пухирчастість	слабка помірна сильна	3 [] 5 [] 7 []
5.6 (17)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
5.7 (19)	Квітка: забарвлення	біле синьо-блакитне рожеве	1 [] 2 [] 3 []
5.8 (21)	Рослина: тривалість періоду від сходів до споживчої стиглості	коротка середня довга	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорт(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорт(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорт(ів)-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів оману високого (*Inula helenium* L.)
на відмінність, однорідність і стабільність.

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів та гібридів виду *Inula helenium* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 Тривалість експертизи. Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,70 \times 0,70$ м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту, здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків, залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота рослин);

Методику підготували: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Хороняк Т. В., мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат від загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються дев'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу. Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: кількість генеративних пагонів (ознака 2);
- Стебло: кількість квіткових гілечок (ознака 5);
- Листок: форма краю (ознака 15);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 21).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довірили це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів оману високого

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька	3	Гулівер
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів MG 1, 2	мала	3	Гулівер
		середня	5	
		велика	7	
3. (*) QL	Рослина: галуження VG 1, 2	відсутнє	1	Гулівер
		наявне	9	
4. PQ	Рослина: габітус VG 1, 2	прямий	3	Гулівер
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
5. (*) (+) QN	Стебло: кількість квіткових галузок MS 1, 2	мала	3	Гулівер
		середня	5	
		велика	7	
6. QL	Стебло: опушення VG, 1	відсутнє	1	Гулівер
		наявне	9	
7. QL	Стебло: поздовжні борозенки VG, 1	відсутні	1	Гулівер
		наявні	9	
8. (+) QN	Листок прикореневий: за довжиною MS, 1	короткий	3	Гулівер
		середній	5	
		довгий	7	
9. (*) (+) QN	Листок прикореневий: за шириною MS, 1	вузький	3	Гулівер
		середній	5	
		широкий	7	
10. (*) QL	Листок: опушення верхнього боку VG, 1	відсутнє	1	Гулівер
		наявне (жорстко волосисте)	9	
11. QN	Листок: щільність опушення нижнього боку VG, 1	нещільне	3	Гулівер
		середнє	5	
		щільне	7	
12. QL	Листок: пухирчастість листової пластинки VG, 1	відсутня	1	Гулівер
		наявна	9	
13. PQ	Листок прикореневий: за формою VG, 1	еліптичний	1	Гулівер
		видовжено-еліптичний	2	

1	2	3	4	5
14. PQ	Листок стебловий: за формою VG, 1	яйцеподібно-ланцетний	1	Гулівер
		видовженояйцеподібний	2	
15. (*) QL	Листок: форма краю VG 1	суцільна	1	Гулівер
		зубчаста (нерівномірна)	2	
16. (+) QN	Суцвіття (кошик): кількість на центральному пагоні MS, 2	мала	3	Гулівер
		середня	5	
		велика	7	
17. (+) QN	Кошик: діаметр MS 2	малий	3	Гулівер
		середній	5	
		великий	7	
18. PQ	Квітка: забарвлення VS, 2	жовте	1	Гулівер
		золотисто-жовте	2	
19. (+) QN	Квітконіжка: за довжиною MS, 2	коротка	3	Гулівер
		середня	5	
		довга	7	
20. (+) QN	Плід (сім'янка): за довжиною MG, 3	короткий	3	Гулівер
		середній	5	
		довгий	7	
21. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 1	ранній	3	Гулівер
		середній	5	
		пізній	7	
22. (+) QN	Рослина: час досягання плодів VG, 4	ранній	3	Гулівер
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів омани високого

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Плодоношення
4	Стиглі плоди

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 130, середня – 130–200, висока – понад 200.

До 2. Рослина: кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – 1, середня – 2–3, велика – понад 3.

До 5. Стебло: кількість квіткових гілечок, шт.

Мала – 1–3, середня – 4–7, велика – понад 7.

До 8. Листок прикореневий: за довжиною, см.

Короткий – до 30, середній – 30–45, довгий – понад 45.

До 9. Листок прикореневий: за шириною, см.

Вузкий – до 15, середній – 15–25, широкий – понад 25.

До 16. Суцвіття (кошик): кількість на центральному пагоні, шт.

Мала – до 5, середня – 5–8, велика – понад 8.

До 17. Кошик: діаметр, см.

Малий – до 5, середній – 5–7, великий – понад 7.

До 19. Квітоніжка: за довжиною, см.

Коротка – до 7, середня – 7–10, довга – понад 10

До 20. Плід (сім'янка): за довжиною, мм.

Короткий – до 3, середній – 3–5, довгий – понад 5.

До 21. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – травень
середній – червень
пізній – липень

До 22. Рослина: час досягання плодів, місяць.

Ранній – червень
середній – липень
пізній – серпень–вересень

9. Література

1. Собко В. Г. Визначник рослин Київської області / В. Г. Собко, Л. П. Мордатенко. – К., 2004. – С. 298.
2. Серебряков Г. М. Морфология вегетативных органов высших растений / Г. М. Серебряков. – М.: Сов. Наука, 1952. – 367 с.
3. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова. – М.: Наука, 1990. – С. 123–124.
4. Турова А. Д. Лекарственные растения СССР и их применение / А. Д. Турова, Э. Н. Сапожникова. – М.: Медицина, 1982. – С. 143–144.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Inula helenium</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Оман високий	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5.Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорт-еталон
Коди			
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	Гулівер 5 []
		висока	7 []
5.2 (2)	Рослина: кількість генеративних пагонів	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	Гулівер 7 []
5.3 (5)	Стебло: кількість квіткових галузок	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	Гулівер 7 []
5.4 (10)	Листок: опушення верхнього боку	відсутнє	1 []
		наявне	Гулівер 9 []
5.5 (15)	Листок: форма краю	суцільна	1 []
		зубчаста	Гулівер 2 []
5.6 (21)	Рослина: початок цвітіння	ранній	3 []
		середній	Гулівер 5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів пасльону часточкового (*Solanum laciniatum* Forst.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Solanum laciniatum* Forst.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,25 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розробили: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Мамайсур В. В., мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, відзначеними в описі.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або у комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Стебло: антоціанове забарвлення (ознака 3);
- Стебло: місце початку галуження (ознака 6);
- Квітка: тенденція формування поодиноких квіток на початку цвітіння (ознака 12);
- Квітка: жовті жилки віночка (ознака 15);
- Суцвіття: кількість квіток (ознака 17);
- Рослина: тривалість періоду вегетації (ознака 25).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів пасльону часточкового

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька середня висока	3 5 7	
2. QL	Стебло: здерев'янілість біля основи VG, 4	відсутня наявна	1 9	
3. (*) (+) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG 2	відсутнє наявне	1 9	
4. QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VG, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
5. QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення верхньої частини VG, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
6. (*) QL	Стебло: місце початку галуження VG, 2	нижня третина середня третина верхня третина	1 2 3	
7. (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий середній довгий	3 5 7	
8. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький середній широкий	3 5 7	
9. (+) QN	Листок: співвідношення довжина / ширина MS, 2	мале середнє велике	3 5 7	
10. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення верхнього боку VG, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
11. (+) QL	Листок: рельєфність центральної жилки VG, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
12. (*) QL	Квітка: тенденція до формування поодиноких квіток на початку цвітіння VS, 1	відсутня наявна	1 9	
13. QN	Квітка: інтенсивність фіолетово-синього забарвлення віночка VS, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	

1	2	3	4	5
14. QN	Квітка: інтенсивність жовтого забарвлення чашечки VS, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
15. (*) QL	Квітка: жовті жилки віночка VS, 2	відсутні наявні	1 9	
16. (*) PQ	Суцвіття: за формою VG 2	китицеподібне завиток щільна волоть китицеподібний зонтик	1 2 3 4	
17. (*) (+) QN	Суцвіття: кількість квіток VG 2	мала середня велика	3 5 7	
18. QN	Плід (багатонасінна ягода): інтенсивність жовтого забарвлення VS, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
19. (+) QN	Плід: за довжиною MS 4	короткий середній довгий	3 5 7	
20. (+) QN	Плід: маса MS 4	мала середня велика	3 5 7	
21. (+) QN	Насінина: за довжиною MG 3	коротка середня довга	3 5 7	
22. PQ	Насінина: забарвлення MG, 3	світло-коричневе темно-коричневе	1 2	
23. (*) (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MG 3	мала середня велика	3 5 7	
24. (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG, 1	ранній середній пізній	3 5 7	
25. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду вегетації MG 4	коротка середня довга	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів пасльону часточкового

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Стигле насіння
4	Стиглі плоди

До 1. Рослина, за висотою, см.

Низька – до 170, середня – 170–230, висока – понад 230.

До 3. Стебло: антоціанове забарвлення.

1

Відсутнє

9

наявне

До 7. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 20, середній – 20–30, довгий – понад 30.

До 8. Листок: за шириною, см.

Вузкий – до 15, середній – 15–22, широкий – понад 22.

До 9. Листок: співвідношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 1,5; середнє – 1,5–2,0; велике – понад 2,0.

До 11. Листок: рельєфність центральної жилки.

Визначається виступанням жилки (по довжині) над поверхнею листкової пластинки.

Слабка – 1/3 жилки, середня – 1/2, сильна – понад 1/2.

До 17. Суцвіття: кількість квіток, шт.

Мала – до 15, середня – 15–22, велика – понад 22.

До 19. Плід: за довжиною, см.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–2,5; довгий – понад 2,5.

До 20. Плід: маса, г.

Мала – до 2, середня – 2–4, велика – понад 4.

До 21. Насінина: за довжиною, мм.

Коротка – до 1,0; середня – 1,0–1,7; довга – понад 1,7.

До 23. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 1,5; середня – 1,5–2,0; велика – понад 2,0.

До 24. Рослина: час початку цвітіння, місяць, декада.

Ранній – до II декади червня;

середній – II декада червня;

пізній – після II декади червня.

До 25. Рослина: тривалість періоду вегетації, діб.

Коротка – до 140, середня – 140–155, довга – понад 155.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, [та ін.]. – К.: Арістей, 2007. – С. 378–379.

2. Балицкий К. П. Лекарственные растения и рак / К. П. Балицкий, А. П. Воронцова. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 50.

3. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова, А. М. Рабинович, С. М. Пономарева. – М.: Наука, 1990. – С. 175.

4. Собко В. Г. Визначник рослин Київської області / В. Г. Собко, Л. П. Мордатенко. – К., 2004. – С. 28.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Solanum laciniatum</i> Forst.	
1.2 Загальноприйнята назва		Паслін часточковий	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)			[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))			[]
(c) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)			[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)			[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)			[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний			[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні			[]
(ii) синтетичні сорти			[]
(c) Гібрид			[]
(d) Інше			[]
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше			[]
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (3)	Стебло: фіолетове забарвлення	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.3 (6)	Стебло: місце початку галуження	нижня третина середня третина верхня третина	1 [] 2 [] 3 []
5.4 (12)	Квітка: тенденція формування поодиноких квіток на початку цвітіння	відсутня наявна	1 [] 9 []
5.5 (15)	Квітка: жовті жилки віночка	відсутні наявні	1 [] 9 []
5.6 (17)	Суцвіття: кількість квіток	мала середня велика	3 [] 5 [] 7 []
5.7 (25)	Рослина: тривалість періоду вегетації	коротка середня довга	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів роду переступень (*Bryonia* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів роду *Bryonia* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 40 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 1,40 × 0,70 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлених ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявленої ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками зазначено в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Лещук Н. В., канд. с.-г. наук, Мамайсур В. В., мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, Сич З. Д., д-р с.-г. наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2012.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 40 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 40 рослин або частин 40 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 40 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 40 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 1);
- Стебло: за довжиною (ознака 2);
- Листок: форма (ознака 7);
- Квітка: забарвлення (ознака 15);
- Плід: забарвлення (ознака 19).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів роду переступень

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Рослина: габітус VS 1	напівкущовий	1	
		сланкий	2	
		чіпкий	3	
2. (*) (+) QN	Стебло: за довжиною MG 1	коротке	3	
		середнє	5	
		довге	7	
3. QL	Стебло: поверхня VS, 1	гладенька	1	
		шипувата	2	
4. (+) QN	Рослина: кількість стебел MG, 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
5. QL	Стебло: тип опушення VS, 1	м'яке	1	
		жорстке	2	
		колюче	3	
6. (+) QN	Стебло: за товщиною MG 2	тонке	3	
		середнє	5	
		товсте	7	
7. (*) PQ	Листок: форма VS 1	яйцеподібна	1	
		трикутна	2	
8. QL	Листкова пластинка: лопаті VS, 1	відсутні наявні	1 9	
9. (+) QN	<u>Для сортів із лопатевидами листками.</u> Листкова пластинка: кількість лопатей MS, 1	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
10. (*) QL	Листкова пластинка: край лопатей VS, 1	суцільний	1	
		зазублений	2	
11. QL	Листок: опушення VS, 1	відсутнє наявне	1 9	
12. (*) QL	Листок: тип опушення VS, 1	м'яке	1	
		жорстке	2	
		колюче	3	
13. PQ	Листкова пластинка: форма основи VS, 1	виімчаста	1	
		ниркоподібна	2	
		серцеподібна	3	
14. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 1	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
15. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 1	біле	1	
		жовте	2	
		зеленувате	3	

1	2	3	4	5
16. (+) QN	Квітка: діаметр віночка VS, 1	малий середній великий	3 5 7	
17. (*) PQ	Плід: форма VS 2	куляста видовжено-куляста сплющено-куляста	1 2 3	
18. (*) (+) QN	Плід: діаметр VS 2	малий середній великий	3 5 7	
19. (*) PQ	Плід: забарвлення VS 3	жовте червоне чорне з зеленим відтінком чорне	1 2 3 4	
20. PQ	Насінина: інтенсивність бурого забарвлення VS, 3	слабка помірна сильна	1 2 3	
21. (+) QN	Рослина: тривалість періоду вегетації MS	коротка середня довга	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів роду переступень

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку рослин
1	Цвітіння
2	Плодоношення
3	Достигання плодів

Загальний вигляд рослини

До 2. Стебло: за довжиною, м.

Коротке – до 2,0; середнє – 2,0–3,5; довге – понад 3,5.

До 4. Рослина: кількість стебел, шт.

Мала – 1–2, середня – 3–4, велика – понад 4.

До 6. Стебло: за товщиною, см.

Тонке – до 1, середнє – 1–2, товсте – понад 2.

До 9. Для сортів із лопатевими листками. Листкова пластинка: кількість лопатей, шт.

Мала – 3–4, середня – 5–7, велика – понад 7.

До 14. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 8, середня – 8–14, широка – понад 14.

До 16. Квітка: діаметр віночка, см.

Малий – до 3, середній – 3–5, великий – понад 5.

До 18. Плід: діаметр, мм.

Малий – до 6, середній – 6–7, великий – понад 7.

До 21. Рослина: тривалість періоду вегетації, діб.

Коротка – до 90, середня – 90–100, тривала – понад 100.

9. Література

1. Большая советская энциклопедия. – М.: «Большая советская энциклопедия», 1973. – Т. 19. – С. 497.

2. Переступень білий (*Bryonia alba*); нечіпай-зілля, переступень чорноягідний; переступень белый / Лекарственные растения, фитотерапия, лечение травами. – [Електронний ресурс] <http://fitoapteka.org>

3. Переступень белый / 1000-листник. Ru – Народные средства и рецепты. – [Електронний ресурс] <http://www.1000listnik.ru>

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Bryonia L.</i>	
1.2 Загальноприйнята назва		Переступень	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони
Коди			
5.1 (1)	Рослина: габітус	напівкущовий сланкий чіпкий	1 [] 2 [] 3 []
5.2 (2)	Стебло: за довжиною	коротке середнє довге	3 [] 5 [] 7 []
5.3 (7)	Листок: форма	яйцеподібна трикутна	1 [] 2 []
5.4 (15)	Квітка: забарвлення	біле жовте зеленувате	1 [] 2 [] 3 []
5.5 (19)	Плід: забарвлення	жовте червоне чорне з зеленим відтінком чорне	1 [] 2 [] 3 [] 4 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорт(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорт(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорт(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорт(ів)-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів перили (*Perilla frutescens* (L.) Britton var. *japonica* Hara)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Perilla frutescens* (L.) Britton var. *japonica* Hara.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 25 г або 6000 насінин.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано літерами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,20 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу прояву ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють в межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Насінина: забарвлення покривної шкірочки (ознака 2);
- Сіянець: забарвлення (ознака 3);
- Листкова пластинка: забарвлення верхнього боку (ознака 11);
- Листкова пластинка: забарвлення нижнього боку (ознака 13).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(а) – пояснення до Таблиці ознак у розділі 8.

7. Таблиця ознак сортів перили

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QN	Насінина: за розміром VG	мала	3	Bora
		середня	5	Perro, Saeyeupsil
		велика	7	Daeyeup, Pergro
2. (*) PQ	Насінина: забарвлення покривної шкірочки VG	біле	1	Daeyeup
		сіре	2	
		бежеве	3	Pergro
		вохряно-жовте	4	
		коричневе	5	Perro
		пурпурове	6	
3. (*) PQ	Сіянець: забарвлення VG	зелене	1	Pergro, Perlime
		пурпурово-червоне	2	Perro, Saeyeupsil
4. QN	Рослина: кількість бічних гілок (за повного цвітіння) VG (a)	відсутні або дуже мала	1	
		мала	3	Pergro
		середня	5	Perro, Saeyeupsil
		велика	7	Perlime
5. QN	Рослина: за висотою VG / MS (a)	низька	3	Dasil
		середня	5	Perro, Saeyeupsil
		висока	7	Pergro
6. (+) PQ	Стебло: форма поперечного перерізу VG (a)	округла	1	
		ребриста	2	Perro, Perlime
		квадратна	3	Pergro, Pergro
7. QN	Стебло: опушення VG (a)	відсутнє або дуже слабке	1	Perro
		слабке	3	Saeyeupsil
		помірне	5	Pergro, Perlime
		сильне	7	
8. QN	Листкова пластинка: за довжиною VG / MS (a)	коротка	3	Purple
		середня	5	Perro, Saeyeupsil
		довга	7	Pergro
9. QN	Листкова пластинка: за шириною VG / MS (a)	вузька	3	
		середня	5	Perro, Saeyeupsil
		широка	7	Pergro
		дуже широка	9	Perlime
10. (+) PQ	Листкова пластинка: форма VG (a)	ланцетна	1	Perro
		яйцеподібна	2	
		округла	3	
		серцеподібна	4	Namchun, Pergro
11. (*) PQ	Листкова пластинка: забарвлення верхнього боку VG (a)	жовтувато-зелене	1	Saeyeupsil
		зелене	2	Pergro, Perlime
		сірувато-зелене	3	
		пурпурувате	4	Perro
12. QN	Листкова пластинка: інтенсивність забарвлення верхнього боку VG (a)	слабка	3	Pergro
		помірна	5	
		сильна	7	Perlime, Perro

1	2	3	4	5
13. (*) PQ	Листкова пластинка: забарвлення нижнього боку VG (a)	зеленувате	1	Pergro
		пурпурувате	2	Bora, Hojiso, Perro, Perlime
14. QN	Листкова пластинка: інтенсивність пурпурового забарвлення нижнього боку VG (a)	дуже слабка	1	Perlime
		слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	Perro
		дуже сильна	9	Bora, Purple
15. QL	Листкова пластинка: профіль VG (a)	увігнутий	3	Perro
		плескатий	5	Pergro, Saeyeupsil
		опуклий	7	
16. QN	Листкова пластинка: пухирчастість VG (a)	відсутня або дуже слабка	1	
		слабка	3	
		помірна	5	Pergro, Perlime
		сильна	7	Perro
17. QN	Листкова пластинка: розсіченість краю VG (a)	дуже слабка	1	
		слабка	3	
		помірна	5	Pergro, Saeyeupsil
		сильна	7	
		дуже сильна	9	Purple
18. PQ	Листкова пластинка: тип розсіченості краю VG (a)	городчастий	1	
		пилчастий	2	Pergro, Saeyeupsil
		зубчастий	3	Perro, Purple
19. QN	Листкова пластинка: розсіченість краю за глибиною VG (a)	мілка	3	Pergro
		помірна	5	Perlime, Saeyeupsil
		глибока	7	Purple
20. PQ	Суцвіття: розташування VG	лише верхівкове	1	
		переважно верхівкове	2	Pergro, Saeyeupsil
		пазушне	3	Perro
21. QN	Суцвіття: кількість кластерів (простих суцвіть) VG	мала	3	Purple
		середня	5	Pergro, Saeyeupsil
		велика	7	
22. QN	Суцвіття: кластери за довжиною (за найбільшою кількістю відкритих квіток) VG	короткі	3	Purple
		середні	5	Pergro, Saeyeupsil
		довгі	7	
23. QN	Квітка: за розміром VG	мала	3	Pergro
		середня	5	Saeyeupsil
		велика	7	
24. PQ	Квітка: забарвлення VG	біле	1	Pergro, Saeyeupsil
		червонувато- пурпурове	2	Bora

1	2	3	4	5
25. QN	Квітка: інтенсивність червонувато-пурпурового забарвлення VG	слабка помірна сильна	3 5 7	Bora
26. QN	Чашолисток: антоціанове забарвлення VG	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне	1 3 5 7	Pergro Bora
27. QN	Час початку цвітіння VG	ранній середній пізній	3 5 7	Dasil Pergro, Saeyeupsil Perlime
28. QN	Сухе насіння: маса 1000 шт. MG	мала середня велика	3 5 7	Perro Pergro

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів перили

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися наступним чином:

(а) Якщо не вказано інше, всі ознаки на рослині, стеблі та листку слід обстежувати на повністю розвинених рослинах до розкриття перших квіток.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 6. Стебло: форма поперечного перерізу.

1

Округла

2

ребриста

3

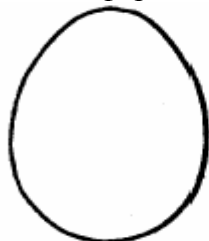
квадратна

До 10. Листкова пластинка: форма.

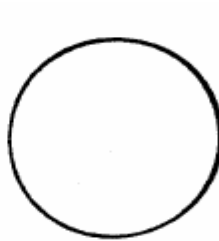
1

Ланцетна

2

яйцеподібна

3

округла

4

серцеподібна

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of *Perilla* (*Perilla frutescens* (L.) Britton var. *japonica* Hara) (TG /219/1, UPOV) // Geneva. 2004-03-31. – 20 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg219.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Perilla frutescens</i> (L.) Britton var. <i>japonica</i> Hara.	
1.2 Загальноприйнята назва		Перила	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні			[]
(ii) синтетичні сорти			[]
(c) Гібрид			[]
(d) Інше			[]
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше			[]
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (2)	Насінина: забарвлення покривної шкірочки	біле	Daeyeup 1 []
		сіре	2 []
		бежеве	Pergro 3 []
		вохряно-жовте	4 []
		коричневе	Perro 5 []
		пурпурове	6 []
5.2 (3)	Сіянець: забарвлення	зелене	Pergro, Perlime 1 []
		пурпурово-червоне	Perro, Saeyeupsil 2 []
5.3 (11)	Листкова пластинка: забарвлення верхнього боку	жовтувато-зелене	Saeyeupsil 1 []
		зелене	Pergro, Perlime 2 []
		сірувато-зелене	3 []
		пурпурувате	Perro 4 []
5.4 (13)	Листкова пластинка: забарвлення нижнього боку	зеленувате	Pergro 1 []
		пурпурувате	Bora, Hojiso, Perro, Perlime 2 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорт(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорт(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорт(ів)-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів перстачу (*Potentilla* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів роду *Potentilla* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал на експертизу сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 30 рослин 2–3-річного віку.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості і сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 30 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин;

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 30 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 30 рослин або частин 30 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 30 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається 1%-вий популяційний стандарт за 95% довірчого рівня. У вибірці з 30 рослин допускається одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: форма (ознака 3);
- Листок: забарвлення (ознака 9);
- Квітка: забарвлення (ознака 10).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, спостерігають кожного вегетаційного періоду, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довкілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення і (або) ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів перстачу

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. QN	Рослина: за шириною MG 3	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
3. (*) (+) PQ	Рослина: форма VS 3	пірамідальна	1	
		куполоподібна	2	
		куляста	3	
		подушкоподібна	4	
4. QN	Рослина: ступінь галуження VS, 5	слабкий	3	
		помірний	5	
		сильний	7	
5. QN	Рослина: швидкість росту VG, 5	повільна	3	
		середня	5	
		швидка	7	
6. QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 5	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
7. (+) QN	Листок прикореневий: за розміром MS, 5	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
8. QN	Листок: опушення VS 5	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
9. (*) PQ	Листок: забарвлення VS 5	світло-зелене	1	Kobold
		зелене	2	
		сіро-зелене	3	Goldteppich
10 (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 5	молочно-біле	1	Abbotswood
		світло-жовте	2	
		жовте	3	Goldfinger
11. (+) QN	Квітка: за розміром MS 5	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
12. PQ	Листок: забарвлення восени VS, 7	жовте	1	
		жовто-коричневе	2	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів перстачу

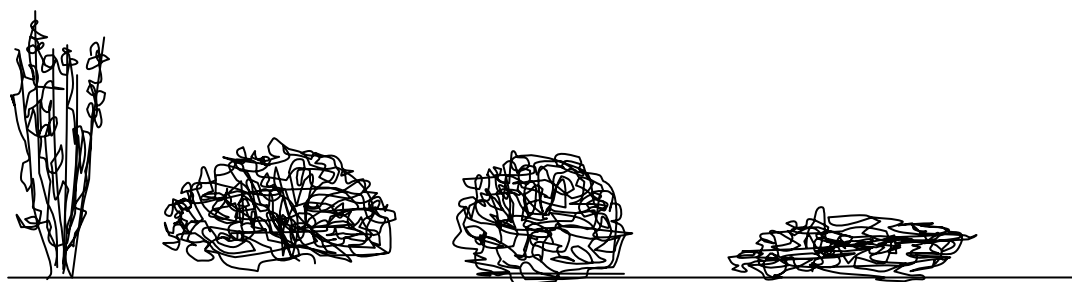
Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Початок відростання
2	Повне відростання
3	Поява квітконосів
4	Початок цвітіння (поява перших квіток у 5–10 суцвіттях кожного куща)
5	Повне цвітіння (цвітуть або закінчили цвітіння 60–70% квітпрів)
6	Кінець цвітіння (відцвіли всі рослини)
7	Осіньне забарвлення листків

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 20, середня – 20–30, висока – понад 30.

До 3. Рослина: форма.

1
Пірамідальна

2
кулолоподібна

3
куляста

4
подушкоподібна

До 7. Листок прикореневий: за розміром, см.

Малий – до 10, середній – 10–15, великий – понад 15.

До 11. Квітка: за розміром, мм.

Мала – до 10, середня – 10–15, велика – понад 15.

9. Література

1. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 157, 164–167.
2. Ивашин Д. С. Лекарственные растения Украины / Д. С. Ивашин, З. Ф. Катина, И. З. Рыбачук, В. С. Иванов, Л. Т. Бутенко. – К.: Урожай, 1974. – С. 180–182.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Potentilla L.</i>	
1.2 Загальноприйнята назва	Перстач	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножують вегетативно		
(a) живцювання		[]
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]
(c) інше (зазначте деталі)		[]
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який має проходити експертизу, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети

Методика

проведення експертизи сортів подорожника блошиного (*Plantago psyllium* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів *Plantago psyllium* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 15 г.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,20 м.

3.5. **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методами візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розробили: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Хороняк Т. В., мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються п'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: кількість генеративних пагонів (ознака 2);
- Стебло: опушення (ознака 4);
- Стебло: галуження (ознака 7);
- Насінина: глянсуватість (ознака 16);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 18).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливлують;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів подорожника блошиного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 4	низька	3	Березотіцький
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів MS 4	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
3. PQ	Рослина: габітус VS 4	прямий	3	Березотіцький
		напівпохилий	5	
		похилий	7	
4. (*) QL	Стебло: опушення VS 2	відсутнє	1	Березотіцький
		наявне	9	
5. QL	Стебло: опушення верхньої частини VG, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
6. QN	Стебло: щільність опушення верхньої частини VG, 2	нещільне	3	
		помірне	5	
		щільне	7	
7. (*) QL	Стебло: галуження VG 3	відсутнє	1	
		наявне	9	
8. QN	Стебло: інтенсивність галуження VG, 4	слабка	3	Березотіцький
		помірна	5	
		сильна	7	
9. (+) QN	Листок: за довжиною MS 4	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
10. (+) QN	Листок: за шириною MS 4	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
11. (*) PQ	Листок: край MG 4	суцільний	1	
		зубчастий	9	
12. QL	Листок: зубчастість краю VS, 4	всі листки	1	
		листки верхньої частини стебла	2	
13. PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VS, 4	світло-рожево-бурувате	1	Березотіцький
		рожево-бурувате	2	
		темно-рожево-бурувате	3	

1	2	3	4	5
14. (+) QN	Насінина: за довжиною MS 5	коротка середня довга	3 5 7	
15. (+) QN	Насінина: за шириною MS 5	вузька середня широка	3 5 7	
16. (*) QL	Насінина: глянсуватість VS 5	відсутня наявна	1 9	Березотіцький
17. PQ	Насінина: інтенсивність коричневого забарвлення VS, 5	слабка помірна сильна	3 5 7	
18. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 3	ранній середній пізній	3 5 7	Березотіцький
19. (+) QN	Рослина: час достигання плодів VG, 5	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів подорожника блошиного

Коди фаз розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Розетка листків
2	Бутонізація
3	Початок цвітіння
4	Повне цвітіння
5	Достигання насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 20, середня – 20–35, висока – понад 35.

До 2. Рослина: кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – 1–3, середня – 4–5, велика – понад 5.

До 9. Листок: за довжиною, мм.

Короткий – до 20, середній – 20–30, довгий – понад 30.

До 10. Листок: за шириною, мм.

Вузький – до 3, середній – 3–5, широкий – понад 5.

До 14. Насінина: за довжиною, мм.

Коротка – до 1,5; середня – 1,5–2,5; довга – понад 2,5.

До 15. Насінина: за шириною, мм.

Вузька – до 1; середня – 1,0–1,5; широка – понад 1,5.

До 18. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – червень,
середній – липень,
пізній – серпень.

До 19. Рослина: час досягання плодів, місяць.

Ранній – липень,
середній – серпень,
пізній – вересень.

9. Література

1. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения. Самая большая энциклопедия / А. Ф. Лебеда, Н. И. Джуренко, А. П. Исайкина, В. Г. Собко [и др.] – М.: АСТ–ПРЕСС Книга, 2006. – С. 617–618.
2. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Аристей, 2007. – С. 417–419.
3. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова, А. М. Рабинович, С. М. Пономарева [и др.] – М.: НАУКА, 1990. – С. 128–130.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Plantago psyllium</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Подорожник блошиний	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорт-еталон
			Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	Березотіцький 7 []
5.2 (2)	Рослина: кількість генеративних пагонів	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.3 (4)	Стебло: опушення	відсутнє	1 []
		наявне	Березотіцький 9 []
5.4 (7)	Стебло: галуження	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.5 (16)	Насінина: глянуватість	відсутня	1 []
		наявна	Березотіцький 9 []
5.6 (18)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	Березотіцький 5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів подорожника великого (*Plantago major* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів *Plantago major* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 15 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,45 \times 0,20$ м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методами візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Хороняк Т. В., мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин;

L: лабораторні дослідження.

3.6 Кількість рослин / частин рослин Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються п'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: кількість квітконосів (ознака 2);
- Листок: опушення (ознака 9);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 15).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів подорожника великого

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 5	низька	3	Полтавський
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина: кількість квітконосів MS 5	мала	3	Полтавський
		середня	5	
		велика	7	
3. (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий	3	Полтавський
		середній	5	
		довгий	7	
4. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький	3	Полтавський
		середній	5	
		широкий	7	
5. PQ	Листкова пластинка: форма VS, 2	яйцеподібна	1	Полтавський
		широкоовальна	2	
		округла	3	
6. (*) (+) QN	Листок: кількість жилок MS 2	мала	3	Полтавський
		середня	5	
		велика	7	
7. (+) QN	Черешок: за довжиною MS 2	короткий	3	Полтавський
		середній	5	
		довгий	7	
8. (+) QN	Листок: відношення довжина черешка / довжина листкової пластинки MS, 2	мале	3	Полтавський
		середнє	5	
		велике	7	
9. (*) QL	Листок: опушення VS 2	відсутнє	1	Полтавський
		наявне	9	
10. (+) QN	Листок: положення в просторі VS, 2	висхідне	3	Полтавський
		горизонтальне	5	
		обвисле	7	
11. PQ	Черешок: форма поперечного перерізу VS, 2	без крил	1	Полтавський
		крилата	2	
12. (+) QN	Суцвіття (колос): за довжиною MS, 5	коротке	3	Полтавський
		середнє	5	
		довге	7	

1	2	3	4	5
13. QN	Суцвіття: щільність у нижній третині VS, 5	нешільне	3	
		помірне	5	
		щільне	7	
14. (+) QN	Плід: кількість насінин у коробочці MS, 6	мала	3	
		середня	5	Полтавський
		велика	7	
15. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 4	ранній	3	Полтавський
		середній	5	
		пізній	7	
16. (+) QN	Рослина: час досягання насіння VG, 6	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
17. (+) QN	Рослина: вміст поліцукрів L, 2	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
18. QN	Рослина: вміст суми похідних орто-дигідрокиснекоричної кислоти L, 2	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів подорожника великого

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Розетка листків
2	Початок формування суцвіття
3	Сформоване суцвіття
4	Початок цвітіння
5	Повне цвітіння
6	Стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 20, середня – 20–35, висока – понад 35.

До 2. Рослина: кількість квітконосів, шт.

Мала – 1, середня – 2–5, велика – понад 5.

До 3. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 10, середній – 10–20, довгий – понад 20.

До 4. Листок: за шириною, см.

Вузький – до 6, середній – 6–13, широкий – понад 13.

До 6. Листок: кількість жилок, шт.

Мала – 3, середня – 4–7, велика – понад 7.

До 7. Черешок: за довжиною, см.

Короткий – до 10; середній – 10–20; довгий – понад 20.

До 8. Листок: відношення довжина черешка / довжина листкової пластинки, разів.

Мале – до 1, середнє – 1, велике – понад 1.

До 10. Листок: положення в просторі, градусів стосовно вертикального стебла.

Висхідне – до 30, горизонтальне – до 90, обвисле – понад 90.

До 12. Суцвіття (колос): за довжиною, см.

Коротке – до 15; середнє – 15–25; довге – понад 25

До 14. Плід: кількість насінин у коробочці, шт.

Мала – до 7, середня – 7–10, велика – понад 10.

До 15. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – травень

середній – червень–липень

пізній – серпень–вересень

До 16. Рослина: час досягання насіння, місяць.

Ранній – червень

середній – липень–серпень

пізній – вересень–жовтень

До 17. Рослина: вміст поліцукрів, %.

Малий – до 4, середній – 4–5, великий – понад 5.

9. Література

1. Лебеда А. Ф. Лекарственные растения. Самая большая энциклопедия / А. Ф. Лебеда, Н. И. Джуренко, А. П. Исайкина, В. Г. Собко [и др.] – М.: АСТ–ПРЕСС Книга, 2006. – С. 618–619.

2. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Аристей, 2007. – С. 419–423.

3. Турова А. Д. Лекарственные растения СССР и их применение / А. Д.Турова, Э. Н. Сапожникова. – М.: Медицина, 1982. – С. 153–154.

4. Собко В. Г. Визначник рослин Київської області / В. Г. Собко, Л. П. Мордатенко. – К., 2004. – С. 279–280.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Plantago major</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Подорожник великий	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапилий		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше []		(зазначте деталі)	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	Полтавський 5 []
		висока	7 []
5.2 (2)	Рослина: кількість квітконосів	мала	3 []
		середня	Полтавський 5 []
		велика	7 []
5.3 (6)	Листок: кількість жилок	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.4 (9)	Листок: опушення	відсутнє	Полтавський 1 []
		наявне	9 []
5.5 (15)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	Полтавський 3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика
проведення експертизи сортів полину (*Artemisia* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів та гібридів роду *Artemisia* L., за винятком сортів виду *Artemisia dracunculus* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння / рослини

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається рослинний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити:
– для сортів, що розмножуються вегетативно – 60 дворічних вегетативно розмножених рослин;
– для сортів, що розмножуються насінням – 5 г.

2.3 Рослинний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Рослинний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 1,0 × 0,50 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків

Методику підготували: Работягов В. Д., д-р біол. наук, Логвиненко І. Є., канд. біол. наук, Логвиненко Л. О., мол. наук. сп., Хлипенко Л. А., канд. біол. наук, Свиденко Л. В., канд. біол. наук, Нікітський ботанічний сад – ННЦ; Васківська С. В., ст. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин. Використано документ RTG /1109/1, 2012.

залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу.

Для сортів, які вегетативно розмножуються, достатньо визначити, чи є рослинний матеріал однорідним за виявленням ознак і чи не трапляються мутації і домішки.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими:

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 3);
- Лише для сортів з розсіченою листковою пластинкою. Листкова пластинка: характер розсіченості (ознака 15);
- Листок: забарвлення верхнього боку (ознака 19);
- Листок: забарвлення нижнього боку (ознака 20);
- Суцвіття: тип (ознака 32);
- Кошик: форма (ознака 34);
- Рослина: час цвітіння (ознака 40).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати / висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою є групуючими і обов'язковими в технічній анкеті, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови докільля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів полину

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QN	Рослина: час відростання VG 1	ранній середній пізній	3 5 7	
2. (*) PQ	Рослина: габітус VG 4	компактний напіврозлогий розлогий кулястий	1 2 3 4	
3. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 4	дуже низька низька середня висока дуже висока	1 3 5 7 9	
4. (+) QN	Рослина: кількість гілок I- го порядку MS, 4	мала середня велика	3 5 7	
5. (*) (+) QN	Рослина: діаметр куща MS 4	малий середній великий	3 5 7	
6. QL	Рослина: ступінь облиствленості VG, 4	слабкий середній сильний	3 5 7	
7. (*) PQ	Стебло: форма поперечного перерізу VS, 2	округла еліптична	1 2	
8. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 2	відсутнє наявне	1 9	
9. QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення MS, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
10. QL	Стебло: опушення VS 2	відсутнє наявне	1 9	
11. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 2	коротка середня довга	3 5 7	
12. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 2	вузька середня широка	3 5 7	
13. (*) (+)	Черешок: за довжиною MS 2	короткий середній довгий	3 5 7	
14. (*) QL	Листкова пластинка: розсіченість VS, 3	відсутня наявна	1 9	

1	2	3	4	5
15. (*) (+) QL	Лише для сортів з <u>розсіченою листковою</u> <u>пластинкою</u> . Листкова пластинка: характер розсіченості VS, 3	пірчастолопатовий пірчасторозсічений пірчастороздільний	1 2 3	
16. (+) QN	Лише для сортів з <u>пірчастороздільними</u> <u>листочками</u> . Листок: порядок розсіченості MS, 3	один два три понад три	1 2 3 4	
17. (*) PQ	Листкова пластинка: форма частки VS, 3	лінійна ланцетна	1 2	
18. (+) PQ	Лише для сортів з <u>ланцетними частками</u> <u>листка</u> . Листкова пластинка: форма верхівки частки VS, 3	гостра тупа округла	1 2 3	
19. (*) PQ	Листок: забарвлення верхнього боку VS, 3	зелене інше	1 2	
20. (*) PQ	Листок: забарвлення нижнього боку VS, 3	зелене інше	1 2	
21. (*) QL	Листок: строкатість VS 3	відсутня наявна	1 9	
22. (*) (+) QL	Лише для сортів зі <u>строкатими листками</u> . Строкатість: характер прояву VS, 3	плямами крапками розділена в центрі облямівка	1 2 3 4 5	
23. PQ	Листок: забарвлення строкатості VS 3	біле сріблясте світло-зелене зелене жовте інше	1 2 3 4 5 6	
24. QL	Листок: опушення верхнього боку VS 3	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне	1 3 5 7	
25. QL	Листок: опушення нижнього боку VS 3	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне	1 3 5 7	

1	2	3	4	5
26. (*) PQ	Листок: забарвлення опушення верхнього боку VS 3	біле блідо-сіре коричнєве інше	1 2 3 4	
27. QL	Листок: глянсуватість VS 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
28. QL	Листок: положення VS 3	вертикальне горизонтальне	1 2	
29. QN	Листок: прилисток MS 3	відсутній наявний	1 9	
30. (*) PQ	Прилисток: форма VS 3	лінійна ланцетна	1 2	
31. QL	Прилисток: розсіченість VS 3	відсутня наявна	1 9	
32. (*) QL	Суцвіття: тип VG 4	китицеподібний вологтеподібний головчастий	1 2 3	
33. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 4	коротке середнє довге	3 5 7	
34. (*) (+) PQ	Кошик: форма VG 4	вузькоеліптична еліптична широкоеліптична яйцеподібна куполоподібна	1 2 3 4 5	
35. PQ	Кошик: забарвлення VG 4	блідо-жовте жовте жовто-зелене зелене	1 2 3 4	
36. (*) QL	Кошик: опушення VG 4	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне	1 3 5 7	
37. (*) QL	Квітколоже: опушення VG 4	відсутнє наявне	1 9	
38. QL	Кошик: жіноча квітка VG 4	відсутня наявна	1 9	
39. PQ	Віночок двостатевої квітки: забарвлення VG 4	блідо-жовте жовте коричнєве червонувато-коричнєве інше	1 2 3 4 5	

1	2	3	4	5
40. (*) QN	Рослина: час цвітіння VG 4	ранній середній пізній	3 5 7	
41. (+) QN	Вміст ефірної олії L 4	низький середній високий	3 5 7	
42. (+) QN	Ефірна олія: вміст туйону L	низький середній високий	3 5 7	
43. (+) QN	Ефірна олія: вміст цитралю L	низький середній високий	3 5 7	
44. (+) QN	Ефірна олія: вміст 1,8 цинеолу L	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів полину

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Початок відростання пагонів навесні
2	Бутонізація
3	Початок цвітіння (на рослині розкрито 15% квіток)
4	Повне цвітіння (на рослині розкрито 50% квіток)

До 3. Рослина: за висотою, см.

Дуже низька – до 20, низька – 20–60, середня – 61–100, висока – 101–150, дуже висока – понад 150.

До 4. Рослина: кількість гілок I-го порядку, шт.

Мала – до 40, середня – 40–60, велика – понад 60.

До 5. Рослина: діаметр куща, см.

Ознаку визначають на рівні зрізування суцвіть.

Малий – до 30, середній – 30–60, великий – понад 60.

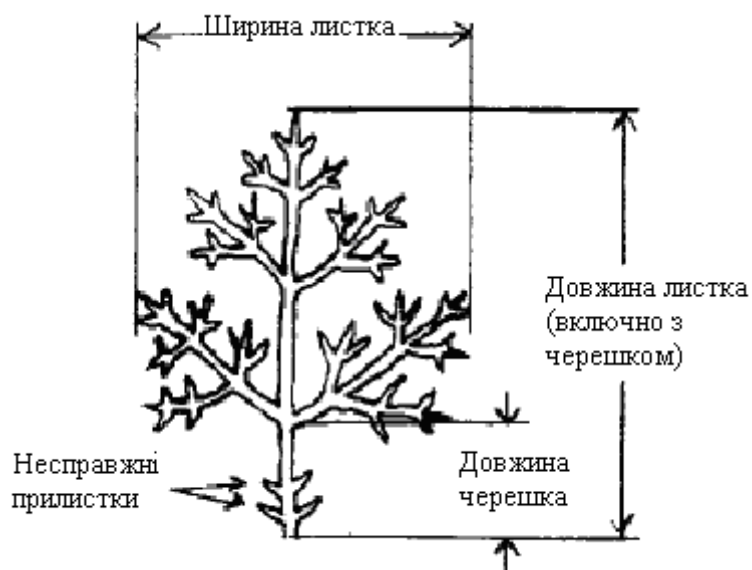
До 11. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 5, середня – 5–8, довга – понад 8.

До 12. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 3, середня – 3–5, широка – понад 5.

До 13. Черешок: за довжиною.

До 15. Лише для сортів з розсіченою листковою пластинкою. Листкова пластинка: тип розсіченості.

1

пінчастолопатевий

2

пінчасторозсічений

3

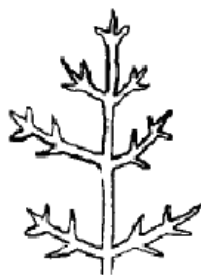
пінчастороздільний

До 16. Лише для сортів з пінчастороздільними листками. Листок: порядок розсіченості.

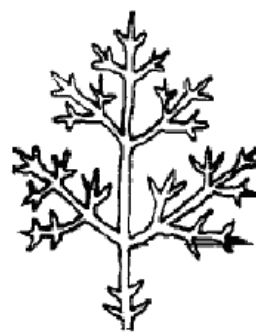
1

Один

2

два

3

три

До 18. Лише для сортів з ланцетними частками листка. Листкова пластинка: форма верхівки частки.

1
Гостра

2
тупа

3
округла

До 22. Лише для сортів зі строкатими листками. Строкатість: характер прояву.

1
Плямами

2
крапками

3
розділена

4
в центрі

5
облямівка

До 33. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 15, середнє – 15–30, довге – понад 30.

Для полину лимонного характерні такі значення:

Коротке – до 25, середнє – 25–35, довге – понад 35.

До 34. Кошик: форма.

1
Вузькоеліптична

2
еліптична

3
широкоеліптична

4
яйцеподібна

5
куполоподібна

До 41. Вміст ефірної олії, % від сирої маси.

Вміст ефірної олії визначають за методом Гінзбурга.

Низький – до 0,3; середній – 0,3–0,6; високий – понад 0,6.

До 42. Ефірна олія: вміст туйону, %.

Вміст туйону визначають методом газорідинної хроматографії.

Для полину кримського характерні такі значення:

Низький – до 40, середній – 40–70, високий – понад 70.

Для полину сантонінського характерні такі значення:

Низький – до 10, середній – 10–25, високий – понад 25.

До 43. Ефірна олія: вміст цитралю, %.

Вміст цитралю визначають методом газорідинної хроматографії.

Для полину лимонного характерні такі значення:

Низький – до 30, середній – 30–40, високий – понад 40.

Для полину сантонінського характерні такі значення:

Низький – до 20, середній – 20–40, високий – понад 40.

До 44. Ефірна олія: вміст 1,8 цинеолу, %.

Вміст 1,8 цинеолу визначають методом газорідинної хроматографії.

Для полину лікарського характерні такі значення:

Низький – до 40, середній – 40–60, високий – понад 60.

9. Література

1. Аринштейн А. И. Методика селекции эфиромасличных культур / А. И. Аринштейн. – Симферополь: ВНИИЭМК, 1970. – 108 с.
2. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел // Сб. науч. тр. – Симферополь, 1972. – С. 108.
3. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України / М. І. Котов, Є. Д. Карнаух, С. С. Морозюк, С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – С. 124.
4. Кривець Д. О. Методика проведення експертизи сортів чаберу садового (*Satureja hortensis* L.) на відмінність, однорідність та стабільність / Д. О. Кривець, О. В. Позняк. – К., 2004. – 4 с.
5. Логвиненко И. Е. Полынь таврическая. Биология, биохимия, агротехника возделывания в условиях юга Украины / И. Е. Логвиненко, Л. А. Логвиненко. – Екатеринбург, 2006. – 32 с.
6. Машанов В. И. Новые эфиромасличные культуры / В. И. Машанов, И. Е. Логвиненко, Н. Ф. Андреева. – Симферополь, 1988. – 159 с.
7. Нечитайло В. А. Ботаніка. Вищі рослини / В. А. Нечитайло, Л. Ф. Кучерява. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 352 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1.1 Ботанічна назва	Artemisia L.		
1.2.1 Загальноприйнята назва	Полин		
1.1.2 Ботанічна назва	 (вказати вид)		
1.2.2 Загальноприйнята назва	 (вказати вид)		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції)			
Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a)	Самозапильний		[]
(b)	Перехреснозапильний		
(i)	популяційні		[]
(ii)	синтетичні сорти		[]
(c)	Гібрид		
(d)	Інше		[]
	(зазначте деталі)		[]
4.2.2 Сорти, що розмножуються вегетативно			
(a)	живцювання		[]
(b)	розмноження <i>in vitro</i>		[]
(c)	інше		[]
	(зазначте деталі)		
4.2.3 Інше []			
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (3)	Рослина: за висотою	дуже низька низька середня висока дуже висока	1 [] 3 [] 5 [] 7 [] 9 []
5.2 (15)	<u>Лише для сортів з розсіченою листковою пластинкою.</u> Листкова пластинка: характер розсіченості	пірчастолопатовий пірчаторозсічений пірчатороздільний	1 [] 2 [] 3 []
5.3 (19)	Листок: забарвлення верхнього боку	зелене інше	1 [] 2 []
5.4 (20)	Листок: забарвлення нижнього боку	зелене інше	1 [] 2 []
5.5 (32)	Суцвіття: тип	китицеподібний волотеподібний головчастий	1 [] 2 [] 3 []
5.6 (34)	Кошик: форма	вузькоеліптична еліптична широкоеліптична яйцеподібна куполоподібна	1 [] 2 [] 3 [] 4 [] 5 []
5.7 (40)	Рослина: час цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}	
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіль на використання (а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: (а) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (б) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (с) культури тканини Так [] Ні [] (д) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів полину естрагону (*Artemisia dracunculus* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Artemisia dracunculus* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння або живці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається рослинний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 5 г або 50 живців.

2.3 Рослинний матеріал має бути здоровими на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Рослинний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до завершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,50 × 0,50 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, зав. відділом нових культур, Корабльова О. А., канд. с.-г. наук, ст. наук. сп. (НБС ім. М. М. Гришка); Хараїм Н. Н., мол. наук. сп. лабораторії селекції, Невкрита Н. В., канд. біол. наук, зав. лабораторією селекції (Інститут ефіроолійних та лікарських рослин УААН), 2007.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина пагонів);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин;

L: лабораторні дослідження.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження окремих 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: габітус (ознака 1);
- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Рослина: тип галуження (ознака 4);
- Листок: форма листової пластинки (ознака 13);
- Квітка: забарвлення (ознака 21);
- Рослина: тривалість періоду до плодоношення (ознака 24).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати / висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів полину естрагону

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: габітус VG 4	компактний	1	Смарагд
		напіврозлогий	2	
		розлогий	3	
		сланкий	4	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 4	низька	3	Смарагд
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) (+) QN	Рослина: кількість генеративних стебел VS 4	мала	3	Травневий
		середня	5	
		велика	7	
4. (*) (+) QL	Рослина: тип галуження VS 4	не галузиться	1	Смарагд
		подвійний	2	
		потрійний	3	
		більше трьох	4	
5. QL	Рослина: тип розміщення листіків на пагонах VS 2	чергові поодинокі	1	
		чергові подвійні	2	
		чергові потрійні	3	
		супротивні	4	
6. (+) QN	Стебло: за товщиною MS 4	тонке	3	
		середнє	5	
		товсте	7	
7 QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
8. PQ	Стебло: забарвлення VG 2	світло-зелене	1	Травневий
		зелене	2	
		зеленувато-коричнєве	3	
9. (+) QN	Рослина: пагони I-го порядку за довжиною VS, 3	короткі	3	Травневий
		середні	5	
		довгі	7	
10. QL	Рослина: пагони II-го порядку VS, 3	відсутні	1	
		наявні	9	
11. QL	Рослина: пагони III-го порядку VS, 3	відсутні	1	
		наявні	9	
12. QL	Рослина: облиствленість VG 2	слабка	3	Смарагд
		середня	5	
		сильна	7	

1	2	3	4	5
13. (*) (+) PQ	Листок: форма листкової пластинки VG 2	вузьколанцетна	1	
		ланцетна	2	
		лінійноланцетна	3	
		оберненоланцетна	4	
		розсіченоланцетна	5	
14. (*) PQ	Листок: забарвлення VG 2	світло-зелене	1	
		зелене	2	
		темно-зелене	3	
		зелене з антоціаном	4	
		сизувате	5	Травневий
		сизе	6	
15. QL	Листок: тип прикріплення VS 2	сидячий	1	
		черешковий	2	
16 QL	Листок: форма основи листкової пластинки VG, 2	клиноподібна	1	
		звужена	2	
		зрізана	3	
17. (*) QL	Листок: опушення VS 3	відсутнє	1	Смарагд
		наявне	9	Травневий
18. (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
19. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
20. (*) (+) QN	Суцвіття: за щільністю VS 4	нещільне	3	
		помірної щільності	5	
		щільне	7	
21. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 4	біле	1	Смарагд
		жовте	2	
		жовто-червоне	3	Травневий
22. PQ	Насінина (сім'янка): забарвлення VG 6	світло-зелене	1	
		світло-коричневе	2	
		коричневе	3	
23. (*) (+) QN	Сім'янки: маса 1000 шт. VG 6	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
24. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду до плодоношення VG 3	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	

1	2	3	4	5
25. (*) (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L 3	низький	3	Травневий Смарагд
		середній	5	
		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів полину естрагону

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити обстеження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Початок відростання пагонів
2	Стеблування
3	Бутонізація
4	Цвітіння
5	Плодоношення
6	Стигле насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 2. Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння), см.

Низька – до 50, середня – 50–100, висока – понад 100.

До 3. Рослина: кількість генеративних стебел, шт.

Мала – до 10, середня – 10–20, велика – понад 20

До 4. Рослина: тип галузнення.

1 – не галузиться, 2 – подвійний, 3 – потрійний, 4 – більше трьох.

До 6. Стебло: за товщиною, мм.

Тонке – до 4, середнє – 4–8, товсте – понад 8.

До 9. Рослина: пагони I-го порядку за довжиною, см.

Короткі – до 15, середні – 15–35, довгі – понад 35.

До 13. Листок: форма листкової пластинки.

1

Вузьколанцетна

2

ланцетна

3

лінійна

4

оберненоланцетна

5

розсіченоланцетна

До 18. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 4, середній – 4–7, довгий – понад 7.

До 19. Листок: за шириною, мм.

Вузький – до 4, середній – 4–7, широкий – понад 7.

До 20. Суцвіття: за щільністю.

3

Нещільне

7

щільне

5

помірне

До 23. Сім'янки: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,10; середня – 0,10–0,20; велика – понад 0,20.

До 24. Рослина: тривалість періоду до плодоношення, діб.

Коротка – до 130, середня – 130–155, довга – понад 155.

До 25. Рослина: вміст ефірної олії у фазі бутонізації, %.

Визначається за методом Гінзбурга у відсотках на сиру масу.

Низький – до 0,25; середній – 0,25–0,40; високий – понад 0,40.

9. Література

1. Зіман С. М. Ілюстративний довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник / С. М. Зіман., С. Л. Мосякін., О. В. Булах. – Ужгород: Медіум, 2004. – 156 с.
2. Рахметов Д. Б. Каталог завершених наукових розробок відділу нових культур / Д. Б. Рахметов, О. А. Корабльова, Н. О. Стаднічук. – К.: Нора-друк, 2003. – 79 с.
3. Корабльова О. А. Біологічні особливості естрагону (*Artemisia dracunculus* L.) в умовах інтродукції в Поліссі України: Інтродукція і акліматизація / О. А. Корабльова. – К.: Наукова думка, 2003. – № 4. – С. 106–109.
4. Утеуш Ю. А. Отечественные пряности в консервировании / Ю. А. Утеуш, Г. М. Рыбак, Д. Н. Шобат. – К.: Наукова думка, 1986. – 106 с.
5. Рекомендации по изучению онтогенеза интродуцированных растений в ботанических садах СССР / Под ред. Байтулина И. О. – К.: ЦБС АН УССР, 1990. – 185 с.
6. Рыбак Г. М. Особенности биологии эстрагона в условиях Южного Полесья Украины: Материалы Всесоюзного научного совещания: “Охрана, обогащение, воспроизводство и использование растительных ресурсов” / Г. М. Рыбак, Л. Р. Романенко, О. А. Кораблева. – Ставрополь, 1990. – С. 192–194.
7. Рыбак Г. М. Пряности / Г. М. Рыбак, Л. Р. Романенко, О. А. Кораблева. – К.: Урожай, 1995. – 192 с.
8. Логвиненко І. Є. Методика проведення експертизи сортів полину кримського і лікарського на відмінність, однорідність і стабільність / І. Є. Логвиненко, Л. О. Логвиненко, С. В. Васьківська // Оф. бюл. – № 3. – Ч. 3. – 2006.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Artemisia dracunculus</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Полин естрагон (тархун)	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація [] (зазначте батьківський сорт)		
4.1.3 Виявлено та поліпшено [] (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		
4.1.4 Інше [] (зазначте деталі)		
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]
(б) Перехреснозапильний		
(і) популяційні		[]
(іі) синтетичні сорти		[]
(с) Гібрид		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Сорти, що розмножуються вегетативно			
(a) живцювання		[]	
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(c) інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.3 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: габітус	компактний	1[]
		напіврозлогий	2[]
		розлогий	Смарагд 3[]
		сланкий	4[]
5.2 (2)	Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння)	низька	3[]
		середня	5[]
		висока	Смарагд 7[]
5.3 (4)	Рослина: тип галуження	не галузиться	Смарагд 1[]
		подвійний	2[]
		потрійний	3[]
		більше трьох	4[]
5.4 (13)	Листок: форма листяної пластинки	вузьколанцетна	1[]
		ланцетна	2[]
		лінійноланцетна	3[]
		оберненоланцетна	4[]
		розсіченоланцетна	5[]
5.5 (21)	Квітка: забарвлення	біле	Смарагд 1[]
		жовте	2[]
		жовто-червоне	Травневий 3[]
5.6 (24)	Рослина: тривалість періоду до плодоношення	коротка	3[]
		середня	5[]
		довга	7[]
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознаки(а), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного (их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів родіоли рожевої (*Rhodiola rosea* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Rhodiola rosea* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість однорічних саджанців має становити 25 шт.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не уражений хворобами, не пошкоджений шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 20 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,60 × 0,30 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 20 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 20 рослин або частин 20 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 15 рослин або частин 15 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 20 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 15 рослин або частин 15 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається 3% популяційний стандарт за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 20 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Листок: зубчастість краю (ознака 4);
- Квітка: забарвлення пелюсток (ознака 9);
- Рослина: тенденція до формування насіння пагонами другої генерації (ознака 21).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

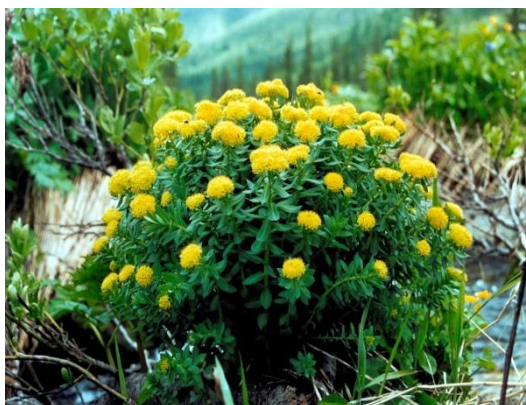
(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів родіоли рожевої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	низька середня висока	3 5 7	
2. (+) QN	Стебло: діаметр MG 3	малий середній великий	3 4 5	
3. PQ	Листок: форма VG, 1	видовжено-ланцетна оберненояцеподібна	1 2	
4. (*) QL	Листок: зубчастість краю VS 1	відсутня наявна	1 9	
5. (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий середній довгий	3 5 7	
6. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький середній широкий	3 5 7	
7. (+) QN	Листок: відношення довжина / ширина MS, 2	мале середнє велике	3 5 7	
8. (*) QN	Квітка: кількість членних кіл MS, 3	чотири п'ять	4 5	
9. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VS, 3	жовте зеленувате	1 2	
10. (+) QN	Квітка чоловіча: за довжиною MS, 3	коротка середня довга	3 5 7	
11. (+) QN	Суцвіття (щиток): діаметр MS 3	малий середній великий	3 5 7	
12. (+) QN	Плід: за довжиною MS 4	короткий середній довгий	3 5 7	
13. (+) QN	Насінина: за довжиною MS 4	коротка середня довга	3 5 7	
14. QN	Насінина: за шириною MS 4	вузька середня широка	3 5 7	
15. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала середня велика	3 5 7	

1	2	3	4	5
16. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 3	ранній середній пізній	3 5 7	
17. (+) QN	Рослина: інтенсивність цвітіння другого року розвитку VG, 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
18. (+) QN	Рослина: інтенсивність цвітіння третього року розвитку VG, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
19. (+) QN	Рослина: кількість генеративних продуктивних пагонів другого року розвитку MG, 4	мала середня велика	3 5 7	
20. (+) QN	Рослина: кількість генеративних продуктивних пагонів третього року розвитку MG, 4	мала середня велика	3 5 7	
21. (*) QL	Рослина: тенденція до формування насіння пагонами другої генерації VG, 5	відсутня наявна	1 9	
22. (+) QN	Кореневище: вміст салідрозиду MS, 4	низький середній високий	3 5 7	
23. (+) QN	Кореневище: вміст дубильних речовин MS, 4	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів родіоли рожевої

Загальний вигляд рослини

Суцвіття

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Бутонізація
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Стигле насіння
5	Кінець розвитку пагонів другої генерації

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 10, середня – 10–25, висока – понад 25.

До 2. Стебло: діаметр, мм.

Малий – до 4, середній – 4–5, великий – понад 5.

До 5. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–3,0; довгий – понад 3,0.

До 6. Листок: за шириною, см.

Вузкий – до 1,5; середній – 1,5–3,0; широкий – понад 3,0.

До 7. Листок: відношення довжина / ширина, разів.

Мале 1,5 : 1, середнє – 2,5 : 1, велике – 3,5 : 1.

До 10. Квітка чоловіча: за довжиною, мм.

Коротка – до 3, середня – 3–4, довга – понад 4.

До 11. Суцвіття (щиток): діаметр, см.

Малий – до 4, середній – 4–6, великий – понад 6.

До 12. Плід: за довжиною, мм.

Короткий – до 7, середній – 7–11, довгий – понад 11.

До 13. Насінина: за довжиною, мм.

Коротка – до 1,5; середня – 1,5–2,0; довга – понад 2,0.

До 15. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,15, середня – 0,15–0,20, велика – понад 0,20.

До 16. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – травень, середній – червень, пізній – липень.

До 17. Рослина: інтенсивність цвітіння другого року розвитку, %.

Слабка – до 5, середня – 5–10, сильна – понад 10.

До 18. Рослина: інтенсивність цвітіння третього року розвитку, %.

Слабка – до 10, середня – 10–20, сильна – понад 20.

До 19. Рослина: кількість генеративних продуктивних пагонів другого року розвитку, шт.

Мала – до 3, середня – 3–4, велика – більше 4.

До 20. Рослина: кількість генеративних продуктивних пагонів третього року розвитку, шт.

Мала – до 4, середня – 4–8, велика – понад 8.

До 22. Кореневище: вміст салідрозиду, %.

Низький – до 4, середній – 4–5, високий – понад 5.

До 23. Кореневище: вміст дубильних речовин, %.

Низький – до 15, середній – 15–20, високий – понад 20.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох – К.: Арістей, 2007. – С. 430–431.
2. Лебеда А. Ф. и др. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, Н. И. Джуренко., А. П. Исайкина., В. Г. Собко. – М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2006. – 912 с.: ил.
3. Романюк В. В. Оцінка якості родіоли рожевої як лікарської рослини Українських Карпат // Наукові записки Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Біологія. – 1999. – № 3(6). – С. 13–17.
4. Романюк В. В. Використання *Rhodiola rosea* L. в ландшафтній архітектурі як один із способів збереження і популяризації // Бюл. Держ. Нікітського ботан. саду. – Ялта, 1999. – Вип. 81. – С. 118–122.
5. Романюк В. В. Морфоекологічна характеристика *Rhodiola rosea* L. в Українських Карпатах та в умовах інтродукції // Науковий вісник Ужгородського держ. ун-ту. Серія: Біологія. – 2000. – № 7. – С. 157–158.
6. Романюк В. В. Сучасний стан популяцій та проблема збереження *Rhodiola rosea* L. в Українських Карпатах // Інтродукція рослин. – К.: Наукова думка, 2000. – № 1. – С. 50–52.
8. Романюк В. В. Характеристика лекарственного сырья *Rhodiola rosea* L. Карпатского региона Украины / В. В. Романюк, Ю. Д. Яремин // Науковий вісник Волинського держ. ун-ту ім. Л. Українки. Біологічні науки. – 2000. – № 7. – С. 106–111.
9. Яремин Ю. Д. Технологія отримання екстрактів родіоли рожевої з максимальним вмістом діючих речовин / Ю. Д. Яремин, В. В. Романюк // II з'їзд Укр. товариства фізіологів рослин: Тези доп. – К., 1993. – Т. II. – С. 149.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва	<i>Rhodiola rosea</i> L.		
1.2 Загальноприйнята назва	Родіола рожева		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)			[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))			[]
(c) невідоме схрещування			[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)			[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)			[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)			[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно			
(a) Живцювання			[]
(b) Розмноження <i>in vitro</i>			[]
(c) Інше (вказіть метод)			[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так [☐]</td> <td>Ні [☐]</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так [☐]</td> <td>Ні [☐]</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так [☐]</td> <td>Ні [☐]</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так [☐]</td> <td>Ні [☐]</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так [☐]	Ні [☐]	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так [☐]	Ні [☐]	(c) культури тканини	Так [☐]	Ні [☐]	(d) інших чинників	Так [☐]	Ні [☐]
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так [☐]	Ні [☐]													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так [☐]	Ні [☐]													
(c) культури тканини	Так [☐]	Ні [☐]													
(d) інших чинників	Так [☐]	Ні [☐]													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів рожі рожевої (*Alcea rosea* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Alcea rosea* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують достатній ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 40 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,50 × 0,50 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на

яких протягом вегетації здійснюються всі виміри кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 40 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 40 рослин або частин 40 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 40 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 40 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють в межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо, або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: габітус (ознака 3);
- Листок: форма краю листкової пластинки (ознака 8);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 9);
- Квітка: забарвлення пелюсток (ознака 10).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів рожі рожевої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	низька середня висока	3 5 7	
2. QN	Рослина: опушення VS 3	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне дуже сильне	1 3 5 7 9	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VG 3	прямий напівпрямий розлогий	3 5 7	
4. QN	Листок: за довжиною листяної пластинки MS, 3	короткий середній довгий	3 5 7	
5. QN	Листок: за шириною листяної пластинки MS, 3	вузький середній широкий	3 5 7	
6. QN	Листок: відношення довжина / ширина листяної пластинки MS, 3	мале середнє велике	3 5 7	
7. QN	Листкова пластинка: виразність жилок на нижньому боці VS, 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
8. (*) PQ	Листок: форма краю листяної пластинки VS 3	суцільна слабко хвиляста помірно хвиляста слабко зубчаста	1 2 3 4	
9. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VS 2	ранній середній пізній	3 5 7	
10. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VS 3	біле жовте рожеве червоне темно-червоне чорне	1 2 3 4 5 6	
11. PQ	Квітка: форма VS 3	плеската дзвоникоподібна лійкоподібна	3 5 7	

1	2	3	4	5
12. (*) (+) QN	Квітка: розмір MS 3	малий середній великий	3 5 7	
13. (*) PQ	Квітка: за типом VS 3	проста напівповна повна	1 2 3	
14. QL	Стебло: форма поперечного перерізу VS, 2	округла овальна ребриста	1 2 3	
15. QN	Рослина: час досягання плодів VS, 4	ранній середній пізній	3 5 7	
16. (*) QN	Плід: розмір крил MS 4	малий середній великий	3 5 7	
17. (*) (+) QN	Рослина: час весняного відростання (для <u>багаторічних сортів</u>) VG, 1	ранній середній пізній	3 5 7	
18. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду вегетації MG	коротка середня довга	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів рожі рожевої

Коди фаз росту й розвитку рослин, в які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Плодоутворення
5	Стигле насіння

Цвітіння рослин рожі рожевої

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 100, середня – 100–150, висока – понад 150.

До 9. Рослина: час початку цвітіння.

Ранній – III декада червня – I декада липня;
середній – друга половина липня;
пізній – початок серпня.

До 12. Квітка: розмір, см.

Малий – до 5, середній – 5–10, великий – понад 10.

До 17. Рослина: час весняного відростання (для багаторічних сортів).

Ранній – I–II декада квітня;
середній – III декада квітня;
пізній – I декада травня.

До 18. Рослина: тривалість періоду вегетації, діб.

Коротка – до 90, середня – 90–110, довга – понад 110.

9. Література

1. Бабич А. О. Кормові і лікарські рослини в XX–XXI століттях = Forage and Medicinal Plants in XX–XXI Centuries / А.О. Babich. – К.: Аграрна наука, 1996. – 822 с.
2. Барна М. М. Декоративні лікарські рослини / М. М. Барна, Л. С. Барна, Г. Ф. Яцук // Підручники і посібники. – 2006. – 80 с.
3. Лікарські рослини в науковій медицині: заготівля, застосування / За ред. І. Куштенка. – К.: Нива, 1998. – 74 с.
4. Мамчур Ф. І., Гладун Я. Д. Лікарські рослини на присадибній ділянці / Ф. І. Мамчур, Я. Д. Гладун. – К.: Урожай, 1985. – 112 с.
5. Котов В. Шток-роза / В.Котов. – Ж–л Цветоводство. – № 4. – 2007. – С. 30–31.
6. Носаль М. А. Лекарственные растения и способы их применения в народе / М. А. Носаль, И. М. Носаль. Под ред. акад. АН УССР В.Г. Дороботько. – К.: Госмедиздат УССР, 1959. – С. 182–184.
7. Рахметов Д. Б. Кормовые мальвы в агроценозах Лесостепи Украины: интродукция, биология, сорта, возделывание / Д. Б. Рахметов. – К.: Фитоцентр, 2000. – 288 с.
8. Методика проведення кваліфікаційної експертизи сортів технічних та кормових культур // Оф. бюл. – К.: Алефа, 2003. – № 3. – С. 202–206.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Alcea rosea</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Рожа рожева	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (3)	Рослина: габітус	прямий напівпрямий розлогий	3 [] 5 [] 7 []
5.3 (8)	Листок: форма краю листкової пластинки	суцільна слабко хвиляста помірно хвиляста слабко зубчаста	1 [] 2 [] 3 [] 4 []
5.4 (9)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
5.5 (10)	Квітка: забарвлення пелюсток	біле жовте рожеве червоне темно-червоне чорне	1 [] 2 [] 3 [] 4 [] 5 [] 6 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(них) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів розмарину справжнього (*Rosmarinus officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Rosmarinus officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 20 рослин трирічного віку.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 20 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 2,0 × 2,0 м.

3.5. **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 20 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 20 рослин або частин 20 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 20 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 10 рослин або частин 10 рослин;

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 20 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 3);
- Листок: опушення верхнього боку (ознака 7);
- Суцвіття: кількість квіток (ознака 10);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 11);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 13).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони..

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів розмарину справжнього

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: діаметр куща MS 1	малий	3	Горизонт
		середній	5	
		великий	7	
2. QN	Рослина: розміщення листіків на пагоні за щільністю VS, 3	нещільне	3	Горизонт
		помірне	5	
		щільне	7	
3. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 3	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
4. (+) QN	Листок: за шириною MS 3	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
5. (+) QN	Листок: за довжиною MS 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
6. (+) QN	Листок: відношення довжина / ширина MS, 3	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
7. (*) QL	Листок: опушення верхнього боку VS, 3	відсутнє	1	Горизонт
		наявне	9	
8. QL	Листок: зігнутість краю VS, 3	відсутня	1	
		наявна	9	
9. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення верхнього боку VS, 3	слабка	3	Горизонт
		помірна	5	
		сильна	7	
10 (*) (+) QN	Суцвіття: кількість квіток MS 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
11 (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VS 3	біле	1	Горизонт
		світло-синьо-фіолетове	2	
		помірне синьо-фіолетове	3	
		темно-синьо-фіолетове	4	
12. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала	3	Горизонт
		середня	5	
		велика	7	

1	2	3	4	5
13. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 2	ранній середній пізній	3 5 7	Горизонт
14. (+) QN	Рослина: час повного достигання плодів VG, 4	ранній середній пізній	3 5 7	
15. PQ	Плід: форма MS, 4	яйцеподібна оберненояйцеподібна	1 2	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів розмарину справжнього

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Бутонізація
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Повна стиглість плодів

До 1. Рослина: діаметр куща, м.

Малий – до 1,0; середній – 1,0–1,5; великий – понад 1,5.

До 3. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 70; середня – 70–130; висока – понад 130.

До 4. Листок: за шириною, мм.

Вузький – до 2; середній – 2–4; широкий – понад 4.

До 5. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–3,0; довгий – понад 3,0.

До 6. Листок: відношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 7; середнє – 7–12; велике – понад 12.

До 10. Суцвіття: кількість квіток, шт.

Мала – до 6; середня – 6–9; велика – понад 9.

До 12. Насіння: маса 1000 штук, г.

Мала – до 0,5; середня – 0,5–1,0; велика – понад 1,0.

До 13. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – квітень
середній – травень
пізній – червень.

До 14. Рослина: час повного досягання плодів, місяць.

Ранній – липень
середній – серпень
пізній – вересень.

9. Література

1. Лебеда А. Ф. и др. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда и др. – М.: АСТ-Пресс книга, 2006. – С. 670–671.
2. Українська сільськогосподарська енциклопедія. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1972. – Т 3. – С. 121–122.
3. Біленко В. Г. та ін. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко та ін. – К.: Арістей, 2007 – С. 433–434.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.		
1.2 Загальноприйнята назва	Розмарин справжній		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції)			
Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно			
(а) Живцювання		[]	
(б) Розмноження <i>in vitro</i>		[]	
(с) Інше (вказіть метод)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так [☐]</td> <td>Ні [☐]</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так [☐]</td> <td>Ні [☐]</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так [☐]</td> <td>Ні [☐]</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так [☐]</td> <td>Ні [☐]</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так [☐]	Ні [☐]	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так [☐]	Ні [☐]	(c) культури тканини	Так [☐]	Ні [☐]	(d) інших чинників	Так [☐]	Ні [☐]
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так [☐]	Ні [☐]													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так [☐]	Ні [☐]													
(c) культури тканини	Так [☐]	Ні [☐]													
(d) інших чинників	Так [☐]	Ні [☐]													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів розрив-трави (*Impatiens walleriana* Hook. f.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Impatiens walleriana* Hook. f. родини *Balsaminaceae*.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння або вкорінені живці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається рослинний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити 20 вкоріненних живців. Для сортів, що розмножуються насінням, подають 1 г насіння.

2.3 Рослинний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим будь-якими хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Рослинний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу здійснюють у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту.

Через непостійність денного світла визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні в кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад освітлювального приладу для штучного освітлення має відповідати стандартам денного світла CIE D 6500, якщо це в межах допустимого і включено в Британський стандарт 950. Рекомендовано групувати сорти за групами кольорів: білі, оранжево-рожеві, оранжево-червоні, червоні, голубувато-рожеві, синьо-червоні, пурпурово-червоні, пурпурові, фіолетові, синьо-фіолетові.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 20 рослин для сортів, що розмножуються вегетативно та 40 рослин для сортів, що розмножуються насінням.

3.5. Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 40(20) рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 40 (20*) рослин або частин 40 (20) рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 (10*) рослин або частин 20 (10) рослин;

VG: візуальна разова оцінка 40 (20) рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 (10) рослин або частин 20 (10) рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності сортів, що розмножуються вегетативно та самоzapильних сортів, що розмножуються насінням приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 20 рослин допускається одна нетипова, із – 40 рослин дві нетипові.

* – в дужках вказано кількість рослин для дослідження сортів що розмножуються вегетативно.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Листок: строкатість (ознака 7);
- Квітка: за типом (ознака 15);
- Квітка: кількість кольорів (за виключенням зони вічка) (ознака 17);
- Квітка: основне забарвлення (ознака 18) за наступними групами кольорів:
 - 1 білий,
 - 2 жовтий,
 - 3 рожевий,
 - 4 синьо-рожевий,
 - 5 оранжевий,
 - 6 червоний,
 - 7 пурпуровий,
 - 8 фіолетовий.

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати / висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довіклля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів розрив-трави

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QN	Рослина: висота зони розміщення листків MS / VG	низько	3	Camela
		посередині	5	Didi Orare
		високо	7	Tilav
2. (*) QN	Рослина: за шириною MS / VG	вузька	3	
		середня	5	Camela
		широка	7	Didi Orare
3. (*) QN	Пагін: антоціанове забарвлення (у верхній третині) VG	відсутнє або дуже слабке	1	Camela
		слабке	3	Balfiesala
		помірне	5	Didi Carmine
		сильне	7	
4. (*) QN	Листок: за довжиною (включно з черешком) MS / VG	короткий	3	Balfiesala
		середній	5	Balfiesaci
		довгий	7	Didi Orare
5. (*) QN	Листок: за шириною MS / VG	вузький	3	Tiwhite
		середній	5	Camela
		широкий	7	Didi Orare
6. (*) QN	Листок: відношення довжина / ширина MS	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
7. (*) QL	Листок: строкатість VG	відсутня	1	Camela
		наявна	9	Snow and Ice
8. PQ	<u>Лише для сортів зі строкатістю.</u> Листок: основне забарвлення верхнього боку VG	світло-зелене	1	
		помірно-зелене	2	
		темно-зелене	3	
		блакитно-зелене	4	
9. PQ	<u>Лише для сортів із строкатістю.</u> Листок: вторинне забарвлення верхнього боку VG	біле	1	
		жовтувато-біле	2	
		жовте	3	
		світло-зелене	4	
10. PQ	Листкова пластинка: забарвлення верхнього боку VG	світло-зелене	1	
		помірно-зелене	2	Camela
		темно-зелене	3	Didi Carmine
		червоне	4	
11. PQ	Листок: забарвлення нижнього боку між жилками VG	тільки зелене	1	
		зелене і червоне	2	
		червоне	3	

1	2	3	4	5
12. PQ	Листок: забарвлення жилок з нижнього боку VG	зелене червоне	1 2	
13. QN	Черешок: антоціанове забарвлення нижнього боку VG	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне	1 3 5 7	Camela Didi Carmine Didi Orare
14. QN	Квітконіжка: антоціанове забарвлення верхнього боку VG	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне	1 3 5 7	Camela Tilav
15. (*) QL	Квітка: за типом VG	проста повна	1 2	Gumbo Camela
16. (*) (+) QN	Квітка: за шириною MS / VG	вузька середня широка	3 5 7	Balfiesala Tilav
17. (*) QN	Квітка: кількість кольорів (за виключенням зони вічка) VG	один два більше двох	1 2 3	
18. (*) PQ	Квітка: основне забарвлення VG	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
19. (*) PQ	<u>Лише для сортів з двома і більше кольорами квіток.</u> Квітка: вторинне забарвлення VG	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
20. (*) (+) QL	<u>Лише для сортів з двома і більше кольорами квіток.</u> Квітка: поширення вторинного забарвлення VG	на всій поверхні лише верхньої пелюстки біля основи всіх пелюсток уздовж центральної жилки всіх пелюсток уздовж країв усіх пелюсток нерівномірно на всіх пелюстках	1 2 3 4 5	
21. (*) (+) QL	<u>Лише для сортів із простою квіткою.</u> Квітка: зона вічка VG	відсутня наявна	1 9	
22. QN	Квітка: розмір зони вічка VG	малий середній великий	3 5 7	

1	2	3	4	5
23. PQ VG	Квітка: забарвлення зони вічка VG	біле	1	
		жовте	2	
		рожеве	3	
		червоне	4	
		пурпурове	5	
		фіолетове	6	
		біле і рожеве	7	
		біле і червоне	8	
24. (+) QN	<u>Лише для сортів із простою квіткою.</u> Верхня пелюстка: за шириною MS / VG	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
25. (+) QN	<u>Лише для сортів із простою квіткою.</u> Бічна пелюстка: за шириною MS / VG	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
26. QN	<u>Лише для сортів, що розмножуються насінням.</u> Час початку цвітіння VG	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів розрив-трави

Оптимальна стадія для проведення спостережень та оцінок – час повного цвітіння.

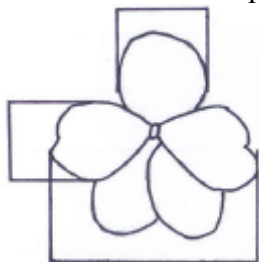
До 16. Квітка: за шириною.

До 24. Лише для сортів із простою квіткою. Верхня пелюстка: за шириною.

До 25. Лише для сортів із простою квіткою. Бічна пелюстка: за шириною.

Верхня пелюстка: ширина

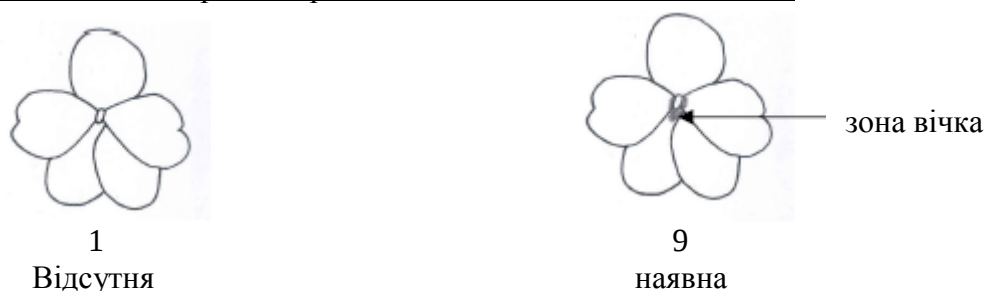
Бічна пелюстка:
ширина

До 20. Лише для сортів з двома і більше кольорами квіток. Квітка: поширення вторинного забарвлення.

До 21. Лише для сортів із простою квіткою. Квітка: зона вічка.

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of Busy Lizzie (*Impatiens walleriana* Hook. f.) (TG /102/4, UPOV) // Geneva. 2004-03-31. – 23 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg102.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Impatiens walleriana</i> Hook. f.	
1.2 Загальноприйнята назва	Розрив-трава	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2. Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Вегетативне розмноження		
(а) живці		[]
(б) <i>in vitro</i> розмноження		[]
(с) інше (вказати метод)		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
4.2.2 Насінням				[]
4.2.3 Інше				[]
(вказати деталі)				
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони	Коди
5.1 (7)	Листок: строкатість	відсутня	Camela	1 []
		наявна	Snow and Ice	9 []
5.2 (15)	Квітка: за типом	проста	Gumbo	1 []
		повна	Camela	2 []
5.3 (16)	Квітка: за шириною	вузька	Balfiesala	3 []
		середня	Tilav	5 []
		широка		7 []
5.4 (17)	Квітка: кількість кольорів (за виключенням зони вічка)	один		1 []
		два		2 []
		більше двох		3 []
5.5i (18)	Квітка: основне забарвлення	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
5.5ii (18)	Квітка: основне забарвлення	біле		1 []
		жовте		2 []
		рожеве		3 []
		блакитно-рожеве		4 []
		оранжеве		5 []
		червоне		6 []
		пурпурове		7 []
		фіолетове		8 []
		інше		
5.6i (19)	<u>Лише для сортів з двома і більше кольорами квіток.</u> Квітка: вторинне забарвлення	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
5.6ii (19)	<u>Лише для сортів з двома і більше кольорами квіток.</u> Квітка: вторинне забарвлення	біле		1 []
		рожеве		2 []
		червоне		3 []
		фіолетове		4 []
		інше		5 []
5.7 (20)	<u>Лише для сортів з двома і більше кольорами квіток</u> Квітка: поширення вторинного забарвлення	на всій поверхні лише верхньої пелюстки		1 []
		біля основи всіх пелюсток		2 []
		уздовж центральної жилки всіх пелюсток		3 []
		уздовж країв усіх пелюсток		4 []
		нерівномірно на всіх пелюстках		5 []
		інше поширення (вказати)		6 []

Методика

проведення експертизи сортів розторопші плямистої
(*Silybum marianum* (L.) Gaertn.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Silybum marianum* (L.) Gaertn.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних та сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Розмір ділянок планують такий, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготувала: І. Шуванкевич (Івано-Франківськ, АПВ УААН), 2006.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин, залежно від типу сортів:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5 Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими:

- Рослина: опушення стебла (ознака 6);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 11);
- Насінина: інтенсивність коричневого забарвлення (ознака 14);
- Насінина: смугастість (ознака 15).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6 Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів розторопші плямистої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QN	Сім'ядольні листки: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 1	слабка	3	Самарянка
		помірна	5	Дебют
		сильна	7	
2. (* (+ QN	Рослина: діаметр розетки MS 3	малий	3	Дебют, Самарянка
		середній	5	
		великий	7	
3. (+ QN	Рослина: за висотою MG 8	низька	3	Дебют, Самарянка
		середня	5	
		висока	7	
4. (+ QL	Рослина: розміщення суцвіть на стеблі VG 8	у верхній частині	3	Самарянка
		від верхньої частини до середньої	5	Дебют
		по всій довжині	7	
5. (+ QN	Рослина: кількість генеративних стебел (повне цвітіння) MS, 8	мала	3	Дебют, Самарянка
		середня	5	
		велика	7	
6. (* QL	Рослина: опушення стебла VG, 8	відсутнє	1	Дебют, Самарянка
		наявне	9	
7. (* (+ QN	Листкова пластинка: за довжиною MS 8	коротка	3	Дебют, Самарянка
		середня	5	
		довга	7	
8. (* (+ QN	Листкова пластинка: за шириною MS 8	вузька	3	Дебют, Самарянка
		середня	5	
		широка	7	
9. QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 8	слабка	3	Самарянка
		помірна	5	Дебют
		сильна	7	
10. QL	Суцвіття: антоціанове забарвлення шипів квітколожа VS, 7	відсутнє	1	Дебют, Самарянка
		наявне	9	
11. (* PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 8	біле	1	Дебют, Самарянка
		рожеве	2	
		пурпурове	3	
		бузкове	4	

1	2	3	4	5
12. (*) (+) QN	Час початку цвітіння VG 8	ранній	3	Самарянка
		середній	5	Дебют
		пізній	7	
13. (*) (+) QN	Час повного досягання плодів VG 11	ранній	3	
		середній	5	Дебют, Самарянка
		пізній	7	
14. (*) PQ	Насінина: інтенсивність коричневого забарвлення VS, 11	слабка	1	Дебют
		помірна	2	
		сильна	3	Самарянка
15. (*) QL	Насінина: смугастість VS 11	відсутня	1	Самарянка
		наявна	9	Дебют
16. (*) (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 11	мала	3	
		середня	5	Дебют, Самарянка
		велика	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів розторопші плямистої

Всі спостереження на рослині, стеблах, листках і квітках проводять під час повного цвітіння.

Діаметр розетки визначають на початку стеблування.

Антоціанове забарвлення колючок визначають у фазі бутонізації.

Ознаки листка визначають на нижньому листку центрального квітучого стебла.

Ознаки стебла визначають на центральному стеблі.

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Формування розетки
3	Стеблування
4	Утворення суцвіття на головному стеблі
5	Утворення пагонів другого порядку
6	Утворення суцвіття другого порядку
7	Бутонізація
8	Цвітіння
9	Плодоношення
10	Початок досягання
11	Повна стиглість

До 2. Рослина: діаметр розетки, см.

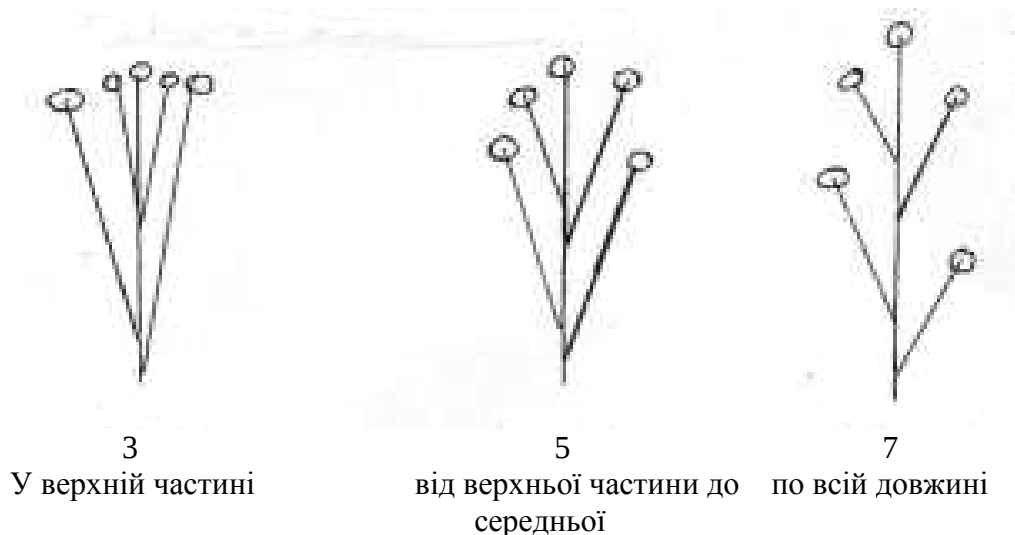
Малий – до 20, середній – 20–30, великий – понад 30.

До 3. Рослина: за висотою, см.

Вимірювання варто здійснювати від поверхні ґрунту до найвищої точки рослини без підняття стебел.

Низька – до 90, середня – 90–120, висока – понад 120.

До 4. Рослина: розміщення суцвіть на стеблі.

До 5. Стебло: кількість генеративних стебел (повне цвітіння), шт.

Мала – до 5, середня – 5–7, велика – понад 7.

До 7. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 30, середня – 30–50, довга – понад 50.

До 8. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 10, середня – 10–20, широка – понад 20.

До 12. Час початку цвітіння.

Визначається за розкриття першої квітки у 10% рослин.

До 13. Час повного досягання плодів, діб.

Відзначають за повного побуріння суцвіть.

Ранній – до 65, середній – 65–75, пізній – понад 75.

До 16. Насіння: маса 1000 шт., г.

Визначають зважуванням 2 проб по 500 шт. насінин. Знаходять середнє і множать на 2.

Мала – до 23, середня – 23–28, велика – понад 28.

9. Література

1. Гаммерман А. Ф. и др. Лекарственные растения. – М.: «Высшая школа», 1983. – С. 304.
2. Гринкевич Н. Р. и др. Лекарственные растения. Справочное пособие. – М.: «Высшая школа», 1991. – С. 272.
3. Гроссгейм А. А. Расторопша. В кн.: «Растительные богатства Кавказа». – М., 1952. – С. 44, 65, 299.
4. Землинский С. Е. Остро-пестро, *Silybum marianum* (L.) Gaertn. В кн.: «Лекарственные растения». – М., 1951. – С. 490.
5. Флора СССР. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1963. – Т. XXVIII. – С. 227.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Silybum marianum</i> (L.) Gaertn.	
1.2 Загальноприйнята назва		Розторопша плямиста	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (6)	Рослина: опушення стебла	відсутнє	1 []
		наявне	Дебют, Самарянка 9 []
5.2 (11)	Квітка: забарвлення віночка	біле	1 []
		рожеве	2 []
		пурпурове	Дебют, Самарянка 3 []
		бузкове	4 []
5.3 (14)	Насінина: інтенсивність коричневого забарвлення	слабка	Дебют 1 []
		помірна	2 []
		сильна	Самарянка 3 []
5.4 (15)	Насінина: смугастість	відсутня	Самарянка 1 []
		наявна	Дебют 9 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
[#] 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів собачої кропиви звичайної
(*Leonurus cardiaca* L.) на відмінність, однорідність та стабільність.

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів та гібридів виду *Leonurus cardiaca* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 3 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Розмір ділянок планують такий, щоб виловлення рослин або їхніх частин для вимірів і підрахунків, не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту, здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків, залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота рослин);

Методику підготували: Андрюшенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2009. Використано документ RTG /1022/1, 2002.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95 %. У вибірці з 100 рослин допускаються дев'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, по завершенню кожного такого циклу. Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: галуження стебла (ознака 3);
- Листок: опушення (ознака 9);
- Квітка: забарвлення пелюсток (ознака 14);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 20).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів собачої кропиви звичайної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 1	низька середня висока	3 5 7	
2. PQ	Рослина: габітус VG 1	прямий напівпрямий розлогий	1 3 5	
3. (*) QL	Рослина: галуження стебла VS, 2	відсутнє наявне	1 9	
4. (+) QN	Стебло: кількість галузок MG 2	мала середня велика	3 5 7	
5. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG, 2	відсутнє наявне	1 9	
6. (*) QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
7. QL	Стебло: опушення VG, 1	відсутнє наявне	1 9	
8. (+) QN	Листок: ступінь розсіченості VS, 1	слабкий помірний сильний	3 5 7	
9. (*) QL	Листок: опушення VS 1	відсутнє наявне	1 9	
10. PQ	Листок: за формою VS, 1	овальний яйцеподібний	1 2	
11. (+) QN	Листок: за довжиною MG 1	короткий середній довгий	3 5 7	
12. QN	Листок: щільність опушення VG, 1	нещільне помірне щільне	3 5 7	
13. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 1	слабка помірна сильна	3 5 7	
14. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VG 2	біле світло-рожеве рожеве рожево-фіолетове	1 2 3 4	
15. (+) QN	Квітка: верхня губа за довжиною MG, 2	коротка середня довга	3 5 7	

1	2	3	4	5
16. (+) QN	Квітка: квітконіжка за довжиною MG, 2	коротка середня довга	3 5 7	
17. (*) QL	Квітка: опушення віночка VG 2	відсутнє наявне	1 9	
18. (*) PQ	Плід: забарвлення VG 3	оливково-зелене світло-коричневе коричневе темно-коричневе	3 5 7 9	
19. (+) QN	Плід: за розміром MG 3	малий середній великий	3 5 7	
20. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 1	ранній середній пізній	3 5 7	
21. (+) QN	Рослина: час досягання плодів VG, 3	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів собачої кропиви звичайної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Стиглі плоди

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 80, середня – 80–130, висока – понад 130.

До 4. Стебло: кількість галузок, шт.

Мала – до 4, середня – 4–10, велика – понад 10.

До 8. Листок: ступінь розсіченості.

Слабкий – до 1/3 листкової пластинки; помірний – 1/3–1/2; сильний – понад 1/2.

До 11. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 8, середній – 8–12, довгий – понад 12.

До 15. Квітка: верхня губа за довжиною, мм.

Коротка – до 10, середня – 10–12; довга – понад 12.

До 16. Квітка: квітконіжка за довжиною, мм.

Коротка – до 6, середня – 6–8; довга – понад 8.

До 19. Плід: за розміром, мм.

Малий – до 2, середній – 2–3; великий – понад 3.

До 20. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Ранній – I–II декада червня,
середній – III декада червня – I декада липня,
пізній – II–III декада липня – I декада серпня.

До 21. Рослина: час досягання плодів, декада, місяць.

Ранній – III декада липня,
середній – I–II декада серпня,
пізній – III декада серпня – I декада вересня.

9. Література

1. Собко В. Г. Визначник рослин Київської області / В. Г. Собко, Л. П. Мордатенко. – К., 2004. – С. 261.
2. Попов А. П. Лекарственные растения в народной медицине / А. П. Попов. – К.: Здоровье, 1969. – С. 202–204.
3. Лебеда А. Ф. и др. Лекарственные растения. Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, Н. И. Джуренко, А. П. Исайкина, В. Г. Собко. – М.: АТС-Прес Книга, 2006. – С. 646–647.
4. Дурова А. Д. Лекарственные растения СССР и их применение / А. Д. Дурова, Э. Н. Сапожникова. – М.: Медицина, 1982. – С. 50.
5. Серебряков Г. М. Морфология вегетативных органов высших растений / Г. М. Серебряков. – М.: Советская наука, 1952. – 367 с.

10. Технічна анкета собачої кропиви звичайної

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Leonurus cardiaca</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Собача кропива звичайна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]
(b) Перехреснозапильний		
(i) популяційні		[]
(ii) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (3)	Рослина: галуження стебла	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.3 (6)	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення	слабка помірна сильна	3 [] 5 [] 7 []
5.4 (9)	Листок: опушення	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.5 (14)	Квітка: забарвлення пелюсток	біле світло-рожеве рожеве рожево-фіолетове	1 [] 2 [] 3 [] 4 []
5.6 (20)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(них) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів собачої кропиви п'ятилопатевої (*Leonurus quinquelobatus* Gilib.) на відмінність, однорідність та стабільність.

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Leonurus quinquelobatus* Gilib. та їхніх гібридів.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 3 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Розмір ділянок планують такий, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків, не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,70 \times 0,30$ м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту, здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків, залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота рослин);

Методику підготували: Кормош С. М., канд с.-г. наук, зав. відділом, Базелюк М. В., наук. сп. лабораторії овочевих і пряно-ароматичних культур Закарпатського інституту АПВ НААН, 2011.

MS вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG візуальна разова оцінка групи рослин;

VS візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються п'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими. Для групування рекомендовано використовувати такі ознаки:

- Рослина: за висотою куща (ознака 2);
- Рослина: галуження стебла (ознака 5);
- Листок: опушення (ознака 15);
- Квітка: забарвлення (ознака 25);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 30).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів собачої кропиви п'ятилопатевої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QL	Сходи: антоціанове забарвлення VG, 1	відсутнє наявне	1 9	
2. (* (+) QN	Рослина: за висотою куща MG 3	низька середня висока	3 5 7	
3. PQ	Рослина: габітус VG 2	прямий напівпрямий напіврозлогий розлогий	1 2 3 4	
4. (+) QN	Рослина: кількість стебел VS 3	мала середня велика	3 5 7	
5. (* QL	Рослина: галуження стебла VS, 3	відсутнє наявне	1 9	
6. QN	Рослина: облиствленість VG 2	слабка середня сильна	3 5 7	
7. (+) QN	Стебло: кількість галузок MG 3	мала середня велика	3 5 7	
8. (* QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG, 2	відсутнє наявне	1 9	
9. (+) QL	Стебло: характер антоціанового забарвлення VG, 2	плямами окремими частинами по всій поверхні	1 2 3	
10. (* QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 2	слабке помірне сильне	3 5 7	
11. QL	Стебло: опушення VG, 2	відсутнє наявне	1 9	
12. (+) QN	Листок: ступінь розсіченості VS, 2	слабкий помірний сильний	3 5 7	
13. (* QL	Листок: пухирчастість VG 2	відсутня наявна	1 9	
14. (* QN	Листок: інтенсивність пухирчастості VG, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	

1	2	3	4	5
15. (*) QL	Листок: опушення VS 2	відсутнє наявне	1 9	
16. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2	слабка помірна сильна	1 3 5	
17. (+) PQ	Листок: тип VS 3	трироздільний (трилопатекий) п'ятироздільний (п'ятилопатекий) змішаний	1 3 5	
18. PQ	Листок: за формою VS 2	овальний яйцеподібний еліптичний долонеподібно розділений	1 2 3 4	
19. (+) QN	Листок: за довжиною MG 2	короткий середній довгий	3 5 7	
20. (+) QN	Листок: за шириною MG 2	вузький середній широкий	3 5 7	
21. QN	Листок: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
22. (+) QL	Листок: характер антоціанового забарвлення VS, 2	плямами частинами прожилками	1 3 5	
23. (+) QN	Суцвіття: довжина головної осі MG, 3	коротка середня довга	3 5 7	
24. QN	Суцвіття: за щільністю VS 3	нещільне помірно щільне щільне дуже щільне	1 2 3 4	
25. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS 3	біле біле з рожевим відтінком світло-рожеве рожеве рожево-фіолетове	1 2 3 4 5	
26. QN	Квітка: довжина верхньої губи MG, 3	коротка середня довга	3 5 7	
27. QL	Квітка: опушення віночка VG 3	відсутнє наявне	1 9	

1	2	3	4	5
28. PQ	Плід: забарвлення VG 4	оливково-зелене світло-коричневе коричневе темно-коричневе	1 2 3 4	
29. (+) QN	Плід: за розміром MG 4	малий середній великий	3 5 7	
30. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 2	ранній середній пізній	3 5 7	
31. (+) QN	Рослина: час досягання плодів VG 4	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів собачої кропиви п'ятилопатевої

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Стиглі плоди

До 2. Рослина: за висотою куща, см.

Низька – 60–80, середня – 81–130, висока – понад 130.

До 4. Рослина: кількість стебел, шт.

Мала – до 5, середня – 5–12, велика – понад 12.

До 7. Стебло: кількість галузок, шт.

Мала – до 4, середня – 4–10, велика – понад 10.

До 9. Стебло: характер антоціанового забарвлення.

Антоціанове забарвлення може буди: по всьому стеблу, на верхній частині стебла або на нижній, плямами по всьому стеблу.

До 12. Листок: ступінь розсіченості.

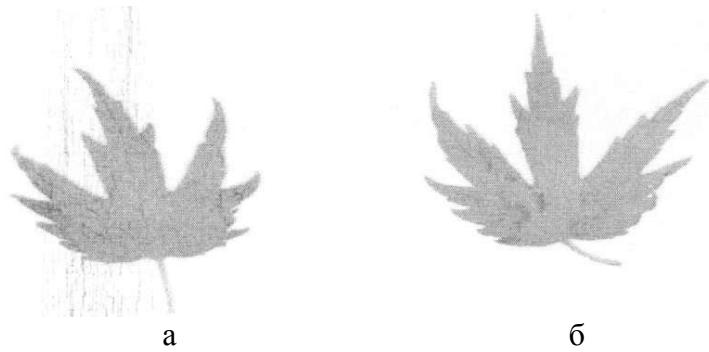
Слабкий – до 1/3 листкової пластинки; помірний – 1/3–1/2, сильний – понад 1/2.

До 17. Листок: тип.

Трироздільний (трилопатекий).

П'ятироздільний (п'ятилопатекий).

Змішаний тип – на одній рослині можуть бути і трироздільні, і п'ятироздільні листки. Нижні листки п'ятироздільні (п'ятилопатекий), середні – трироздільні з широкими видовженими частками та верхні прості з двома бічними зубцями.

Трироздільні листки: а – верхній; б – середній.

П'ятироздільні нижні листки

До 19. Листок: за довжиною, см.

Короткий – 6–8, середній – 9–12, довгий – 13 і більше.

До 20. Листок: за шириною, см.

Вузький – 5,0–6,5; середній – 6,6–8,5; широкий – 8,6–11,0.

До 22. Листок: характер антоціанового забарвлення.

Антоціанове забарвлення наявне з нижнього боку листка у фазі початку бутонізації. Воно можливе плямами, частинами та в основному прожилки мають антоціанове забарвлення.

До 23. Суцвіття: довжина головної осі, см.

Довжину суцвіття вимірюють у фазі повного цвітіння.

Коротка – 6–9, середня – 10–15, довга – 16–20.

До 29. Плід: за розміром, мм.

Малий – до 2, середній – 2–3, великий – понад 3.

До 30. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Ранній – III декада травня – I декада червня,

середній – II–III декади червня,

пізній – I–II декада липня.

До 31. Рослина: час досягання плодів, декада, місяць.

Ранній – II декада липня,
середній – III декада липня – I декада серпня,
пізній – II–III декади серпня.

9. Література

1. Горбань А. Т. Лекарственные растения: вековой опыт изучения и возделывания / А. Т. Горбань, С. С. Горлачева, В. П. Кривуненко. – Полтава: Верстка, 2004. – 232 с., 59 л.
2. Смик Г. К. У природі й на городі / Г. К. Смик. – К.: Урожай, 1990. – С. 119–120.
3. Памуков Д. П. Аптека живої природи / Д. П. Памуков, Х.З. Ахтарджієв: пер. з болг. Г. К. Смик і Н. П. Земної. – К.: Урожай, 1991. – С. 41–45.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Leonurus quinquelobatus</i> Gilib.	
1.2 Загальноприйнята назва	Собача кропива п'ятилопатева	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту 4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті: 4.1.1 Схрещування (а) контрольоване схрещування [] (вказіть батьківські сорти) (б) частково відоме схрещування [] (вказіть відомий(і) сорт(и)) (с) невідоме схрещування [] 4.1.2 Мутація [] (зазначте батьківський сорт) 4.1.3 Виявлено та поліпшено [] (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто) 4.1.4 Інше [] (зазначте деталі) 4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту) 4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням (а) Самозапильний [] (б) Перехреснозапильний (і) популяційні [] (іі) синтетичні сорти []		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (2)	Рослина: за висотою куща	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (5)	Рослина: галуження стебла	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.3 (15)	Листок: опушення	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.4 (25)	Квітка: забарвлення	біле біле з рожевим відтінком світло-рожеве рожеве рожево-фіолетове	1 [] 2 [] 3 [] 4 [] 5 []
5.5 (30)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(них) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}	
8. Дозвіл на використання (а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал нічим не обробляють, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: (а) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (б) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (с) культури тканини Так [] Ні [] (д) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів солодки голої (*Glycyrrhiza glabra* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Glycyrrhiza glabra* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 30 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5. *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання й обстеження здійснюють на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються дев'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: галуження стебла (ознака 2);
- Листок: кількість листочків (ознака 7);
- Рослина: кількість пагонів (ознака 13);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 24).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів солодки голої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) QL	Рослина: галуження стебла VG, 3	відсутнє	1	Соло 1
		наявне	9	
3. (+) QN	Стебло: кількість галузок MS 3	мала	3	Соло 1
		середня	5	
		велика	7	
4. QL	Рослина: опушення VG, 1	відсутнє	1	Соло 1
		наявне	9	
5. (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
6. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
7. (*) (+) QN	Листок: кількість листочків MS 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
8. (+) QN	Листочок: за довжиною MS 2	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
9. (+) QN	Листочок: за шириною MS 2	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
10. PQ	Листок: форма VS, 2	ланцетна	1	Соло 1
		еліптична	2	
11. (+) QN	Листок: відношення довжина / ширина MG, 2	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
12. (*) PQ	Рослина: габітус VG 3	прямий	3	Соло 1
		напівпохилий	5	
		напіврозлогий	7	
13. (*) (+) QN	Рослина: кількість пагонів VG 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
14. (+) QN	Квітконос: за довжиною MS 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	

1	2	3	4	5
15. (+) QN	Квітконос: за товщиною MS 3	тонкий середній товстий	3 5 7	
16. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VS, 3	білувато-лілове білувато-фіолетове	1 2	Соло 1
17. QL	Плід: вигин бобу VS, 4	відсутній наявний	1 9	Соло 1
18. (+) QN	Плід (біб): за довжиною MS 4	короткий середній довгий	3 5 7	
19. (+) QN	Плід: кількість насінин MS 4	мала середня велика	3 5 7	
20. PQ	Насінина: забарвлення VG, 5	сіре зеленувато-сіре	1 2	
21. QL	Насінина: глянсуватість VG, 5	відсутня наявна	1 9	Соло 1
22. (+) QN	Насінина: за довжиною MS 5	коротка середня довга	3 5 7	
23. (*) (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 5	мала середня велика	3 5 7	
24. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння MG 2	ранній середній пізній	3 5 7	Соло 1
25. (+) QN	Рослина: час досягання плодів MG, 4	ранній середній пізній	3 5 7	
26. (+) QN	Корені: вміст гліцирризинової кислоти	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів солодки голої

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Бутонізація
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Плодоношення
5	Стиглі плоди

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 70, середня – 70–120, висока – понад 120.

До 3. Стебло: кількість галузок, шт.

Мала – 1–2, середня – 3–4, велика – понад 4.

До 5. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 15, середній – 15–20, довгий – понад 20.

До 6. Листок: за шириною, см.

Вузький – до 6; середній – 6–8; широкий – понад 8.

До 7. Листок: кількість листочків, шт.

Мала – до 9, середня – 9–15, велика – понад 15.

До 8. Листочок: за довжиною, см.

Короткий – до 2, середній – 2–3, довгий – понад 3.

До 9. Листочок: за шириною, см.

Вузький – до 1,5; середній – 1,5–2,0; широкий – понад 2,0.

До 11. Листок: відношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 2, середнє – 2–4, велике – понад 4.

До 13. Рослина: кількість пагонів, шт.

Мала – 1, середня – 2–3, велика – понад 3.

До 14. Квітконос: за довжиною, мм.

Короткий – до 5, середній – 5–7, довгий – понад 7.

До 15. Квітконос: за товщиною, мм.

Тонкий – до 4, середній – 4–6, товстий – понад 6.

До 18. Плід (біб): за довжиною, см.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–2,5; довгий – понад 2,5.

До 19. Плід: кількість насінин у бобі, шт.

Мала – до 4, середня – 4–6, велика – понад 6.

До 22. Насінина: за довжиною, мм.

Коротка – до 2,5; середня – 2,5–3,5; довга – понад 3,5.

До 23. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 5, середня – 5–7; велика – понад 7.

До 24. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – травень,
середній – червень,
пізній – липень.

До 25. Рослина: час досягання плодів, місяць.

Ранній – червень,
середній – липень,
пізній – серпень.

До 26. Корені: вміст гліцеризинової кислоти, % на суху речовину.

Низький – до 4, середній – 4–5, високий – понад 5.

9. Література

1. Біленко В. Г. та ін. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 461–463.

2. Гродзинський А. М. Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник / А. М. Гродзинський – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії ім. М. П. Бажана, 1990. – С. 408–409.

3. Лебеда А. Ф. и др. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ–Пресс книга, 2006. – С. 713–716.

4. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова, А. М. Рабинович, С. М. Пономарева, Г. Н. Бузук, С. М. Соколова. – М.: «Наука», 1990. – С. 131–133.

5. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 198.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Солодка гола	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]
(b) Перехреснозапильний		
(i) популяційні		[]
(ii) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
5.2 (2)	Рослина: галуження стебла	відсутнє	1 []
		наявне	Соло 1 9 []
5.3 (7)	Листок: кількість листочків	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.4 (13)	Рослина: кількість пагонів	мала	3 []
		середня	5 []
		велика	7 []
5.5 (24)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	Соло 1 5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт- кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів стевії (*Stevia rebaudiana* Bertoni)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів *Stevia rebaudiana* Bertoni.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 0,5 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 30 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

Методику розроблено: Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, зав. відділом, Левенко Б. О., д-р біол. наук, зав. лабораторії біотехнології, Рахметова С. О., мол. наук. сп. відділу нових культур Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка, Завгородній В. М. канд. с.-г. наук, асистент кафедри технології зберігання, переробки та стандартизації продукції рослинництва НУБіПУ, 2008.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюються всі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина пагонів);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 30 рослин.

Усі вимірювання та обстеження варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG разове вимірювання 30 рослин або частин 30 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 30 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для експертизи на відмінність.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 30 рослин допускається одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано групувати сорти за такими ознаками:

- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Рослина: галуження (ознака 4);
- Листок: за формою (ознака 10);
- Суцвіття: за довжиною (ознака 17);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 25).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів стевії

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: габітус VG 5	прямий напіврозлогий розлогий	1 2 3	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 5	низька середня висока	3 5 7	
3. (*) PQ	Рослина: форма куща VG 5	овальна куляста розлога пірамідально- циліндрична конусоподібна	1 2 3 4 5	
4. (*) (+) QN	Рослина: галуження (кількість бічних пагонів) VG 5	слабке помірне сильне	3 5 7	
5. (*) QN	Рослина: залистяність VG 5	слабка помірна сильна	3 5 7	
6. (*) QL	Стебло: опушення VG 4	відсутнє наявне	1 9	
7. QN	Стебло: ступінь опушення VG 4	слабкий помірний сильний	3 5 7	
8. QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
9. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 4	відсутнє наявне	1 9	
10. (*) (+) PQ	Листок: за формою VS 4	яйцеподібний еліптичний оберненоланцетний ланцетний	1 2 3 4	
11. (*) QL	Листок: опушення VG 4	відсутнє наявне	1 9	
12. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною VS, 4	коротка середня довга	3 5 7	
13. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною VS, 4	вузька середня широка	3 5 7	

1	2	3	4	5
14. QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
15. QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення VS, 4	відсутнє наявне	1 9	
16. (+) QL	Листкова пластинка: зубчастість краю VG, 4	відсутня наявна	1 9	
17. (*) (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 5	коротке середнє довге	3 5 7	
18. QN	Суцвіття: кількість квіток MS 5	мала середня велика	3 5 7	
19. QN	Квітка: за розміром MS 5	мала середня велика	3 5 7	
20. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VG, 5	біле сірувато-біле зеленувато-біле	1 2 3	
21. QN	Насінина: за довжиною MS 7	коротка середня довга	3 5 7	
22. PQ	Насінина: забарвлення VG 7	сіре сіро-коричневе темно-коричневе	1 2 3	
23. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. VS 7	мала середня велика	3 5 7	
24. (+) QN	Листки: вміст глікозидів L	низький середній високий	3 5 7	
25. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 5	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів стевії

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити обстеження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
<i>Сієба у закритому ґрунті I – II декада квітня</i>	
1	Сходи
2	1–3 справжніх листки (пікірування)
<i>Вегетація у відкритому ґрунті (III декада травня)</i>	
3	Стеблування
4	Бутонізація
5	Цвітіння
6	Плодоношення
7	Достигання насіння

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 45, середня – 45–70, висока – понад 70.

До 4. Рослина: галуження (кількість бічних пагонів), шт.

3
Слабке
(до 10)

5
помірне
(10–18)

7
сильне
(понад 18)

До 10. Листок: за формою.

- 1 2 3 4
- 1 – яйцеподібний,
2 – еліптичний,
3 – оберненоланцетний,
4 – ланцетний.

До 12. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 4, середня – 4–6, довга – понад 6.

До 13. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 1,5; середня – 1,5–2,1; широка – понад 2,1.

До 16. Листкова пластинка: зубчастість краю.

1
Відсутня

9
наявна

До 17. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 7, середнє – 7–15, довге – понад 15.

До 23. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 0,29; середня – 0,29–0,40; велика – понад 0,40.

До 24. Листки: вміст глікозидів, %.

Низький – до 8, середній – 8–14, високий – понад 14.

До 25. Рослина: час початку цвітіння (діб від сівби).

Ранній – до 105, середній – 105–125, пізній – понад 125.

9. Література

1. Завгородній В. М. Оптимізація елементів технології вирощування стевії в умовах Лісостепу України: дис. ... канд. с.-г. наук / Інститут цукрових буряків УААН. – К., 2006. – 134 с.
2. Ілюстративний довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник / С. М. Зіман, С. Л. Мосякін, О. В. Булах [та ін.]. – Ужгород: Медіум, 2004. – 156 с.
3. Яковлев Г. П. Ботаника / Г. П. Яковлев, В. А. Челомбитько. – М.: Высшая школа, 1990. – 367 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Stevia rebaudiana</i> Bertoni	
1.2 Загальноприйнята назва	Стевія	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]
(b) Перехреснозапильний		
(i) популяційні		[]
(ii) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(с) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(вказати деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(вказати деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (2)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (4)	Рослина: галузнення (кількість бічних пагонів)	слабке помірне сильне	3 [] 5 [] 7 []
5.3 (10)	Листок: за формою	яйцеподібний еліптичний оберненоланцетний ланцетний	1 [] 2 [] 3 [] 4 []
5.4 (17)	Суцвіття: за довжиною	коротке середнє довге	3 [] 5 [] 7 []
5.5 (24)	Листки: вміст глікозидів	низький середній високий	3 [] 5 [] 7 []
5.6 (25)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознаки(а), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі). 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів троянди дамаської (*Rosa damascena* Mill.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Rosa damascena* Mill.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачаються саджанці для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість саджанців має становити 50 вегетативно розмнужених рослин.

2.3 Саджанці мають бути здоровими на вигляд, не ураженими хворобами, не пошкодженими шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів посівних і сортових характеристик.

2.4 Саджанці нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують достатній ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальною стадією розвитку рослин для оцінки більшості ознак є період цвітіння рослин: габітус куща, його висота, діаметр, пагоноутворююча здатність, шипуватість однорічних пагонів, плодоутворення в умовах вільного запилення, в період припинення росту (жовтень–листопад). Оптимальну стадію розвитку для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб виловлення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $2,5 \times 1,0$ м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки вказано в першій колонці Таблиці ознак.

Методику розроблено: Назаренко Л. Г., д-р с.-г. наук, головний наук. сп., Інститут ефіроолійних та лікарських рослин УААН, 2007.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюються всі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина пагонів);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота рослин);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовують за експертизи на відмінність.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року (другий рік вегетації). Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Через те, що троянда дамаська відноситься до виду, який розмножується вегетативно, то всі рослини практично завжди подібні.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95% залежно від виду рослин і типу сорту. У вибірці з 50 рослин допускаються п'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним. Для сортів, які розмножуються вегетативно, достатньо визначити, чи не трапляються мутації і домішки.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано такі ознаки для групування:

- Рослина: за висотою (ознака 3);
- Однорічний пагін: ступінь шипуватості (ознака 7);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 9);
- Квітка: за типом (ознака 10).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів троянди дамаської

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. PQ	Рослина: габітус VG 7	прямий	1	Радуга
		напіврозлогий	2	Лань
		розлогий	3	
2. (+) QN	Рослина: діаметр куща MG 7	малий	3	Аура, Таврида
		середній	5	Лань, Радуга
		великий	7	Роза біла
3. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 7	низька	3	Новинка
		середня	5	Лань, Радуга
		висока	7	Роза біла
4. (*) QL	Молоді пагони: антоціанове забарвлення VG, 3	відсутнє	1	Лань
		наявне	9	Кримська червона
5. QL	Молоді пагони: інтенсивність антоціанового забарвлення VG, 3	дуже слабка	1	Лань
		слабка	3	
		помірна	5	Кримська червона
		сильна	7	
6. (*) QL	Рослина: пагоноутворююча здатність VG 3	низька	3	Аура, Молдавська червона
		середня	5	Лань
		висока	7	Радуга
7. (*) (+) QN	Однорічний пагін: ступінь шипуватості MS 3	слабкий	3	Кримська червона, Лань
		середній	5	Фестивальна
		сильний	7	Аура, Радуга
8. (*) QL	Рослина: бутоноутворююча здатність VG, 4	низька	3	Молдавська червона
		середня	5	Аура
		висока	7	Радуга
9. (*) QN	Рослина: час початку цвітіння VG, 4	ранній	3	Мічурінка, Казанликська
		середній	5	Радуга, Лань
		пізній	7	Кримська червона
10. (*) (+) QN	Квітка: за типом MG 5	напівповна	1	Кооператорка, Казанликська
		повна	2	Радуга
		дуже повна	3	Кримська червона, Ароматна
11. (*) (+) QN	Квітка: маса MG 5	мала	3	Кооператорка
		середня	5	Лань
		велика	7	Україна

1	2	3	4	5
12. PQ	Пелюстки: забарвлення VG 5	біле	1	Роза біла
		слабко рожеве	2	
		рожеве	3	Лань
		світло-червоне	4	Радуга, Аура
		червоне	5	Кримська червона
		темно-червоне	6	Молдавська червона
13. QL	Рослина: плодоутворення (в умовах вільного запилення) VG, 7	слабке	3	Лань, Мічурінка
		помірне	5	Аура
		сильне	7	Радуга
14. (*) (+) QN	Ефірна олія: вміст у свіжих квітках L 5	низький	3	Роза біла
		середній	5	Радуга, Лань
		високий	7	Мічурінка, Аура, Казанликська
15. (*) (+) QN	Декантована олія: вміст у свіжих квітках L 5	низький	3	Кримська червона
		середній	5	Радуга
		високий	7	Аура. Казанликська
16. (*) (+) QN	Екстракт: вміст ефірної олії в свіжих квітках L 5	низький	3	
		середній	5	Радуга, Лань
		високий	7	
17. (*) (+) QN	Абсолютний вміст в екстракті L 5	низький	3	
		середній	5	Лань
		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів троянди дамаської

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Початок весняного розвитку
2	Листкоутворення
3	Бутонізація
4	Початок цвітіння (у 10% рослин розкрилася хоча б одна квітка)
5	Повне цвітіння (зацвіли всі рослини)
6	Кінець цвітіння (відцвіли всі рослини)
7	Плодоутворення
8	Припинення росту рослин (жовтень–листопад)
9	Листопад

До 2. Рослина: діаметр куща, м.

Малий – до 1,0; середній – 1,0–1,5; великий – понад 1,5.

До 3. Рослина: за висотою, м.

Низька – до 1,0; середня – 1,0–1,5; висока – понад 1,5.

До 7. Однорічний пагін: ступінь шипуватості (колючок на 10 см довжини пагона).

Слабкий – до 10, середній – 10–50, сильний – понад 50.

До 10. Квітка: за типом (кількість пелюсток).

Напівповна – до 40, повна – 40–80, дуже повна – понад 80.

До 11. Квітка: маса, г.

Мала – до 3, середня – 3–5, велика – понад 5.

До 14. Ефірна олія: вміст у свіжих квітках, %.

Визначається методом інтерферометрії.

Низький – до 0,08; середній – 0,08–0,14; високий – понад 0,14.

До 15. Декантована олія: вміст у свіжих квітках, %.

Визначається за методом Долматової.

Низький – до 0,02; середній – 0,02–0,03; високий – понад 0,03.

До 16. Екстракт: вміст ефірної олії в свіжих квітках, %.

Визначається методом екстракції.

Низький – до 0,20; середній – 0,20–0,40; високий – понад 0,40.

До 17. Абсолютний вміст в екстракті, %.

Визначається методом оброблення екстракту етиловим спиртом.

Низький – до 50; середній – 50–70; високий – понад 70.

9. Література

1. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел: Сб. науч. тр. – Симферополь: ВНИИЭМК 1972. – 107 с.

2. Селекция эфиромасличных культур: Методические указания. – Симферополь: ВНИИЭМК 1977 – 150 с.

3. Назаренко Л. Г. Селекция розы эфиромасличной (в 2 частях). – Симферополь, 1997. – 418 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Rosa damascena</i> Mill.	
1.2 Загальноприйнята назва	Троянда дамаська	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції		
(інформація стосовно схеми селекції)		
Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито і як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2. Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Вегетативне розмноження		
(а) щепленням (будь ласка, вкажіть підщепу)		[]
(б) живці		[]
(с) <i>in vitro</i> розмноження		[]
(д) інше (вказати метод)		[]
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]

Методика

проведення експертизи сортів хамоміли обідраної (*Matricaria recutita* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Matricaria recutita* L. (*Chamomilla recutita* (L.) Rauschert)

2. Необхідний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 5 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано літерами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 200 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,20 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 200 рослин.

MG: разове вимірювання 200 рослин або частин 200 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 60 рослин або частин 60 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 200 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 60 рослин або частин 60 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 200 рослин допускаються сім нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано використовувати такі ознаки:

- Плоїдність (ознака 1);
- Рослина: за висотою (ознака 4);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 10).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

(a)–(c) – пояснення до Таблиці ознак у розділі 8.

7. Таблиця ознак сортів хамоміли обідраної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QL	Плоїдність MG C	диплоїд	2	Camoflora
		тетраплоїд	4	Manzana
2. QN	Рослина: за щільністю розміщення листків VG, (c)	нешільна	3	Bona Bodegold, Lasyr
		помірна	5	
		щільна	7	
3. (*) (+) QN	Рослина: положення нижніх бічних пагонів VG (a)	пряме	1	Mabamille
		напівпряме	3	
		горизонтальне	5	
4. (*) QN	Рослина: за висотою MS (b)	низька	3	Manzana
		середня	5	Mabamille, Novbona
		висока	7	Lasyr
5. QN	Стебло: антоціанове забарвлення VG, (a)	слабке	3	Mabamille
		помірне	5	Bona, Novbona
		сильне	7	
6. (+) QN	Листок: розсіченість VG (c)	груба	3	Robumille
		помірна	5	
		мілька	7	
7. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, (a)	слабка	1	Robumille Camoflora
		помірна	2	
		сильна	3	
8. (*) (+) QN	Кошик: діаметр MS (a)	малий	3	Bona
		середній	5	Bodegold, Camoflora
		великий	7	Lasyr, Margaritar
9. (+) (*) QN	Кошик: діаметр диска MS (a)	малий	3	Bodegold, Bona
		середній	5	Robumille
		великий	7	Lasyr, Margaritar
10. (*) (+) QN	Час початку цвітіння MS	ранній	3	Camoflora
		середній	5	Manzana
		пізній	7	Zloty Lan
11. (+) QN	Час повного цвітіння MS	ранній	3	Bona
		середній	5	Manzana
		пізній	7	Bodegold
12. (+) QN	Кошик: вміст (-)α-бісабололу в ефірній олії MG (b)	низький	1	Bodegold, Camoflora, Margaritar
		середній	2	Promyk
		високий	3	Manzana, Novbona, Robumille

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів хамоміли обідраної

8.1 Пояснення, які охоплюють кілька ознак

Ознаки, навпроти яких в другій колонці присутня одна з наступних позначок, мають обстежуватися таким чином:

- (а) Всі спостереження проводяться в стадії бутонізації.
- (б) Всі спостереження проводяться під час початку цвітіння (див. ozn. 10).
- (с) Всі спостереження проводяться під час повного цвітіння.

8.2 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Плоїдність.

Плоїдність рослин може бути визначена різними методами:

- число хромосом кореневої меристеми;
- число і розмір продихів на нижній стороні листка (тетраплоїдні сорти мають меншу кількість продихів на мм^2 і більші розміри);
- кількість хлоропластів у замикаючих клітинах продихів на нижній стороні листка (тетраплоїдні сорти мають більше хлоропластів, ніж диплоїдні сорти).

Інший ефективний метод базується на основі проточної цитометрії.

До 3. Рослина: положення нижніх бічних пагонів.

1

Пряме

3

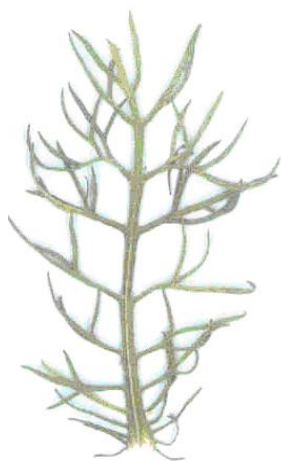
напівпряме

5

горизонтальне

До 6. Листок: розсіченість.

3

Груба

5

помірна

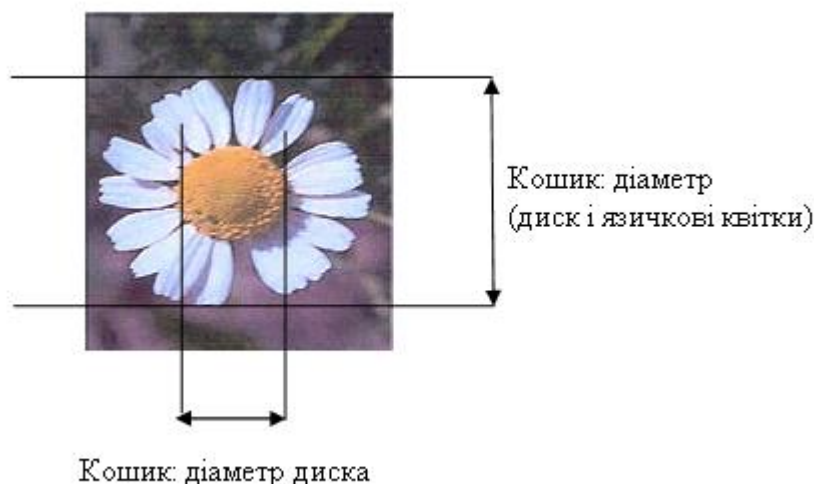
7

мілька

До 8. Кошик: діаметр.

До 9. Кошик: діаметр диска.

Спостереження проводять на початку цвітіння, коли язичкові квітки знаходяться в горизонтальному положенні.

До 10. Час початку цвітіння.

Час початку цвітіння рослин слід розглядати як такий, коли 20% окремих рослин мають розвинені язичкові квітки на 5 кошиках рослини.

До 11. Час повного цвітіння.

Оцінку ведуть на окремих рослинах. Окрема рослина вважається такою, що цвіте, коли 40–70% трубчастих квіток у диску розкрились у 50% кошиків. Повне цвітіння – це період, коли 80% окремих рослин досягли стадії повного цвітіння.

До 12. Кошик: вміст (-)α-бісабололу в ефірній олії.

Ефірну олію екстрагують паперовою дистиляцією з 30 г кошиків. Визначають α-бісаболол методом капілярно-газової хроматографії. Квітки готують до сушіння не пізніше, ніж за 2 години після збору, щоб уникнути хімічного розкладу олії. Температура сушіння не повинна перевищувати 45 °C. Залишкова вологість має бути 7–11%. Умови дистиляції: рідина для дистиляції хімічно чиста вода R, 0,5 мл ксилолу R (як каталізатор), тривалість дистиляції приблизно 4 години зі швидкістю 3–4 мл на хвилину.

Інтенсивно-блакитна ефірна олія розділяється газовою хроматографією. Відповідні умови методів газової хроматографії розглянуто у Schilcher (1987).

Основними компонентами ефірної олії хамоміли є (-)α-бісаболол, хемакулен, оксид бісабололу А, оксид бісабололу В, оксид бісаболону А.

Вміст (-)α-бісабололу має 3 рівні:

№ рівнів	Рівень	Вміст (-)α-бісабололу в ефірній олії	Сорти-еталони
1	низький	≤ 5%	Bodegold, Camoflora, Margaritar
2	середній	5%–30%	Promyk
3	високий	> 30%	Manzana, Novbona, Robumille

9. Література

Test Guidelines for the conduct of tests for distinctness, uniformity and stability of Chamomile (*Matricaria recutita* L.) (TG /152/4, UPOV) // Geneva. 2008-04-09. – 19 P. // URL: www.upov.int/edocs/tgdocs/en/tg152.pdf

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Matricaria recutita</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Хамоміла обідрана	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
Е-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Плоїдність	диплоїд	Camoflora 2 []
		тетраплоїд	Manzana 4 []
5.2 (4)	Рослина: за висотою	низька	Manzana 3 []
		середня	Mabamille, Novbona 5 []
		висока	Lasyr 7 []
5.3 (8)	Кошик: діаметр	малий	Bona 3 []
		середній	Bodegold, Camoflora 5 []
		великий	Lasyr, Margaritar 7 []
5.4 (10)	Час початку цвітіння	ранній	Camoflora 3 []
		середній	Manzana 5 []
		пізній	Zloty Lan 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання (a) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (b) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (b) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал нічим не обробляють, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надана повна інформація. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів).				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів хризантеми увінчаної (*Chrysanthemum coronarium* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів та гібридів виду *Chrysanthemum coronarium* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 20 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5. *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

Методику розробили: Андрущенко А. В., Кривицький К. М., канд біол. наук, Хороняк Т. В., мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин; Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, зав. відділом нових культур, Ковтун-Водяницька С. М., мол. наук. сп. відділу нових культур, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України, 2010.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);
VG: візуальна разова оцінка групи рослин;
VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються три нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Стебло: опушення (ознака 6);
- Листок: цупкість (ознака 11);
- Кошик: за типом (ознака 15);
- Квітка язичкова: забарвлення (ознака 19).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів хризантеми увінчаної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька	3	Нікітська Ювілейна
		середня	5	Колдунья
		висока	7	Пастель
2. PQ 2	Рослина: габітус VG 2	прямий	1	
		напівпрямий	2	
		розлогий	3	
3. (+) QN	Стебло: міжвузля за довжиною MS, 2	короткі	3	Ветреница
		середні	5	Колдунья
		довгі	7	
4. QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
5. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 2	відсутнє	1	Ноктюрн
		наявне	9	Кокетка
6. (*) QL	Стебло: опушення VS 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
7. QL	Стебло: ламкість (крихкість) VG, 2	відсутня	1	Кокетка
		наявна	9	
8. QL	Пагін першого порядку: опушення VS, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
9. (+) QN	Листок: за довжиною MS 2	короткий	3	Жадана
		середній	5	Кокетка
		довгий	7	Пастель
10. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький	3	Пастель
		середній	5	Сухоцвітик
		широкий	7	Кіра
11. (*) QL	Листок: цупкість MS 2	не цупкий	1	
		цупкий	2	Нікітська Ювілейна
12. PQ	Листок: забарвлення верхнього боку VS, 2	сизе	1	
		зелене	2	
		темно-зелене	3	
13. (*) (+) QN	Суцвіття (кошики): кількість на пагоні MS 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	

1	2	3	4	5
14. (+) QN	Кошик: діаметр MS 2	малий середній великий	3 5 7	Каріатида Дончанка
15. (*) PQ	Кошик: за типом VS 2	простий напівповний повний	3 5 7	Сухоцвітик Дончанка
16. (+) QN	<u>Лише для напівповних сортів.</u> Кошик: кількість рядків язичкових квіток (пелюсток) VS, 2	мала середня велика	3 5 7	
17. (+) PQ	Квітколоже: діаметр VS 2	малий середній великий	3 5 7	
18. (*) QL	Квітка язичкова: за характером поверхні VS, 2	гладенька текстурована	1 2	
19. (*) PQ	Квітка язичкова: забарвлення VS, 2	біло-жовте лимонно-жовте жовте	1 2 3	
20. QN	Квітка трубчаста: інтенсивність жовтого забарвлення VS, 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
21. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS, 3	мала середня велика	3 5 7	
22. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння MG 1	ранній середній пізній	3 5 7	Меотіда Сухоцвітик

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів хризантеми увінчаної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які виконують обстеження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 45, середня – 45–80, висока – понад 80.

До 3. Стебло: міжвузля за довжиною, см.

Короткі – до 4, середні – 4–7, довгі – понад 7.

До 9. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 6, середній – 6–8, довгий – понад 8.

До 10. Листок: за шириною, см.

Вузкий – до 4, середній – 4–6; широкий – понад 6.

До 13. Суцвіття (кошики): кількість на пагоні, шт.

Мала – до 4; середня – 4–7, велика – понад 7.

До 14. Кошик: діаметр, см.

Малий – до 3,5; середній – 3,5–5,0; великий – понад 5,0.

До 16. Лише для напівповних сортів. Кошик: кількість рядків язичкових квіток (пелюсток), шт.

Мала – до 3, середня – 3–5, велика – понад 5.

До 17. Квітколоже: діаметр, см.

Малий – до 3, середній – 3–4, великий – понад 4.

До 21. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 1, середня – 1–2, велика – понад 2.

До 22. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – травень;

середній – червень;

пізній – липень.

9. Література

1. Дворянинова К. Ф. Хризантемы. Интродукция, биология и агротехника / К. Ф. Дворянинова. – Кишинев: «Штиинца», 1982. – 216 с.
2. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр. 1999. – С. 336.
3. Українська сільськогосподарська енциклопедія. – К., 1972. – Т. 3. – С. 440.
4. Декоративные растения открытого и закрытого грунта – К.: Наукова думка, 1985. – С. 450.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва	<i>Chrysanthemum coronarium</i> L.		
1.2 Загальноприйнята назва	Хризантема увінчана		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти []			
(c) Гібрид []			
(d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	Нікітська Ювілейна 3 []
		середня	Колдунья 5 []
		висока	Пастель 7 []
5.2 (6)	Стебло: опушення	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.3 (11)	Листок: цупкість	не цупкий	1 []
		цупкий	Нікітська Ювілейна 2 []
5.4 (15)	Кошик: за типом	простий	Сухоцвітик 3 []
		напівповний	5 []
		повний	Дончанка 7 []
5.5 (19)	Квітка язичкова: забарвлення	біло-жовте	1 []
		лимонно-жовте	2 []
		жовте	3 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів цмину італійського
(*Helichrysum italicum* (Roth) Guss.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Helichrysum italicum* (Roth) Guss.

2. Необхідний рослинний матеріал – живці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 100 вкорінених живців.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,60 × 0,60 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

Методику розроблено: Работягов В. Д., д-р біол. наук, зав. відділом нових ароматичних і лікарських культур, Хлипенко Л. А., канд. с.-г. наук, Нікітський ботанічний сад, 2005.

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);
MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);
VG: візуальна разова оцінка групи рослин;
VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності, використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються п'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Саджанці: антоціанове забарвлення (ознака 1);
- Листок: забарвлення (ознака 10);
- Квітка: забарвлення (ознака 16);
- Вміст ефірної олії (ознака 18).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довіклля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів цмину італійського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Саджанці: антоціанове забарвлення VS	відсутнє	1	Осіповський, ВІМ, Кристал
		наявне	9	
2. QN	Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння) MG	низька	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VS	компактний	3	ВІМ
		напіврозлогий	5	Осіповський, Кристал
		розлогий	7	
4. (*) QL	Рослина: гілкування VS	слабке	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		помірне	5	
		сильне	7	
5. QN	Рослина: діаметр куща MS	малий	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		середній	5	
		великий	7	
6. QN	Стебло: діаметр MS	малий	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		середній	5	
		великий	7	
7. QL	Рослина: облиствленість VS	слабка	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		середня	5	
		сильна	7	
8. QN	Листок: за довжиною MS	короткий	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		середній	5	
		довгий	7	
9. QN	Листок: за шириною VS	вузький	3	Кристал
		середній	5	Осіповський, ВІМ
		широкий	7	
10. (*) PQ	Листок: забарвлення VS	сизо-зелене	1	Кристал
		сизо-біле	2	Осіповський, ВІМ
		сизе	3	
11. (*) QL	Листок: опушення VS	слабке	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		помірне	5	
		сильне	7	
12. QN	Суцвіття: за довжиною головної осі MS	коротке	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		середнє	5	
		довге	7	

1	2	3	4	5
13. (*) QN	Суцвіття: за довжиною суцвіття I-го порядку MS	коротке	3	Осіповський, ВІМ, Кристал
		середнє	5	
		довге	7	
14. QN	Суцвіття: кількість квіток у дихазії MS	мала	3	Кристал
		середня	5	Осіповський
		велика	7	ВІМ
15. QL	Суцвіття: щільність VS	нешільне	3	Кристал
		середньої щільності	5	Осіповський
		щільне	7	ВІМ
16. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS	світло-жовте	1	Кристал
		жовте	2	Осіповський
		жовто-оранжеве	3	ВІМ
17. (*) QN	Час початку цвітіння MS	ранній	3	ВІМ, Осіповський
		середній	5	Кристал
		пізній	7	
18. (*) (+) QN	Вміст ефірної олії L	низький	3	ВІМ, Осіповський
		середній	5	Кристал
		високий	7	
19. QN	Ефірна олія: вміст нерілацетату L	низький	3	ВІМ, Осіповський
		середній	5	Кристал
		високий	7	
20. QN	Ефірна олія: вміст ліналоолу L	низький	3	Кристал
		середній	5	ВІМ, Осіповський
		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів цмину італійського

До 18. Вміст ефірної олії.

Врожай сировини визначають з 1 м² методом зважування в 4-кратній повторності. Вміст ефірної олії визначають за методом Гінзбурга.

9. Література

1. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел: Сб. науч. тр. – Симферополь, 1972. – С. 108.
2. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України / М. І. Котов, Є. Д. Карнаух, С. С. Морозюк, С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – С. 124.
3. Кривець Д. О., Позняк О. В. Методика проведення експертизи сортів чаберу садового (*Satureja hortensis* L.) на відмітність, однорідність та стабільність. – 2004. – 4 с.
4. Осипова Е. А. Об интродукции некоторых видов цмина (бессмертника) в Крыму // Растительные ресурсы. – 1970. – Т. 6. – Вып. 3. – С. 445–448.
5. Работягов В. Д. Интродукция эфирномасличных и пряно-ароматических растений / Работягов В. Д., Машанов В. И., Андреева Н. Ф. – Ялта, 1999. – 32 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Helichrysum italicum</i> (Roth) Guss.	
1.2 Загальноприйнята назва	Цмин італійський	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація [] (зазначте батьківський сорт)		
4.1.3 Виявлено та поліпшено [] (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		
4.1.4 Інше [] (зазначте деталі)		
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються вегетативно		
(а) Живцювання		[]
(б) Розмноження <i>in vitro</i>		[]
(с) Інше (вказіть метод)		[]
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Саджанці: антоціанове забарвлення	відсутнє	Осіповський, ВІМ, Кристал
		наявне	
5.2 (10)	Листок: забарвлення	сизо-зелене	Кристал
		сизо-біле	Осіповський, ВІМ
		сизе	
5.3 (16)	Квітка: забарвлення	світло-жовте	Кристал
		жовте	Осіповський
		жовто-оранжеве	ВІМ
5.4 (18)	Вміст ефірної олії	низький	ВІМ, Осіповський
		середній	Кристал
		високий	
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання (а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів цмину піщового (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів *Helichrysum arenarium* (L.) Moench.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 15 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення відповідних характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,20 м.

3.5. *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методами візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розробили: Андрющенко А. В., Кривицький К. М. канд. біол. наук, Хороняк Т. В. мол. наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюються всі виміри кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання й обстеження здійснюються на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат від загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються п'ять нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: щільність опушення (ознака 4);
- Кошик: забарвлення (ознака 16);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 17).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів цмину піскового

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 3	низька	3	Золотистий
		середня	5	
		висока	7	
2. PQ	Рослина: габітус VG, 3	прямий	1	
		висхідний	2	
3. (*) (+) QN	Рослина: кількість стебел MS 3	мала	3	Золотистий
		середня	5	
		велика	7	
4. (*) QN	Рослина: щільність опушення VS, 2	нещільне	3	Золотистий
		помірне	5	
		щільне	7	
5. (*) QL	Стебло: галуження VS 3	відсутнє	1	Золотистий
		наявне	9	
6. (*) (+) QN	Стебло: кількість галузок MS 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
7. (+) QN	Листок стебловий: кут відхилення від стебла MS, 3	малий	3	Золотистий
		середній	5	
		великий	7	
8. (+) QN	Листок стебловий: за довжиною MS, 3	короткий	3	
		середній	5	
		довгий	7	
9. (+) QN	Листок: співвідношення довжина / ширина MS, 2	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
10. (+) QN	Листки стеблові: кількість MS 2	мала	3	Золотистий
		середня	5	
		велика	7	
11. (+) QN	Суцвіття (кошик): діаметр MS 3	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
12. (*) PQ	Листочки обгортки кошика: забарвлення VS, 3	білувате	3	Золотистий
		лимонно-жовте	5	
		яскраво-лимонно-жовте	7	
13. (+) QN	Суцвіття: співвідношення довжини зовнішніх листочків до внутрішніх листочків обгортки кошика MS, 3	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	

1	2	3	4	5
14. (+) QN	Плід (сім'янка): за довжиною MS, 4	короткий середній довгий	3 5 7	
15. (+) QN	Плід: за шириною MS 4	вузький середній широкий	3 5 7	
16. (*) PQ	Кошик: забарвлення VS 3	блідо-жовте помірно-жовте жовто-гаряче	1 2 3	Золотистий
17. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 2	ранній середній пізній	3 5 7	Золотистий
18. (+) QN	Рослина: час досягання плодів VG, 2	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів цмину пісового

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Бутонізація
2	Початок цвітіння
3	Плодоношення
4	Стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 15, середня – 15–25, висока – понад 25.

До 3. Рослина: кількість стебел, шт.

Мала – до 7, середня – 7–12, велика – понад 12.

До 6. Стебло: кількість галузок, шт.

Мала – 1–2, середня – 3–4, велика – понад 4.

До 7. Листок стебловий: кут відхилення від стебла, градусів.

Малий – до 15, середній – 15–30, великий – понад 30.

До 8. Листок стебловий: за довжиною, см.

Короткий – до 3, середній – 3–4, довгий – понад 4.

До 9. Листок: співвідношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 4, середнє – 4–5, велике – понад 5.

До 10. Листки стеблові: кількість, шт.

Мала – до 15, середня – 15–22, велика – понад 22.

До 11. Суцвіття (кошик): за діаметром, мм.

Малий – до 4, середній – 4–5, великий – понад 5.

До 13. Суцвіття: співвідношення довжини зовнішніх листочків до внутрішніх листочків обгортки кошика, разів.

Мале – понад 0,7; середнє – 0,7–0,5; велике – до 0,5.

До 14. Плід (сім'янка): за довжиною, мм.

Короткий – до 0,8; середній – 0,8–1,2; довгий – понад 1,2.

До 15. Плід: за шириною, мм.

Вузкий – до 0,8; середній – 0,8–1,0; широкий – понад 1,0.

До 17. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – червень;

середній – липень;

пізній – серпень.

До 18. Рослина: час досягання плодів, місяць.

Через 7–10 діб після цвітіння насіння досягає.

Ранній – червень;

середній – липень;

пізній – серпень.

9. Література

1. Редкие растения и животные Крыма. Справочник. – Симферополь: Таврия, 1988. – С. 62–64.

2. Работягов В. Д. и др. Аннотированный каталог видов и сортов эфиромасличных, пряно-ароматических и пищевых растений коллекции Никитского ботанического сада / В. Д. Работягов, Л. А. Хлыпенко, Н. Н. Бакова, В. И. Машанов. – Ялта, 2007. – С. 19–23.

3. Ловкова М. Я. и др. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова, А. М. Рабинович, С. М. Пономарева, Г. Н. Бузук, С. М. Соколова. – М.: «Наука», 1989. – С. 196–197.

4. Гродзинський А. М. Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник / А. М. Гродзинський. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії ім. М. П. Бажана, 1990. – С. 454.

5. Определитель высших растений Украин. – К.: Фитосоциоцентр. 1999. – С. 326.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва	<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench		
1.2 Загальноприйнята назва	Цмин пісковий		
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	Золотистий 7 []
5.2 (3)	Рослина: кількість стебел	мала	3 []
		середня	Золотистий 5 []
		велика	7 []
5.3 (4)	Рослина: щільність опушення	нещільне	3 []
		помірне	Золотистий 5 []
		щільне	7 []
5.4 (5)	Стебло: галуження	відсутнє	1 []
		наявне	Золотистий 9 []
5.5 (16)	Кошик: забарвлення	блід-жовте	1 []
		помірно-жовте	2 []
		жовто-гаряче	Золотистий 3 []
5.6 (17)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	Золотистий 5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів чаберу гірського (*Satureja montana* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів та гібридів виду *Satureja montana* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити 60 шт. дворічних вегетативно розмнужених рослин.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні у кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту денного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 1,0 × 1,0 м.

Методику розробили: Работягов В. Д., д-р біол. наук, Хлипенко Л. А., канд. с.-г. наук, Нікітський ботанічний сад; Васківська С. В., наук. сп., Український інститут експертизи сортів рослин, 2006.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації вимірюють кількісні ознаки (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним. Для сортів, які вегетативно розмножуються, достатньо визначити чи є рослинний матеріал однорідним за проявами ознак і чи не трапляються мутації і домішки.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Саджанці: антоціанове забарвлення пагонів (ознака 1);
- Суцвіття: за довжиною (ознака 11);
- Суцвіття: кількість квіток у дихазії (ознака 12);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 17).

5.1 Для визначення забарвлення квітки використовують RHS шкалу кольорів, група № 69 red-purple (червоно-пурпурова).

5.2 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чаберу гірського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Саджанці: антоціанове забарвлення пагонів VG, 1	відсутнє наявне	1 9	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 5	низька середня висока	3 5 7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VG 5	компактний напіврозлогий розлогий	3 5 7	
4. (+) QN	Рослина: гілкування MS 5	слабке помірне сильне	3 5 7	
5. (*) (+) QN	Рослина: діаметр куща MS 5	малий середній великий	3 5 7	
6. (+) QN	Стебло: діаметр MS 5	малий середній великий	3 5 7	
7. (*) (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS 5	коротка середня довга	3 5 7	
8. (*) (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS 5	вузька середня широка	3 5 7	
9. (*) QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 5	слабка помірна сильна	3 5 7	
10. (*) QN	Листкова пластинка: опушення верхнього боку VG, 5	слабке середнє сильне	3 5 7	
11. (*) (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 5	коротке середнє довге	3 5 7	
12. (*) (+) QN	Суцвіття: кількість квіток у дихазії MS 5	мала середня велика	3 5 7	

1	2	3	4	5
13. (*) QN	Суцвіття: за щільністю VS 5	нешільне середнє щільне	3 5 7	
14. (*) PQ	Квітка: забарвлення VG 5	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
15. (*) (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L	низький середній високий	3 5 7	
16. (+) QN	Ефірна олія: вміст карвакролу L	низький середній високий	3 5 7	
17. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 5	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чаберу гірського

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Початок відростання пагонів
2	Початок бутонізації (утворено 15% бутонів)
3	Повна бутонізація (утворено 75% бутонів)
4	Початок цвітіння (на рослині розкрито 15% квіток)
5	Повне цвітіння (на рослині розкрито 75% квіток)

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 40, середня – 40–50, висока – понад 50.

До 4. Рослина: гілкування (рахують кількість гілок I порядку), шт.

Слабке – до 80, помірне – 80–100, сильне – понад 100.

До 5. Рослина: діаметр куща, см.

Малий – до 60, середній – 60–80, великий – понад 80.

До 6. Стебло: діаметр, см (центральне або головне стебло).

Малий – до 0,5; середній – 0,5–0,6; великий – понад 0,6.

До 8. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 0,4; середня – 0,4–0,6; широка – понад 0,6.

До 11. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 15, середнє – 15–20, довге – понад 20.

До 12. Суцвіття: кількість квіток у дихазії, шт.

Мала – до 10, середня – 10–15, велика – понад 15.

До 15. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Визначають за методом Гінзбурга у відсотках від сирої маси.

Низький – до 0,4; середній – 0,4–0,5; високий – понад 0,5.

До 16. Ефірна олія: вміст карвакролу, %.

Компонентний склад ефірної олії визначають за методом ГРХ. Основний компонент ефірної олії чаберу гірського – карвакрол.

Низький – до 30, середній – 30–55, високий – понад 55.

До 17. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Ранній – повне цвітіння у II-й декаді липня; середній – повне цвітіння у I-й декаді серпня; пізній – повне цвітіння у II-й декаді серпня.

9. Література

1. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел: Сб. науч. тр. – Симферополь, 1972. – 108 с.

2. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України / М. І. Котов, Є. Д. Карнаух, С. С. Морозюк, С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – 124 с.

3. Кривець Д. О. Методика проведення експертизи сортів чаберу садового (*Satureja hortensis* L.) на відмітність, однорідність і стабільність / Д. О. Кривець, О. В. Позняк. – К., 2004. – 4 с.

4. Работягов В. Д. Чабер горный. Биология, биохимия, агротехника возделывания / В. Д. Работягов, Л. А. Хлышенко. – Ялта, 1997. – 13 с.

5. Работягов В. Д. Интродукция эфиромасличных и пряно-ароматических растений / В. Д. Работягов, В. И. Машанов, Н. Ф. Андреева. – Ялта, 1999. – 32 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Satureja montana</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Чабер гірський	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножують вегетативно		
(а) живцювання		[]
(б) розмноження <i>in vitro</i>		[]
(с) інше		[]
(зазначте деталі)		

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів чаберу садового (*Satureja hortensis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Satureja hortensis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 30 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,10 м.

3.5 *Метод дослідження:* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту, здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків, залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації вимірюють кількісні ознаки (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;
VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, відзначеними в описі сорту.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Час початку цвітіння (ознака 18);
- Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння) (ознака 19).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чаберу садового

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Сходи: антоціанове забарвлення VG, 1	відсутнє	1	Остер
		наявне	9	
2. QN	Рослина: за щільністю куща VG, 2	нещільна	3	Остер
		помірно щільна	5	
		щільна	7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VG 2	висхідний	3	Остер
		напіввисхідний	5	
		розлогий	7	
4. (*) QN	Рослина: галуження VG 2	слабке	3	Остер
		помірне	5	
		сильне	7	
5. QN	Рослина: діаметр куща MG 2	малий	3	Остер
		середній	5	
		великий	7	
6. QN	Стебло: за товщиною MG 2	тонке	3	Остер
		середнє	5	
		товсте	7	
7. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG, 2	відсутнє	1	Остер
		наявне	9	
8. (*) QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VG, 2	слабка	3	Остер
		помірна	5	
		сильна	7	
9. QN	Рослина: облиствленість VG 3	слабка	3	Остер
		середня	5	
		сильна	7	
10. (+) QN	Листок: за довжиною MS 3	короткий	3	Остер
		середній	5	
		довгий	7	
11. QN	Листок: за шириною MS 3	вузький	3	Остер
		середній	5	
		широкий	7	
12. PQ	Листок: забарвлення VG 3	світло-зелене	1	Остер
		зелене	2	
		сіро-зелене	3	
		темно-зелене	4	
13. (*) QL	Листок: антоціанове забарвлення VG, 3	відсутнє	1	Остер
		наявне	9	
14. QL	Листок: опушення VG, 3	відсутнє	1	Остер
		наявне	9	

1	2	3	4	5
15. QN	Суцвіття: кількість кільчаток MS, 6	три п'ять більше п'яти	3 5 7	Остер
16. QL	Суцвіття: антоціанове забарвлення VS, 6	відсутнє наявне	1 9	
17. (* PQ	Квітка: забарвлення VS 6	біле світло-рожеве рожеве темно-рожеве блідо-фіолетове	1 2 3 4 5	Остер
18. (* QN	Час початку цвітіння VS 5	ранній середній пізній	3 5 7	Остер
19. (* QN	Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння) MG, 6	низька середня висока	3 5 7	Остер
20. (* QN	Час достигання насіння VS 7	ранній середній пізній	3 5 7	Остер

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чаберу садового

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Галуження
3	Утворення листків
4	Бутонізація (утворено 75% бутонів)
5	Початок цвітіння
6	Повне цвітіння (розкрито 75% квіток)
7	Стигле насіння

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 10. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 1,5; середній – 1,5–2,0; довгий – понад 2,0.

9. Література

1. Володарська А. Т. Вітаміни на грядці / А. Т. Володарська, М. О. Скляревський. – К.: Урожай, 1989. – С. 79.
2. Загальне введення до експертизи на вирізняльність, однорідність і стабільність та розробки гармонізованих описів нових сортів рослин // Міжнародний Союз з охорони нових сортів рослин. – Женева, 2002. – 20 с.
3. Капелев И. Г. Пряноароматические растения / И. Г. Капелев, В. И. Машанов. – Симферополь: Таврия, 1973. – 20 с.
4. Сорти і гібриди овочевих та баштанних культур. Книга-каталог. – Харків, 2003. – С. 172–173.
5. Машанов В. И. Пряноароматические растения / В. И. Машанов, А. А. Покровский. – М.: Агропромиздат, 1991. – С. 119–1212.
6. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. – 2 изд. стереот. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – 548 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Satureja hortensis</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Чабер садовий	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схеми селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(c) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні			[]
(ii) синтетичні сорти			[]
(c) Гібрид			[]
(d) Інше			[]
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше			[]
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Сходи: антоціанове забарвлення	відсутнє	Остер 1 []
		наявне	9 []
5.2 (3)	Рослина: габітус	висхідний	3 []
		напіввисхідний	Остер 5 []
		розлогий	7 []
5.3 (13)	Листок: антоціанове забарвлення	відсутнє	Остер 1 []
		наявне	9 []
5.4 (17)	Квітка: забарвлення	біле	1 []
		світло-рожеве	Остер 2 []
		рожеве	3 []
		темно-рожеве	4 []
		блід-фіолетове	5 []
5.5 (18)	Час початку цвітіння	ранній	Остер 3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
5.6 (19)	Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння)	низька	3 []
		середня	Остер 5 []
		висока	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознаки(а), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів чебрецю камфорного
(*Thymus camphoratus* Hoffm. et Link)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Thymus camphoratus* Hoffm. et Link.

2. Необхідний рослинний матеріал – рослини вегетативного розмноження

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 50 рослин.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості і сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,50 × 0,10 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Саджанці: антоціанове забарвлення (ознака 1);
- Квітка: забарвлення (ознака 16);
- Час початку цвітіння (ознака 17);
- Вміст ефірної олії (ознака 18).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довіклля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чебрецю камфорного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Саджанці: антоціанове забарвлення VG	відсутнє	1	Світлячок
		наявне	9	
2. QN	Рослина: за висотою (фаза повного цвітіння) MG	низька	3	Світлячок
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VS	компактний	3	Світлячок
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
4. (*) QN	Рослина: гілкування VS	слабке	3	Світлячок
		помірне	5	
		сильне	7	
5. QN	Рослина: діаметр куща MS	малий	3	Світлячок
		середній	5	
		великий	7	
6. QN	Стебло: за товщиною MS	тонке	3	Світлячок
		середнє	5	
		товсте	7	
7. QL	Рослина: облиствленість VS	слабка	3	Світлячок
		середня	5	
		сильна	7	
8. QN	Листок: за довжиною MS	короткий	3	Світлячок
		середній	5	
		довгий	7	
9. QN	Листок: за шириною MS	вузький	3	Світлячок
		середній	5	
		широкий	7	
10. (*) PQ	Листок: забарвлення VS	сизо-зелене	3	Світлячок
		сизо-сіре	5	
		сизе	7	
11. (*) QN	Листок: опушення VS	слабке	1	Світлячок
		помірне	2	
		сильне	3	
12. QN	Суцвіття: головна вісь суцвіття за довжиною MS	коротка	3	Світлячок
		середня	5	
		довга	7	
13. (*) QN	Суцвіття: суцвіття I-го порядку за довжиною MS	коротке	3	Світлячок
		середнє	5	
		довге	7	
14. (*) QN	Суцвіття: кількість квіток у дихазії MS	мала	3	Світлячок
		середня	5	
		велика	7	

1	2	3	4	5
15. (*) QN	Суцвіття: за щільністю VS	нещільне	3	Світлячок
		середньої щільності	5	
		щільне	7	
16. (*) PQ	Квітка: забарвлення VS	біле	1	Світлячок
		біло-рожеве	2	
		бруднувато-біле	3	
17. (*) QN	Час початку цвітіння VS	ранній	3	Світлячок
		середній	5	
		пізній	7	
18. (*) (+) QN	Вміст ефірної олії MS	низький	3	Світлячок
		середній	5	
		високий	7	
19. (*) (+) QN	Ефірна олія: вміст 1,8-цинеолу MS	низький	3	Світлячок
		середній	5	
		високий	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чебрецю камфорного

Біометричні обстеження проводять у фазі цвітіння. Визначають розміри листка, товщину стебла лінійкою на рівні 3-ї пари листків. Вимірюють кілька листків та стебел (не менше трьох) у центрі куща і по краях. Діаметр куща та його висоту визначають у сантиметрах.

До 18. Вміст ефірної олії.

Врожай сировини визначають з 1 м² зважуванням у 4-кратній повторності. Вміст ефірної олії визначають за методом Гінзберга.

До 19. Ефірна олія: вміст 1,8-цинеолу.

Компонентний склад ефірної олії визначають методом ГРХ, основний компонент – 1,8-цинеол, його вміст може бути низьким (до 20%), середнім (20–69%), високим (понад 70%). У сорту Світлячок вміст 1,8-цинеолу 80%.

9. Література

1. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел // Сб. науч. тр. – Симферополь, 1972. – С. 108.
2. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України / М. І. Котов, Є. Д. Карнаух, С. С. Морозюк, С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – 124 с.
3. Кривець Д. О. Методика проведення експертизи сортів чаберу садового (*Satureja hortensis* L.) на відмітність, однорідність і стабільність / Д. О. Кривець, О. В. Позняк. – К., 2004. – 4 с.
4. Работягов В. Д. Методические рекомендации по возделыванию и переработке чабреца камфорного // В. Д. Работягов, Д. И. Фурса, С. П. Корсакова.–Ялта, 1997.– 15 с.
5. Работягов В. Д. Интродукция эфиромасличных и пряно-ароматических растений / В. Д. Работягов, В. И. Машанов, Н. Ф. Андреева. – Ялта, 1999. – 32 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Thymus camphoratus</i> Hoffm. et Link	
1.2 Загальноприйнята назва	Чебрець камфорний	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножують вегетативно		
(a) живцювання		[]
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]
(c) інше (зазначте деталі)		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.2 Інше [] (азначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Саджанці: антоціанове забарвлення	відсутнє	Світлячок 1 []
		наявне	9 []
5.2 (16)	Квітка: забарвлення	біле	Світлячок 1 []
		біло-рожеве	2 []
		бруднувато-біле	3 []
5.3 (17)	Час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	Світлячок 7 []
5.4 (18)	Вміст ефірної олії	низький	3 []
		середній	Світлячок 5 []
		високий	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання			
(а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні []			
(б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів чебрецю повзучого (*Thymus serpyllum* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Thymus serpyllum* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння або укорінені живці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння / живці для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 5 г, живців – 50 шт.

2.3 Насіння / живці мають бути здоровими на вигляд, не ураженими хворобами, не пошкодженими шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості, посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння / живці нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,50 × 0,50 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, зав. відділом нових культур, Корабльова О. А., канд. с.-г. наук, ст. наук. сп. відділу нових культур, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка, Карпенко В. А., аспірант, Український інститут експертизи сортів рослин, 2008.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві не типові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють в межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Рослина: кущ за шириною (ознака 3);
- Рослина: галуження (ознака 4);
- Стебло: квітуча частина за довжиною (ознака 14);
- Суцвіття: за довжиною (ознака 25);
- Суцвіття: за формою (ознака 26).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати / висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чебрецю повзучого

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: габітус VG 5	прямий	1	
		напіврозлогий	3	
		розлогий	5	
		напівсланкий	7	
		сланкий	9	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 5	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
3. (*) (+) QN	Рослина: куц за шириною MS 5	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
4. (*) (+) QN	Рослина: галуження MS 5	слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
5. (*) QN	Рослина: облиствленість VG 5	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
6. (*) QL	Стебло: тип розміщення листіків VG 4	поодинокі чергові	1	
		супротивні	2	
		трійчасті	3	
		по чотири листки	4	
		рідкокілчасті	5	
		середньокілчасті	6	
		густокілчасті	7	
7. (*) QL	Стебло: переважне розташування листків VS 4	біля основи	1	
		у середній частині	2	
		у верхній частині	3	
		уздовж усього стебла	4	
8. (*) QN	Стебло: опушення VG 4	відсутнє	1	
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
		дуже сильне	9	
9. (*) PQ	Стебло: переважаюче забарвлення VS 4	світло-зелене	1	
		зелене	2	
		темно-зелене	3	
		жовто-зелене	4	
10. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 4	відсутнє	1	
		наявне	9	

1	2	3	4	5
11. (*) QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
12. (*) QL	Стебло: місце розміщення квіток VS 5	на верхівці на верхній 1/4 стебла на верхній половині на верхній 2/3 стебла уздовж усього стебла	1 2 3 4 5	
13. QN	Стебло: щільність розташування квіток VS, 5	нещільно помірно щільно	3 5 7	
14. (*) (+) QN	Стебло: квітуча частина за довжиною VS 5	коротка середня довга	3 5 7	
15. (*) PQ	Листок: за формою VS 4	округлий яйцеподібний лінійно-ланцетний еліптичний овальний ромбічний	1 2 3 4 5 6	
16. (*) QL	Листок: опушення VG 4	відсутнє наявне	1 9	
17. (*) (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною VS 4	коротка середня довга	3 5 7	
18. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною VS, 4	вузька середня широка	3 5 7	
19. (+) QN	Листок: відношення довжина / ширина MS, 4	мале середнє велике	3 5 7	
20. QL	Листок: вираженість жилок з нижнього боку VG, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
21. (*) PQ	Листкова пластинка: основне забарвлення VS 4	жовте світло-зелене зелене блакитно-зелене пурпурово-зелене пурпурове	1 2 3 4 5 7	
22. QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення VS, 4	відсутнє наявне	1 9	

1	2	3	4	5
23. QN	Листкова пластинка: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 4	слабка помірна сильна	3 5 7	
24. QL	Листкова пластинка: зубці VG 4	відсутні наявні	1 9	
25. (* (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 5	коротке середнє довге	3 5 7	
26. (* PQ	Суцвіття: за формою VG 5	головчасте циліндричне видовжено-циліндричне	1 2 3	
27. (+) QN	Суцвіття: кількість квіточок MS 5	мала середня велика	3 5 7	
28. (+) QN	Квітка: за розміром MS 5	мала середня велика	3 5 7	
29. (* PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VG 5	біле рожеве світло-фіолетове фіолетове двокольорове	1 2 3 4 5	
30. QL	Плід (горішок): за формою VS 7	еліптичний кулястий яйцеподібний видовженояйцеподібний	1 2 3 4	
31. (+) QN	Насінина: за довжиною MS 7	коротка середня довга	3 5 7	
32. QN	Насінина: інтенсивність коричневого забарвлення VG, 7	слабка помірна сильна	1 2 3	
33. QN	Насіння: маса 1000 шт. VS 7	мала середня велика	3 5 7	
34. (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L	низький середній високий	3 5 7	
35. QN	Ефірна олія: вміст тимолу L	низький середній високий	3 5 7	

1	2	3	4	5
36. QN	Ефірна олія: вміст карвакролу L	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	
37. QN	Рослина: час початку цвітіння VG 5	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чебрецю повзучого

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Початок відростання
2	Початок бутонізації (утворено 15% бутонів)
3	Повна бутонізація (утворено 50% бутонів)
4	Початок цвітіння (на рослині розкрито 15% квіток)
5	Повне цвітіння (на рослині розкрито 50% квіток)
6	Кінець цвітіння (на рослині залишилося 10% квіток)
7	Плодоношення

До 2. Рослина за висотою, см.

Низька – до 10, середня – 10–15, висока – понад 15.

До 3. Рослина: куц за шириною, см.

Вузький – до 20, середній – 20–35, широкий – понад 35.

До 4. Рослина: галуження, шт.

Слабке – до 15, помірне – 15–40, сильне – понад 40.

До 14. Стебло: квітуча частина за довжиною, см.

Коротка – до 10, середня – 10–15, довга – понад 15.

До 17. Листкова пластинка: за довжиною, мм.

Коротка – до 7, середня – 7–14, довга – понад 14.

До 18. Листкова пластинка: за шириною, мм.

Вузька – до 2, середня – 2–6, широка – понад 6.

До 19. Листок: відношення довжина / ширина.

Мале – 1:1, середнє – 2:1, велике – 4:1.

До 25. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 2, середнє – 2–8, довге – понад 8.

До 27. Суцвіття: кількість кільчаток, шт.

Мала – до 6, середня – 6–12, велика – понад 12.

До 28. Квітка: за розміром, мм.

Мала – до 2, середня – 2–5, велика – понад 5.

До 31. Насінина: за довжиною, мм.

Коротка – до 0,4; середня – 0,4–0,7; довга – понад 0,7.

До 34. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Низький – до 0,3; середній – 0,3–0,8; високий – понад 0,8.

9. Література

1. Зіман С. М. Ілюстративний довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник / С. М. Зіман, С. Л. Мосякін О. В., Булах. – Ужгород: Медіум, 2004. – 156 с.
2. Рахметов Д. Б. Каталог завершених наукових розробок відділу нових культур / Д. Б. Рахметов, О. А. Корабльова, Н. О. Стаднічук. – К.: Нора-друк, 2003. – 79 с.
3. Утеуш Ю. А. Отечественные пряности в консервировании / Ю. А. Утеуш, Г. М. Рыбак, Д. Н. Шобат, Л. Р. Романенко. – К.: Наукова думка, 1986. – 106 с.
4. Рекомендации по изучению онтогенеза интродуцированных растений в ботанических садах СССР. Под ред. Байтулина И.О. – К.: ЦБС АН УССР, 1990. – 185 с.
5. Рыбак Г. М. Пряности / Г. М. Рыбак, Л. Р. Романенко, О. А. Кораблева. – К.: Урожай, 1995. – Изд.2-е доп. и перераб. – 192 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Thymus serpyllum</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Чебрець повзучий	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]
(б) Перехреснозапильний		
(і) популяційні		[]
(ii) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}		
(c) Гібрид				[]
(d) Інше				[]
(зазначте деталі)				
4.2.2.Сорти, що розмножують вегетативно				
(a) живцювання				[]
(b) розмноження <i>in vitro</i>				[]
(c) інше				[]
(зазначте деталі)				
4.2.3 Інше				[]
(зазначте деталі)				
5.Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).				
Ознаки та ступені їх виявлення			Сорти-еталони	Коди
5.1 (2)	Рослина: за висотою	низька середня висока		3 [] 5 [] 7 []
5.2 (3)	Рослина: кущ за шириною	вузький середній широкий		3 [] 5 [] 7 []
5.3 (4)	Рослина: галуження	слабке помірне сильне		3 [] 5 [] 7 []
5.4 (14)	Стебло: квітуча частина за довжиною	коротка середня довга		3 [] 5 [] 7 []
5.5 (25)	Суцвіття: за довжиною	коротке середнє довге		3 [] 5 [] 7 []
5.6 (26)	Суцвіття: за формою	головчасте циліндричне видовжено-циліндричне		1 [] 2 [] 3 []
5.7 (29)	Квітка: забарвлення пелюсток	біле рожеве світло-фіолетове фіолетове двокольорове		1 [] 2 [] 3 [] 4 [] 5 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними				
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>				
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознаки(а), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата	
Коментарі:				

Методика

проведення експертизи сортів череди трироздільної (*Bidens tripartita* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Bidens tripartita* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 120 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,20 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 120 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 120 рослин або частин 120 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 120 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 120 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: гілкування (ознака 3);
- Суцвіття: забарвлення пелюсток (ознака 10);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 14);
- Рослина: тривалість періоду вегетації (ознака 15).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів череди трироздільної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька	3	Монастирська
		середня	5	
		висока	7	
2. PQ	Рослина: габітус VS 2	прямий	1	Монастирська
		напівпрямий	2	
		розлогий	3	
3. (*) PQ	Рослина: гілкування VS 2	слабке	3	Монастирська
		помірне	5	
		сильне	7	
4. QL	Стебло: ребристість VS, 2	відсутня	1	
		наявна	9	
5. QL	Листок верхній: розсіченість VS, 2	відсутня	1	
		наявна	9	
6. (+) QN	Листок: розсіченість VS 2	мілка	3	
		середня	5	
		глибока	7	
7. (*) QL	Листок: вираження жилок з нижнього боку VS, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
8. QL	Листок: опушення VS, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
9. (+) QN	Суцвіття: за розміром (діаметр) MS, 2	мале	3	Монастирська
		середнє	5	
		велике	7	
10 (*) PQ	Суцвіття: забарвлення пелюсток VS, 2	жовте	1	
		світло-коричневе	2	
		коричневе	3	
11 QN	Насінина (сім'янка): за довжиною MS, 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
12. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 4	мала	3	Монастирська
		середня	5	
		велика	7	
13. (+) QN	Рослина: тенденція до осипання насіння MS 4	слабка	3	Монастирська
		середня	5	
		сильна	7	
		дуже сильна	9	
14. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння MG 1	дуже ранній	1	Монастирська
		ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

1	2	3	4	5
15.	Рослина: тривалість	коротка	3	
(*)	періоду вегетації	середня	5	
(+)	MG	довга	7	Монастирська
QN	4			

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів череди трироздільної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Початок цвітіння
2	Повне цвітіння
3	Формування насіння
4	Стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 40, середня – 40–60, висока – понад 60.

До 6. Листок: розсіченість.

Мілка – на глибину 1/4 ширини листка; середня – на глибину 1/3 ширини листка; глибока – на глибину понад 1/2 ширини листка (майже до центральної жилки).

До 9. Суцвіття: за розміром (діаметр), мм.

Мале – до 15, середнє – 15–20, велике – понад 20.

До 12. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 2,5; середня – 2,5–3,0; велика – понад 3,0.

До 13. Рослина: тенденція до осипання насіння, %.

Слабка – до 10, середня – 10–50, сильна – понад 50.

До 14. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Дуже ранній – червень;
ранній – I декада липня;
середній – II декада липня;
пізній – після II декади липня.

До 15. Рослина: тривалість періоду вегетації, діб.

Коротка – до 120, середня – 120–135, довга – понад 135.

9. Література

1. Гродзинський А. М. Лікарські рослини. Енциклопедичний словник / А. М. Гродзинський. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії ім. М. П. Бажана, 1990. – С. 462–463.
2. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 505–508.
3. Ловкова М. Я. Почему растения лечат / М. Я. Ловкова, А. М. Рабинович, С. М. Пономарева и др. – М.: Наука, 1990. – С. 242–243.
4. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 331.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Bidens tripartita</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Черета трироздільна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні			[]
(ii) синтетичні сорти			[]
(c) Гібрид			[]
(d) Інше			[]
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше			[]
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	Монастирська 7 []
5.2 (3)	Рослина: гілкування	слабке	3 []
		помірне	5 []
		сильне	Монастирська 7 []
5.3 (7)	Листок: вираження жилки з нижнього боку	відсутнє	1 []
		наявне	9 []
5.4 (10)	Суцвіття: забарвлення пелюсток	жовте	1 []
		світло-коричневе	2 []
		помірно-коричневе	3 []
5.5 (14)	Рослина: час початку цвітіння	дуже ранній	1 []
		ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	Монастирська 7 []
5.6 (15)	Рослина: тривалість періоду вегетації	коротка	3 []
		середня	5 []
		довга	Монастирська 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика
проведення експертизи сортів чисту (*Cistus* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів роду *Cistus* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці (живці)

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити 50 дворічних саджанців, або вкорінених живців.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,50 × 0,50 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методами візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: Андрющенко А. В., Кривицький К. М., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2009.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: забарвлення (ознака 3);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 11);
- Квітки: розташування на пагоні (ознака 12);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 16).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чисту

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 3	низька	3	Зеніт
		середня	5	
		висока	7	
		дуже висока	9	
2. PQ	Рослина: габітус VG, 3	компактний	1	Зеніт
		напіврозлогий	2	
3. (*) PQ	Рослина: забарвлення VG 3	сіре	1	Зеніт
		сіро-зелене	2	
		зелене	3	
		темно-зелене	4	
4. QL	Рослина: опушення VS, 1	відсутнє	1	
		наявне	9	
5. QL	Рослина: галуження VS, 3	відсутнє	1	
		наявне	9	
6. QL	Листок: форма VS, 1	еліпсоїдна	1	Зеніт
		видовжено-яйцеподібна	2	
7. (+) QN	Листок: за довжиною MS 1	короткий	3	Зеніт
		середній	5	
		довгий	7	
		дуже довгий	9	
8. (+) QN	Листок: за шириною MS 1	вузький	3	
		середній	5	
		широкий	7	
9. (+) QN	Листок: співвідношення довжина / ширина MS, 1	мале	3	
		середнє	5	
		велике	7	
10. (*) (+) QN	Квітка: діаметр віночка MS 3	малий	3	Зеніт Cistus
		середній	5	
		великий	7	
11. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VS 3	біле	1	Cistus
		рожеве	2	
		яскраво-рожеве	3	
		лілово-рожеве	4	
		червоне	5	
12. (*) QL	Квітки: розташування на пагоні VS, 3	поодинокі	1	
		групові верхівкові	2	
13. (+) QN	Квітконіжка: за довжиною MS 3	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
14. QL	Рослина: плодоутворення VS, 4	відсутнє	1	Зеніт
		наявне	9	

1	2	3	4	5
15. QL	<u>Лише для видів (сортів) з наявним плодоутворенням</u> Плід (коробочка): форма VS, 4	куляста	1	
		еліпсоїдна	2	
16. (*) (+) MG QN	Рослина: час початку цвітіння 2	ранній	3	Зеніт
		середній	5	
		пізній	7	
17. (+) QN	<u>Лише для видів (сортів) з наявним плодоутворенням</u> Рослина: час досягання плодів MG, 4	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чисту

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку рослин
1	Бутонізація
2	Початок цвітіння
3	Повне цвітіння
4	Стиглі плоди (для видів, сортів, що їх утворюють)

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 50, середня – 50–130, висока – 131–180, дуже висока – понад 180.

До 7. Листок: за довжиною, см.

Короткий – до 3, середній – 3–6, довгий – 7–9, дуже довгий – понад 9.

До 8. Листок: за шириною, см.

Вузкий – до 1, середній – 1–2, широкий – понад 2.

До 9 Листок: відношення довжина / ширина, разів.

Мале – до 3, середнє – 4–5, велике – понад 5.

До 10. Квітка: діаметр віночка, см.

Малий – до 4, середній – 4–7, великий – понад 7.

До 13. Квітконіжка: за довжиною, см.

Коротка – до 4, середня – 4–7, довга – понад 7.

До 16. Рослина: час початку цвітіння, місяць.

Ранній – травень;
середній – травень–червень;
пізній – червень.

До 17. Лише для видів (сортів), що утворюють плоди. Рослина: час досягання плодів, місяць.

Ранній – червень;
середній – червень–липень;
пізній – липень.

9. Література

1. Редкие растения и животные Крыма. Справочник. – Симферополь: Таврия, 1988. – С. 62–64.
2. Работягов В. Д. Аннотированный каталог видов и сортов эфиромасличных, пряно-ароматических и пищевых растений коллекции Никитского ботанического сада. / В. Д. Работягов, Л. А. Хлыпенко, Н. Н. Бакова, В. И. Машанов. – Ялта, 2007. – С. 19–23.
3. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 105.
4. Українська сільськогосподарська енциклопедія. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1972. – С. 468.
5. Федоров А. Л. Атлас по описательной морфологии высших растений / А. Л. Федоров, М. Э. Кирпичников, З. Т. Артюшенко. – М.-Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1956. – С. 27–32.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Cistus L.</i>	
1.2 Загальноприйнята назва	Чист	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножують вегетативно		
(a) живцювання		[]
(b) розмноження <i>in vitro</i>		[]
(c) інше (зазначте деталі)		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	5 []
		висока	7 []
		дуже висока	9 []
5.2 (3)	Рослина: забарвлення	сіре	1 []
		сіро-зелене	2 []
		зелене	3 []
		темно-зелене	4 []
5.3 (11)	Квітка: забарвлення віночка	біле	1 []
		жовте	2 []
		рожеве	3 []
		яскраво-рожеве	4 []
		червоне	5 []
5.4 (12)	Квітки: розташування на пагоні	поодинокі	1 []
		групові верхівкові	2 []
5.5 (16)	Рослина: час початку цвітіння	ранній	3 []
		середній	5 []
		пізній	7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів чорноголовника багатоголобного
(*Poterium polygamum* Waldest. et Kit.) на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Poterium polygamum* Waldest. et Kit.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,45 × 0,45 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки представлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: Рахметов Д. Б., д-р с.-г. наук, зав. відділом нових культур, Миколайчик В. Г., в.о. наук. сп., Рахметова С. О., мол. наук. сп., відділ нових культур, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України; Кривицький К. М., Андрющенко А. В., канд. біол. наук, Український інститут експертизи сортів рослин, 2008.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин, на яких протягом вегетації здійснюють вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина пагонів);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не

варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 2);
- Рослина: кількість продуктивних пагонів на кущ (ознака 3);
- Листок непарноперистий розетковий: за довжиною (ознака 10);
- Листок непарноперистий стебловий: за довжиною (ознака 11);
- Листок непарноперистий стебловий: кількість листочків (ознака 12).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чорноголовника багатощлюбного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: габітус VG 7	прямий напіврозлогий розлогий	1 2 3	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 8	низька середня висока	3 5 7	
3. (*) (+) QN	Рослина: кількість продуктивних пагонів на кущ MS, 8	мала середня велика	3 5 7	
4. (*) QL	Стебло: опушення VG 2	відсутнє наявне	1 9	
5. (*) QN	Стебло: ступінь опушення VG 2	слабкий помірний сильний дуже сильний	3 5 7 9	
6. (*) QN	Стебло: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 1	слабка помірна сильна	1 3 5	
7. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє наявне	1 9	
8. (*) QN	Стебло: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 1	слабка помірна сильна	3 5 7	
9. (*) QL	Листок: опушення VG 1	відсутнє наявне	1 9	
10. (*) (+) QN	Листок непарноперистий <u>розетковий</u> : за довжиною MS 1	короткий середній довгий	3 5 7	
11. (*) (+) QN	Листок непарноперистий <u>стебловий</u> : за довжиною MS 7	короткий середній довгий	3 5 7	
12. (*) (+) QN	Листок непарноперистий <u>стебловий</u> : кількість листочків MS, 7	мала середня велика	3 5 7	
13. (*) QL	Листочок: за формою VS 7	яйцеподібний яйцеподібно-округлий ромбічний	1 2 3	

1	2	3	4	5
14. (*) (+) QN	Листочок: за довжиною VS 7	короткий середній довгий	3 5 7	
15. (*) (+) QN	Листочок: за шириною VS 7	вузький середній широкий	3 5 7	
16. (*) PQ	Листкова пластинка: основне забарвлення VS, 1	зелене сизо-зелене темно-зелене	1 2 3	
17. (*) QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє наявне	1 9	
18. (*) PQ	Листкова пластинка: форма краю VG, 1	зубчаста пилчаста двічі-пилчаста	1 2 3	
19. PQ	Суцвіття: за формою VG 8	головчасте циліндричне видовжено- циліндричне	1 2 3	
20. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 8	коротке середнє довге	3 5 7	
21. (*) PQ	Суцвіття: забарвлення VG 8	блідо-зелене зелене зелено-рожеве рожеве	1 2 3 4	
22. PQ	Плід (горішок): за формою VG 9	еліптичний кулястий яйцеподібний видовжено- яйцеподібний	1 2 3 4	
23. (*) QN	Насінина: інтенсивність коричневого забарвлення VG, 10	слабка помірна сильна	1 2 3	
24. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. VS 10	мала середня велика	3 5 7	
25. (*) QN	Рослина: час цвітіння VG 8	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чорноголовника багатощлюбного

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
<i>1-ий рік життя</i>	
1	бутонізація
2	цвітіння
3	плодоношення
4	достигання насіння
<i>2-ий рік життя</i>	
5	весняне відростання
6	стеблування
7	бутонізація
8	цвітіння
9	плодоношення
10	достигання насіння

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 45, середня – 45–75, висока – понад 75.

3 5 7
Низька середня висока

До 3. Рослина: кількість продуктивних пагонів на кущ.

Мала – до 10, середня – 10–30, велика – понад 30.

До 10. Листок непарноперистий розетковий: за довжиною, см.

Короткий – до 25, середній – 25–35, довгий – понад 35.

До 11. Листок непарноперистий стебловий: за довжиною, см.

Короткий – до 7, середній – 7–23, довгий – понад 23.

До 12. Листок непарноперистий стебловий: кількість листочків.

Мала – до 7, середня – 7–14, велика – понад 14.

До 14. Листочок: за довжиною, см.

Короткий – до 10, середній – 10–20, довгий – понад 20.

До 15. Листочок: за шириною, мм.

Вузкий – до 5, середній – 5–15, широкий – понад 15.

До 20. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 0,5; середнє – 0,5–1,2; довге – понад 1,2.

До 24. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 7, середня – 7–10, велика – понад 10.

9. Література

1. Зіман С. М. Ілюстративний довідник з морфології квіткових рослин. Навчально-методичний посібник / С. М. Зіман, С. Л. Мосякін, О. В. Булах. – Ужгород: Медіум, 2004. – 156 с.
2. Методические указания по семяноведению интродуцентов / Отв. ред. Цицин Н. В. – М.: Наука, 1980. – 64 с.
3. Рекомендации по изучению онтогенеза интродуцированных растений в ботанических садах СССР / Под ред. И. О. Байтулина. – К.: ЦБС АН УССР, 1990. – 185 с.
4. Утеуш Ю. А. Кормові ресурси флори України / Ю. А. Утеуш, М. Г. Лобас. – К.: Наукова думка, 1996. – 223 с.
5. Яковлев Г. П. Ботаника / Г. П. Яковлев, В. А. Челомбитько. – М.: Высшая школа, 1990. – 367 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Poterium polygamum</i> Waldest. et Kit.	
1.2 Загальноприйнята назва	Чорноголовник багатощлюбний	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)	[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))	[]	
(с) невідоме схрещування	[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)	[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)	[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)	[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний	[]	
(б) Перехреснозапильний		
(і) популяційні	[]	
(іі) синтетичні сорти	[]	

Методика

проведення експертизи сортів чорнушки посівної (*Nigella sativa* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Nigella sativa* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 50 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 100 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,10 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розробили: Кривець Д. О., канд. с.-г. наук, Позняк О. В., мол. наук. сп., НДЦ „Маяк” Інституту овочівництва і баштанництва УААН, 2006.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 100 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 100 рослин або частин 100 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 100 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 100 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 5);
- Плід (листянка): за висотою (ознака 27).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чорнушки посівної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Сходи: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє	1	Іволга
		наявне	9	
2. (*) QN	Сходи: інтенсивність антоціанового забарвлення VS, 1	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
3. (*) (+) QN	Рослина: положення листіків (фаза 3–5 листіків) VG, 2	під дуже гострим кутом	1	Іволга
		під гострим кутом	2	
		горизонтальне	3	
4. QN	Рослина: кількість листіків розетки MS 2	дуже мала	1	Чорний камушек Іволга
		мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
		дуже велика	9	
5. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 5	низька	3	Іволга
		середня	5	
		висока	7	
6. QN	Стебло (головне): за довжиною MS, 5	коротке	3	Іволга
		середнє	5	
		довге	7	
7. (*) QN	Стебло: діаметр у середній третині MS, 5	малий	3	Іволга
		середній	5	
		великий	7	
8. (*) PQ	Стебло: забарвлення VS 5	світло-зелене	1	Іволга
		зелене	2	
		темно-зелене	3	
		сіро-зелене	4	
9. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 5	відсутнє	1	Іволга
		наявне	9	
11. (*) QL	Стебло: гілкування MS 5	відсутнє або дуже слабке	1	Іволга
		слабке	3	
		помірне	5	
		сильне	7	
		дуже сильне	9	
12. (+) PQ	Стебло: положення MG 5	пряме	3	Іволга Чорний камушек
		похиле	5	
		сланке	7	

1	2	3	4	5
13. (*) PQ	Листок: за формою VS 4	трикутний	1	
		ромбічний	2	
		видовжений	3	
14. (*) QN	Листок: верхівкові часточки за шириною MS, 4	вузькі	3	Іволга Чорний камушек
		середні	5	
		широкі	7	
15. (*) (+) QN	Листок: верхівкові часточки за довжиною MS 4	короткі	3	Чорний камушек Іволга
		середні	5	
		довгі	7	
16. (*) (+) QN	Листок: за довжиною MS 4	короткий	3	Чорний камушек Іволга
		середній	5	
		довгий	7	
17. (*) (+) QN	Листок: за шириною MS 4	вузький	3	Чорний камушек Іволга
		середній	5	
		широкий	7	
18. (*) QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS, 4	слабка	3	Іволга Чорний камушек
		помірна	5	
		сильна	7	
19. QL	Листок: зрощування часток VS, 4	відсутнє	1	
		наявне	9	
20. QN	<u>Лише для сортів з наявністю зрощування часток листка.</u> Листок: ступінь зрощування часток VS, 4	до 1/3 довжини листка	3	
		до 1/2 довжини листка	5	
		до 2/3 довжини листка	7	
21. QL	Листок: жилкування VS 4	відсутнє	1	
		наявне	9	
22. QN	Листок: інтенсивність жилкування VS, 4	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
23. (*) PQ	Квітка: забарвлення пелюсток VS 5	світло-блакитне	1	Чорний камушек Іволга
		блакитне	2	
		синє	3	
		темно-синє	4	
24. QN	Квітка: за розміром MS 5	мала	3	Іволга
		середня	5	
		велика	7	
25. QL	Чашолисток: форма верхівки VS, 5	гостра	1	
		тупа	2	

1	2	3	4	5
26. (*) (+) QN	Плід (листянка): діаметр MS 7	малий середній великий	3 5 7	Чорний камушек Іволга
27. (*) (+) QN	Плід (листянка): за висотою MS 7	низький середній високий	3 5 7	Чорний камушек Іволга
28. (*) QN	Рослина: час початку цвітіння MG, 5	ранній середній пізній	3 5 7	Іволга
29. (*) QN	Час достигання насіння MG 7	ранній середній пізній	3 5 7	Іволга

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чорнушки посівної

Строки проведення спостережень:

- на розетці: до початку стеблування, на листку – на найбільш розвиненому листку;
- на стеблі, квітці та плоді: під час цвітіння й утворення плоду, відповідно на центральному пагоні і на пагонах I-го порядку;
- визначення висоти рослин і габітусу: під час повного цвітіння.

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку рослин
1	Сходи (повні)
2	Розетка
3	Формування стебла
4	Бутонізація
5	Повне цвітіння (75% рослин цвітуть)
6	Формування насіння
7	Повна стиглість (75% рослин мають стигле насіння)

До 3. Рослина: положення листків (фаза 3–5 листків).

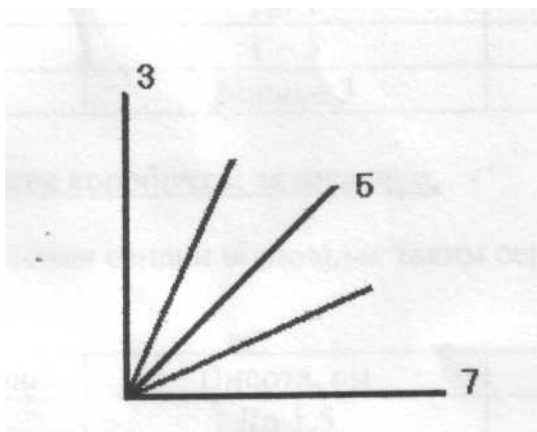
Під дуже гострим кутом – до 30°; під гострим кутом – 30–60°; горизонтальне – 60–90°.

До 5. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 20; середня – 20–50; висока – понад 50.

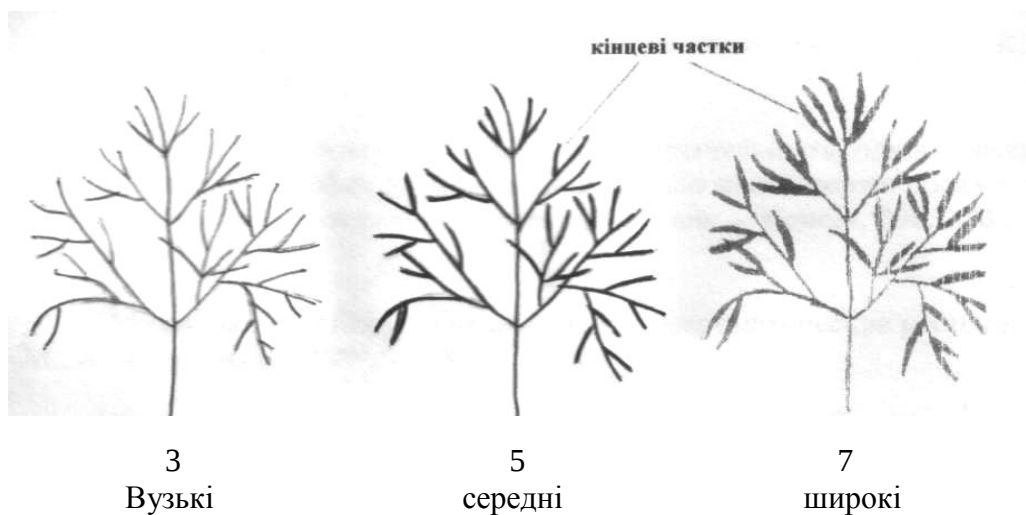
До 12. Стебло: положення.

Ознаку визначають під час повного цвітіння:

3 – пряме;
5 – похиле;
7 – сланке.

До 14. Листок: верхівкові часточки за шириною.

До 16. Листок: за довжиною.

Вимірюють довжину листкової пластинки разом із черешком.

До 17. Листок: за шириною.

Ширину листкової пластинки вимірюють у найширшій її частині.

До 26. Плід (листянка): діаметр, см.

Малий – до 1, середній – 1–3, великий – понад 3.

До 27. Плід (листянка): за висотою, см.

Низький – до 1,5; середній – 1,5–4,0; високий – понад 4,0.

9. Література

1. Володарська А. Т. Вітаміни на грядці / А. Т. Володарська, М. О. Скляревський. – К.: Урожай, 1989. – С. 99–100.
2. Загальне введення до експертизи на відмінність, однорідність і стабільність та розробки гармонізованих описів нових сортів рослин // Міжнародний Союз з охорони нових сортів рослин. – Женева, 2002. – 20 с.
3. Машанов В. И. Пряно-ароматические растения / В. И. Машанов, А. А. Покровский. – М.: Агропромиздат, 1991. – С. 353–354.
4. Доброчаева Д. Н. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – 548 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)	
ТЕХНІЧНА АНКЕТА			
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини			
1. Предмет Технічної анкети			
1.1 Ботанічна назва		<i>Nigella sativa</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва		Чорнушка посівна	
2. Заявник			
Ім'я			
Адреса			
Телефон №			
Факс №			
E-mail адреса			
Селекціонер (якщо він не заявник)			
3. Назва сорту			
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту			
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції)			
Сорти отримані в результаті:			
4.1.1 Схрещування			
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]	
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]	
(с) невідоме схрещування		[]	
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]	
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]	
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(а) Самозапильний		[]	

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі) 4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Сходи: антоціанове забарвлення	відсутнє	Іволга 1 []
		наявне	9 []
5.2 (5)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	Іволга 5 []
		висока	7 []
5.3 (27)	Плід (листянка): за висотою	низький	Чорний камушек 3 []
		середній	5 []
		високий	Іволга 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання (a) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (b) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (b) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}													
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або кількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: <table border="0"> <tr> <td>(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(c) культури тканини</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> <tr> <td>(d) інших чинників</td> <td>Так []</td> <td>Ні []</td> </tr> </table> Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)				(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []	(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []	(c) культури тканини	Так []	Ні []	(d) інших чинників	Так []	Ні []
(a) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма)	Так []	Ні []													
(b) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди)	Так []	Ні []													
(c) культури тканини	Так []	Ні []													
(d) інших чинників	Так []	Ні []													
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:															
Ім'я заявника															
Підпис		Дата													

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів шавлії відхиленої (*Salvia patens* Cav.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Salvia patens* Cav.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,60 × 0,30 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюється методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип прояву ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику підготували: О. А. Корабльова, к. с.-г. н., Д. Б. Рахметов, д. с.-г. н., М. В. Рись, м.н.с. НБС ім. М.М.Гришка НАН України, 2015.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності, використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року випробувань. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 20 рослин допускається три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

Для сортів з дворічним циклом вирощування достатньо в кінці кожного циклу вирощування визначити чи є рослинний матеріал однорідний за проявом ознак і чи не зустрічаються в ньому домішки і мутації.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 20)
- Квітка: антоціанове забарвлення чашечки (ознака 24);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 26).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучаються до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови доводять це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів шавлії відхиленої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька середня висока	3 5 7	
2. (*) (+) QN	Рослина: за діаметром куща MG 2	мала середня велика	3 5 7	
3. (*) QL	Рослина: габітус VG 2	компактний напіврозлогий розлогий	3 5 7	
4. (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів MG 3	мала середня велика	3 5 7	
5. (+) QN	Стебло: інтенсивність галуження VS 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
6. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS 3	відсутнє наявне	1 9	
7. (*) (+) QL	Стебло: опушення VS 3	відсутнє наявне	1 9	
8. QL	Стебло: інтенсивність опушення VS 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
9. (*) (+) QL	Листок: форма VS 2	яйцеподібна серцеподібна трикутно-видовжена	1 2 3	
10. (*) QL	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VS 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
11. QL	Листок: вторинне забарвлення по краю пластинки VS 2	відсутнє наявне	1 9	

1	2	3	4	5
12. PQ	Лише для сортів з наявним вторинним забарвленням листка по краю пластинки: колір забарвлення VS 2	жовтий інший	1 2	
13. QL	Листок: зубчастість краю VS 2	відсутня наявна	1 9	
14. (+) PQ	Листок: характер зубців VS 2	зубчасті пильчасті городчасті	1 2 3	
15. (*) (+) PQ	Листок: пухирчастість VG 2	відсутня наявна	1 9	
16. (*) PQ	Листок: опушення (нижня сторона) VG 2	відсутнє наявне	1 9	
17. QL	Листок: інтенсивність опушення VS 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
18. (+) QN	Листок: за довжиною листової пластинки MS 2	короткий середній довгий	3 5 7	
19. (+) QN	Листок: за шириною листової пластинки MS 2	вузький середній широкий	3 5 7	
20. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 3	ранній середній пізній	3 5 7	
21. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 3	коротке середнє довге	3 5 7	
22. (+) QN	Суцвіття: кількість кільчаток на генеративному пагоні MS 3	мала середня велика	3 5 7	
23. (+) QL	Квітка: опушення чашечки VG 3	відсутнє наявне	1 9	

1	2	3	4	5
24. (+) QL	Квітка: антоціанове забарвлення чашечки VG 3	відсутнє наявне	1 9	
25. (+) QN	Квітка: віночок за довжиною MS 3	короткий середній довгий	3 5 7	
26. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 3	біле рожеве блакитне синє інше	1 2 3 4 5	
27. (*) PQ	Насінина: забарвлення VG 4	світло-коричневе коричневе темно-коричневе	1 2 3	
28. (*) (+) QN	Рослина: період від відростання до досягання насіння VG 4	короткий середній довгий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів шавлії відхиленої

Коди фаз росту й розвитку рослин сорту, в які рекомендовано робити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	відростання
2	стеблування
3	цвітіння
4	стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 60, середня – 60–80, висока – понад 80.

До 2. Рослина: за діаметром куща, см.

Мала – до 35, середня – 35–55, велика – понад 55.

До 4. Кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – до 3, середня – 3–5, велика – понад 5.

До 5. Рослина: інтенсивність галуження, шт.

Слабка – до 3, помірна – 4–5, сильна – понад 5.

До 7. Стебло: опушення.

9
Наявне

До 9. Листок: форма.

1
Яйцеподібна

2
серцеподібна

3
трикутно-видовжена

До 14. Листок: характер зубців.

1
Зубчасті

2
пилчасті

3
городчасті

До 15. Листок: пухирчастість листкової пластинки.

1
Відсутня

9
наявна

До 18. Листок: за довжиною листкової пластинки, см.

Короткий – до 10, середній – 11–15, довгий – понад 15.

До 19. Листок: за шириною листкової пластинки, см.

Вузкий – до 6, середній – 6–9, широкий – понад 9.

До 20. Рослина: час початку цвітіння, місяць – декада.

Ранній – червень II декада, середній – червень III декада, пізній – липень I декада.

До 21. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 10, середнє – 10–18, довге – понад 18

До 22. Суцвіття: кількість кільчаток на генеративному пагоні, шт.

Мала – до 5, середня – 5–9, велика – понад 9.

До 23. Квітка: опушення чашечки.

9

Наявне

До 24. Квітка: антоціанове забарвлення чашечки.

1

Відсутнє

9

наявне

До 26. Квітка: віночок за довжиною, мм

Короткий – до 7, середній – 7–12, довгий – понад 12.

До 28. Рослина: період від відростання до досягання насіння, діб.

Короткий – до 100, середній – 100–120, довгий – понад 120.

9. Література

1. Кораблева О. А., Рахметов Д. Б. Полезные растения в Украине: от интродукции до использования. – К.: Фитосоциоцентр, 2012. – 171 с.

2. Лебеда, А. Ф. и др. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия/ А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ – Пресс книга, 2006. – 912 с.

3. Семенченко О. М. Дослідження якісного складу антоціанів суцвіть рослин роду *Salvia* L. / О. М. Семенченко, О. О. Цуркан, О. А. Корабльова // Фармакологія та лікарська токсикологія. – 2013. – №3 (34). – С. 63–66.

4. Корабльова О. А. Інтродуценти роду *Salvia* як джерело біологічно активних речовин, мікро- та макроелементів / О. А. Корабльова, М. В. Рись, О. Семенченко // «Хімія природних сполук» – Тернопіль, 2012. – С. 184–85.

5. Рись М. В. Біологічно активні речовини інтродуцентів роду *Salvia* L. як

критерій селекційного добору. / М. В.Рись, О. А.Корабльова, О. Семенченко // «Інтродукція, селекція та захист рослин» – Донецьк, 2012. – С.110.

6. Семенченко О. М. Дослідження ліпофільної фракції трави деяких видів *Salvia* L. / О. М.Семенченко, О. О.Цуркан, О. А.Корабльова // Нетрадиционные и забытые виды растений: научные и практические аспекты культивирования – Киев, 2013. – С. 437–440.

7. Семенченко О. М. Дослідження вмісту органічних кислот у траві деяких видів шавлії за допомогою високоефективних інструментальних методів аналізу. / О. М.Семенченко, О. О.Цуркан, О. А.Корабльова // Фармакологія та лікарська токсикологія. 2013. – № 2 (33). – С.61–64.

8. Семенченко О. М. Дослідження якісного складу антоціанів суцвіть рослин роду *Salvia* L. / О. М.Семенченко, О. О.Цуркан, О. А.Корабльова // Фармакологія та лікарська токсикологія. – 2013. – №3 (34). – С. 63–66.

9. Семенченко О. М. Хромато-мас-спектрометричне дослідження летких сполук ефірної олії трави різних видів роду *Salvia* L. / О. М.Семенченко, О. О.Цуркан, О. А.Корабльова, О. В.Бурмака // Фармацевтичний журнал. –2013. – №1. – С.62–65.

10. Semenchenko O. The experimental study of anti-ulcer activity of herbs of some of the genus *Salvia* at the experimental alcohol-prednisolon model of gastric ulcer in rats / Semenchenko O., Korablova O. // “Trends in natural products research 2014” – Olomouc, 2014. – P.81.

11. Korablova O. Scientific basis of utilization species genus *Monarda* , *Vitex* and *Salvia* in medicine and food industry of Ukraine / Korablova O., Rys M., Semenchenko O., Yuschishena O., Shanayda M., Frolova N. // “Quality and safety in food production chain”. – Wroclaw, 2014. – P. 77.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Salvia patens</i> Cav.	
1.2 Загальноприйнята назва	Шавлія відхилена	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту 4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація		
(зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено		
(зазначте, де й коли відкрито і як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше		
(зазначте деталі)		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)			
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням			
(a) Самозапильний		[]	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(вказуйте деталі)			
4.2.3 Інше		[]	
(вказуйте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; просимо виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їхнього виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (20)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
5.3 (24)	Квітка: антоціанове забарвлення чашечки	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.4 (26)	Квітка: забарвлення віночка	біле рожеве блакитне синє інше	1 [] 2 [] 3 [] 4 [] 5 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Просимо використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найбільш подібними. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективнішим методом.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорт-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорт-кандидата
Коментарі:			

Методика
проведення експертизи сортів шавлії кільчастої (*Salvia verticillata* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Salvia verticillata* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,60 × 0,30 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано у другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку Заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли не можливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускається шість нетипових, у вибірці з 20 рослин – три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним. Для сортів з дворічним циклом вирощування достатньо в кінці кожного циклу вирощування

визначити чи є рослинний матеріал однорідний за проявом ознак і чи не зустрічаються в ньому домішки і мутації.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 20);
- Квітка: інтенсивність антоціанового забарвлення чашечки (ознака 26);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 28).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознак поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучаються до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів шавлії кільчастої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька середня висока	3 5 7	
2. (*) (+) QN	Рослина: за діаметром куща MG 2	мала середня велика	3 5 7	
3. (*) QL	Рослина: габітус VG 2	компактний напіврозлогий розлогий	3 5 7	
4. (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів MG 3	мала середня велика	3 5 7	
5. (+) QN	Стебло: інтенсивність галуження VS 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
6. QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS 3	відсутнє наявне	1 9	
7. (*) (+) QL	Стебло: опушення VS 3	відсутнє наявне	1 9	
8. QL	Стебло: інтенсивність опушення VS 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
9. (*) (+) PQ	Листок: форма VS 2	округла яйцеподібна серцеподібна	1 2 3	
10. (*) PQ	Листок: забарвлення VS 2	світло-зелене темно-зелене жовто-зелене інше	1 2 3 4	
11. QL	Листок: зубчатість краю VS 2	відсутня наявна	1 9	

1	2	3	4	5
12. (+) PQ	Листок: характер зубців VS 2	зубчастий пилчастий городчастий	1 2 3	
13. (* (+) QL	Листок: пухирчастість VG 2	відсутня наявна	1 9	
14. (* QL	Листок: опушення VG 2	відсутнє наявне	1 9	
15. QL	Листок: інтенсивність опушення VS 2	слабка помірна сильна	3 5 7	
16. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS 2	коротка середня довга	3 5 7	
17. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS 2	вузька середня широка	3 5 7	
18. QL	Листкова пластинка: наявність додаткових долей VG 2	відсутнє наявне	1 9	
19. (* (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 3	ранній середній пізній	3 5 7	
20. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 3	коротке середнє довге	3 5 7	
21. (+) QN	Суцвіття: кількість кільчаток на генеративному пагоні MS 3	мала середня велика	3 5 7	
22. (+) QN	Квітка: чашечка за довжиною MS 3	коротка середня довга	3 5 7	
23. (+) QL	Квітка: опушення чашечки VG 3	відсутнє наявне	1 9	

1	2	3	4	5
24. (+) QL	Квітка: антоціанове забарвлення чашечки VG, 3	відсутнє наявне	1 9	
25. (+) QL	Квітка: інтенсивність антоціанового забарвлення чашечки VG 3	слабка помірна сильна	3 5 7	
26. (+) QN	Квітка: віночок за довжиною MS 3	короткий середній довгий	3 5 7	
27. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 3	біле рожеве світло-блакитне синє інше	1 2 3 4	
28. (*) PQ	Насінина: забарвлення VG 4	світло-коричневе коричневе темно-коричневе	1 2 3	
29. (*) (+) QN	Рослина: період від відростання до досягання насіння VG 4	короткий середній довгий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів шавлії кільчастої
Коди фаз росту й розвитку рослин сорту, в які рекомендовано робити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	відростання
2	стеблування
3	цвітіння
4	стигле насіння

До 1. Рослина: за висотою, см

Низька – до 40, середня – 40–60, висока – понад 60.

До 2. Рослина: за діаметром куща, см

Мала – до 25, середня – 25–45, велика – понад 45.

До 4. Кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – до 4, середня – 4–6, велика – понад 6.

До 5. Рослина: інтенсивність галуження, шт.

Слабка – до 3, помірна – 4–5, сильна – понад 5.

До 9. Листок: форма.

1

Округла

2

яйцеподібна

3

серцеподібна

До 12. Листок: характер зубців.

1

Зубчасті

2

пилчасті

3

городчасті

До 13. Листок: пухирчастість.

1

Відсутня

9

наявна

До 16. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 4, середня – 4–5, довга – понад 5.

До 17. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 4, середня – 4–7, широка – понад 7.

До 19. Рослина: час початку цвітіння, місяць, декада.

Ранній – червень, II декада, середній – червень, III декада, пізній – липень, I декада.

До 20. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 10, середнє – 10–17, довге – понад 17.

До 21. Суцвіття: кількість кільчаток на генеративному пагоні, шт.

Мала – до 3, середня – 4–6, велика – понад 6.

До 22. Квітка: чашечка за довжиною, мм.

Коротка – до 5, середня – 6–7, довга – понад 7.

До 23. Квітка: опушення чашечки.

1

Відсутнє

9

наявне

До 24. Квітка: антоціанове забарвлення чашечки.

1

Відсутнє

9

наявне

До 25. Квітка: інтенсивність антоціанового забарвлення чашечки.

3

Слабка

5

помірна

7

сильна

До 26. Квітка: віночок за довжиною, мм

Короткий – до 2, середній – 3–4, довгий – понад 4.

До 29. Рослина: період від відростання до досягання насіння, діб.

Короткий – до 100, середній – 100–120, довгий – понад 120.

9. Література

1. Кораблева О. А., Рахметов Д. Б. Полезные растения в Украине: от интродукции до использования. – К.: Фитосоциоцентр, 2012. – 171 с.
2. Лебеда, А. Ф. и др. Лекарственные растения: Самая полная энциклопедия / А. Ф. Лебеда, А. П. Исайкина, Н. И. Джуренко, В. Г. Собко. – М.: АСТ – Пресс книга, 2006. – 912 с.
3. Определитель высших растений Украины – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 308.
4. Семенченко О. М. Дослідження якісного складу антоціанів суцвіть рослин роду *Salvia* L. / О. М. Семенченко, О. О. Цуркан, О. А. Кораблева // Фармакологія та лікарська токсикологія. – 2013. – №3 (34). – С. 63–66.
5. Кораблева О. А. Інтродуценти роду *Salvia* як джерело біологічно активних речовин, мікро- та макроелементів / О. А. Кораблева, М. В. Рись, О. Семенченко // «Хімія природних сполук» – Тернопіль, 2012. – С.184–85.
6. Рись М. В. Біологічно активні речовини інтродуцентів роду *Salvia* L. як критерій селекційного добору. / М. В. Рись, О. А. Кораблева, О. Семенченко // «Інтродукція, селекція та захист рослин» – Донецьк, 2012. – С.110.
7. Семенченко О. М. Дослідження ліпофільної фракції трави деяких видів *Salvia* L. / О. М. Семенченко, О. О. Цуркан, О. А. Кораблева // Нетрадиционные и забытые виды растений: научные и практические аспекты культивирования – Киев, 2013. – С. 437–440.
8. Семенченко О. М. Дослідження вмісту органічних кислот у траві деяких видів шавлії за допомогою вискоєфективних інструментальних методів аналізу. / О. М. Семенченко, О. О. Цуркан, О. А. Кораблева // Фармакологія та лікарська токсикологія. 2013. – № 2 (33). – С.61–64.
9. Семенченко О. М. Дослідження якісного складу антоціанів суцвіть рослин роду *Salvia* L. / О. М. Семенченко, О. О. Цуркан, О. А. Кораблева // Фармакологія та лікарська токсикологія. – 2013. – №3 (34). – С. 63–66.
10. Семенченко О. М. Хромато-мас-спектрометричне дослідження летких сполук ефірної олії трави різних видів роду *Salvia* L. / О. М. Семенченко, О. О. Цуркан, О. А. Кораблева, О. В. Бурмака // Фармацевтичний журнал. – 2013. – №1. – С.62–65.
11. Semenchenko O. The experimental study of anti-ulcer activity of herbs of some of the genus *Salvia* at the experimental alcohol-prednisolon model of gastric ulcer in rats / Semenchenko O., Korablova O. // “Trends in natural products research 2014” – Olomouc, 2014. – P.81.
12. Korablova O. Scientific basis of utilization species genus *Monarda* , *Vitex* and *Salvia* in medicine and food industry of Ukraine / Korablova O., Rys M., Semenchenko O., Yuschishena O., Shanayda M., Frolova N. // “Quality and safety in food production chain”. – Wroclaw, 2014. – P. 77.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Salvia verticillata</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Шавлія кільчаста	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту 4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація [] (зазначте батьківський сорт)		
4.1.3 Виявлено та поліпшено [] (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		
4.1.4 Інше [] (зазначте деталі)		
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти [] (c) Гібрид [] (d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.4 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; просимо виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їхнього виявлення			Сорти-еталони
			Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (19)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
5.3 (25)	Квітка: інтенсивність антоціанового забарвлення чашечки	слабка середня сильна	3 [] 5 [] 7 []
5.4 (27)	Квітка: забарвлення віночка	біле рожеве світло-блакитне синє інше	1 [] 2 [] 3 [] 4 [] 5 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Просимо використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективнішим методом.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			

Методика

проведення експертизи сортів шавлії лікарської (*Salvia officinalis* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Salvia officinalis* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Розмір ділянок планують такий, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків, не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 40 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин $0,70 \times 0,70$ м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Федорчук М. І., канд. с.-г. наук, Херсонський державний аграрний університет, 2006.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 40 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 40 рослин або частин 40 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 40 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 40 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Стебло: антоціанове забарвлення (ознака 9);
- Стебло: опушення (ознака 12);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 17).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів шавлії лікарської

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) PQ	Насінина: основне забарвлення VS L	світло-коричневе	1	
		коричневе	2	
		темно-коричневе	3	
		чорне	4	
2. (*) (+) QN	Насінина: за розміром MS L	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
3. QN	Сім'ядольні листочки: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 1	слабка	3	Гінецей
		помірна	5	
		сильна	7	
4. (*) (+) QN	Рослина: діаметр розетки (першого року життя) MS 3	малий	3	Гінецей
		середній	5	
		великий	7	
5. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 7	низька	3	Гінецей
		середня	5	
		висока	7	
6. QN	Корінь і кореневище: інтенсивність бурого забарвлення VG, 9	слабка	3	Гінецей
		помірна	5	
		сильна	7	
7. QL	Корінь і кореневище: столони VG, 9	відсутні	1	
		наявні	9	
8. QN	Корінь і кореневище: за товщиною MS, 9	тонкий	3	Гінецей
		середній	5	
		товстий	7	
9. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VS, 7	відсутнє	1	Гінецей
		наявне	9	
10. (*) (+) QL	Стебло: ярусність суцвіть VG 7	не виражена	3	
		середня	5	
		виражена	7	
11. (*) (+) QN	Стебло: кількість генеративних стебел (у фазі повного цвітіння) MS, 7	мала	3	Гінецей
		середня	5	
		велика	7	
12. (*) QL	Стебло: опушення VG 7	відсутнє	1	Гінецей
		наявне	9	

1	2	3	4	5
13. (*) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 7	коротка	3	Гінецей
		середня	5	
		довга	7	
14. (*) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 7	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
15. (*) QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 7	слабка	3	Гінецей
		помірна	5	
		сильна	7	
16. QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення VS, 7	відсутнє	1	Гінецей
		наявне	9	
17. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 7	біле	1	Гінецей
		блідо-рожеве	2	
		рожеве	3	
		бузкове	4	
		темно-бузкове	5	
18. QL	Плід: опушення VG, 9	відсутнє	1	
		наявне	9	
19. (*) (+) QN	Час початку цвітіння MG 6	ранній	3	Гінецей
		середній	5	
		пізній	7	
20 (*) QN	Час повного достигання насіння MG, 9	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів шавлії лікарської

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Перша пара справжніх листків
3	Стеблування
4	Утворення суцвіття на головному стеблі
5	Бутонізація
6	Початок цвітіння
7	Повне цвітіння
8	Початок достигання насіння
9	Повна стиглість насіння

Всі спостереження на рослині, стеблі, листках і квітках проводять під час повного цвітіння.

Діаметр розетки визначають на початку стеблування першого року життя.

Висоту рослин визначають у фазі повного цвітіння другого року життя.

Ознаки листка визначають на нижньому листку центрального квітучого стебла.

Ознаки стебла визначають на центральному стеблі.

Ознаку забарвлення пелюсток квітки визначають на щойно розкритих квітках.

До 1, 2. Насінина: основне забарвлення (1); за розміром (2).

Визначення ознак проводять на надісланому насінні у порівнянні з отриманим за експертизи.

До 4. Рослина: діаметр розетки (перший рік життя), см.

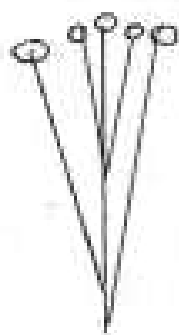
Малий – до 20, середній – 20–30, великий – понад 30.

До 5. Рослина: за висотою, см.

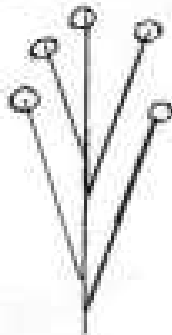
Вимірювання слід здійснювати від поверхні ґрунту до найвищої точки рослини без підняття стебел.

Низька – до 50, середня – 50–80, висока – понад 80.

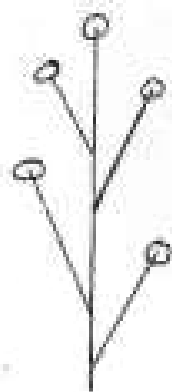
До 10. Стебло: ярусність суцвіть.

3
Не виражена

5
середня

7
виражена

До 11. Стебло: кількість генеративних стебел (у фазі повного цвітіння), шт.

Ступінь виявлення ознаки відповідає наступним середнім значенням: мала – до 5, середня – 5–7, велика – понад 7.

До 19. Час початку цвітіння.

Визначають за розкриття першої квітки у 10% рослин.

9. Література

1. Гаммерман А. Ф. и др. Лекарственные растения / А. Ф. Гаммерман, Г. Н. Кадаев, М. Д. Шупинская, А. А. Яценко-Хмелевский. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 1975. – 400 с.: ил. (Растения-целители).

2. Гринкевич Н. И. и др. Лекарственные растения: Справочное пособие / Н. И. Гринкевич, И. А. Баландина, В. А. Ермакова и др.; Под ред. Н. И. Гринкевич – М.: Высшая школа, 1991. – 398 с.

3. Землинский С. Е. Лекарственные растения СССР. – М.: Медгиз, 1958. – 700 с.

4. Флора СССР: Справочник в 30-ти томах / ред. В. Л. Комаров. – Л: Академия наук СССР, 1934–1969. – Т. XXVIII.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Salvia officinalis</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Шавлія лікарська	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний (i) популяційні [] (ii) синтетичні сорти []			
(c) Гібрид []			
(d) Інше [] (зазначте деталі)			
4.2.2 Інше [] (зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (9)	Стебло: антоціанове забарвлення	відсутнє	Гінецей 1 []
		наявне	9 []
5.2 (12)	Стебло: опушення	відсутнє	Гінецей 1 []
		наявне	9 []
5.3 (17)	Квітка: забарвлення віночка	біле	1 []
		блідо-рожеве	2 []
		рожеве	Гінецей 3 []
		бузкове	4 []
		темно-бузкове	5 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту 7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи? Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі) 7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			

Методика

проведення експертизи сортів шавлії мускатної (*Salvia sclarea* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів та гібридів виду *Salvia sclarea* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли і куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 10 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують достатній розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні у кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту денного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,60 × 0,30 м.

Методику підготували: Савченко Л. Ф., канд. біол. наук, ст. наук. сп. відділу селекції і насінництва Інституту ефіроолійних та лікарських рослин (ІЕЛР); Андріанова О. О., наук. сп. відділу селекції і насінництва ІЕЛР, 2007.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак;

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60-ти рослин допускаються шість нетипових.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним. Для сортів з дворічним циклом вирощування достатньо в кінці кожного циклу вирощування визначити чи є рослинний матеріал однорідний за проявом ознак і чи не зустрічаються в ньому домішки і мутації.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими:

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: час початку цвітіння (ознака 1);
- Рослина: за висотою (ознака 3);
- Суцвіття: форма (ознака 11);
- Суцвіття: забарвлення віночка квітки (ознака 18).

5.1 Для визначення забарвлення квітки використовують шкалу кольорів RHS, групу кольорів № 84 Violet Group (фіолетова група), для визначення забарвлення приквітників групу кольорів № 75, 76 Purple Group (пурпурова група).

Для визначення забарвлення листової пластинки використовують групу кольорів № 136, 137 Green Group (зелена група).

5.2 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови доводять це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів шавлії мускатної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорт-еталон
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння MS 7	дуже ранній	1	C-785
		ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
		дуже пізній	9	
2. PQ	Рослина: габітус VS 8	прямий	1	C-785
		напіврозлогий	2	
		розлогий	3	
3. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 8	низька	3	C-785
		середня	5	
		висока	7	
4. (+) QN	Рослина: кількість квітконосних пагонів MS, 8	мала	1	C-785
		середня	5	
		велика	9	
5. (*) QL	Рослина: антоціанове забарвлення VS, 8	відсутнє	1	C-785
		наявне	9	
6. PQ	Листкова пластинка: забарвлення VS, 8	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
7. PQ	Листкова пластинка: форма VS 7	овально-серцевидна	1	C-785
		видовжено-овальна	2	
		округла	3	
8. PQ	Листкова пластинка: форма краю VS 7	виємчастозубчаста	1	C-785
		неправильно- городчаста	2	
		крупнопилчаста	3	
9. QN	Листкова пластинка: гофрованість VS, 7	слабка	3	C-785
		помірна	5	
		сильна	7	
10. QN	Листкова пластинка: опушення VS, 7	слабке	3	C-785
		помірне	5	
		сильне	7	
11. (*) (+) PQ	Суцвіття: форма VS 8	головчаста	1	C-785
		компактна	2	
		розлога	3	
12. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 8	коротке	3	C-785
		середнє	5	
		довге	7	

1	2	3	4	5
13. (+) QN	Суцвіття: діаметр квітконоса MS, 8	малий середній великий	3 5 7	C-785
14. QN	Суцвіття: ступінь опушення MS, 8	слабкий помірний сильний	3 5 7	C-785
15. (+) QN	Суцвіття: кількість несправжніх кілець MS, 8	мала середня велика	3 5 7	C-785
16. (+) QN	Суцвіття: кількість пар гілок I-го порядку MS, 8	мала середня велика	3 5 7	C-785
17. PQ	Суцвіття: забарвлення приквітків VS, 8	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
18. (*) PQ	Суцвіття: забарвлення віночка квітки VS, 8	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
19. (+) QN	Суцвіття: квітка за розміром MS, 8	мала середня велика	3 5 7	C-785
20. PQ	Насінина: форма VS, 11	куляста яйцеподібна	1 2	C-785
21. PQ	Насінина: забарвлення VS, 11	коричневе темно-коричневе	1 2	C-785
22. (+) QN	Вміст ефірної олії у суцвіттях на сиру масу L, 8	низький середній високий	3 5 7	C-785
23. (+) QN	Ефірна олія: вміст ліналілацетату L, 8	низький середній високий	3 5 7	C-785
24. (+) QN	Вміст склареолу у сировині L, 8	низький середній високий	3 5 7	C-785
25. (+) QN	Вміст склареолу в ефірній олії L, 8	низький середній високий	3 5 7	C-785

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів шавлії мускатної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Формування розетки
3	Стеблування
4	Бутонізація (початок формування куполу списоподібного суцвіття)
5	Бутонізація (суцвіття у стадії нахилоного султанау)
6	Бутонізація (суцвіття у стадії розправленого султанау)
7	Початок цвітіння (на рослині розкрито 10% квіток)
8	Повне цвітіння (на рослині розкрито 75% квіток)
9	Кінець цвітіння (на рослині залишилось 10% розкритих квіток)
10	Стигле насіння (у нижніх двох кільцях верхнього пагона центрального суцвіття насіння починає набувати бурого забарвлення)
11	Біологічна стиглість (90% насіння у волоті має буре забарвлення)

До 1. Рослина: час початку цвітіння (в умовах Степу).

Дуже ранній – повне цвітіння у III декаді червня; ранній – повне цвітіння у I декаді липня; середній – повне цвітіння у II декаді липня; пізній – повне цвітіння у кінці II декади і на початку III декади липня; дуже пізній – повне цвітіння у кінці III декади липня.

До 3. Рослина: за висотою, см (визначається від кореневої шийки до верхівки центрального суцвіття).

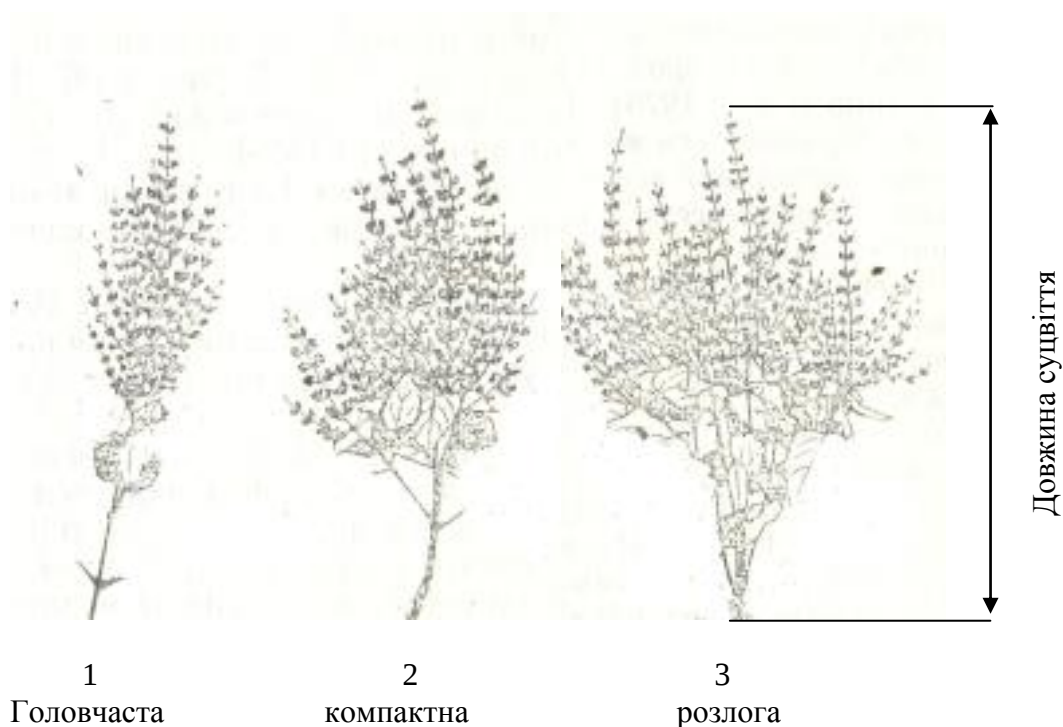
Низька – до 120, середня – 120–135, висока – понад 135.

До 4. Рослина: кількість квітконосних пагонів, шт.

Визначається кількість квітконосних пагонів, які виходять з вузлів кореневої шийки.

Мала – 1–2, середня – 3–4, велика – понад 4.

До 11. Суцвіття: форма.

До 12. Суцвіття: за довжиною, см.

Вимірюється від верхньої пари безчерешкових листків центрального суцвіття до верхівки.

Коротке – до 50, середнє – 50–60, довге – понад 60.

До 13. Суцвіття: діаметр квітконоса, см.

Вимірюється над верхньою парою безчерешкових листків центрального суцвіття.

Малий – до 1,0; середній – 1,0–1,5; великий – понад 1,5.

До 15. Суцвіття: кількість несправжніх кілець, шт.

Мала – до 5, середня – 5–7, велика – понад 7.

До 16. Суцвіття: кількість пар гілок I-го порядку.

Мала – до 6, середня – 6–7, велика – понад 7.

До 19. Суцвіття: квітка за розміром, см.

Мала – до 1,5; середня – 1,5–2,0; велика – понад 2,0.

До 22. Вміст ефірної олії у суцвіттях, % на сиру масу.

Низький – до 0,2; середній – 0,2–0,3; високий – понад 0,3.

До 23. Ефірна олія: вміст ліналілацетату, %.

Низький – до 65, середній – 65–70, високий – понад 70

До 24. Вміст склареолу в сировині, %.

Низький – до 0,50; середній – 0,50–0,65; високий – понад 0,65.

До 25. Вміст склареолу в ефірній олії, %.

Низький – до 50, середній – 50–65, високий – понад 65.

9. Література

1. Селекция эфиромасличных культур (Методические указания). – Симферополь, 1977. – 150 с.
2. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел // Сб. науч. тр. – Симферополь, 1972. – 107 с.
3. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України / М. І. Котов, Е. Д. Карнаух, С. С. Морозюк, С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – 124 с.
4. Нечитайло В. А., Кучерява Л. Ф. Ботаніка. Вищі рослини. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 352 с.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Salvia sclarea</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Шавлія мускатна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
Е-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(а) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(б) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(с) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(а) Самозапильний		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(b) Перехреснозапильний			
(i) популяційні		[]	
(ii) синтетичні сорти		[]	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше		[]	
(зазначте деталі)			
4.2.2 Інше		[]	
(зазначте деталі)			
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорт-еталон	Коди
5.1 (1)	Рослина: час початку цвітіння	дуже ранній	1 []
		ранній	3 []
		середній	C-785 5 []
		пізній	7 []
		дуже пізній	9 []
5.2 (3)	Рослина: за висотою	низька	3 []
		середня	C-785 5 []
		висока	7 []
5.3 (11)	Суцвіття: форма	головчаста	1 []
		компактна	C-785 2 []
		розлога	3 []
5.4 (18)	Суцвіття: забарвлення віночка квітки	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)	
6. Подібні сорти та відмінності між ними			
<i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт- кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, з Вашої точки зору, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі, що здійснює експертизу, провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту- кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, що може допомогти під час експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, що представлена в розділах 5 та 6?			
Так [] Ні [] (Якщо «так», прохання надати деталі)			

Методика

проведення експертизи сортів шандри звичайної (*Marrubium vulgare* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Marrubium vulgare* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 2 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак та описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 80 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлених ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявленої ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками зазначено в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

Методику розроблено: Деркач В. О., ст. наук. сп., Дослідна станція лікарських рослин ІСГПС НААН, 2012.

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин/частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 80 рослин.

Усі вимірювання здійснюють на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 80 рослин або частин 80 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 80 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінювання відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 80 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 1);
- Рослина: габітус (ознака 3);
- Стебло: антоціанове забарвлення (ознака 4);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 7);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 12);
- Суцвіття: кількість квіток у нижній несправжній кільчатці (ознака 14).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів шандри звичайної

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 6	низька середня висока	3 5 7	
2. (+) QN	Рослина: кількість генеративних стебел VS, 6	мала середня велика	3 5 7	
3. (*) QN	Рослина: габітус VG 7	прямий напіврозлогий розлогий	1 2 3	
4. (*) QL	Стебло: антоціанове забарвлення VG, 6	відсутнє наявне	1 9	
5. (*) QL	Стебло: опушення VG 3	відсутнє наявне	1 9	
6. QN	Стебло: інтенсивність опушення VG 3	слабка помірна сильна дуже сильна	3 5 7 9	
7. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 6	ранній середній пізній	3 5 7	
8. (+) QN	Листкова пластинка (середнього ярусу): за довжиною MS, 6	коротка середня довга	3 5 7	
9. (+) QN	Листкова пластинка (середнього ярусу): за шириною MS, 6	вузька середня широка	3 5 7	
10. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 6	слабка помірна сильна	3 5 7	
11. (+) QN	Квітка: довжина основних та проміжних зубчиків чашечки MS, 7	однакова ледь відрізняється різна	1 2 3	
12. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 7	біле брудно-біле блідо-жовте блідо-рожеве блідо-зелене	1 2 3 4 5	

1	2	3	4	5
13. (+) QN	Суцвіття: кількість несправжніх кільчаток на генеративному пагоні I-го порядку MS, 7	мала середня велика	3 5 7	
14. (*) (+) QN	Суцвіття: кількість квіток у нижній несправжній кільчатці MS, 7	мала середня велика	3 5 7	
15. (+) QN	Кореневище: за товщиною MS, 9	тонке середнє товсте	3 5 7	
16. (*) QL	Насінина: переважне забарвлення VG 9	бурувато-сіре буре темно-буре чорне	1 2 3 4	
17. (+) QN	Насіння: маса 1000 штук MS, 9	мала середня велика	3 5 7	
18. (+) QN	Повітряно-суха сировина: вміст марубіїну L	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів шандри звичайної

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку рослин
1	Сходи
2	Перша пара справжніх листків
3	Стеблування
4	Утворення суцвіття на головному стеблі
5	Бутонізація
6	Початок цвітіння
7	Повне цвітіння
8	Початок досягання насіння
9	Повна стиглість насіння

До 1. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 35, середня – 35–50, висока – понад 50.

До 2. Рослина: кількість генеративних стебел, шт.

Мала – до 4, середня – 4–8, велика – понад 8.

До 7. Рослина: час початку цвітіння, число, місяць.

Ранній – 01–05 липня, середній – 06–10 липня, пізній – 11–15 липня.

До 8. Листкова пластинка (середнього ярусу): за довжиною, см.

Коротка – до 4, середня – 4–6, довга – понад 6.

До 9. Листкова пластинка (середнього ярусу): за шириною, см.

Вузька – до 2, середня – 2–3, широка – понад 3.

До 11. Квітка: довжина основних та проміжних зубчиків чашечки.

Однакова – довжина 5 основних та 5 додаткових (комісуральних) зубчиків чашечки за візуальною оцінкою практично однакова або відрізняються не більше, ніж на 10%.

Ледь відрізняється – основні зубчики за візуальною оцінкою довші додаткових на 10–30%.

Різна – значно відрізняється: основні зубчики довші додаткових на понад 30%.

До 13. Суцвіття: кількість несправжніх кільчаток на генеративному пагоні I-го порядку, шт.

Мала – до 6, середня – 6–8, велика – понад 8.

До 14. Суцвіття: кількість квіток у нижній несправжній кільчатці, шт.

Мала – до 25, середня – 25–35, велика – понад 35.

До 15. Кореневище: за товщиною, мм.

Тонке – до 3, середнє – 3–6, товсте – понад 6.

До 17. Насіння: маса 1000 штук, г.

Мала – до 0,87; середня – 0,87–0,93; велика – понад 0,93.

До 18. Повітряно-суха сировина: вміст марубііну, %.

Низький – до 1,0; середній – 1,0–2,5; високий – понад 2,5.

9. Література

1. Микаэлян М. Ф. Сравнительная морфолого-анатомическая характеристика двух видов рода шандра (*Marrubium* – сем. *Lamiaceae*) / М. Ф. Микаэлян, Л. М. Елисеева, В. В. Мелик-Гусейнов // Актуальні питання фармацевтичної та медичної науки та практики: Зб. наук. ст. – Запоріжжя: Вид-во ЗДМУ, 2006. – Вип. 15. – Т. 1. – С. 253–254.

2. Мінарченко В. М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення) / В. М. Мінарченко. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 324 с.

3. Флора СССР / Под ред. В. Л. Комарова. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1954. – Т. 20. – 556 с.

4. Флора УРСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – Т. 9. – 689 с.

5. European Pharmacopeia 4-ed ed / Strasbourg Council of Europe, 2002. – 2416 h.

6. Pakalns Dailonis. Lexicon Plantarum Medicinalium Polyglotum. – Riga: Tevans, 2002. – 373 p.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Marrubium vulgare</i> L.	
1.2 Загальноприйнята назва	Шандра звичайна	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]
(b) Перехреснозапильний		
(i) популяційні		[]
(ii) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {2} з {3}	
(c) Гібрид		[]	
(d) Інше (зазначте деталі)		[]	
4.2.2 Інше (зазначте деталі)		[]	
5. Ознаки сорту мають бути позначені (номер у дужках стосується відповідної ознаки в Методиках; прохання виділити найвідповідніший код).			
Ознаки та ступені їх виявлення		Сорти-еталони	Коди
5.1 (1)	Рослина: за висотою	низька середня висока	3 [] 5 [] 7 []
5.2 (3)	Рослина: габітус	прямий напіврозлогий розлогий	1 [] 2 [] 3 []
5.3 (4)	Стебло: антоціанове забарвлення	відсутнє наявне	1 [] 9 []
5.4 (7)	Рослина: час початку цвітіння	ранній середній пізній	3 [] 5 [] 7 []
5.5 (12)	Квітка: забарвлення віночка	біле брудно-біле блідо-жовте блідо-рожеве блідо-зелене	1 [] 2 [] 3 [] 4 [] 5 []
5.6 (14)	Суцвіття: кількість квіток у нижній несправжній кільчатці	мала середня велика	3 [] 5 [] 7 []
6. Подібні сорти та відмінності між ними <i>Прохання використовувати цю таблицю та рядок коментарів для надання інформації щодо того, як Ваш сорт-кандидат відрізняється від сорту (чи сортів), які, на Ваш погляд, є найподібнішими. Ця інформація може допомогти установі провести свою експертизу на відмінність ефективніше.</i>			
Назва(и) сорту(ів), подібного(их) до Вашого сорту-кандидата	Ознака(и), за якою(ими) Ваш сорт-кандидат відрізняється від подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) подібного(их) сорту(ів)	Опишіть виявлення ознак(и) Вашого сорту-кандидата
Коментарі:			
# 7. Додаткова інформація, яка може допомогти проведенню експертизи сорту			
7.1 Чи є будь-які додаткові ознаки, які можуть допомогти вирізнити сорт, крім інформації, представленої в розділах 5 та 6?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання навести деталі)			
7.2 Чи є будь-які особливі умови для вирощування сорту або проведення експертизи?			
Так []		Ні []	
(Якщо «так», прохання навести деталі)			

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}	
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання (а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 На виявлення ознаки або кількох ознак сорту можуть впливати такі чинники, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: (а) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (б) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (с) культури тканини Так [] Ні [] (д) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусів чи інших патогенів)			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Методика

проведення експертизи сортів шоломниці байкальської (*Scutellaria baicalensis* Georgi)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації**1. Предмет Методики**

Методика стосується всіх сортів виду *Scutellaria baicalensis* Georgi.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 2 г.

2.3 Насіння має бути здорове на вигляд, не уражене хворобами, не пошкоджене шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 50 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 0,70 × 0,45 м.

3.5 *Метод дослідження.* Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 50 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 50 рослин або частин 50 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 50 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 50 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо

варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою (ознака 3);
- Рослина: габітус (ознака 5);
- Стебло: антоціанове забарвлення (на початок цвітіння) (ознака 6);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 9);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 14).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів шоломниці байкальської

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. QN	Сходи: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 1	слабка помірна сильна	3 5 7	
2. QN	Сходи: інтенсивність опушення VG, 1	слабка помірна сильна	3 5 7	
3. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 5	низька середня висока	3 5 7	
4. (+) QN	Рослина: кількість генеративних стебел VS, 5	мала середня велика	3 5 7	
5. (*) PQ	Рослина: габітус VG 6	прямий напіврозлогий розлогий	1 2 3	
6. (*) QN	Стебло: антоціанове забарвлення (на початок цвітіння) VG 5	відсутнє або дуже слабке слабке помірне сильне дуже сильне	1 3 5 7 9	
7. (*) QL	Стебло: опушення VG 2	відсутнє наявне	1 9	
8. QN	Стебло: інтенсивність опушення VG, 6	слабка помірна сильна	3 5 7	
9. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 5	ранній середній пізній	3 5 7	
10. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 5	коротка середня довга	3 5 7	
11. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 5	вузька середня широка	3 5 7	
12. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 5	слабка помірна сильна	3 5 7	
13. (+) QN	Квітка: за довжиною віночка MS, 6	коротка середня довга	3 5 7	

1	2	3	4	5
14. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 6	біле світло-блакитне світло-фіолетове синьо-фіолетове фіолетове	1 2 3 4 5	
15. (+) QN	Корінь: за товщиною MS 7	тонкий середній товстий	3 5 7	
16. PQ	Насінина: забарвлення VG 7	коричнєве чорне	1 2	
17. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MS 7	мала середня велика	3 5 7	
18. (+) QN	Рослина: тривалість періоду від сходів до повного досягання насіння VG, 7	коротка середня довга	3 5 7	
19. (+) QN	Корінь: вміст діючих речовин (сума флавоноїдів і флавоноїдних глікозидів) у сухих кореневищах і коренях VG, 7	низький середній високий	3 5 7	
20. (+) QN	Рослина: вміст діючих речовин (сума флавоноїдів) в сухій надземній масі VG, 5	низький середній високий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів шоломниці байкальської

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Сходи
2	Перша пара справжніх листків
3	Стеблування
4	Утворення суцвіття на головному стеблі
5	Початок цвітіння
6	Повне цвітіння
7	Повна стиглість насіння

Загальний вигляд рослин

До 3. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 40, середня – 40–55, висока – понад 55.

До 4. Рослина: кількість генеративних стебел, шт.

Мала – до 8, середня – 8–15, велика – понад 15.

До 9. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Ранній – II декада червня,
середній – III декада червня,
пізній – I декада липня.

До 10. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 3,5; середня – 3,5–5,5; довга – понад 5,5.

До 11. Листкова пластинка: за шириною, мм.

Вузька – до 7, середня – 7–10, широка – понад 10.

До 13. Квітка: за довжиною віночка, мм.

Коротка – до 2,0; середня – 2,0–2,5; довга – понад 2,5.

До 15. Корінь: за товщиною, мм.

Тонкий – до 5, середній – 5–8, товстий – понад 8.

До 17. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 1,3; середня – 1,3–2,0; велика – понад 2,0.

До 18. Рослина: тривалість періоду від сходів до повного досягання насіння, діб.

Коротка – до 160, середня – 160–165, довга – понад 165.

До 19. Корінь: вміст діючих речовин (сума флавоноїдів і флавоноїдних глікозидів) в сухих кореневищах і коренях, %.

Низький – 15–17, середній – 18–20, високий – понад 20.

До 20. Рослина: вміст діючих речовин (сума флавоноїдів) в сухій надземній масі, %.

Низький – 13–14, середній – 15–17, високий – понад 17.

9. Література

1. Доброчаева Д. Н. Определитель высших растений Украины / Д. Н.Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н.Прокудин. – К.: Наукова думка, 1987. – 612 с.
2. Колосович М. П. Біологія цвітіння і запилення шоломниці байкальської в умовах Лісостепу України / М. П. Колосович // Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. – № 2. – 2000. – С. 16–18.
3. Колосович М. П. Особливості біології цвітіння астрагалу шерстистоквіткового (*Astragalus dasyanthus* Pall.) та шоломниці байкальської (*Scutellaria baicalensis* Georgi) і підвищення їх насінневої продуктивності в умовах Лісостепу України: дис.... канд. с.-г. наук: 06.01.14 / Інститут цукрових буряків. – К., 2003.– 144 с.
4. Колосович М. П. Посівні якості насіння шоломниці байкальської / М. П. Колосович // Вісник аграрної науки. – № 5. – 2002. – С. 80–82.
5. Куцик Г. В. Фармакогностичне вивчення культивованої шоломниці байкальської: автореф.... дис. канд. фарм. наук: 15.00.03 // Держ. наук. центр лік. засобів. – Харків, 1998. – 17 с.
6. Куцик Г. В. Сезонна динаміка вмісту флавоноїдів і екстрактивних речовин в надземних органах шоломниці байкальської та її сировинна продуктивність / Г. В. Куцик // Сб. науч. тр. IV междунар. научн.-практ. конф. по созданию и апробации новых лекарственных средств. – М., 1997. – Т. IV. – С. 255–258.
7. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник / Відп. ред. А. М. Гродзінський. – К.: Українська Радянська Енциклопедія, 1992. – 544 с.
8. Федоров А. А. Род 4. Шлемник – *Scutellaria* L. / А. А. Федоров // Флора Европейской части. – Л.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 137–141.
9. Юзенчук С. В. Род шлемник – *Scutellaria* L. / С. В. Юзенчук // Флора СССР. – М., Л., 1954. – Т. 20. – С. 72–225.
10. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медичній та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Аристей, 2007. – С. 522–526.

10. Технічна анкета

ТЕХНІЧНА АНКЕТА	Сторінка {1} з {3}	Номер посилання:
		Дата подання заявки: (не заповнюється заявником)
ТЕХНІЧНА АНКЕТА		
заповнюється разом із заявкою на права селекціонера на сорт рослини		
1. Предмет Технічної анкети		
1.1 Ботанічна назва	<i>Scutellaria baicalensis</i> Georgi	
1.2 Загальноприйнята назва	Шоломниця байкальська	
2. Заявник		
Ім'я		
Адреса		
Телефон №		
Факс №		
E-mail адреса		
Селекціонер (якщо він не заявник)		
3. Назва сорту		
#4. Інформація щодо схеми селекції та розмноження сорту		
4.1 Схема селекції (інформація стосовно схеми селекції) Сорти отримані в результаті:		
4.1.1 Схрещування		
(a) контрольоване схрещування (вказіть батьківські сорти)		[]
(b) частково відоме схрещування (вказіть відомий(і) сорт(и))		[]
(c) невідоме схрещування		[]
4.1.2 Мутація (зазначте батьківський сорт)		[]
4.1.3 Виявлено та поліпшено (зазначте, де й коли відкрито та як розвинуто)		[]
4.1.4 Інше (зазначте деталі)		[]
4.2 Метод розмноження сорту (інформація стосовно методу розмноження сорту)		
4.2.1 Сорти, що розмножуються насінням		
(a) Самозапильний		[]
(b) Перехреснозапильний		
(i) популяційні		[]
(ii) синтетичні сорти		[]

ТЕХНІЧНА АНКЕТА		Сторінка {3} з {3}	
7.3 Інша інформація (використання сорту) (фотографія)			
8. Дозвіл на використання (а) Чи потребує сорт попереднього дозволу на використання за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин? Так [] Ні [] (б) Чи було одержано такий дозвіл? Так [] Ні [] Якщо відповідь на пункт (б) є позитивною, прохання надати копію дозволу.			
9. Інформація щодо рослинного матеріалу, що має проходити експертизу чи представлений для експертизи. 9.1 Виявлення ознаки або декількох ознак сорту може перебувати під впливом таких чинників, як шкідники, хвороби, хімічна обробка (наприклад, ростовими речовинами або пестицидами), стан культури тканини, різні кореневі підщепи, молоді паростки різних фаз росту й розвитку рослини тощо. 9.2 Рослинний матеріал не обробляють нічим, що може вплинути на виявлення ознак сорту, поки компетентний орган не дозволить або не запропонує зробити це. Якщо рослинний матеріал зазнав такої обробки, про неї має бути надано повну інформацію. Прохання вказати нижче, чи Вам відомо, що рослинний матеріал, який підлягає експертизі, зазнав впливу: (а) мікроорганізмів (наприклад, вірус, бактерія, фітоплазма) Так [] Ні [] (б) хімічної обробки (наприклад, ростові речовини, пестициди) Так [] Ні [] (с) культури тканини Так [] Ні [] (д) інших чинників Так [] Ні [] Прохання надати детальну інформацію щодо пунктів, де вказано «так» (випробування на наявність вірусу чи інших патогенів)			
10. При цьому я заявляю, що, наскільки мені відомо, інформація, наведена в цій формі, є достовірною:			
Ім'я заявника			
Підпис		Дата	

Повноважні органи можуть дозволити залучити певну інформацію до конфіденційного розділу Технічної анкети.

Директор Українського інституту
експертизи сортів рослин

С. Мельник